

BUNGE LA TANZANIA

MAJADILIANO YA BUNGE

MKUTANO WA KUMI NA SITA

Kikao cha Pili – Tarehe 4 Septemba, 2019

(Bunge Lilianza Saa Tatu Asubuhi)

DUA

Naibu Spika (Mhe.Dkt. Tulia Ackson) Alisoma Dua

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tukae.

Katibu!

NDG. ASIA MINJA – KATIBU MEZANI:

HATI ZILIZOWASILISHWA MEZANI

Hati zifuatazo ziliwasilishwa mezani na:-

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS (UTUMISHI NA UTAWALA BORA): Maelezo ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais (Utumishi na Utawala Bora) kuhusu Muswada wa Sheria ya Serikali Mtandao wa Mwaka 2019 *(The e-Government Bill, 2019)*.

MHE. GEORGE M. LUBELEJE (K.n.y MWENYEKITI WA KAMATI YA UTAWALA NA SERIKALI ZA MITAA): Maoni ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Utawala na Serikali za Mitaa kuhusu Muswada wa Sheria ya Serikali Mtandao wa Mwaka 2019 *[The e- Government Bill, 2019]*.

MHE. CATHERINE N. RUGE (K.n.y MSEMaji MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI KUHUSU OFISI YA RAIS (UTUMISHI NA UTAWALA BORA): Maoni ya Msemaji Mkuu wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni juu ya Ofisi ya Rais (Utumishi na Utawala Bora) kuhusu Muswada wa Sheria ya Serikali Mtandao wa Mwaka 2019 [*The e-Government Bill, 2019*].

NAIBU SPIKA: Katibu!

NDG. ASIA MINJA – KATIBU MEZANI:-

MASWALI NA MAJIBU

NAIBU SPIKA: Maswali tutaanza na Ofisi ya Rais TAMISEMI Mheshimiwa Joseph Kizito Mhagama Mbunge wa Madaba sasa aulize swali lake

Na. 16

Kupandishwa Hadhi Zahanati za Mbangamawe na Magingo

MHE. JOSEPH K. MHAGAMA aliuliza:-

Moja kati ya maombi yaliyowasilishwa kwa Mheshimiwa Waziri Mkuu wakati wa ziara yake Mkoani Ruvuma, katika Wilaya ya Songea ni zahanati za Mbangamawe na Magingo zilizoko katika Halmashauri ya Wilaya ya Madaba zitakapokamilika zipandishwe hadhi kuwa Vituo vya Afya kutokana na ukubwa wake na mahitaji kwa Wananchi:-

Je, ni lini sasa Serikali itatekeleza jukumu hilo muhimu?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wan chi, Ofisi ya Rais TAMISEMI majibu

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (MHE. JOSEPHAT S. KANDEGE) alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, TAMISEMI naomba kujibu swali la Mheshimiwa Joseph Kizito Mhagama Mbunge wa Madaba kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mheshimiwa Kassim Majaliwa akiwa ziarani Mkoani Ruvuma tarehe 05 Januari, 2017 katika Halmashauri ya Madaba alipokea maombi kutoka kwa wananchi ya kuiomba Serikali kuzipandisha hadhi Zahanati za Magingo na Mbangamawe.

Mheshimiwa Naibu Spika, tathmini iliyofanyika imebaini kuwa ujenzi wa Zahanati zote mbili umefikia asilimia 45 kila zahanati ina jengo moja kubwa lenye vyumba 21 kwa kufuata ramani zilizotolewa na Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto kabla ya mwaka 2010 kwa kuzingatia mpango wa MMAM. Vyumba 5 kati ya 21 kwa kila zahanati vimekamiliika. Tathmini inaonyesha kuwa ili kukamilisha ujenzi kiasi cha shilingi milioni 120 kinahitajika kwa zahanati ya Mbangamawe na milioni 100 kwa zahanati ya Magingo. Serikali inaendelea na jitihada za kutafuta fedha ili kukamilisha na kufuata taratibu zote zinazotakiwa ili kuzipandisha hadhi zahanati hizo.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kuendelea kuboresha huduma za afya Madaba katika mwaka wa fedha 2017/2018 Serikali imepatia Halmashauri ya Madaba kiasi cha shilingi milioni 900 kwa ajili ya ukarabati, ujenzi na upanuzi wa vituo vya afya vya Madaba, Mtyangimbole. Vilevile katika bajeti ya mwaka wa fedha 2019/2020 Serikali imetenga kiasi cha shilingi milioni 500 kwa ajili ya kuanza ujenzi wa Hospitali ya Wilaya ya Madaba. Serikali inaendelea na jitihada za kujenga, kukarabati, kupanua na kuboresha miundombinu ya afya kwa kadri ya upatikanaji wa fedha.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Joseph Mhagama swali la nyongeza.

MHE. JOSEPH K. MHAGAMA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kupata nafasi ya kuuliza maswali mawili ya nyongeza. Awali ya yote naomba kwa niaba ya wananchi wa Madaba niishukuru sana Serikali pamoja na kutoa milioni 900 imetenga tayari milioni 500 kwa ajili ya kujenga Hospitali ya Wilaya ya Madaba.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa vile Halmashauri ya Madaba inachangamoto ya wauguzi kwa maana ya wataalam katika eneo la afya na kwa vile Mganga Mkuu sasa tangu amehama ni zaidi ya miezi 3 hatujapata Mganga Mkuu mwingine kwa ajili ya kutoa huduma. Na katika Kituo cha Afya cha Madaba ambacho kinatoa huduma tuna mganga mmoja tu ambaye yuko *active*. Ni lini sasa Serikali itahakikisha kwamba Madaba inapata Mganga Mkuu na inapata waganga kwa ajili ya kutoa huduma hiyo?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili kwa vile katika zahanati hizi mbili ya Mbangamawe na Magingo wananchi wapo tayari kuendelea kutoa ushirikiano wa nguvu kazi na baadhi ya vitendea kazi. Ni lini sasa Serikali itatuhakikishia kwamba hizi fedha ambazo Serikali imekusudia kutupa zitapatikana ili wananchi waendeleo kutoa nguvu kazi zao na kuhakikisha zahanati hizi zinakamilika na zinageuka kuwa vituo vya afya, ahsante.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri Ofisi ya Rais-TAMISEMI majibu.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (MHE. JOSEPHAT S. KANDEGE): Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza kipekee naomba nichukue fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Mhagama pamoja na wananchi wa Jimbo lake na Mkoa wa Ruvuma kwa ujumla. Kama kuna sehemu ambayo wananchi wamekuwa wakijitoa katika kuhakikisha kwamba wanatoa nguvu yao ni pamoja na Mkoa wa Ruvuma kwa ujumla wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika swali lake la kwanza anaulizia suala la mganga ambaye alikuwa amepangiwa na nilikuwa nateta naye kabla sijaja kujibu swali hapa. Kuna mganga alikuwa amepangiwa sasa hivi yapata miezi miwili hajaenda kuripoti naomba nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge baada tu ya kumaliza shughuli za Bunge leo nitafatilia nijue nini ambacho kimetokea ili nafasi ile kama mganga hajaenda kuripoti basi tumpeleke mganga mwingine kwa ajili ya kwenda kuziba pengo hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia ameongelea suala zima la upungufu wa watumishi naomba nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge ni azma ya Serikali kuhakikisha kwamba maeneo yote ambayo kuna upungufu tunategemea kuajiri hivi karibuni na tutazingatia ikama ili maeneo ambayo yana upungufu mkubwa yaweze kupelekewa waganga.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika swali lake la pili anaongelea suala zima la wananchi kujitolea, jambo ambalo limekuwa likifanywa ndani ya Mkoa mzima wa Ruvuma na nini jitihada za Serikali kuhakikisha kwamba pesa zinapelekwa. Naomba nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge maeneo yote ambayo wananchi wanajitoa kama ilivyo katika Mkoa wa Ruvuma, Serikali itakuwa tayari fedha ikipatikana kuwaunga mkono wananchi.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Joram Hongoli swali la nyongeza.

MHE. JORAM I. HONGOLI: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Jimbo la Lupembe Halmashauri ya Wilaya ya Njombe ina vituo vinne ambavyo vinafanya kazi lakini vichakavu. Pia wananchi kupitia mapato ya ndani na wananchi wenyewe tumejenga kituo cha afya cha Ikuna. Sasa katika hivi vituo vya zamani Kituo cha Kichiwa, Sovi, Matembwe na Lupembe ni lini Serikali italeta fedha kwa ajili ya kukarabati na kuongeza majengo ili wananchi wa Lupembe waweze kupata huduma kama ilivyo maeneo mengine?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri Ofisi ya Rais, TAMISEMI majibu.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (MHE. JOSEPHAT S. KANDEGE): Mheshimiwa Naibu Spika, kama ambavyo nimetangulia kutoa majibu katika swali la msingi. Katika maeneo ambayo tumetenga fedha ili kuhakikisha kwamba huduma ya afya inaboreshwa ni pamoja na jimbo la Mheshimiwa Mbunge na atakumbuka kwamba katika vituo vya afya vya kuboreshwa ni pamoja na Kichiwa ambacho ametaja. Naomba nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge kadri fedha ya kwanza itakavyopatikana eneo la kwanza kupangiwa fedha itakuwa na kituo chake kwa sababu yeye amekuwa mstaarabu sana na amekuwa akifuatilia sana suala hili.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Nape Nnauye swali la nyongeza.

MHE. NAPE M. NNAUYE: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali dogo la nyongeza. Kwa niaba ya wananchi wa Jimbo la Mtama niishukuru sana Serikali ya Awamu ya Tano kwa kutupa bilioni 1.5 kwa ajili ya kujenga Hospitali ya Wilaya. Pamoja na shukrani hizi mwaka 2017 Waziri Mkuu alifanya ziara jimboni Mtama katika Kata ya Mtama na majengo ambayo ina idadi ya watu wengi sana na mpaka sasa tuna zahanati alitoa ahadi ya kujenga kituo cha afya. Sasa je, Serikali haioni umefika wakati wa ahadi hii ya Mheshimiwa Waziri Mkuu itekelezwe?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais-TAMISEMI majibu

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nimpongeze Mheshimiwa Nape Nnauye na wananchi wake wa Mtama kwa kazi kubwa waliyoifanya ya uimarishaji wa kituo cha Afya cha Mnazi Mmoja na hali kadhalika ujenzi wa Hospitali ya Wilaya ambayo tumewapelekea fedha. Lakini

tukijua wazi kwamba Mheshimiwa Waziri Mkuu alitoa ahadi sehemu hii ni jukumu letu la Serikali kwamba tutafanya kila liwezekanalo maeneo yote ambayo viongozi wetu wa kitaifa wametoa ahadi tutaweza kuyashughulikia. Sambamba na hilo hata kule mkoani Kigoma kwa Peter Serukamba kuna *scenario* kama hiyo zote tunaenda kufanyia kazi kwa kadri tutakavyokuwa tumejipanga, hakuna shaka.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Oscar Mukasa swali la nyongeza

MHE. OSCAR R. MUKASA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana ni kwa nini Kituo cha Afya Nemba ambacho ni kipya na ujenzi umekamilika hakianzi kutoa huduma?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais-TAMISEMI majibu.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Mbunge anafahamu kwamba kule kwake kulikuwa na changamoto kubwa sana na ndio maana tulianza na ujenzi wa kituo kile cha afya cha Yakanazi lakini kazi kubwa inaendelea ujenzi wa hospitali sasa wilaya.

Mheshimiwa Naibu Spika, hata hivyo tumejenga vituo vya afya 352 na vituo hivi tumeshaanza kuwakilisha kwamba vingine vinapata vifaa na hivi sasa tunawasiliana na wenzetu MSD katika vile vituo vyote ambavyo vimekamilisha vifaa viweze kupatikana na kupeleka wataalam wetu, na lengo kubwa ni vituo hivi viweze kufunguliwa. Kwa hiyo, nikuhakikishie Mheshimiwa Oscar wala usiwe na hofu kituo kile kitafanya kazi vizuri kama ulivyopigania humu Bungeni na wananchi wako watapata huduma vizuri bila mashaka ahsante sana.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa tunaendelea na swali la Mheshimiwa Dkt. Shukuru Jumanne Kawambwa Mbunge wa Bagamoyo.

Na. 17

Bagamoyo Kupewa Hadhi ya Halmashauri ya Mji

MHE. DKT. SHUKURU J. KAWAMBWA aliuliza:-

Kufuatia majibu ya Swali langu Na. 17 lililojibiwa tarehe 07/11/2018 kuhusu Bagamoyo kupata hadhi ya Halmashauri ya Mji, Serikali ilielekeza kwamba tsubiri wasilisho la Kamati ya ushauri ya Mkoa wa Pwani (RCC) ili Ofisi ya Rais (TAMISEMI) iweze kulifanyia kazi ombi hilo; na suala hilo limeshajadiliwa na RCC na taarifa kuwasilishwa Ofisi ya Rais (TAMISEMI):-

Je, ni lini sasa Serikali itaipa Bagamoyo hadhi ya kuwa Halmashauri ya Mji?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wan chi, Ofisi ya Rais TAMISEMI majibu

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA (MHE. MWITA C. WAITARA) alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais- TAMISEMI naomba kujibu swali la Mheshimiwa Dkt. Shukuru Jumanne Kawambwa Mbunge wa Bagamoyo kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, mapendekezo ya kupandisha hadhi Halmashauri ya Wilaya ya Bagamoyo kuwa Halmashauri ya Mji yaliwasilishwa kwenye barua yenye kumbu Na. CAB.51/222/01/56 ya terehe 23 Januari, 2019 kutokq kwa Katibu Tawala wa Mkoa wa Pwani.

Mheshimiwa Naibu Spika, maombi hayo yalichambuliwa kulingana na mwongozo wa kuanzisha maeneo ya utawala wa Halmashauri ya Wilaya ya Bagamoyo. Wilaya ya Bagamoyo ilikosa vigezo viwili muhimu ili kuiwezesha kupandishwa hadhi kuwa Halmashauri ya Mji. Vigezo vilivyokosekana ni kukosekana kwa mpango

kabambe wa uendeshaji wa Mji (*Master Plan*) na eneo lake lililopimwa kuwa na chini ya asilimia 75. Katibu Tawala wa Mkoa wa Pwani amejulishwa kwa barua yenye kumbu Na. CCB.132/394/01B/30 ya tarehe 14 Machi, 2019.

Mheshimiwa Naibu Spika, Ofisi ya Rais TAMISEMI itaendelea kutoa ushirikiano kwa uongozi na wananchi wa Mkoa wa Pwani wakati wote na jitihada zao ili kukamilisha vigezo ili kuiwezesha Bagamoyo kupandishwa hadhi kuwa Halmashauri ya Mji.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Dkt. Shukuru Kawambwa swali la nyongeza.

MHE. DKT. SHUKURU J. KAWAMBWA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kunipa fursa hii ya kuuliza swali moja la nyongeza na nashukuru kwa majibu mazuri ya Mheshimiwa Waziri. Kwa kutambua kwamba tangu mwaka 2005 miaka 14 sasa wakati ambapo Bagamoyo ilipewa hadhi ya mamlaka ya Mji Mdogo uongozi na wananchi wa Bagamoyo wameendelea kupambana kutekeleza vigezo 12 vya kupandisha hadhi mji ule kuwa halmashauri ya mji. Mpaka hivi sasa imebaki vipengele hivyo viwili kimoja cha *master plan* kingine cha upimaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa tutaendelea kupambana na hiki cha *master plan* lakini upimaji wa ardhi ni suala ambalo linahitaji gharama kubwa. Halmashauri ya Wilaya ya Bagamoyo haina vitendea kazi vya upimaji wa ardhi hivi sasa havina vyombo kwa ajili ya upimaji wa ardhi. Je, Serikali ina kauli gani kuweza kuisaidia halmashauri hii ambayo imepambana miaka 15 sasa kwa ajili ya kuweza kupata hadhi?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa nchi, Ofisi ya Rais TAMISEMI majibu.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, TAWALA ZA MIKOA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nampongeza Mheshimiwa Dkt. Jumanne Shukuru Kawambwa yeye na viongozi wake na wenzake na

Mwenyekiti wa Halmashauri waliweza kufika ofisini mara kadhaa katika jambo hilo. Tunafahamu kwamba juhudi kubwa inafanyika na ni azma yetu kuhakikisha kwamba maeneo yote ambayo yana kipaumbele tuweze kuyafanyia kazi. Katika jambo hili naomba niseme wazi kweli tumekuwa na changamoto katika suala zima la upatikanaji wa vifaa lakini hata hivyo niwashukuru sana wenzetu wa Wizara ya Ardhi kwa ushirikiano mkubwa tunaoendelea kuufanya.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivi sasa halmashauri mbalimbali zitaweza kupata vifaa hivi kwa ajili ya kuhakikisha kwamba hivi vifaa vya upimaji vinaweza vikapatikana na tukumbuke wazi hata katika bajeti ya Wizara ya Ardhi jambo hili waliainisha wazi. Kwa hiyo, naomba nimhakikishie Mheshimiwa Jumanne Shukuru Kawambwa kwamba Serikali inalichukua hili kwa uzito mkubwa sana kuhakikisha halmashauri zetu zinawezeshwa kuhakikisha zinapima maeneo yao kwa urahisi zaidi ahsante.

NAIBU SPIKA: Ahsante Wizara ya Habari Utamaduni, Sanaa na Michezo, Mheshimiwa Nassor Suleiman Omar Mbunge wa Ziwani sasa aulize swali lake.

Na. 18

Kufuta Utamaduni wa Makabila Nchini

MHE. NASSOR SULEIMAN OMAR aliuliza:-

Utamaduni katika kila nchi ni utambulisho wa Taifa; na kwa kuwa kuna upotevu mkubwa wa utamaduni wa asili kwenye makabila yetu nchini:-

Je, ni upi mkakati wa Serikali wa kufufua utamaduni wa asili wa makabila yetu?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo majibu.

NAIBU WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo napenda kujibu swali la Mheshimiwa Nassor Suleiman Omar Mbunge wa Ziwani kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na kwamba Serikali ni msimamizi na mratibu wa shughuli zote za utamaduni ikiwepo sera ya utamaduni na sheria zinazohusu utamaduni jamii ndio mmiliki wa utamaduni. Hivyo, nitumie fursa hii kuwaomba Waheshimiwa Wabunge akiwemo muuliza swali, taasisi, asasi na mashirika ya jamii nzima ya watanzania kuwa mstari wa mbele katika kulinda utamaduni wetu na kufufua pale unapofifia. Wizara yangu inatambua na kupongeza mwamko mpya katika jamii wa kuhimiza na kuendeleza utamaduni wetu maeneo kadhaa nchini kwa mfano: Tamasha la ngoma ya utamaduni la Dkt. Tulia *Traditional dance* ambalo linafanyika katika Mkoa wa Mbeya. Tamasha la majimaji Serebuka Songea, Tamasha la Bulambo ambalo linafanyika Mwanza, Tamasha la Chamwino Dodoma, Tamasha la Nyasa na Matamasha ya makabila mbalimbali yanayoendelea katika Kijiji cha Makumbusho Jijini Dar es Salaam.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa upande wa Serikali wizara yangu mbali na kuhimiza matumizi ya lugha ya Kiswahili ndani na nje ya nchi inaendelea na tafiti za kiutamaduni za makabila mbalimbali nchini lengo likiwa ni kuhifadhi. Mkazo zaidi umewekwa kwenye tamaduni za makabila au jamii zenye wazungumzaji wachache ambao zipo katika hatari ya kutoweka. Aidha, wizara inashirikiana na Wizara ya Maliasili na Utalii katika kuendesha tamasha jipya la urithi wa utamaduni inasimamia kila mwaka tamasha la kimataifa ya sanaa na utamaduni Bagamoyo ambao ni kivutio kikubwa kwa wanasanaa, wadau wa sanaa na wapenzi wa sanaa kutoka ndani na nje ya nchi na kwa sasa wizara inaratibu tamasha la utamaduni wa Jumuiya ya Afrika Mashariki (JAMAFEST) litarajiwa kufanyika Jijini Dar es Salaam

kuanzia tarehe 21 hadi 28 mwezi mwaka na mwaka huu na kuwavutia wanasanaa na wadau takribani laki moja kutoka ndani na nje ya Jumuiya.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Nassor Suleiman Omar, swali la nyongeza.

MHE. NASSOR SULEIMAN OMAR: Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na majibu mazuri ya Serikali, naomba kuuliza swali moja la nyongeza. Utamaduni una maana pana ikiwemo mazishi na mavazi. Je, ni lini Serikali itatangaza rasmi vazi la Taifa? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Habari, Sanaa, Utamaduni na Michezo, majibu.

NAIBU WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nitumie fursa hii kumshukuru Mheshimiwa Mbunge kwa kuridhika na majibu ambayo yametolewa na Wizara.

Mheshimiwa Naibu Spika, nikianza na swali lake la msingi ambapo ametaka kujua ni lini sasa Serikali itakuja rasmi na mchakato wa kutangaza vazi rasmi la Taifa, mara nyingi tumekuwa tukijibu swali hili ndani ya Bunge na sisi kama Wizara ambao ndiyo tunasimamia masuala mazima ya utamaduni ikiwemo lugha pamoja na vazi la Taifa, tupo kwenye mchakato wa kuhakikisha kwamba tunaleta vazi la Taifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, mchakato unaoendelea sasa hivi ndani ya Wizara ni kuhakikisha kwamba tunakusanya mavazi yote kutoka kwenye mikoa kwa sababu tunajua kabisa vazi la Taifa siyo kitu ambacho tunaweza kukipata kutoka kwenye jamii moja. Tunachotaka kukifanya sasa hivi ni kuhakikisha mikoa na wilaya zote na wadau wote wa sanaa pamoja na wabunifu wa mavazi wanashiriki kwenye mchakato huu wa kupata vazi la Taifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, nitumie fursa hii kumhakikishia Mheshimiwa Mbunge kwamba pindi mchakato huo utakapokamilika sisi kama Wizara tutakuja rasmi na vazi la Taifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante.

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Sophia Mwakagenda, swali la nyongeza.

MHE. SOPHIA H. MWAKAGENDA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Chakula pia ni moja ya utamaduni. Je, Serikali inasema nini juu ya vyakula vinayotoka nje ya nchi ambavyo ni kinyume na utamaduni wetu wa chakula cha asili ambacho tulikuwa tunakitumia? Nataka kujua tunatoa tamko gani kuzuia vyakula ambavyo siyo vya utamaduni wetu na vinaathiri afya za Watanzania?

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri wa Habari, Sanaa, Utamaduni na Michezo, majibu.

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kujibu swali la nyongeza la Mheshimiwa Mwakagenda, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nampongeza sana Mheshimiwa Naibu Waziri kwa majibu mazuri ya maswali yaliyotangulia. Napenda kumhakikishia Mheshimiwa Mbunge kwamba swali alilouliza ni mtambuka linalohusu biashara ya nje na sekta mbalimbali ambapo Wizara yangu haiwezi kulitolea tamko hapa kwamba kuanzia sasa vyakula ambavyo siyo vya utamaduni visiingie nchini. Hili ni suala pana ambalo hata Bunge lako Tukufu lina mamlaka ya kuweza kulijadili kwa upana zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Masoud, swali la nyongeza.

MHE. MASOUD ABDALLAH SALIM: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru. Katika majibu ya msingi ya Mheshimiwa Naibu Waziri alituambia kwamba yuko katika mkakati na mchakato wa kuendeleza Kiswahili nje ya nchi lakini inaonekana kwamba Kiswahili kinachofundishwa nje ya nchi siyo *standard* Swahili, siyo lugha sanifu ndani ya Tanzania ni Kiswahili cha nchi jirani. Je, wana mkakati gani wa ziada kuhakikisha Kiswahili chetu cha Tanzania ambacho ni Kiswahili sanifu (*standard* Swahili) ndicho ambacho kinatumika nje ya nchi na siyo Kiswahili cha nchi ya jirani?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Masoud, Kiswahili si ni lugha, sijaelewa unamaanisha lafudhi au lugha, hebu uliza swali lako vizuri.

MHE. MASOUD ABDALLAH SALIM: Mheshimiwa Naibu Spika, *standard* Swahili (Kiswahili sanifu) ndicho ambacho kinaongelewa au kinaandikwa hapa Tanzania lakini katika nchi nyingine, unapokwenda huko duniani katika nchi za Ulaya Kiswahili ambacho kinafundishwa ni cha nchi jirani siyo cha Tanzania.

MBUNGE FULANI: Kweli.

MHE. MASOUD ABDALLAH SALIM: Mheshimiwa Naibu Spika, hiyo ni kweli na ndiyo uhalisia. Mheshimiwa Naibu Waziri atuambie ...

NAIBU SPIKA: Sawa, umeeleweka Mheshimiwa. Haya wataalam wa lugha, Mheshimiwa Waziri wa Habari, Sanaa, Utamaduni na Michezo, majibu.

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana kwa kunipa fursa ya kujibu swali la Mheshimiwa Mbunge, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kabisa kwamba katika matumizi ya lugha yoyote duniani kuna kitu kinaitwa *standardization*, kila mtu lazima atumie lugha ambayo ni

sanifu. Ndiyo maana Jumuiya ya Afrika Mashariki imeunda Kamisheni ya Kiswahili ambayo Makao Makuu yake yako Zanzibar na moja ya kazi yake kubwa ni kufanya lugha ya Kiswahili iwe na urari wa aina moja. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pili, tuna kazi pia kubwa ya kufanya kati ya sisi upande wa Tanzania Bara na upande wa Zanzibar kuoanisha baadhi ya misemo na maneno ili tusiwe na lugha mbili. Kwa mfano, jana nimeona Kamusi kutoka Zanzibar inaitwa 'Kamusi Sanifu la Kiswahili' wakati sisi huku Bara Kamusi haiwezi kuwa 'likamusi' ni 'Kamusi ya Kiswahili'. Sasa sisi wenyewe tuna matatizo ndiyo maana inabidi tukae, Baraza la Kiswahili la Zanzibar na Baraza la Kiswahili la Tanzania wakae pamoja kwanza tuwe na lugha ya aina moja ili tuweze kuwashawishi wenzetu wa Afrika Mashariki.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Waziri, hili ni haraka jamani, si tunajua Mheshimiwa Rais amefanikiwa kushawishi *SADC* kwamba Kiswahili kiwe ni lugha inayotumika huko. Sasa tukitumia ambayo haiko sanifu itakuwa mtihani.

Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na swali la Mheshimiwa Abdallah Ally Mtolea, Mbunge wa Temeke.

Na. 19

Kukosekana kwa Gari la Wagonjwa Viwanjani

MHE. ABDALLAH A. MTOLEA aliuliza:-

Baadhi ya mechi za mpira wa miguu za Ligi Kuu Tanzania Bara 2018/2019 zilichezwa bila kuwepo kwa gari la wagonjwa uwanjani na kusababisha wachezaji walioumia kulazimika kukimbizwa Hospitali kwa kutumia magari ya kawaida:-

(a) Je, Serikali ina taarifa juu ya tatizo hilo?

(b) Je, Serikali ina mkakati gani katika kuhakikisha kosa hilo halitokei tena viwanjani?

NAIBU SPIKA: Naibu Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, majibu.

NAIBU WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Abdallah Ally Mtolea, Mbunge wa Temeke, lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inatambua umuhimu na sharti la kuwepo kwa magari ya wagonjwa viwanjani ili kuhudumia wachezaji na hata watazamaji wanaopatwa na dharura kubwa za kiafya na dharura inayohitaji huduma haraka ya matibabu. Aidha, Shirikisho la Mpira wa Miguu (*TFF*) linaheshimu Kanuni hiyo pamoja na kwamba utekelezaji wake katika baadhi ya mechi za Ligi Kuu unakawamishwa na uhaba wa magari ya wagonjwa ambayo huchelewa kufika uwanjani siyo kwa makusudi bali ni kwa kutingwa na huduma zingine za tiba.

Mheshimiwa Naibu Spika, mfano, ni mechi ya *Mbao FC* dhidi ya *Coastal Union* iliyochezwa katika Uwanja wa CCM-Kirumba ambapo mchezaji aliumia kipindi cha kwanza lakini gari la kubebea wagonjwa lilikuja kipindi cha pili kutokana na gari hilo kuwa na majukumu mengine Mkoani hapo. Hali hii inasababishwa na ukweli kwamba hakuna Chama cha Soka cha Mkoa kinachomiliki magari ya wagonjwa, magari yote yanapatikana kwenye Halmashauri husika, baadhi ya hospitali za Serikali na asasi zenye magari ya wagonjwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivyo, natoa wito kwa Kamati za Michezo za Mikoa na Wilaya kushirikiana kwa karibu na mamlaka nilizozitaja kwenye huduma hii ili kuepusha madhara makubwa yanayoweza kutokea kwa

kukosa huduma hiyo inapohitajika. Aidha, nawahimiza *TFF* na uongozi wake wa Mkoa kujiongeza kwa kufikiria njia rahisi zaidi za kubebea majeruhi kama vile pikipiki maalum za miguu mitatu au miwili kwenye mechi za ligi ya chini ili kuepusha madhara makubwa yanayoweza kutokea kwa majeruhi kucheleweshwa kupelekwa hospitalini.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante.

NAIBU SPIKA: Ahsante. Mheshimiwa Abdallah Ally Mtolea, swali la nyongeza.

MHE. ABDALLAH A. MTOLEA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru na nashukuru kwa majibu mazuri ya Serikali hata hivyo bado kuna changamoto mbili, tatu. Kwa mfano, madaktari wote wanaojitambulisha kama madaktari wa timu wanapokwenda na timu uwanjani, wengi siyo madaktari ni mashabiki tu ambao wanebeba hiyo mikoba ya *first aid* na hii ni hatari kwamba inapotokea matatizo wanakuwa hawana utalaam wa kutoa huduma ya kwanza viwanjani. Je, Serikali itakuwa tayari kuwashauri sasa *TFF* na Bodi ya Ligi kuwatambua madaktari wenye sifa ndiyo wapewe hiyo nafasi ya udaktari wa kuingia na timu viwanjani? Hilo swali la kwanza.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, wachezaji wengi hawana bima za afya jambo ambalo linapelekea wanashindwa kujituma mazoezini na viwanjani kwa kuhofia kuumia. Serikali itakuwa tayari kuwashauri pia *TFF* badala ya kupoteza muda mwingi kuchunguza Makocha wamevaa nini sasa wakaongee na mashirika ya bima za afya ili waweze kuwapa bima za afya wachezaji?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo, majibu.

NAIBU WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nitumie nafasi hii kumpongeza Mheshimiwa Mbunge kwa sababu amekuwa ni mdau mkubwa sana wa michezo na hivi majuzi

tumeshuhudia timu yake ya Umoja wa Vijana wa Temeke ikishinda kwenye Mashindano ya *Ndondo Cup* kwa msimu wa mwaka 2019. Kwa hiyo, hongera sana Mheshimiwa Mbunge.

Mheshimiwa Naibu Spika, nikija kwenye maswali yake mawili ya msingi amezungumzia suala zima la madaktari wa timu kwamba wengi wa madaktari wa timu hawana vigezo au sifa za kuwa madaktari. Suala la timu zote kuwa na madaktari ni takwa la kikanuni. Nitumie fursa hii kwanza kuwataka wasimamizi wote wa vilabu nchini Tanzania kuhakikisha kwamba wanatumia madaktari ambao wana sifa za kuwa madaktari kwa sababu tunajua kwamba yako matatizo mbalimbali ambayo huwa yanawapata wachezaji pindi wanapokuwa kwenye mazoezi na kwenye michezo.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia Mheshimiwa Mbunge ametaka tuwashauri *TFF* wanatambua na kuhakikisha kwamba vilabu vyote vinakuwa na madaktari ambao wana sifa. Nitumie fursa hii kuwataka *TFF* kuhakikisha kwamba suala hili kwa sababu ni takwa la kikanuni na kikatiba ni vyema wakasimamia kuhakikisha kwamba vilabu vyote vinakuwa na madaktari wenye sifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwenye swali lake la pili ametaka kujua kuhusiana na bima za afya. Suala la afya za wachezaji sisi kama Wizara tunalisimamia na ndiyo maana kwenye mashindano yote tunahakikisha kwamba kabla wachezaji hawajaenda kwenye mashindano wanapima afya zao. Mheshimiwa Mbunge ametaka kujua kwamba kwa nini sisi kama Serikali tusiwashauri *TFF* waongee na mashirika ya bima za afya ili wachezaji waweze kupatiwa bima za afya, ushauri huu mzuri na sisi kama Wizara tumeupokea.

Mheshimiwa Naibu Spika, naamini kwamba *TFF* wameuchukua na wataufanyia kazi kwa sababu ni takwa la kikanuni na kikatiba kuhakikisha kwamba wachezaji wote wanakuwa na bima za afya. Suala la bima ya afya siyo tu wachezaji peke yake ni Watanzania wote na tumeona namna ambavyo Wizara ya Afya imekuwa mstari wa mbele

katika kuhakikisha kwamba bima ya afya inakuwa jambo la msingi kwa Watanzania wote.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto. Mheshimiwa Mary Pius Chatanda, Mbunge wa Korogwe Mjini sasa aulize swali lake.

Na. 20

Ujenzi wa Chuo cha Uuguzi Korogwe

MHE. MARY P. CHATANDA aliuliza:-

Ujenzi wa Jengo la Utawala na vyumba vya madarasa katika Chuo cha Uuguzi Korogwe bado haujakamilika:-

Je, ni lini ujenzi huo utakamilika?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, majibu.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Mary Pius Chatanda, Mbunge wa Korogwe Mjini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli Jengo la Utawala na vyumba vya madarasa katika Chuo cha Uuguzi - Korogwe bado haujakamilika kutokana na changamoto za fedha za ujenzi na uboreshaji wa miundombinu ya vyuo vya afya hapa nchini. Kutokana na ufinyu wa bajeti ya Serikali katika mwaka wa fedha 2019/2020, Serikali haikutenga fedha kwa ajili ya ujenzi katika vyuo vya afya nchini.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuona changamoto hii, Serikali inaandaa zoezi la uhakiki wa miradi yote ya maendeleo iliyokuwa inatekelezwa katika vyuo mbalimbali vya hapa nchini ili kupata taarifa za hali ya sasa ya miradi hiyo. Lengo ni kupata taarifa zitakazosaidia katika kuandaa maandiko na mipango itakayotumika kutafuta fedha pamoja na mgawanyo wa fedha kulingana na vipaumbele na mahitaji ya kila chuo. Hivyo basi, mara pesa zitakapopatikana chuo hiki pamoja na vile ambavyo ujenzi umesimama vitapewa kipaumbele cha ukamilishaji.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Mary Chatanda, swali la nyongeza.

MHE. MARY P. CHATANDA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru kwa kunipa nafasi niulize maswali mawili ya nyongeza. Swali la kwanza, kwa kuwa majengo yanayotumika sasa hivi yana uchakavu mkubwa na ya muda mrefu, je, watakuwa tayari sasa angalau kuwapa fedha waweze kukarabati yale majengo ambayo yanatumika sasa hivi ikiwa ni pamoja na uzio?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, chuo kile kina uhaba wa watumishi wa kada ya ualimu watano pamoja na karani, mpiga chapa na mtu wa *IT*. Wizara itakuwa tayari kutusaidia angalau kuweza kupatikana hao walimu watano pamoja na hao watumishi wengine niliowataja?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, majibu.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nianze kumpongeza sana Mheshimiwa Mary Pius Chatanda, Mbunge wa Korogwe Mjini kwa ufuatiliaji wa karibu sana wa chuo hiki na niliweza kufika katika chuo kile na kuona hali ya majengo. Nimuahidi tu Mheshimiwa Mbunge hili sisi kama Wizara tunalichukulia kwa kipaumbele cha hali ya juu sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama nilivyosema katika majibu yangu ya msingi sasa hivi tuko katika zoezi la kufanya uhakiki kuangalia mahitaji, vipaumbele na kitu gani ambacho tunahitaji kukifanya kwa haraka zaidi. Nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge pindi utaratibu huu utakapokamilika basi chuo hiki nacho tutakipa kipaumbele.

Mheshimiwa Naibu Spika, sambamba na hilo vilevile amegusia suala la uhaba wa watumishi. Hili kama Wizara tumelipokea na tumekuwa tunaendelea kufanya tathmini katika vyuo vyetu hivi vya afya. Kadri tunavyopata vibali vya ajira basi na chuo hiki nacho tutakipa kipaumbele kupata hawa watumishi ambao wamepungua.

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Tunaendelea na swali la Mheshimiwa Goodluck Mlinga, Mbunge wa Ulanga.

MHE. GOODLUCK A. MLINGA: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya vijana watafutaji, napenda kulaani vikali vitendo vya kikatili wanavyofanyiwa Waafrika wenzetu huko South Africa. South Africa wakumbuke Waafrika tusingekuwa pamoja na kujitoa mpaka leo wangeishia kuimba nyimbo za mapambio ya uhuru toka kwa makaburu. *(Makofi)*

Na. 21

Chanzo cha Ubakaji wa Watoto na Vikongwe Nchini

MHE. GOODLUCK A. MLINGA aliuliza:-

Kumekuwa na tatizo kubwa katika jamii yetu la ubakaji wa watoto wadogo chini ya miaka mitano na vikongwe:-

Je, Serikali imeshawahi kufanya utafiti ili kujua chanzo cha tatizo hilo?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Wizara wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, majibu.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Goodluck Mlinga, Mbunge wa Ulanga, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli kumekuwa na ongezeko la vitendo vya ukatili hasa ubakaji kwa watoto na vikongwe. Kwa mujibu wa taarifa za Jeshi la Polisi za mwaka 2018 za makosa ya ukatili wa kijinsia kwa watoto, hali ya vitendo vya ukatili kwa watoto nchini imeongezeka kutoka matukio 13,457 mwaka 2017 hadi matukio 14,419 mwaka 2018 ambalo ni ongezeko la makosa 1,034 sawa na asilimia 7.7. Mikoa inayoongoza kwa matukio haya ni pamoja na Tanga ikiwa na matukio 1,039, Mbeya 1,001, Mwanza 809, Arusha 792 na Tabora 618. Makosa yanayoongoza ni ubakaji (5,557), mimba za utotoni (2,692), ulawiti (1,159), shambulio (965) na kujeruhi (705).

Mheshimiwa Naibu Spika, mwaka 2009 Serikali kwa kushirikiana na *UNICEF* ilifanya utafiti kuhusu hali ya ukatili dhidi ya watoto. Utafiti huo unaonyesha kuwa asilimia 60 ya vitendo vya ukatili dhidi ya watoto hufanyika majumbani ambapo vitendo hivi hufanywa na watu wa karibu na watoto wakiwemo baadhi ya wazazi, walezi, watoa huduma wa vyombo vya usafiri, majirani na wanafamilia na asilimia 40 ya vitendo hivyo vya ukatili hufanyika shuleni. Aidha, sababu kubwa ya vyanzo vikubwa vya ukatili ni pamoja na imani potofu, elimu au hali duni ya umasikini, kutetereka kwa misingi ya malezi ndani ya familia, mila na desturi potofu na utandawazi. Aidha, hakuna utafiti uliofanyika kuhusu ubakaji wa vikongwe ingawaje vyanzo vya ukatili vinashabihiana na ule wa watoto.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali itaendelea kutoa elimu na kuhamasisha jamii kutambua jukumu lao la malezi na matunzo kwa watoto na wazee ambao ni hazina na tunu

muhimu katika Taifa letu. Mwisho, napenda kutoa rai kwa jamii kutoa taarifa na ushirikiano kwa vyombo vya dola ili hatua stahiki ziweze kuchukuliwa kwa wahusika hao.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Goodluck Mlinga, swali la nyongeza.

MHE. GOODLUCK A. MLINGA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Vitendo hivi vinasikitisha sana. Huwezi ukakuta ng'ombe dume anapanda ndama, huwezi ukakuta jogoo anapanda kifaranga lakini binadamu aliyepewa utashi anafanya vitu hivyo. Ukiangalia *trend* ya matukio yanaongezeka kwa kiasi kikubwa. Matukio 13,457 mwaka 2018 yameongezeka kwa 1,000 lakini ukienda Mahakamani hukuti hizi kesi. Je, Wizara ina mkakati gani kuhakikisha haya matukio yote inasimamia upatikanaji wa ushahidi na kuhakikisha yanakwenda Mahakamani?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kwa sehemu kubwa vitendo vya ukatili wa kijinsia vinasababishwa na mila na desturi potofu. Kwa mfano, katika mila za Kihehe kuna utamaduni unaitwa Nyangusage, katika tamaduni za Kisukuma kuna mila inaitwa Chagulaga na Kigoma kuna Teleza. Wizara ina mkakati gani wa kutoa elimu kuhakikisha mila na tamaduni potofu zinatokomezwa?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto, majibu.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli matukio haya yamekuwa yanaongezeka na changamoto kama nilivyosema katika majibu yangu ya msingi ni kwamba asilimia zaidi ya 60 ya matukio haya yanafanywa na watu ambao wako karibu na familia na tumekuwa tunapata changamoto kama Serikali kuyafikisha na kuchukua hatua kwa wale wahusika kwa sababu ndugu na jamaa wanakaa vikao vya familia wanaamua kumalizana kwa kutozana faini au kwa kumtorosha yule mwathirika.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, nitumie fursa hii kutoa rai kwa jamii kuhakikisha kwamba haya mambo hayamalizwi katika mazingira ya nyumbani na badala yake mkondo wa sheria uruhusiwe kuchukua hatua. Kama Serikali ama kama Wizara ya Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na watoto tunafanya kazi kwa karibu sana na Idara ya Mahakama, tunafanya kazi kwa karibu sana na Wizara ya Mambo ya Ndani na tuna mpango unaitwa MTAKUWA ambao ni mpango mkakati wa kutokomeza ukatili wa kijinsia dhidi ya wanawake na watoto wa mwaka 2017/2018 ambao unaisha 2021/2022. Katika mpango mkakati huu, taasisi zote za kisekta ambazo zinashirikiana kwa pamoja tuna lengo la kuhakikisha kwamba suala hili la ukatili wa kijinsia tunaweza kulidhibiti ndani ya nchi yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Mlinga ameuliza swali lake la pili kuhusiana na mila na desturi potofu. Hili kama Wizara tunaendelea kulifanyia kazi na tumekuwa tunafanya kazi kwa karibu sana na viongozi wa kidini, kimila, wanazuoni na sasa hivi tumeanza hata kufanya kazi na wasanii mbalimbali kuhakikisha kwamba tunafikisha ujumbe huu kwa jamii. Suala lililotokea kule Kigoma la Teleza, lile siyo mila, ni suala la uhalifu, nasi kama Serikali tulichukua hatua na kuhakikisha kwamba wale wote waliohusika wamekamatwa na hivi sasa ninavyoongea wako Mahakamani na mkondo wa sheria unachukua hatua zake. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Susan Lyimo, swali la nyongeza.

MHE. SUSAN A. J. LYIMO: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. Ukiangalia matukio yote haya yanatokana na sababu kwamba wananchi wengi hawajapata elimu. Hapa Mheshimiwa Naibu Waziri anazungumzia suala la mpango mkakati wa kutokomeza ukatili dhidi ya wanawake na watoto, lakini sisi kama wadau wakubwa hatujapata hata semina wala hatujui huo mpango. Nataka kujua, Serikali italeti lini mpango huo ili sisi kama Wabunge tuujue na tuweze kuupeleka katika maeneo yetu. Ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Naibu Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto majibu.

NAIBU WAZIRI WA AFYA, MAENDELEO YA JAMII, JINSIA, WAZEE NA WATOTO: Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali baada ya kubaini ukubwa wa tatizo hili, tulikuja na mpango unaitwa MTAKUWA ambao ni Mpango Mkakati wa Serikali wa Kutokomeza au Kudhibiti Ukatili wa Kijinsia wa Wanawake na Watoto. Ndani ya Mpango huu kuna mambo mbalimbali mabaya tumeyaaanisha, moja ni kuanzisha Kamati za Ulinzi za Wanawake na Watoto, kuanzisha huduma za mkono kwa mkono na masuala ya kutoa elimu mbalimbali katika nyanja mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, kwa sababu Mheshimiwa Mbunge naye ni Mjumbe wa Kamati ya Huduma na Maendeleo ya Jamii na Wabunge, wote kwa ujumla tutafanya utaratibu wa kuhakikisha tunatoa elimu kuhusiana na mpango mkakati huu. Tunawaomba sana Waheshimiwa Wabunge nanyi muwe mabalozi wa mpango huu wa MTAKUWA kwenda kukemea masuala haya ya ukatili wa kijinsia katika sehemu ambazo mnatoka.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na Wizara ya Mifugo na Uvuvi. Mheshimiwa Felister Alyoce Bura, Mbunge wa Viti Maalum, sasa aulize swali lake.

Na. 22

Kuongeza Thamani ya Mifugo Iliyopo Kwenye Ranchi Nchini

MHE. FELISTER A. BURA aliuliza:-

Ranchi za Taifa ni rasilimali muhimu na fursa kubwa katika kuchangia Pato la Taifa na Uchumi wa nchi yetu:-

Je, Serikali ina mkakati gani wa kuongeza thamani ya mazao ya mifugo iliyopo kwenye ranchi zetu?

NAIBU WAZIRI WA MIFUGO NA UVUVI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Mifugo na Uvuvi, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Felister Aloyce Bura, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kampuni ya ranchi za Taifa (*NARCO*) imeandaa Mpango Mkakati wa Kibiashara wa miaka mitano kuanzia mwaka 2017/2018 – 2021 – 2022 kwa lengo la kuendeleza na kueneza ufugaji bora hususan ufugaji wa ng'ombe bora wa nyama (*boran*) kwa ajili ya soko la ndani na nje ya nchi kwa kutumia mbinu za kisasa. Maeneo ya kipaumbele katika mpango mkakati huo ni pamoja na kuiwezesha *NARCO* kuingia ubia na makampuni mbalimbali ya ndani na nje ya nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, mfano, *NARCO* imeingia ubia na kampuni ya *NICA* ya Misri kwa ajili ya kujenga machinjio ya kisasa na kiwanda cha kuchakata mazao mbalimbali ya mifugo. Aidha, *NARCO* imeomba fedha kutoka Shirika la Fedha la Kimataifa la Kilimo na Chakula (*IFAD*) kiasi cha shilingi bilioni 20 ambapo andiko la mradi (*concept note*) kwa ajili ya kuendeleza ranchi nane za *NARCO* limepitishwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuongeza idadi ya mifugo ikiwemo ng'ombe wazazi kufikia 20,000 katika kipindi cha miaka mitano ili kuwa na uzalishaji endelevu wa kibiashara. Kuanzisha utaratibu wa kukodisha vitalu ambapo wafugaji wanaomilikishwa vitalu lazima kupatiwa mafunzo ya ufugaji wa kisasa ikiwemo unenepeshaji wa mifugo ili kuongeza uhakika wa upatikanaji wa malighafi za viwandani kama vile nyama, maziwa na ngozi. Ranchi za *NARCO* zote zitajenga madarasa maalum kwa ajili ya mafunzo hayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inaendelea na juhusi za kufanya maboresho makubwa ya *NARCO* ili kuongeza uwezo wa mtaji, ufanisi na tija hasa kufikia lengo la kuchakata mazao ya mifugo yetu nchini na kufikia masoko ya ndani na ya kikanda.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Felister Bura, swali la nyongeza.

MHE. FELISTER A. BURA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza maswali mawili ya nyongeza. Pamoja na majibu mazuri ya Serikali, naomba kujua kwamba Tanzania ni nchi ya pili Afrika kwa ufugaji wa wanyama; ng'ombe, mbuzi, kondoo, punda na mifugo mingine, lakini cha ajabu ni kwamba hatuna kiwanda cha kuchakata mifugo hiyo na sasa hivi Serikali imehamia Dodoma na tuna ranchi ya Kongwa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, swali hili alijibu kwa umakini zaidi, tuna ranchi pale Kongwa. Serikali ina mkakati gani kuhakikisha kwamba wafugaji wa Dodoma, Shinyanga, Tabora, Mwanza wanaleta mifugo yao Dodoma pale ranchi ya Kongwa, ambapo ombi langu kwa Serikali ni kujengwa kwa kiwanda cha kuchakata mifugo pale *Kongwa Ranch* ili wananchi wa Mwanza, Shinyanga, Dodoma na Singida wapate mahali pa kuuza mazao ya mifugo yao.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili kiwanda cha kuchakata mifugo pale Ruvu kilianza tangu mwaka 2007 na sasa ni miaka 12 kiwanda kile hakijakamilika na fedha nyingi zilishatumika kwa ujenzi wa kiwanda kile; naomba kujua mpango wa Serikali wa kuhakikisha kwamba kile kiwanda cha Ruvu pia kinaanza kazi sambamba na kiwanda kitakachojengwa Kongwa. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Mifugo na Uvuvi, majibu.

NAIBU WAZIRI WA MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli Tanzania ni nchi ya pili kwa mifugo katika Bara la Afrika. Suala la kutokuwa na kiwanda, naomba tu niliambie Bunge lako Tukufu kwamba tunavyo viwanda katika nchi yetu vinavyochakata mazao ya mifugo, kwa mfano, tunacho kiwanda cha *Chobo Investment* pale Mwanza kinachomilikiwa na kijana Mtanzania mzalendo ambacho kina uwezo wa kuchakata ng'ombe wasiopungua

500 kwa siku na mbuzi wasipungua 1,000 kwa siku moja. Vile vile tunacho kiwanda cha Serikali hapa hapa Dodoma kinachoitwa *TMC*.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Bura angependa kuona kuwa viwanda hivi vinachakata mazao ya wafugaji katika Mikoa ya Mwanza, Shinyanga, Singida na Dodoma. Naomba tu nimhakikishie kuwa kiwanda cha *TMC* kilichosimama kwa muda kiasi, Serikali imejipanga vyema na tayari tumekirudisha katika utaratibu wa ndani ya mikono ya Serikali kwa lengo la kuhakikisha kiwanda kile kinaendelea na kazi ya kuchinja na kuchakata mifugo ya maeneo haya ya Dodoma, Singida, Shinyanga na Mwanza.

Mheshimiwa Naibu Spika, habari njema zaidi, pale Shinyanga tunacho kiwanda cha siku nyingi zaidi cha *Tanganyika Packers* ambacho kilichokuliwa na wawekezaji, tumekirudisha pia Serikalini kwa lengo la kuhakikisha kuwa kinaendelea kuchakata mifugo ya wafugaji wetu na kuuza ndani ya nchi na ziada kuweza kuuza nje ya nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali lake la pili ni kuhusiana na ujenzi wa kiwanda katika eneo la Ruvu. Kama nilivyojibu katika swali la msingi, ni kwamba *NARCO* tumeingia ubia na kampuni ya *NIKA*/ya kutoka Misri ambayo sasa itachukua jukumu hili lote ikiwa ni pamoja na kile kiwanda ambacho tulikianzisha pale mwanzo kuhakikisha kwamba kiwanda hiki kinajengwa kwa pamoja na kuweza kuchinja na kuchakata mazao ya mifugo inayotokana na wafugaji wetu katika Taifa letu.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Franz Mwalongo, swali la nyongeza.

MHE. EDWARD F. MWALONGO: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza swali la nyongeza. Jimbo la Njombe Mjini ni wafugaji wa ng'ombe wa maziwa. Tatizo kubwa tunalokabiliwa nalo katika Jimbo la Njombe ni upatikanaji wa ng'ombe bora wa maziwa. Hivi sasa tunapokezana ng'ombe mpaka imefikia mahali sasa

ng'ombe wa maziwa anatoa lita moja kiasi ambacho anasababisha hasara kwa wafugaji kwa kuwa hatupati maziwa ya kutosha.

Je, Serikali ina mpango gani sasa kutuwezesha sisi wafugaji wa ng'ombe wa maziwa wa Jimbo la Njombe Mjini kupata ng'ombe bora wa maziwa? (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Mifugo na Uvuvi, majibu kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI WA MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, mpango wetu katika Serikali wa kupatikana kwa ng'ombe bora, tunayo mipango kadhaa ya kuhakikisha tunaongeza idadi ya ng'ombe bora wa maziwa kwa kupitia mfumo wa uhimilishaji (*artificial insemination*) kwa kuuza mitamba ya kutoka katika mashamba yetu likiwemo shamba la ng'ombe wa maziwa la Kitulo lililoko Makete katika Mkoa huu wa Njombe.

Mheshimiwa Naibu Spika, ninachowaomba wafugaji wa Njombe na wafugaji wengine wote nchini wajiunge katika vikundi ili iwe rahisi kuweza kuwasaidia kama tulivyowasaidia kupatikana mitamba ya ng'ombe wa maziwa wafugaji wa Ushirika wa Wafugaji wa Ng'ombe wa Maziwa pale Tanga kwa maana ya Chama Kikuu cha Ushirika cha *TDCU* ambacho kimepata mkopo kutoka Benki ya Kilimo ya Zaidi ya shilingi bilioni moja na kununua mitamba ya maziwa ya zaidi ya 300 kwa ajili ya kuweza kulisha katika kiwanda cha Tanga *Fresh*.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Rhoda Kunchela, swali la nyongeza.

MHE. RHODA E. KUNCHELA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Pamoja na changamoto za kuelekea Serikali ya viwanda, Mkoa wa Katavi kuna wafugaji wa kutosha, yaani kuna wafugaji wengi katika Jimbo la Mpanda Vijijini, ukienda Jimbo la Kavuu, Inyonga pamoja na Nsibho.

Mheshimiwa Naibu Spika, ni lini Serikali kupitia Sera ya Serikali ya Viwanda mtafungua kiwanda cha nyama kitakachoweza kupata mazao ya mifugo kwa maana ya maziwa, ngozi, pamoja na nyama ili wafugaji wa Mkoa wa Katavi wanufaike na Sera hii ya Awamu ya Tano?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Mifugo na Uvuvi majibu kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI WA MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, katika Mikoa ya Rukwa na Katavi, tunacho kiwanda kizuri sana cha Safi ambacho kimesimama kwa muda mrefu kufanya kazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nimhakikishie Mheshimiwa Kunchela kwamba mchakato ndani ya Serikali unaendelea kung'amua matatizo yote na kuyasuluhisha yaliyokipata kiwanda hiki na kusababisha kutokufanya shughuli zake. Naomba niwahakikishie wana-Katavi na wana-Rukwa wote, baada ya kupatikana kwa utengamano, kiwanda kile kitaendelea kufanya kazi na matokeo yake wafugaji wa Rukwa na Katavi watapeleka mifugo yao pale kwa ajili ya uchakataji na hatimaye kuongeza thamani ya mazao yao.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na swali la Mheshimiwa Juma Ali Juma, Mbunge wa Dimani.

Na. 23

Taasisi ya Uvuvi Kuzuiwa Kutoa Leseni

MHE. JUMA ALI JUMA aliuliza:-

Serikali imezuia kutoa leseni kwa sababu ya ubadhirifu uliokuwa ukifanywa na taasisi za utoaji leseni, hivyo kusababisha kupoteza mapato mengi ya Serikali na kuifanya Taasisi ya Uvuvi wa Bahari Kuu kushindwa kufanya kazi zake inavyotakiwa:-

(a) Je, ni lini Serikali itamaliza mchakato wa kujipanga na kuanza kutoa leseni?

(b) Je, Taasisi ya Uvuvi wa Bahari Kuu imesaidiwa kwa kiasi gani ili iweze kujiendesha kwa kipindi hicho ambacho haikupata mgao utokanao na leseni?

NAIBU WAZIRI WA MIFUGO NA UVUVI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Mifugo na Uvuvi, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Juma Ali Juma, Mbunge wa Dimani, lenye vipengele (a) na (b) kama ifuatavyo:-

(a) Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali ilisimamisha utoaji wa leseni za uvuvi wa Bahari Kuu kuanzia tarehe 8 Agosti, 2016 mpaka Desemba, 2016 ili kuruhusu marekebisho ya Kanuni za Uvuvi wa Bahari Kuu za mwaka 2009 yakiwemo maboresho ya masharti ya leseni yaliyopo katika kifungu cha 10 ya kanuni za mwaka 2009 na kanuni za kusimamia uvuvi wa Bahari Kuu kwa lengo la kuongeza mapato ya Serikali. Kufuatia marekebisho hayo, wamiliki wa meli zinazovua katika Bahari Kuu wamesita kukata leseni kutokana na kutokukubaliana na masharti mapya yaliyoongezwa katika Kanuni mpya za mwaka 2016.

(b) Mheshimiwa Naibu Spika, kulingana na Sheria ya Mamlaka ya Kusimamia Uvuvi wa Bahari Kuu ya Mwaka 1998 na Marekebisho yake ya mwaka 2007, mamlaka hupatiwa asilimia 50 ya mapato yote yanayokusanywa kwa mwaka. Ni kutokana na bakaa (akiba) ya mgao huo mamlaka imeendelea kujiendesha na kutimiza wajibu wake kwa mujibu wa sheria. Aidha, Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar zipo kwenye hatua za mwisho kutatua changamoto ya meli za uvuvi kutokukata leseni na kuiwezesha mamlaka hii kujiendesha.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Spika, Juma Ali Juma, swali la nyongeza.

MHE. JUMA ALI JUMA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ya kuuliza maswali mawili madogo ya nyongeza. Kwa kuwa Mapato ya Mamlaka ya Uvuvi wa Bahari Kuu yanategemeana na leseni pamoja na vibali kwa meli zinazotoka nje kuvua Tanzania na kwa kuwa 0.4 ndiyo imegoma kuleta meli kutoka nje kuja kuvua hapa: Je, Serikali haioni kwamba huu ni mgogoro wa 0.4?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili; kama hivyo ndivyo ilivyo, ni lini Serikali itaiondoa hii 0.4 ili tuweze kupata mapato na nchi yetu iweze kusonga mbele? *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Mifugo na Uvuvi, majibu.

NAIBU WAZIRI WA MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, kama nilivyoeleza katika majibu ya msingi, Serikali ilirekebisha Kanuni na kuweka nyongeza ya vipengele kikiwemo kipengele hiki cha USD 0.4 kwa kilo ya samaki aina ya jodari kwa lengo la kuongeza mapato ya Serikali na kuweza kuinufaisha nchi yetu kutokana na rasilimali hii. Sasa kutokana na changamoto hii aliyoisema ya wateja kutokutoka kwa kugomea hii 0.4, nimeeleza katika jibu la msingi kwamba Serikali iko katika majadiliano ya kutazama juu ya Kanuni hii na baada ya kukubaliana, tutaamua hatua itakayofuata kwa ajili ya maslahi mapana ya Taifa letu.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Hashim Jaku.

MHE. JAKU HASHIM AYOUB: Mheshimiwa Naibu Spika, nami nikushukuru sana.

Mheshimiwa Naibu Waziri hebu tueleze Bunge hili, tokea mwaka 2009 sheria hii haijaridhiwa Zanzibar na kutoka Zanzibar kuja Dar es Salaam na kutoka Dar es Salaam kwenda Zanzibar inachukua siku ngapi kutatua tatizo hili? Huu mwaka karibu wa 10; huoni Serikali mnaikoshesha mapato kwa jambo ambalo halina msingi wowote?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili...

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Jaku hapo umeuliza maswali sijui hata ni mangapi maana naona ni maelezo, sheria imefanya nini, lini, muda gani kufika Zanzibar, kwa hiyo Mheshimiwa Naibu Waziri katika haya yaliyosemwa chagua moja kwa sababu yeye anaruhusiwa kuuliza moja.

Mheshimiwa Naibu Waziri wa Mifugo na Uvuvi majibu.

NAIBU WAZIRI WA MIFUGO NA UVUVI: Mheshimiwa Naibu Spika, Mheshimiwa Naibu Spika, katika hii miaka Kumi aliyoitaja Serikali imepata jumla ya Shilingi za Kitanzania Bilioni 22 ambapo mgawanyo wa pesa hizi asilimia 50 huwa inaenda Mamlaka ya Bahari Kuu ambayo ni sawa na Bilioni 11, bilioni Sita ilienda katika Serikali ya Jamhuri ya Muungano na Bilioni Nne ilienda katika Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuridhiwa kwa sheria hii kwa upande wa Zanzibar ni mchakato ambao tunautazama na tunaamini kwamba iko siku moja mchakato huo utakamilika. Kama nilivyosema katika jibu la msingi la awali ya kwamba ndani ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar tunafanyia kazi maoni yaliyotolewa na wadau wetu wote juu ya kukwama kwa biashara hii ya Uvuvi wa Bahari Kuu na tunayachakata na hatimae tuweze kutoka na suluhu ya kuhakikisha tunaendelea kuvuna na kulinufaisha Taifa letu.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge tunaendelea na Wizara ya Kilimo, Mheshimiwa Margaret S. Sitta, Mbunge wa Urambo, sasa aulize swali lake.

Na. 24

Uhakika wa Mbolea kwa Wakulima wa Tumbaku Tabora

MHE. MARGARET S. SITTA aliuliza:-

Serikali imekuwa ikichukua hatua mbalimbali za kuwasaidia Wakulima nchini hususan wakulima wa tumbaku

ili zao hili la biashara liweze kuwasaidia wakulima na Taifa kwa ujumla kwa kuingiza fedha za kigeni:-

(a) Je, Serikali inawahakikishiaje wakulima wa tumbaku katika Mkoa wa Tabora ikiwemo Wilaya ya Urambo kwamba mbolea itakuwepo mwezi Agosti wanapoanza kilimo cha tumbaku kulingana na makisio yao;

(b) Je, wanunuzi wangapi wamepatikana hadi sasa ili wakulima walime tumbaku nyingi kwa bei ya ushindani ili kumnufaisha Mkulima na Taifa kwa ujumla.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo majibu.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO (MHE. HUSSEIN M. BASHE) alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote kwa ridha yako naomba nitumie fursa hii kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa afya na kwa kila jambo. Jambo la pili nitumie nafasi hii kumshukuru Mheshimiwa Rais kwa imani aliyoiionesha kwangu na imani aliyowaonesha wananchi wa Jimbo la Nzega. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Kilimo napenda kujibu swali la Mheshimiwa Margaret Simwanza Sitta, Mbunge wa Jimbo la Urambo lenye sehemu (a) na (b) kwa pamoja kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, makisio ya mahitaji ya mbolea kwa Mkoa wa Tabora ni jumla ya tani 9,000 sawa na asilimia 42 ya mahitaji ya mbolea ya zao la tumbaku nchini ya tani 21,582. Kati ya kiasi hicho tani 205 za *NPK* ni kwa ajili ya vitalu na tani 8,887 *NPK* kwa ajili ya mashambani. Aidha, mahitaji ya Halmashauri ya Wilaya ya Urambo ni jumla ya tani 2,468 ambapo tani 50.73 ni *NPK* kwa ajili ya vitalu, tani 1,741 ni *NPK* kwa ajili ya mashambani na tani 676 mbolea aina ya *CAN* kwa ajili ya shambani.

Mheshimiwa Naibu Spika, hadi kufikia tarehe 15 Agosti, 2019 upatikanaji wa mbolea katika Halmashauri ya Urambo kwa ajili ya vitalu ni mifuko 1,014 sawa na upatikanaji wa asilimia 100 na usambazaji unatarajiwa kukamilika ifikapo Septemba 10. Vilevile mbolea mashambani, zabuni na mikataba yote imekamilika kwa sharti kuwa mzabuni awe amekamilisha usambazaji wa mbolea hizo juma la kwanza la mwezi Oktoba, 2019.

Mheshimiwa Naibu Spika, wanunuzi wakubwa wa tumbaku hapa nchini ni kampuni za *Alliance One Premium Active Japan Tanzania International leaf*, *Tanzania Leaf Tobacco Company Limited* pamoja na kampuni ndogo ya wazalendo inayoitwa *Grand Tobacco Limited*. Aidha, Serikali inaendelea kufanya majadiliano ya mwisho na kampuni ya *British American Tobacco* ili kampuni hiyo ianze kununua Tumbaku kwa wakulima katika msimu wa mwaka 2019/2020.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile Serikali imeshafanya mazungumzo na nchi ya China ili iweze kununua Tumbaku kutoka Tanzania ambapo tayari nchi hiyo imeainisha aina ya mbegu za Tumbaku ambazo wanataka zikalishwe nchini ili kukidhi ladha ya Tumbaku wanayohitaji. Mbegu hizo kimsingi hazikalishwi nchini kwa sasa taratibu za kitaalamu na za kisheria zinaendelea ili aina hizo ziweze kuzalishwa nchini na kufungua fursa ya soko la China. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Margaret Sitta swali la nyongeza.

MHE. MARGARETH S. SITTA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kunipa nafasi ya kuuliza maswali mawili ya nyongeza kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nampongeza Mheshimiwa Hussein Bashe kwa kupewa nafasi kubwa kama hivyo hongera sana Mheshimiwa. Pia nampongeza kwa majibu aliyoyatoa. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, maswali yangu ya nyongeza yako kama ifuatavyo: Kwanza hadi leo hii kuna tani 12 za tumbaku ambazo hazijanunuliwa na wakati huo msimu wa kilimo umeshafika, baadhi ya kampuni hazijatoa makisio hadi leo hii. Je, Serikali inachukua hatua gani kuhakikisha kwamba tumbaku yote inanunuliwa na makisio yanapatikana?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili kuna taarifa kwamba kampuni ya *TLTC* ambayo ilikuwa ikinunua tumbaku *Kilograms* 16 milioni ilikuwa na viwanda vya tumbaku, ilikuwa na maghala na wakati huo ilikuwa na wafanyakazi 300 ambao sasa kampuni hii ikijitoa ni kwamba hawa wafanyakazi wanapoteza kazi. Je, Serikali inachukua hatua gani ili kuhakikisha kwamba hii kampuni pamoja na kuondoka, Serikali inatoa kauli gani kwamba *TLTC* ikitoka itakuwaje sasa kwa sababu ndiye ilikuwa mnunuzi mkubwa na kama nilivyosema ilikuwa na maghala, viwanda na wafanyakazi 300.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inatoa kauli gani?
(*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo Majibu.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO (MHE. HUSSEIN M. BASHE): Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nikiri kwamba kuna tumbaku mikononi mwa wakulima kiasi cha kilo milioni 12, hili jambo la *fact* na ni ukweli. Serikali imechukua hatua zifuatazo:

Mheshimiwa Naibu Spika, kampuni ambazo zimekuwa zikinunua tumbaku zimekuwa zikipitia changamoto mbalimbali. Changamoto zingine zinasababishwa na uzembe wa baadhi wa Watendaji katika Serikali, kama Wizara tumechukua hatua, jana tumekutana na kukubaliana na kampuni nne zote za tumbaku ambazo zinanunua tumbaku nchini ambazo zilionesha nia ya kutokununua tumbaku hizo ambazo ziko mikononi mwa wakulima, tarehe 12 *Council ya Tobacco* takutana na

kampuni hizi ili tumbaku hizo kuondoka mikononi mwa wakulima. Jambo la msingi ambalo limekuwa ni kikwazo kikubwa na mimi nitumie nafasi hii kuziagiza taasisi ambazo zipo chini ya Serikali jukumu la taasisi zilizoko chini ya Serikali siyo kuadhibu makampuni yanayochukua bidhaa kutoka kwa wakulima bali ni kuwasaidia ku-*facilitate* waweze kufanya biashara.

Mheshimiwa Naibu Spika, utamaduni wa kuadhibu una-*discourage investment* na Serikali jana tumefanya maamuzi pamoja na Wizara ya Viwanda na Biashara kesi zote ambazo zinakabili kampuni Nne za tumbaku ambazo zilipigwa faini ya zaidi ya trilioni 11 kesi hizo ziondoke Mahakamani na tumewapa siku Saba na *settlement agreement* iwe imesainiwa ili wafanyabiashara hawa waweze kurudi kuendelea kufanya biashara. Ni azma ya Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania chini ya Rais John Pombe Magufuli, kuhakikisha kwamba biashara inafanyika na mazingira yanakuwa sahihi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la pili kampuni ya *TLTC* ambayo ameuliza Mama Sitta tumeanza maongezi na kampuni ya *TLTC* na tumefikia muafaka na nawashukuru sana *TRA* kwa hatua waliochukua *crisis za VAT* wameshakubaliana na *settlement agreement* imeshafikiwa na kesi imeshatoka Mahakamani. Wameahidi kuongea na Makao Kuu yao *Universal* ili waweze kuendelea na *operation*. Lakini watakapokuwa wao hawapo kampuni ya *British American Tobacco* mwaka huu inanunua tani 2,500 na itashiriki katika soko la kuanzia msimu wa 2019/2020. Kwa hiyo, wakulima hawatokuwa na matatizo.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Richard Mganga Ndassa swali la nyongeza.

MHE. RICHARD M. NDASSA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Nami nimpongeze Hussein Bashe kwa majibu mazuri ya Serikali kwa zao la tumbaku. Tatizo lililoko kwenye

zao la Tumbaku ni sawasawa kabisa na tatizo lililoko kwenye zao la Pamba. Mheshimiwa Waziri naelewa unajua tatizo ambalo limewakumba wakulima wa zao la pamba msimu huu, kwa sababu pamba mpaka sasa hivi bado iko kwenye maghala na majumba, Serikali ina utaratibu gani sasa wa kuwasaidia wakulima hawa wanaohangaika na pamba yao ili kusudi msimu ujao tatizo hili lisijitokeze tena? (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo majibu kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO (MHE. HUSSEIN M. BASHE): Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza ni kweli zao la pamba kumetokea mtikisiko katika soko la dunia na bei ya pamba katika soko la dunia imeshuka.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mwezi Aprili ilikuwa ni *Dollar* 0.77 leo iko *Dollar* 0.60. Kwa hiyo bei imeshuka kwa senti 17 *Dollar*. Mpaka kufikia leo pamba iliyonunuliwa ni tani 265,000 pamba iliyobaki mikononi mwa wakulima ni tani 90,000. Serikali imechukua jitihada na *intervention* kupitia Benki Kuu kuweza kujaribu kuongea na mabenki yaweze kutoa fedha kwa makampuni yanayonunua pamba. Hatua ambazo tunachukua za muda mfupi ni hii *intervention* ya *BOT* kwa ajili ya kuhakikisha kwamba makampuni yanayoweza kununua pamba yaweze kupata fedha na yatakapokumbana na hasara Benki Kuu iweze kufanya *intervention* yasipate hasara.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunachukua hatua gani, tunapitia upya mfumo wetu wa ununuzi wa pamba, tutahakikisha Serikali ina-*regulate* kuhakikisha soko ndiyo linalo-*determine* bei ya kununua pamba na Serikali itasimamia kuhakikisha tunapunguza gharama za uzalishaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunawaahidi wakulima wa pamba na Waheshimiwa Wabunge, matatizo yaliyojitokeza katika msimu huu katika mazao yote makuu ya kibiashara hayatojirudia katika msimu ujao.

Mheshimiwa Naibu Spika, ninakushukuru. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Catherine Ruge swali la nyongeza.

MHE. CATHERINE N. RUGE: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wilaya ya Serengeti pia tunalima tumbaku kama zao la biashara, kuanzia mwaka jana *Alliance One* kampuni ambayo imekuwa ikinunua zao hili toka kwa wakulima ilisitisha ununuzi wa tumbaku. Kwa hiyo, tuna tumbaku ya mwaka jana pia hii imepelekea wananchi kuacha kulima zao la tumbaku. Ningependa kufahamu ni lini sasa Serikali italeti mnunuzi kwa ajili ya wananchi wanaolima zao la tumbaku Serengeti ili wananchi waendeleo kunufaika na zao hili?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo majibu kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO (MHE. HUSSEIN M. BASHE): Mheshimiwa Naibu Spika, *Alliance One* ni moja kati ya kampuni ambayo iliamua kupunguza uwekezaji wake kwa sababu ya matatizo ya kesi yaliyokuwepo. Tarehe 12 wanakutana na *Council ya Tobacco* ili kuweza kufikia muafaka juu ya namna gani ya tumbaku zilizoko mikononi mwa wakulima zinanunuliwa zote. Kwa hiyo, tutai- *consider* kesi ya Serengeti kama *special case* na tutaifanyia kazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho matatizo yanayokabili sekta ya tumbaku baada ya mwezi Oktoba matatizo haya yote yatakuwa yameamuliwa ndani ya Serikali na tutaamini kwamba wakulima wote wataendelea kufanya shughuli zao bila matatizo na hatuamini kwamba msimu ujao matatizo yaliyokuwepo yataendelea kuwepo katika sekta ya tumbaku. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Tunaendelea na swali la Mheshimiwa Anthony Calist Komu Mbunge wa Moshi Vijijini.

Na. 25

Changamoto za Kilimo cha Umwagiliaji Kilimanjaro

MHE. ANTHONY C. KOMU aliuliza:-

Mkoa wa Kilimanjaro unao kilimo cha umwagiliaji kinachotumia vyanzo vya asili kama chemchem za maanguko ya Mlima Kilimanjaro lakini kutokana na sababu mbalimbali ikiwepo mabadiliko ya tabianchi maji yamepungua sana hivyo mifereji ya asili inahitajika kujengwa kwa zege kuhakikisha matumizi mazuri ya maji:-

Je, Serikali inasaidiaje kutatua changamoto hii?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo Majibu

NAIBU WAZIRI WA KILIMO (MHE. OMARY T. MGUMBA) alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Kilimo napenda kujibu swali la Mheshimiwa Anthony Calist Komu, Mbunge wa Jimbo la Moshi Vijijini, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali inatambua changamoto za kilimo cha umwagiliaji katika Mkoa wa Kilimanjaro ikiwemo upungufu wa maji kutokana na mabadiliko ya tabianchi. Katika kukabiliana na changamoto hizo Serikali inatekeleza mradi wa kuendeleza skimu za wakulima wadogo (*Small Scale Irrigation Development Project*) ambapo hadi sasa imefanya ukarabati wa mifereji na miundombinu mingine ya umwagiliaji katika skimu Nane za Mkoa wa Kilimanjaro.

Mheshimiwa Naibu Spika, Skimu hizo ni skimu ya Mawala iliyopo Wilaya ya Moshi kwa gharama ya shilingi milioni 147, skimu ya Kikafuchini shilingi milioni 294, skimu ya Musamwinjanga shilingi milioni 275 na skimu ya Nsanya milioni 275 zilizoko Wilaya ya Hai. Skimu zingine ni skimu ya

Mowonjamu Shilingi milioni 165 na skimu ya Kishisha Shilingi milioni 165 zilizoko Wilaya ya Siha, na skimu ya kivulini Shilingi milioni 125 na skimu ya kileo Shilingi milioni 216 zilizoko Wilaya ya Mwangi.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika kuhakikisha kilimo cha umwagiliaji kinakuwa chenye tija Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Umwagiliaji katika mwaka wa Fedha wa 2019/2020 imetenga kiasi cha shilingi milioni 412 kwa ajili ya ujenzi wa bwawa dogo la Orumwi lililoko Wilaya ya Siha litakalokuwa na mita za ujazo 58,000 na kutumika kuhifadhi maji ya kilimo cha umwagiliaji. Aidha, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya Umwagiliaji imekamilisha ukarabati wa miundombinu ya skimu ya umwagiliaji ya Soko iliyoko Wilaya ya Moshi Vijijini. Ukarabati huu ulihusisha kusakafia mifereji ambapo utapunguza upotevu mkubwa wa maji uliokuwa ukitokea kabla ya ukarabati huo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali itaendelea kukarabati skimu mbalimbali za umwagiliaji zilizoko nchini kama zilivyoainishwa kwenye mpango kabambe wa umwagiliaji wa mwaka 2018 – 2035, ambapo skimu za umwagiliaji za Mkoa wa Kilimanjaro zitaendelezwa na kukarabatiwa kutokana na mipango hiyo. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Anthony Komu swali la nyongeza.

MHE. ANTHONY C. KOMU: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kunipa nafasi ya kuuliza maswali mawili madogo ya nyongeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika majibu ya Serikali skimu za asili ile mifereji ya asili haikutajwa hata moja na katika Jimbo la Moshi Vijijini ambalo lina Kata 16, Kata 14 zote za Kibosho, Uru, Old Moshi, Mbokomu na Kimochi zote zinategemea hizi skimu za asili; Je, mko tayari kutuma wataalamu katika Jimbo la Moshi Vijijini kwenda kuona hizo skimu ambazo nazizungumzia na kubainisha changamoto zilizopo na kupendekeza utatuzi mahsusii?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili; katika Kata ya Old Moshi Magharibi upo mfereji unaoitwa Makupa ambao kwa sasa hivi wananchi wanaoishi nje ya Moshi Vijijini wanachangisha fedha ili kuukarabati na fedha zinazohitajika ni kidogo sana. Upo mfereji mwingine unaoitwa mfereji wa Muo ambao uko katika Kata ya Old Moshi Mashariki na unahudumia Vijiji Nne, Kijiji cha Suduni, Kikarara na Tela.

Mheshimiwa Naibu Spika, nataka kufahamu kutoka Serikalini, mtakuwa tayari kuwaunga mkono wananchi wa Kata hizi mbili ili kukamilisha haya malengo ambayo kwa kweli ile mifereji pamoja na jitihada kubwa sana zilizokuwa zimeshafanywa na Serikali huko nyuma, sasa hivi hiyo mifereji haitumiki kabisa kutokana na kubomokabomoka.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo majibu.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO (MHE. OMARY T. MGUMBA): Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru, swali lake la kwanza anataka kujua kama Serikali tupo tayari kutuma wataalam kwenda katika Jimbo la Moshi Vijijini, ili kwenda kuangalia jitihada zilizofanywa na wakulima wa huko; Serikali tupo tayari na nichuku nafasi hii kuwaelekeza Tume ya Taifa ya Umwagiliaji Kanda ya Kilimanjaro kutuma timu pale, ili iende kuangalia uhakiki na kufanya tathmini tuone hitaji mahususi ni nini, ili tuweze kuwaunga mkono.

Mheshimiwa Naibu Spika, na kwa taarifa tu Mheshimiwa Mbunge kwa sasa tumeshapitia muundo wote wa Tume ya Taifa ya Umwagiliaji, sasahivi inanzia mpaka ngazi ya wilaya, palepale kuna wataalam wa Tume ya Umwagiliaji Ngazi ya Mkoa wapo na Ngazi ya Kanda. Kwa hiyo, pia nichukue nafasi hii baada ya Bunge hili waone wale watu wa kanda ya umwagiliaji katika wilaya yako, ili watatoa ushirikiano mkubwa, ili kufanya tathmini ya kina.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali lake la pili pia anataka kujua kama Serikali tuko tayari kuwaunga mkono kwa kiasi hiki kidogo ambacho kinahitajika kwenda kuwaunga mkono

kuboresha miundombinu ya umwagiliaji katika skimu hizi za Makupa na Muo; Serikali tuko tayari, lakini kwanza hatuwezi kujua pamoja na kiasi hiki kidogo kinachohitajika ni vizuri kwanza tusbiri taarifa hawa wataalam waende wakajione na kufanya tathmini tuone hitaji hasa linahitajika kiasi gani, baadaye tutapeleka fedha kama ulivyoomba Mheshimiwa Mbunge.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Selasini, swali fupi.

MHE. JOSEPH R. SELASINI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru, pamoja na mifereji hii ya asili maji mengi sana ya mvua yanapotea kwa mfano katika Jimbo la Rombo wenzetu jirani Kenya wanachukua maji ya kwetu huku Tanzania ya mvua wanalimia halafu wanakuja kutuuzia tena mazao. Je, Serikali ina mpango gani wa kuhakikisha kwamba, maji haya ambayo ni mengi sana yanapotea bure yanawekewa utaratibu ili yatumike kwa ajili ya kilimo cha umwagiliaji?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo, majibu.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO: Mheshimiwa Naibu Spika, ni kweli maji mengi yanapotea kutokana na hii mifereji hajijaboreshwa, yanapotea mengi sana. Kama sisi Serikali mipango tuliyokuwanayo, moja ni kujenga mabwawa kwa ajili ya kuhifadhi maji na kuvuna maji wakati wa mvua, ili tuyatumie wakati wa kiangazi. Na moja ya ambayo tulishaifanya katika Mkoa huu wa Kilimanjaro katika Wilaya ya Moshi tumeshachimba mabwawa manne na visima kwa ajili ya kuhifadhia hayo maji, lakini pia katika Wilaya ya Siha, tumechimba pia mabwawa matatu kwa ajili ya kuhifadhia maji. Kwa hiyo, mipango tuliyokuwanayo ni ujenzi wa mabwawa kwa ajili ya kuhifadhi maji wakati wa mvua na kuyatumia wakati wa kiangazi.

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Mheshimiwa James Mbatia, swali la nyongeza.

MHE. JAMES F. MBATIA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru sana, katika skimu aliyoitaja Mheshimiwa Waziri, skimu ya umwagiliaji wa Kijiji cha Soko na Mawala vilivyoko Kahe katika Jimbo la vunjo pamoja na vile vya Lowa Moshi kwa ujumla vilivyoko kata ya Mogiri, Moshi Vijijini Serikali ina mpango gani endelevu na shirikishi katika kuyavuna maji haya, kuyatawala maji haya na kuyatumia maji haya, ili jamii nzima iweze ikapata elimu endelevu, ili yaweze kutumika kitaalam na kisayansi?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo, majibu kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO: Mheshimiwa Naibu Spika, anapenda kujua mipango ya Serikali tuliyokuwanayo ya endelevu kwa ajili ya kutunza upotevu wa maji katika Mkoa huu wa Kilimanjaro, hususan katika Wilaya hii ya Moshi Vijijini. Mipango ya kwanza ni kutoa elimu kupitia kwenye vile vyama vyao vya wakulima wamwagiliaji. Tumewahamasisha wakulima wale wajiunge katika vyama vya watumia maji ya umwagiliaji, ili iwe rahisi sisi kama Serikali na wadau wengine kuwafikia wengi zaidi na kwa wakati kuendelea kuwapa elimu.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia sasa hivi kama tulivyosema programu ya sekta ya kilimo onaongozwa na *SDP II* na asilimia zaidi ya 59 ya bajeti yake itatekelezwa na sekta binafsi. Tunawahamasisha sekta binafsi zote na kupitia benki yetu ya maendeleo ya kilimo kwa ajili ya kwenda kufanya tathmini na kuainisha fursa zilizopo kwenye kilimo cha umwagiliaji kwa kushirikiana na sekta binafsi hizi zitaendelea kujenga hizo skimu, baadaye wataziendesha na kukabidhi baada ya kurudisha gharama zao walizozitumia.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa tunaendelea na swali la Mheshimiwa Moshi Selemani Kakoso, Mbunge wa Mpanda Kusini.

Na. 26

Kutokamilika kwa Mradi wa Umwagiliaji Karema

MHE. MOSHI S. KAKOSO aliuliza:-

Mradi wa umwagiliaji wa Karema ni wa muda mrefu toka umeanza:-

Je, ni lini mradi huo utakamilika?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo, majibu.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Kilimo, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Moshi Selemani Kakoso, Mbunge wa Jimbo la Mpanda Vijijini, kama ifuayavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mwaka 2009/2010 na mwaka 2011/2012 kupitia Mpango wa *DADP* Mradi wa Umwagiliaji wa Karema ulipatiwa fedha kiasi cha shilingi milioni 742,485,000 kwa ajili ya uboreshaji wa miundombinu ya umwagiliaji ambapo fedha hizo zilitumika kwa ajili ya ujenzi wa banio, uchimbaji wa mifereji miwili yenye jumla ya urefu wa kilometa nne, ambapo mfereji namba moja ulichimbwa urefu wa mita 3,800 na mfereji namba mbili ulichimbwa mita 200, ujenzi wa tuta la kuzuia maji ya mafuriko lenye urefu wa mita 280, ujenzi wa Ofisi ya Kamati ya Umwagiliaji ya Mradi, ujenzi wa madaraja matatu ya kuvuka kwa miguu (*Foot Bridges*), ujenzi wa vivusha maji chini ya ardhi viwili, ujenzi wa mifereji katika mfereji namba mbili kwa mita 25 na ujenzi wa kivusha maji kwa juu chenye urefu wa mita 27.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na ujenzi huo bado zilihitajika fedha kwa ajili ya kuboresha miundombinu ya mradi, ikiwa ni pamoja na ujenzi wa bwawa, ujenzi wa banio la pili, kusakafia mfereji mkuu, kuchimba mifereji ya matoleo ya maji, kuchimba na kujenga mifereji ya

mshambani, ujenzi wa vigawa maji vya mashambani na kujenga barabara za mashambani. Aidha, ujenzi huo ulisimama kutokana na kumalizika kwa programu ya kuendeleza sekta ya kilimo awamu ya kwanza (*ASDP I*) iliyotekeleza mradi huo kupitia mipango ya maendeleo kilimo ya wilaya (*DADPS*) mwaka 2013/2014.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kumalizika kwa *SDP I* Serikali imefanya tathmini ya utekelezaji wa programu hiyo, ili kubaini ufanisi na changamoto kabla ya kuanza ujenzi wa miradi iliyobaki. Aidha, mradi huo utatekelezwa kupitia bajeti ya Serikali pamoja na ushirikiano wa wadau wa maendeleo na sekta binafsi katika mwaka 2020/2021 kupitia programu ya kuendeleza sekta ya kilimo Awamu ya II (*ASDP II*) iliyoanza kutekelezwa tangu mwaka 2018/2019.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Moshi Selemani Kakoso, swali la nyongeza.

MHE. MOSHI S. KAKOSO: Mheshimiwa Naibu Spika, miradi mingi ya umwagiliaji imetumia fedha nyingi sana hapa nchini na miradi hiyo haijakamilika ukiwemo mradi wa Skimu ya Karema. Nilikuwa nataka kujua Serikali ina mpango gani wa kukamilisha Skimu hiyo ya Karema?

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa, huu mradi umechukua takribani miaka 10 haujakamilika na kusababisha hasara kwa wakulima baada ya mifumo ya maji iliyotengenezwa kusababisha mafuriko makubwa kwenye maeneo ya uzalishaji. Serikali kupitia kwa Waziri je, yuko tayari kwenda pamoja kushuhudia ile miradi na kubomoa ule mradi ili uweze kuwasaidia Wananchi ambao kimsingi wanakula hasara?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Kilimo, majibu.

NAIBU WAZIRI WA KILIMO: Mheshimiwa Naibu Spika, swali lake la kwanza anatambua kwamba, juhudi za Serikali

ambazo tumezifanya tumetumia fedha nyingi sana katika miradi mingi ya umwagiliaji, ukiwepo huu wa Karema na fedha zote zilizo hitajika tulipeleka, lakini tukiwa wakweli miongoni mwa miradi mingi ambayo pesa zake hazikutumika kwa mujibu wa malengo ya Serikali na kuwanufaisha wakulima ni pamoja na miradi ya umwagiliaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya Serikali kullitambua hilo nduo maana kwamba, kabla ya kuanza kupeleka pesa nyingine wala kuomba hapa kwenye Bunge lako utuidhinishie pesa nyingine nyingi zaidi tuliona kwamba tufanya tathmini ya kina, ili tubaini kasoro na tubaini ufanisi na changamoto ambazo tumezipitia kwenye miradi ile kabla ya kutenga fedha hizo. Na nimuarifu Mheshimiwa Kakoso kwamba, tathmini hiyo tumeshaimaliza na tumebaini mapungufu yalikuwa wapi na ni namna gani kwamba, tulifanya vizuri na vibaya; sasa ndio maana nimemuahidi kwamba, tutatenga fedha katika bajeti ijayo ya mwaka 2020/2021 baada ya kumaliza tathmini hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali lake la pili anasema kwamba, kama Serikali niko tayari kuambatana naye kwenda katika mradi huu wa Karema, ili kwenda kuubomoa miundombinu, ili Wananchi hawa waweze kupata maji.

Mheshimiwa Naibu Spika, tuko hapa kwa ajili ya kujenga, dhamira ya Serikali ilikuwa ni kusogeza na kuwaletea maendeleo Wananchi wale wa Karema, ili wawe na kilimo cha uhakika cha umwagiliaji na kuweza kulima zaidi ya mara mbilil kwa mwaka. Kwa hiyo, hatuko tayari kwenda kuiobomoa, ila niko tayari kuambana naye kwenda hapo Karema na timu yangu ya wataalam ili kwenda kuangalia kasoro hizo ili tuweze kutafuta ufumbuzi wa kuziboresha zaidi tuwaletee maendeleo Wananchi wa Karema.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa tunaendela na Wizara ya Maji. Mheshimiwa Aysharose Ndogoli Matembe, Mbunge wa Viti Maalum, sasa aulize swali lake.

Na. 27

Mradi wa Maji wa Kintinku/Lusilile Wilaya ya Manyoni

MHE. AYSHAROSE N. MATEMBE aliuliza:-

Mradi wa maji wa Kintinku/Lusilile ndiyo uliotarajiwa kuwa mkombozi wa Wananchi wa Manyoni katika kupata huduma ya maji safi na salama, lakini mradi huo kwa muda mrefu umekwama kutokana na fedha kutopelekwa:-

Je, Serikali ina mikakati gani ya kukamilisha mradi huo muhimu kwa wakati ili kumtua ndoo kichwani Mwanamke wa Manyoni.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji, majibu.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Maji, naomba kujibu swali la Mheshimiwa Aysharose Ndogholi Matembe, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Mradi wa Maji Kintinku Lusilile ulibuniwa kwa lengo la kuhudumia vijiji 11 vyenye wakazi wapatao 55,485 kwa mujibu wa sensa ya watu na makazi ya mwaka 2012. Vijiji hivyo ni Kintinku, Lusilile, Maweni, Mvumi, Ngaiti, Chikuyu, Mwiboo, Mbwasa, Mtiwe, Makutupora na Chilejoho. Kwa mujibu wa usanifu uliofanyika mradi huu unakadiriwa kugharimu bilioni 10.

Mheshimiwa Naibu Spika, ujenzi wa mradi huu umepangwa skutekelezwa katika awamu nne ambapo awamu ya kwanza ilihusisha utafiti na uchimbaji wa visima vinne na utekelezaji wake ulikamilika. Hivi sasa utekelezaji wa awamu ya pili unaendelea ambapo Halmashauri ya Wilaya ya Manyoni tarehe 23 Mei, 2018 iliingia mkataba na Mkandarasi *CMG Construction Company Limited* kutekeleza

awamu ya pili ya mradi huo ambao ulitarajiwa kukamilika mwezi Novemba, 2018. Hata hivyo kutokana na changamoto ya upatikanaji wa fedha awamu hiyo haukuweza kukamilika kama ilivyopangwa na kwa sasa utekelezaji wa awamu ya pili umepangwa kukamilika mwezi Septemba 2019.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mikakati ya kuhakikisha tunaongeza kiwango cha upatikanaji wa maji katika Wilaya ya Manyoni, Wizara imetenga kiasi cha shilingi bilioni 2.4 kwenye mwaka wa fedha 2019/2020 kutekeleza miradi mbalimbali ya maji wilayani humo. Tayari *RUWASA* wamewasilisha maombi ya kuanza kutekeleza awamu ya tatu ya Mradi wa Maji wa Kintinku/Lusilile.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Aysharose Matembe, swali la nyongeza.

MHE. AYSHAROSE N. MATEMBE: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru, pamoja na majibu mazuri ya Serikali, nina maswali mawili ya nyongeza:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa, Mradi wa Maji Kintinku Lusiile, ulianza kutekelezwa chini ya Mpango wa Matokeo Makubwa Sasa mwaka 2012, lakini hadi sasa imepita miaka saba mradi huu haujakamilika. Je, Serikali inasema nini kutokukamilika kwa mradi huu kwa wakati?

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kwa kuwa, mojawapo ya tatizo kubwa la kutokukamilika kwa mradi huu ni ucheleweshwaji wa malipo, mpaka sasa tumepokea shilingi milioni 750 nje ya shilingi bilioni 2.2 tangu kusainiwa kwa mkataba tarehe 23 Mei, 2018. Nataka *commitment* ya Serikali ni lini mradi huu utakamilika? Wananchi wa Jimbo la Manyoni Mashariki wameteseka kwa muda mrefu, Mheshimiwa Naibu Waziri naomba unipe majibu, nakushukuru.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji, majibu.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI:

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Maji, nitumie nafasi hii kwanza kumpongeza Mheshimiwa Mbunge, kiukweli ni miongoni mwa Wabunge ambao wamekuwa wakipigania hasa upatikanaji wa maji katika Mkoa wa Singida. Na ninataka nimhakikishie moja ya changamoto kubwa sana tukiri ilikuwa ucheleweshaji wa kukamilika kwa miradi ya maji. Tunashukuru sana Bunge lako Tukufu kwa kutupa rungu la kuanzisha Wakala wa Maji Vijijini, hatuna sababu hata moja sisi kama viongozi wa Wizara ya maji. Nataka nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge Wizara tumejipanga vizuri na wakala huu wa maji umejipanga vizuri. Tutahakikisha mradi ule tunaukamilisha kwa wakati.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini kikubwa utekelezaji wa miradi ya maji unategemeana na fedha. Nataka nimhakikishie Mheshimiwa Mbunge mwezi huu tunawapa fedha, si yeye tu hapo Manyoni, na hata kwa Mheshimiwa Massare katika mradi wake ule wa Itigi ambao unatekelezwa na Nangai tutatoa fedha katika kuhakikisha miradi hii ya maji inakamilika kwa wakati na Wananchi wa Manyoni waweze kupata huduma ya maji. Pia, nataka nimhakikishie Mheshimiwa Lubeleje, jana alizungumza hapa eneo la Bulima na lyoma na Mima wote nao tutaweza kuwapatia huduma ya maji, ahsante sana.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Rashid Shangazi, swali la nyongeza.

MHE. RASHID A. SHANGAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, asante kwa nafasi hii, katika Halmashauri ya Lushoto, Kata ya Manolo kuna mradi ambao umesainiwa tangu mwaka 2013, tunavyozungumza hadi sasa Serikali imeshalipa hela zote kwa mkandarasi, lakini jambo dogo la shilingi milioni 82 za VAT Serikali imeshindwa kuondoa na mpaka sasa hivi wananchi wale wanapata shida tangu mwezi wa sita mpaka sasa hivi shilingi milioni 82 imekuwa ni kikwazo cha Wananchi wa Manolo kupata maji safi na salama.

Je, Serikali inatoa kauli gani kwa Wananchi hawa wa Manolo ambao wanaendelea kuteseka kwa kukosa maji safi na salama?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji, majibu.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI: Mheshimiwa Naibu Spika, awali ya yote kwanza nimpungeze sana Mheshimiwa Mbunge. Kiukweli Mheshimiwa Shangazi mradi huu umeupigania sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, moja ya changamoto ilikuwa ni suala la fedha, mkandarasi alikuwa akidai takribani milioni 600 na sisi kama Wizara ya maji tulitengeneza *commitment* na tukamlipa ile fedha. Sasa hii changamoto ya VAT nataka nimhakikishe Mheshimiwa Mbunge Serikali haijawahi kushindwa, sisi kama Wizara ya Maji tupo tayari tutakaa na Wizara ya Fedha haraka katika kuhakikisha changamoto hii tunaitatua kwa haraka, ili Wananchi wako waweze kupata huduma ya maji safi na salama, ahsante sana.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Dkt. Christine Ishengoma, swali la nyongeza.

MHE. DKT. CHRISTINE G. ISHENGOMA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunipatia nafasi hii:-

Mheshimiwa Naibu Spika naishukuru sana Serikali nilishawahi kuongea na Mheshimiwa Waziri kuhusu tatizo la maji katika Kata ya Magadu, wananchi wanapata matatizo kwa muda mrefu. Na chanzo cha maji kutokana na utafiti ni kuwa tayari kilishapatikana kutoa mbete. Je, kuna tatizo gani la kuendeleza hicho chanzo cha maji kuhusu Wananchi wa Magadu na mitaa mingine waweze kupata maji ya kutosha?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji, majibu.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI:

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Maji, kiukweli nimpongeze Mheshimiwa Mbunge amekuwa mfuatiliaji sana na ameshafanya kikao na Mheshimiwa Waziri. Nataka nimuombe basi baada ya Bunge tukutane na wataalam wetu tuangalie namna gani ya kuweza kuwasaidia Wananchi wa Magadu.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Daniel Mtuka, swali la nyongeza. Mheshimiwa Esther Matiko, swali la nyongeza.

MHE. ESTHER N. MATIKO: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru, kwanza napenda kumshukuru Naibu Waziri maana tarehe 07 Agosti, alikuja Wilaya ya Tarime na kuna maagizo aliyatoa kwenye Mradi wa Gamasara na wa Nyanduluma, lakini nataka kujua ni lini sasa vile visima 23 ambavyo Bunge lililopita niliuliza hapa na ukaelekeza kwamba, ni *DCA* wanaenda kuanza kuvichimba mara moja, lakini mpaka sasa hivi hamna chochote ambacho kinaendelea kwenye Jimbo la Tarime Mjini, ili kuweza kutoa suluhisho la la muda mfupi wakati tukisubiri ule mradi wa Ziwa Viktoria? Ahsante?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Maji, majibu.

NAIBU WAZIRI WA MAJI NA UMWAGILIAJI:

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Maji, nikiri nimefika Tarime na moja ya changamoto kubwa kiukweli changamoto kubwa ipo pale Tarime. Na moja ya changamoto ambayo tumeona jambo la kulifanya haraka kwanza tume-*terminate* mkataba wa yule mkandarasi wa Mradi wa Gamasara, mradi ule tutaufanya kwa sisi wenyewe kuwapatia fedha wataalam wetu waweze kuutekeleza.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini pia kuna suala la uchimbaji wa visima. Tumekwishawaagiza watu wa *DDCA* na sisi tumejipanga kuwapatia fedha ili uchimbaji wa visima 23 uweze kuchimbwa pale wakati tunasubiri mradi mkubwa wa fedha zile za India. Sisi kama Wizara ya Maji hatutakuwa

kikwazo kwa wananchi wa Tarime kupata huduma ya maji safi na salama.

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Tunaendelea na Wizara ya Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, Mheshimiwa Sabreena Hamza Sungura, Mbunge wa Viti Maalum sasa aulize swali lake

Na. 28

Mchakato wa Kuandaa Hati Miliki ya Ardhi

MHE. SABREENA H. SUNGURA aliuliza:-

Je, ni muda gani mchakato wa kuandaa hatimiliki unatakiwa kukamilika kwa mujibu wa sera na taratibu?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, majibu.

NAIBU WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Sabreena Hamza Sungura, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na kuthamini umuhimu wa kuwapatia wananchi hatimiliki kwa muda mfupi, Wizara yangu pamoja na uwepo wa sera na sheria za ardhi inao Mkataba wa Huduma kwa Mteja (*Client Service Charter*) ambao unaweka bayana kuwa ndani ya siku thelathini tangu nyaraka zifikishwe Ofisi ya Kanda kutoka Halmashauri, hatimiliki husika inapaswa kuwa imekamilika kwa hatimiliki za kawaida (*analog system*). Aidha, kwa upande wa hatimiliki zitolewazo kwa njia ya mfumo unganishi wa kielektroniki (*ILMIS*) ulioanza kufanya kazi katika Wilaya ya Kinondoni na Ubungo, hatimiliki inapaswa kuwa imekamilika ndani ya siku saba tu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Wizara yangu ndiyo imepewa dhamana ya kusimamia utekelezaji wa sheria za ardhi ambapo pamoja na mambo mengine inahakikisha kuwa wananchi, taasisi, makampuni au mashirika yanamilikishwa rasilimali hii adhimu ya ardhi kwa kupatiwa nyaraka za umiliki. Nyaraka hizo ni Hati ya Hakimiliki ya Kimila ambayo hutolewa kwa ardhi ya kijiji na Hatimiliki ya kupewa ambayo hutolewa kwa ardhi ya kawaida na ya hifadhi. Hati hizi zikishasajiliwa hukabidhiwa kwa wahusika ili wazitumie katika kujiletea maendeleo na kuwahakikishia usalama wa miliki zao.

Mheshimiwa Naibu Spika, natoa rai kwa watumishi wa sekta ardhi nchini kuhakikisha kuwa wanakamilisha taratibu zote za umilikishaji kwa wakati. Aidha, napenda kuwahakikishia wananchi wote kuwa Wizara yangu itaendelea kuboresha taratibu za utoaji wa huduma hii muhimu ikiwemo kupunguza muda wa upatikanaji wa Hatimiliki na kuwasogezea huduma katika ngazi za mikoa.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Sabreena Hamza Sungura, swali la nyongeza.

MHE. SABREENA H. SUNGURA: Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru. Wazaramu wana msembo wao unaosema kwamba: “Zilongwa mbali, zitendwa mbali”. Ukiangalia majibu haya na uhalisia kwa wananchi ni vitu viwili tofauti.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la kwanza, kwa kuwa suala zima la watu kupatiwa Hatimiliki Mheshimiwa Waziri mwenye dhamana alitangaza kwamba wananchi waache kutumia *offer* na waingie kwenye mfumo huo rasmi wa kutumia Hatimiliki na wananchi walifanya maombi kwa muda mrefu sana. Katika Kanda mbalimbali kumekuwa kuna *unreasonable delay* kutolewa kwa vitu hivi ambavyo wanajua ni vya msingi na vinawafaa sana wananchi wetu na vinatakiwa vitolewe kwa wakati. Je, Wizara sasa iko tayari kuunda tume kuchunguza maafisa wa Serikali ambao wanaharibu mpango huu mzuri wa Serikali kwa makusudi? *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, tunaelewa kabisa kwamba sasa hivi kama nchi inajipanga irudi kuendesha bajeti zake kwa kutumia vyanzo vyetu vya ndani na Serikali imekuwa ikipata mapato kupitia urasimishaji wa Hatimiliki na vilevile hata pale inapofanya *transfer* au *sale*, imekuwa ikipata mapato kama *capital gain tax* ambayo ni 10%, *stamp duty*, *registration fee* na kadhalika. Je, kwa kuchelewesha kuwapa huduma hizi kwa wakati muafaka kutokana na majibu haya ndani ya siku saba mpaka mwezi mmoja hawaoni kwamba wanaisababishia Serikali hasara hasa ikizingatiwa umuhimu wa Wizara hii ambapo kikatiba majukumu haya amepewa Mheshimiwa Rais na yeye ameyagawa kwa Makamishna wa Wizara ili waweze kumsaidia?

Mheshimiwa Naibu Spika, nashukuru. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi, majibu kwa kifupi.

NAIBU WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kujibu maswali mawili ya nyongeza ya Mheshimiwa Sabreena, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, swali lake la kwanza ameongelea habari ya ucheleweshaji, pengine watumishi hawafanyi kazi zao vizuri kiasi cha kuchelewesha Hati kutoka na hivyo kuwanyima haki wananchi. Naomba nimthibitishie tu kwamba katika zoezi zima la utoaji Hati toka tumebadili muundo ndani ya Wizara katika kufuatilia kwa karibu mpaka sasa baadhi ya Kanda zina Hati zaidi ya maelfu ambazo hazijachukuliwa, kwa mfano, Dar es Salaam (7,000), Tabora (12,000) na Mwanza (7,000). Kwa hiyo, kasi ya utoaji Hati ni kubwa lakini pia wananchi hawazichukui.

Mheshimiwa Naibu Spika, nitoe rai tu kwamba wazifuate Hati zao ili waweze kuwa na umiliki ulio na salama zaidi. Watumishi sasa hivi wamebadilika siyo kama ilivyokuwa

zamani. Nikiri mwanzo kidogo kulikuwa na ucheleweshaji lakini baada ya kuwa na mkataba kwa mteja kazi inaenda vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala la siku saba au thelathini ni kwamba hatutaki kumsumbua mwananchi. Kwa mfano, katika ile njia ya elektroniki ambayo inatumika Dar es Salaam Hati inaweza ikatoka ndani ya siku mbili au siku moja lakini hatutaki kumcheleweshea kwa sababu kunakuwa pengine na mlolongo wa watu ambao wako pale kuliko asubiri pengine amekuja asubuhi itatoka saa nane, basi tunampa siku ili apate muda wa kuja kuchukua. Kwa kutumia njia ya elektroniki Hati inaweza ikatoka kwa siku moja kama taratibu zote zimezingatiwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili anaongelea habari ya mapato, ni kweli mapato yanaongezeka kadri ambavyo utoaji hati unafanyika. Hata hivyo, napenda kumthibitishia tu kwamba katika usajili wa Hati mbalimbali ambazo zinafanyika, Wizara imekuwa ikifanya usajili katika nyaraka mbalimbali. Ukiangalia kuanzia Julai, 2018 mpaka Juni, 2019, Hati za kumiliki ardhi zilizotolewa ni 49,892 kwa kipindi cha mwaka mmoja. Pia ukiangalia milki zilizofanyiwa *transfer* nazo ni 2,998. Vilevile kuna hizo nyaraka ambazo ameziongelea pale wanapokuwa wana-*surrender* nazo tumeshasajili 2,632.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, kuna mlolongo mrefu ambao tumefanya ambapo unaingizia mapato Serikali. Sasa hivi wananchi wamekuwa makini katika kufuata taratibu, hawafanyi tofauti na kile ambacho wanaelekezwa na wengi wanakuja ofisini. Kwa hiyo, niseme mapato yameongezeka na wananchi sasa wanatumia ofisi zetu vizuri tofauti na walivyokuwa wakifanya awali.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri, idadi ya Hati ambazo bado ziko ofisini inaonekana ni nyingi sana. Mimi nafikiri Wizara iangalie namna ya kuwafikia hao watu ili wapate hizo Hati zao. Kwa sababu itakuwa haina maana zikitengenezwa halafu zikakaa ofisini. (*Makofi*)

Tumalizie na Wizara ya Mambo ya Ndani ya Nchi, Mheshimiwa Maryam Salum Msabaha, Mbunge wa Viti Maalum, sasa aulize swali lake

Na. 29

Matukio ya Watoto Wachanga Kutupwa

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA aliuliza:-

Kumekuwa na matukio ya mara kwa mara ya watoto wachanga kutupwa majalalani, mitaroni na katika mifuko ya rambo:-

(a) Je, nini kauli ya Serikali kuhusu matukio hayo?

(b) Je, ni watuhumiwa wangapi walishakamatwa na kuchukuliwa hatua za kisheria?

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, majibu.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI alijibu:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, napenda kujibu swali la Mheshimiwa Maryam Salum Msabaha, Mbunge wa Viti Maalum lenye sehemu (a) na (b), kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, vitendo vya kutupa watoto majalalani, mitaroni na maeneo mengine ni kinyume na sheria za nchi na haki za binadamu. Kwa mujibu wa Kanuni ya Adhabu, Sura ya 16 kama ilivyofanyiwa marekebisho mwaka 2002 chini ya kifungu cha 218 na 219, adhabu ya makosa hayo ni kifungo cha maisha. Aidha, Serikali inalaani vikali vitendo hivyo na itaendelea kuchukua hatua kali dhidi ya wale watakaopatikana na hatia.

Mheshimiwa Naibu Spika, takwimu za matukio ya kutupa watoto wachanga zinaonesha kuwa katika kipindi

cha mwezi Januari hadi Juni, 2019 kumekuwa na jumla ya matukio 66 ya watoto waliopatikana wakiwa wametupwa, 43 kati yao waliokutwa hai na 23 walikutwa wamefariki. Aidha, watuhumiwa 18 walikamatwa na kufikishwa mahakamani na kesi zao zipo katika hatua mbalimbali.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Maryam Msabaha, swali la nyongeza.

MHE. MARYAM SALUM MSABAHA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante. Nina maswali mawili ya nyongeza.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la kwanza, katika tafiti nilizozifanya kuna makundi manne, kuna kundi la hawa watoto wanaofanya kazi majumbani, akina mama ambao wanajiuzi na wanafunzi. Swali linakuja hivi, kuna akina baba ambao wana akili zao timamu na wengine ni watu wa Serikali wamekuwa wakiyalaghai makundi haya niliyoyataja na kuwapa ujauzito na wakati wanawafuata labda wanataka huduma za kijamii wanawatosi na wengine kuwatishia na bunduki. Naomba kujua ni nini kauli ya Serikali kwa wale wanaobainika kuhusika na matukio haya? Watu hawa wanapopeleka kwenye Vituo vya Polisi au Serikali za Mitaa wachukuliwe hatua za kinidhamu na sheria kali ili iwe fundisho kwa wengine.

Mheshimiwa Naibu Spika, swali la pili, kwa kuwa majiji makubwa Mwanza, Arusha, Dodoma, Dar es Salaam na Mbeya, yamekuwa na ongezeko la wanawake ambao wanafanya biashara za kujiuzi (biashara za ngono). Je, Serikali ina mikakati gani hasa katika Jiji la Dodoma ambalo ni Makao Makuu ya Serikali kudhibiti hali hii ili kupunguza ongezeko la kutupa watoto majalalani? Naomba kauli ya Serikali. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Naibu Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi, majibu.

NAIBU WAZIRI WA MAMBO YA NDANI YA NCHI: Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kujibu maswali mawili

ya nyongeza ya Mheshimiwa Maryam Salum Msabaha, Mbunge wa Viti Maalum, kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza kabisa, hakuna kitu chochote ambacho kinaweza kuhalalisha juu ya hatua yoyote ambayo atachukua mama kumtupa mtoto wake. Pili, wale ambao wanahusika kuwapa ujauzito mabinti hawa wadogo ambapo wengine ni wanafunzi na wale ambao amewataja, imeelezwa wazi katika sheria kama ambavyo nimejibu katika swali langu la msingi kwamba kuna Sheria ya Mtoto lakini pia Kanuni ya Adhabu ambazo zinaelezea wajibu wa mtu ambaye ameamua kuzaa mtoto kwa hiari yake ama amejitolea kuwa mlezi wa mtoto yule na jinsi ambavyo sheria inazungumza kwa wale ambao watashindwa kutekeleza wajibu huo. Kwa hiyo, sheria iko wazi na adhabu inaeleza kwamba kwa mtu ambaye atashindwa kuhudumia mtoto wake kutimiza wajibu huo anaweza kufungwa kifungo kisichopungua miaka mitano. Kwa hiyo, sheria iko wazi katika eneo hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusiana na hoja yake ya pili kuhusu madada wanaojiuza, sina hakika kama utafiti wake aliouzungumza una usahihi kiasi gani kuhusu mahusiano ya akina mama ambao wanatupa watoto na wale madada wanaojiuza. Hata hivyo, niseme tu kwamba Jeshi la Polisi limekuwa likifanya jitihada mbalimbali kukabiliana na aina ya watu ambao wanafanya biashara haramu ikiwemo biashara za gonono.

Mheshimiwa Naibu Spika, nitoe wito kwa wananchi wote kwa ujumla ikiwemo na akina baba kujiepusha kuwa wateja wa biashara hizo. Kwa hiyo, hapa ni shilingi inaangaliwa pande zote mbili, kwa hawa akina dada ambao wanafanya biashara hizi lakini mpaka wanunuzi wa biashara hizi. Kwa hiyo, wote wawili wanafanya makosa na pale ambapo watabainika basi sheria itachukua mkondo wake.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kabla sijaleta matangazo kwenu, kwanza kuna marekebisho ya majibu ya

swali la nyongeza lililoulizwa kwenye swali namba 24, wakati Mheshimiwa Naibu Waziri akijibu, Mheshimiwa Bashe alisema shilingi trilioni 11 badala ya shilingi bilioni 11. Kwa hiyo, watu wa *Hansard* isomeke shilingi bilioni 11 na siyo shilingi trilioni 11.

WABUNGE FULANI: Mwongozo wa Spika.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tuskilizane kidogo. Pia kuna jambo ambalo nataka kutoa fursa kwa Mheshimiwa Jenista atueleze, nitampa dakika tano.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU (SERA, BUNGE, KAZI, AJIRA, VIJANA NA WENYE ULEMAVU): Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. Kwa niaba ya Serikali, naomba nichukue nafasi hii kutoa taarifa ndogo tu lakini ni ya muhimu na ya msingi.

Mheshimiwa Naibu Spika, leo asubuhi Serikali imekabidhi kwenye Ofisi ya Bunge nakala 400 za vitabu vya Hotuba ya Mheshimiwa Rais wetu, Dkt. John Pombe Magufuli aliyoitoa tarehe 17 Agosti, 2019 siku ambapo alikabidhiwa rasmi Uenyekiti wa kuongoza Jumuiya ya Nchi za Kusini mwa Afrika yaani *SADC*. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, wote tunakumbuka kwamba jana Bunge hili Tukufu lilipitisha Azimio muhimu sana la kumpongeza Rais wetu. Azimio hilo pamoja na mambo mengine lilikuwa na maudhui yafuatayo. Kwanza, ilikuwa ni kumpongeza Rais wetu kwa kuwa Mwenyekiti wa *SADC*. Pili, ilikuwa ni kumpongeza Mheshimiwa Rais kwa kazi kubwa aliyiofanya ya kuongoza Mkutano wenyewe wa *SADC* lakini vilevile kuongoza Serikali na kufanya maandalizi mazuri sana ya Mkutano wa *SADC*. Azimio lile la Bunge lilimpongeza Rais wetu kwa kazi nzuri aliyiofanya ya kuifanya lugha ya Kiswahili kuwa ni lugha ya nne miongoni mwa lugha nne za *SADC*. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, ni kwa nini sasa Serikali tumeamua tulete nakala hizo 400 za vitabu ambavyo ni vya

hotuba ya Rais wetu aliyoitoa siku ile alipokabidhiwa Uenyekiti. Sababu kubwa ni kwamba maudhui yaliyomo katika hotuba ile yamebebwa na ujumbe mahsusi unaosema: " *We are not poor* (sisi siyo maskini)". Maudhui hayo yanataka kutafsiri kazi nzuri aliyoifanya Mheshimiwa Rais wetu ya kutengeneza maono na mwelekeo wa mwaka mmoja wa Uenyekiti watu kwa kutukumbusha Waafrika kwamba sisi siyo maskini tunazo fursa kubwa na nyingi za kiuchumi ndani ya Bara la Afrika. Kubwa zaidi hotuba ile pia imeenda kujenga mtazamo na maono mazuri ya Muasisi wa Taifa letu Hayati Baba wa Taifa Mwalimu Julius Kambarage Nyerere aliyeanzisha dhana njema ya kujitegemea ndani ya mataifa yetu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nichukue nafasi hii kuwaomba sana Waheshimiwa Wabunge, wako Watanzania waliopata fursa ya kumsikiliza Mheshimiwa Rais lakini wako ambao hawakupata fursa ya kumsikiliza Mheshimiwa Rais moja kwa moja katika shughuli ile, tuitumie hotuba hii kuitafsiri kwa lugha nyepesi ili sisi wawakilishi wa wananchi tukasaidie kufikisha ujumbe huu mahususi kwa Watanzania wote waweze kujua ni kwa kiasi gani Mheshimiwa Rais wetu na Mwenyekiti mpya wa *SADC* alifanya kazi kubwa ya kutuwakilisha na kutengeneza maono na mtazamo wa mataifa haya. Kizuri ni kwamba Marais walioshiriki katika mkutano ule walikubaliana kwa kweli hotuba hii ni hotuba nzuri na njema na imebeba maudhui mahsusi na wameona ni vema hotuba hii pia iendelee kutumika kwenye nchi zote za *SADC* katika kujenga mtazamo na taswira ya namna ya kuliendeleza Bara la Afrika hususani nchi hizi za *SADC*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, niwashukuru sana Wabunge kwa kazi ya jana lakini nawashukuru kwa kuweza kupokea hotuba hii na naamini tutakwenda kuifanyia kazi na kwenda kuiwasilisha kwa Watanzania wenzetu. Ahsante sana. *(Makofi)*

WABUNGE FULANI: Mwongozo wa Spika.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, nilete matangazo kwenu ambayo niko nayo hapa. Kwanza ni

tangazo la wageni tulionao Bungeni siku ya leo. Tunaanza na wageni wa Mheshimiwa Spika ambao ni maofisa kutoka Ubalozi wa Marekani, Ndugu Phillip Neevig ambaye ni *Deputy Chief of Political and Economic Section* wa Ubalozi wa Marekani, karibu sana. Ameongozana na Bi. Chilikulupi Kasaka ambaye ni *Political Assistant*, karibu sana. (Makofi)

Tunao pia wageni tisa wa Mheshimiwa Dkt. Harrison Mwakyembe, Waziri wa Habari, Utamaduni, Sanaa na Michezo kutoka Kamisheni ya Ngumi Nchini na hawa ni Ndugu Joe Anea ambaye ni Rais Kamisheni ya Ngumi, karibu sana. Tunaye pia Ndugu Abdallah Paziwapazi ama Dullah Mbabe na huyu ni bingwa wa dunia mkanda wa *WBO Asian Pacific* kwa *Knockout round* ya tatu. Ahsante sana. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, nilivyosema hapa mwishoni wengine mnaweza kuwa hamjasikia vizuri, Dullah Mbabe alimshinda mpinzani wake kwa *knockout round* ya tatu. Hongera sana na tunakushukuru kwa kuipeperusha bendera ya nchi yetu vizuri. Ahsante sana. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, tunaye pia Ndugu Bruno Tarimo ambaye anajulikana kwa jina la Vifua Viwili, naye ni bingwa wa dunia *IBF*. Ahsante sana Ndugu Vifua Viwili kwa kuipeperusha bendera yetu vizuri. (Makofi/Vigelegele)

Mheshimiwa Mwakyembe kwa niaba ya Mheshimiwa Spika itabidi uwalete nipige nao picha ili Bunge liwe na kumbukumbu. (Kicheko/Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, pia tunaye Ndugu Maono Ally ambaye pia ni bondia bingwa wa *WBC*, ahsanteni sana. Hongera sana na tunakushukuru pia kwa kuipeperusha bendera yetu vizuri. (Makofi)

Waheshimiwa Wabunge, hawa wameambatana na makocha na mawakala wa ngumi nchini, kwa hiyo, wanaweza kusimama ili tuwaone kwa pamoja. Karibuni sana. (Makofi/Vigelegele)

Ahsanteni sana, tunafurahi jamani tukishinda huko duniani na nadhani mchezo wa ngumi unatuongozea huko kupeperusha bendera vizuri. Kwa hiyo, tuwapongeze sana. Pia kocha mwingine yupo humu ndani, kwa hiyo yeye alisimama humu ndani, Mheshimiwa Sophia Mwakagenda. Mheshimiwa Sophia Mwakagenda ni kocha wa ngumi, promota lakini pia yeye mwenyewe ni bondia. Kwa hiyo, ...
(Makofi/Kicheko/Vigelegele)

Haya ahsanteni sana.

Wageni wa Waheshimiwa Wabunge, kundi la kwanza ni wageni 19 wa Mheshimiwa Angeline Mabula ambaye ni Naibu Waziri wa Ardhi, Nyumba na Maendeleo ya Makazi ambao ni Watendaji Kata kutoka Manispaa ya Ilemela, Mkoa wa Mwanza. Karibuni sana Watendaji Kata kutoka Ilemela.
(Makofi)

Tunao pia wageni wawili wa Mheshimiwa Dkt. Mary Nagu ambao ni Katibu wa Kata ya Gidahababieg, Ndugu Baraza Lalaa na mpiga kura wake Ndg. Neema Tarimo, karibuni sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni wawili wa Mheshimiwa Kiteto Koshuma ambao ni mbunifu wake wa mavazi Ndugu Manka Lema pamoja na mtoto wake Ndugu Brian Vumilia, karibuni sana. Waheshimiwa Wabunge mkimwona Mheshimiwa Kiteto Koshuma amependeza, huyo mama ndio anampendezesha. Sasa ambao wanaweza kuwa wanakidhi vigezo wanaweza kumwona Mheshimiwa Kiteto Koshuma ili awape mawasiliano. *(Makofi)*

Tunaye pia mgeni wa Mheshimiwa Oliver Semuguruka ambaye ni rafiki yake, naye ni Ndugu Brighton Masalu, karibu sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni 19 wa Mheshimiwa Allan Kiula ambao ni Watendaji wa Kata kutoka Jimboni kwake Iramba Mashariki, Wilaya ya Mkalama, Mkoa wa Singida. Karibuni sana. *(Makofi)*

Tunao pia wageni 23 wa Mheshimiwa Ahmed Shabiby ambao ni walimu na watumishi kutoka Wilayani Gairo. Karibuni sana. (*Makofi*)

Tunao pia wageni sita wa Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu ambao ni Mabalazi wa Usalama Barabarani. Wageni wa Mheshimiwa Zungu, nadhani pengine hawakupata fursa.

Tunao pia wageni watano wa Mheshimiwa Sikudhani Chikambo ambao ni ndugu zake kutoka Tunduru, sijui wamekaa upande gani? Karibuni sana. Hawa ni Ndugu Rehema Nakanje, Said Omary Mailoni, Sharifa Niko, Said Athuman na Hamida Said Mweni. Karibuni sana.

Waheshimiwa Wabunge, tunao wageni waliolitembelea Bunge kwa ajili ya mafunzo, nao ni wanafunzi 45 na walimu watatu kutoka Shule ya Sekondari ya Mpayungu ya Chamwino, Jijini Dodoma, karibuni sana.

Waheshimiwa Wabunge, ninayo matangazo mengine ya kazi. Kwanza ni mabadiliko kidogo ya ratiba ambayo jana tulitangaziwa.

Waheshimiwa Wabunge, jana tarehe 3 Septemba, 2019 Kamati ya Uongozi ilipokea na kuridhia hati ya dharura ya Muswada wa Sheria ya Marekebicho ya Sheria Mbalimbali Na. 6 wa Mwaka 2019 (*The Written Laws Miscellaneous Amendment (No. 6) Bill, 2019*) ili Muswada huo ufanyiwe kazi katika Mkutano huu wa Bunge. Kufuatia hatua hiyo, ratiba ya Mkutano iliyogawiwa jana ambayo mlipewa na ipo kwenye karatasi zenye rangi ya njano, imefanyiwa mabadiliko na sasa itagawiwa ratiba mpya ambayo itakuwa kwenye rangi ya bluu ambayo inazingatia ongezeko la Muswada huo.

Mheshimiwa Andrew John Chenge, Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Sheria Ndogo anawatangazia Wanakamati wote wa Kamati hii kwamba siku ya leo saa 7.00 mchana kutakuwa na kikao cha Kamati hii katika Ukumbi Na. 9 Jengo la Utawala.

Pia tunalo tangazo kutoka kwa Mheshimiwa Mahmoud Mгимwa ambaye ni Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Kilimo, Mifugo na Maji, anawatangazia Waheshimiwa Wabunge ambao ni Wajumbe wa Kamati hii kwamba saa 7.00 mchana mtakutana katika Ukumbi Na. 41 uliopo Jengo la *Utawala Annex*, saa 7.00 mchana baada ya kuahirisha Bunge.

Pia Mheshimiwa Margaret Simwanza Sitta, Mwenyekiti wa Wabunge wanawake anawatangazia Wabunge wanawake wote kuwa leo mara baada ya kusitisha shughuli za Bunge saa 7.00 mchana kutakuwa na semina itakayofanyika katika Ukumbi wa *Morena Hotel*, Dodoma. Kwa hiyo, Wabunge wanawake mtakapoahirisha Bunge mwelekee Morena kuna semina.

Vile vile Mheshimiwa William Mganga Ngeleja, Mwenyekiti wa *Bunge Sports Club* anawatangazia Waheshimiwa Wabunge wa Kamati ya Utendaji ya *Bunge Sports Club* kuwa leo tarehe 4 mwezi wa Tisa, yeye amesema saa 6.30, sasa Bunge litakuwa halijamaliza kazi, kutakuwa na kikao kwenye Ukumbi wa Msekwa D. Pia kesho saa 7.00 mchana kwenye Ukumbi wa Pius Msekwa kutakuwa na kikao cha Wanamichezo wote, Waheshimiwa Wabunge. Kwa hiyo, mnaombwa kuhudhuria. Kesho ni wanamichezo wote, lakini leo ni Kamati ya Utendaji ya *Bunge Sports Club* na hawa watakutana Msekwa D.

Tangazo la mwisho linatoka kwa Mwenyekiti wa Jumuiya ya Mtakatifu Thomas More hapa Bungeni Mheshimiwa Shally Raymond, anawatangazia Waheshimiwa Wabunge wakatoliki kuwa kutakuwa na misa saa 7.00 mchana ambayo ni mara baada ya kuahirisha shughuli za Bunge. Katika ibada hiyo, kutakuwa na tukio la ubatizo wa mtoto wa Mheshimiwa Agnes Marwa kama mlivyotangaziwa jana. Kwa hiyo, Waheshimiwa Wabunge wote mnakaribishwa wale ambao mtahudhuria misa lakini mnakumbushwa kwamba mlialikwa na Mheshimiwa Spika kwenda kuhudhuria misa hiyo na pia ubatizo wa mtoto wa Mbunge mwenzetu. (*Makofi*)

Waheshimiwa Wabunge, hayo ndiyo matangazo...

MBUNGE FULANI: Mwongozo wa Spika...

MHE. RICHARD P. MBOGO: Mwongozo wa Spika...

NAIBU SPIKA: Ukiongea nikiwa nimesimama unataka ujibiwe nini? Kwa sababu inabidi nikiwa nimekaa ndio uzungumze.

Waheshimiwa Wabunge, kwa hiyo, huo ndiyo mwisho wa matangazo tuliyonayo, tunaendelea na ratiba iliyo mbele yetu.

MHE. RICHARD P. MBOGO: Mwongozo wa Spika...

MHE. ELIBARIKI E. KINGU: Mwongozo wa Spika...

MHE. DKT. GODWIN O. MOLLEL: Mwongozo wa Spika huku Dkt. Mollel...

NAIBU SPIKA: Haya wote nimeshawaona kwa hiyo mkae. Nitawaita kwa fursa. Moja, niwakumbushe tena matumizi ya Kanuni zetu, kwa hiyo tutaanza na Mheshimiwa Richard Mbogo.

MWONGOZO WA SPIKA

MHE. RICHARD P. MBOGO: Mheshimiwa Naibu Spika, nasimama kwa mujibu wa Kanuni ya 68(7) sina haja ya kuisoma.

Mheshimiwa Naibu Spika, narejea *Order Paperya* leo ya kwanza ambayo tumeipata kimtandao kwenye fungu la 5 kuhusiana na Muswada wa Sheria ya Serikali Mtandao ya Mwaka 2019. Masuala ya matumizi ya kimtandao kama sheria tunayoenda kuijadili leo na kuna habari ambazo zilisambazwa sana kwenye mitandao ya kijamii kuhusiana na ndege yetu ya *Air Tanzania* kukamatwa kule *South Africa*.

Mheshimiwa Naibu Spika, habari nyingine zilikuwa za upotoshaji na hususan kwa wananchi wa Tanzania ambao kodi zao ziliweza kununua ndege ile kutokana na juhudi za Serikali chini ya Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli kulifufua Shirika letu la Ndege la Tanzania. Tunajua msingi kabisa wa kufufua Shirika la Ndege la Tanzania ni kukuza uchumi wa nchi yetu pamoja na sekta nyingine kama za utalii. Tumeona kabisa ajira ziliongezeka kupitia Shirika letu la Tanzania na matarajio 2023 faida ambazo zitaingia kwenye mfuko mkuu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, taabu ninayoipata ni jinsi gani na ni watu gani waliohusika katika sakata hili ambapo imekuwa sasa Serikali kwa kukamatwa huku ni kama vile tumepata hasara.

Mheshimiwa Naibu Spika, nitaomba mwongozo wako kwenye suala hili je, hakuna namna ya Watanzania wenye hamu kabisa na tunapenda kujua nini ambacho kimejiri kuhusiana na ndege yetu hii kukamatwa na mwelekeo wa Shirika letu la Tanzania katika uchumi wa nchi yetu upo namna gani?

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba mwongozo wako.

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Elibariki Kingu.

MHE. ELIBARIKI A. KINGU: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana. Kwa kutumia Kanuni hiyo ya 68(7) ambayo kimsingi nami sitaisoma kwa sababu ya muda, nami nilikuwa naomba mwongozo wako.

Mheshimiwa Naibu Spika, hapa ninapozungumza nimeendelea kusoma taarifa mbalimbali ambazo zimeandikwa kwenye mitandao ya kijamii lakini pia zimekuwa zikiripotwa kwenye vyombo mbalimbali vya habari juu ya mauaji makubwa yanayofanyika ya Waafrika wenzetu katika nchi ya *South Africa*. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nimetumiwa taarifa na Mtanzania mwenzangu aliyepo *South Africa* maduka yake yakiwa yamechomwa moto, lakini pia tumeshuhudia kwenye taarifa tukiona raia wenzetu watu weusi wa kutoka Nigeria, Msumbiji, Zimbabwe wakiwa wanauawa na wengine wakichomwa moto wakiwa hai.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa sababu Tanzania limekuwa ni Taifa ambalo kwanza lilisimamia ukombozi wa nchi nyingi za Bara la Afrika na katika kipindi chote cha harakati za ukombozi, Taifa letu halijawahi kusimama na kunyamaza dhidi ya udhalimu, unyanyasaji na mauaji. Tanzania ilipaza sauti dhidi ya unyanyasaji wa watu weusi na Serikali ya Kikaburu Afrika Kusini.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa maelezo hayo, naomba mwongozo wa kiti chako na Bunge lako Tukufu, nini kauli ya Bunge letu na Serikali kwa ujumla dhidi ya mauaji yanayoendelea ya watu weusi nchini Afrika Kusini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba mwongozo wako. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Dkt. Mollel.

MHE. DKT. GODWIN O. MOLLEL: Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kutumia Kanuni hiyo hiyo ya 68(7) sitaisoma, nilitaka mwongozo wako kuhusu tabia ya baadhi ya Wanasheria kushirikiana na hawa *International Fraudster*, wanyang'anyi wa kidunia. Kwa sababu tumeona kwamba kwa mfano aliyekamata ndege yetu Hermanus Phillipus Steyn, ukimwangualia vizuri, baada ya kutoka Tanzania alienda Kenya; na alipofika Kenya akaenda Loitaya akakwapua ardhi ekari 66,000 za watu kule kwa maana ya kukodisha, lakini baadaye aka-*forge* akafanya kama ni mali yake, lakini wananchi wa kule wakakasirika wakamtoa kwa nguvu na wakamchomea na kwa sasa anaidai Serikali kule shilingi bilioni 46.

Mheshimiwa Naibu Spika, ukiwaangalia wanasheria wanaomtetea katika wale waliopo pale, utaona kuna mmoja ambaye alikuwa kwenye kampuni inaitwa *Tanganyika Film Safaris and Outfitters*. Huyu Mwanasheria alimiliki na hisa na ni mwanasheria wa kampuni hiyo ikiwa na mashamba matatu kule Siha; moja linaitwa Ndarakwai, Safari na lingine ni Newala.

Mheshimiwa Naibu Spika, wakati Mheshimiwa Mama Anna Kilango Bunge lililopita akihangaika kuzungumzia kuibiwa kwa Twiga kwenye shamba hili la Ndarakwai ndiyo Twiga wetu walikuwa wanachukuliwa wanapelekwa KIA lakini wakati huo huo, mwaka 2018 ameuza shamba moja linaitwa Nowala na inawezekana ndiyo nauli iliyopatikana kwenda kushughulikia ndege yetu kule.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, nasema bila kuingilia haki ya Wanasheria wala kuingilia kesi inayoendelea Mahakamani wala ku-*compromise* haki ya wawekezaji wetu kutetewa na Wanasheria. Mimi nazungumzia kikundi cha wahuni ambacho ni ndani ya Wanasheria. Tunafanya nini sasa? Kwa sababu ni sawa na kushika ndege yetu. Ndege yetu ni alama tuliyonayo kwa ajili ya Taifa. Ni tishio kutuambia kwamba wakati sisi tunasema sisi sio masikini tunatishiwa huku tunaambiwa nyie ni masikini.

Mheshimiwa Naibu Spika, nini mwongozo wako bila kuathiri haki nyingine za Wanasheria kwa sababu wameapa vilevile na Katiba na mojawapo ya kuapa kwa Katiba, vilevile ni kulinda nchi yako na rasilimali zake; nipe mwongozo wako kuhusu hawa Wanasheria kwa sababu ukienda, hata huyu Mwanasheria, mojawapo ya wale Wanasheria, nenda kwenye ushirika hata Waziri Mkuu amefanya *research*, ukikuta madili mengi yalioua ushirika Mkoa wa Kilimanjaro hawa Wanasheria wapo na ndio walioingia hayo madili na hao Wazungu walioua ushirika Mkoa wa Kilimanjaro na sehemu nyingine.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba mwongozo wako kwa sababu ni lazima tulikemee hili tishio kama

tulivyowapiga kule Tanga walivyotujaribu na tulivyowanyoosha Kibiti kama walivyotujaribu. Nashukuru. (Makofi)

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa John Heche.

MHE. JOHN W. HECHE: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru. Jambo nililotaka kuzungumza, amelizungumza Mheshimiwa Kingu, lakini mimi *approach* yangu ni Kanuni ya 47 kwamba Bunge liahirishe shughuli kama zinavyoonekana kwenye *Order Paper* ya leo ili tuweze kujadili jambo hili ambalo ni la dharura sana, watu wetu au Waafrika wenzetu wanaouawa kule; hakuna Mchina wala Mzungu wala nini, ni Waafrika kwa Waafrika wanauawa na nchi yetu imekuwa kiongozi kupigania masuala ya ukombozi wa Afrika na Waafrika Kusini wameishi hapa kwetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile ikizingatiwa kwamba Rais wa nchi sasa hivi ndiyo Mwenyekiti wa *SADC*, kwa hiyo ni jambo la dharura kuliko alichokuwa anasema Mheshimiwa Waziri kupongeza tunahitaji kauli ya dharura na nchi nyingi zimeshatoa kauli. Zambia, Congo, Rwanda, sisi bado hatujazungumza, wengine wameacha hata kwenda kwenye Mkutano, Tanzania hatujazungumza na watu wanazidi kuumia Waafrika na Watanzania walioko kule wanaishi kwa hofu.

Mheshimiwa Naibu Spika, ningependa uturuhusu nitoe hoja Bunge liahirishwe tujadili jambo hili la dharura kwa ajili ya manufaa ya Watanzania na Waafrika wanaoishi kule Afrika Kusini. (Makofi)

MBUNGE FULANI: Toa hoja sasa.

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Hawezi kutoa hoja, someni Kanuni vizuri. Mheshimiwa Oscar Mukasa.

MHE. OSCAR R. MUKASA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru najikita kwenye Kanuni ya 47 kuomba Mwongozo wako juu ya suala ambalo limeshasemwa na

wawili lakini ni muhimu kusema kwa namna nyingine na nyingine kwamba Tanzania sasa ni Mwenyekiti wa *SADC* na Tanzania iliongoza kupambana na Makaburu wenye rangi ngozi nyeupe. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba Mwongozo wako juu ya Bunge kuahirisha Shughuli zingine kwa ajili ya kujadili na kuishauri Serikali kwamba Uenyekiti wetu wa *SADC* sasa uongoze Afrika kupambana na Makaburu wenye rangi nyeusi ambao wanaelekea kuisambaratisha Afrika.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba tupate nafasi ya kujadili jambo hili. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Mheshimiwa Dkt. Harrison Mwakyembe.

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Naibu Spika, naomba tu unipe upendeleo maalum nitumie nafasi hii kuomba Waheshimiwa Wabunge wote na Watanzania wote kuiombea na kuitakia heri Timu yetu ya soka ya Taifa (Taifa Stars) katika mchezo wake leo Saa 10 Jioni Jijini Bujumbura. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mchezo huu ni wa kutafuta nafasi kwa Tanzania kushiriki kwenye Kombe la Dunia nchini Qatar mwaka 2022, nitumie fursa hii kuwaomba Watanzania wapenda soka, hasa upande wa Mikoa iliyo jirani na Burundi waende ni jirani tu pale kwenda kuishaingilia timu yetu kwa nguvu zote na mchezo ambao Taifa Stars iliionesha dhidi ya timu za Cape Verde na timu ya Uganda unatupa Watanzania imani kwamba tunaweza kabisa kufuzu kushiriki Kombe la Dunia kama tulivyofuzu kushiriki *AFCON* baada ya kushindwa kufanya hivyo kwa miaka 39.

Mheshimiwa Naibu Spika, Vijana wetu wamejifunza kwa vitendo kuwa wakiweka mbele Utaifa, uzalendo na kujituma kwa moyo wao wote ushindi ni dhahiri.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kuwasilisha.
(Makofi)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, labda nianze na hili la mwisho sidhani kama linahitaji maelezo zaidi ya pengine kuwatakiwa kheri lakini kuwasisitiza kwamba leo tumewatangaza hapa Mabondia washindi ambao wameitangaza nchi yetu vizuri. Kwa hiyo, tunawatarajia Taifa Stars watuletee heshima kama ya hawa Mabondia tuliowakaribisha hapa Bungeni leo. (*Makofi*)

Waheshimiwa Wabunge, nimeombwa Miongozo na pia kuna mambo ambayo yameletwa kama ya dharura kwa mujibu wa Kanuni yetu ya 47 ili Bunge liweze kuahirisha shughuli zake. Hapa kuna mambo mawili kimsingi kuna jambo la Ndege na kuna jambo la wenzetu kule Afrika Kusini wanaoibiwa mali zao na wengine kuuawa.

Waheshimiwa Wabunge, tuanze na hili la Ndege, Mheshimiwa Richard Mbogo ameomba Mwongozo kwa mujibu wa Kanuni ya 68(7) na ametoa maelezo kwamba kwa mujibu wa taarifa yetu ya hapa Bungeni orodha ya shughuli inayoonesha kutakuwa na mjadala gani na namna taarifa zilivyopatikana, kwa ujumla wake niseme wote tumemsikia alichokisema na akiwa anatoa hayo maelezo anasema anaomba Mwongozo kama tunaweza kupata fursa ya kupewa taarifa kama Bunge, kwamba ni nini kimetokea mpaka tumefika hapa tulipo.

Waheshimiwa Wabunge kwa kuwa hili jambo, yako baadhi ya mambo ambayo tungeweza kuyazungumza hayawezi kuathiri mwenendo wa kesi, lakini kwa sababu mipaka hiyo hatuwezi kuwekeana sisi wenyewe kila mtu awe anasikiliza nani anasema uzuie hili haliruhusiwi, hili linaruhusiwa kwa muktadha huo turuhusu sheria ichukue mkondo wake halafu baada ya hili jambo kuisha Serikali itapewa fursa ya kuja kueleza ni nini kilitokea.

Waheshimiwa Wabunge, kwa namna yoyote ile majibu ya Mahakama yatakavyokuwa tutapewa taarifa ili tuepuke kushika zile taarifa za kupotosha ambazo zinawekwa kwenye mitandao. Kwa hiyo, wakati huo Mheshimiwa Mbogo Serikali itaweza sasa kutoa taarifa rasmi, ila kwa sasa kwa

sababu hatuwezi kuwekeana mipaka kwenye jambo gani linaweza kusemwa, lipi haliwezi kusemwa tuiache Mahakama ifanye kazi yake na Serikali italeta taarifa baada ya kumalizika lile jambo Mahakamani.

Waheshimiwa Wabunge, sasa hili, linaendana pia na alilokuwa amelizungumza Mheshimiwa Dkt. Godwin Mollel kuhusu hawa Wanasheria na kwamba tunafanya nini kuhusu wao. Katika hali ya kawaida Wanasheria vipo vyombo vyao vinavyoangalia nidhamu zao na namna wanavyo enenda lakini pia namna wanavyoendesha kesi za wateja wao. Kwa namna yoyote ile kama wameenda tofauti na taratibu zilizopo hapa nchini, kwa wale ambao sheria za hapa zinawahusu ama hata huko nje utaratibu huwa unafanana, wao watachukuliwa hatua kwa mujibu wa vyombo hivyo, lakini kwa maelezo yako Mheshimiwa Dkt. Godwin Mollel kama kuna jambo lolote ambalo haliko sawasawa, wewe pia unaweza kupeleka jambo hilo ili mkikutana kule basi hawa Wanasheria wanaweza sasa na wao kutoa ushahidi wao wa hayo mambo uliyokuwa ukiyasema. Hivyo kuna utaratibu wake ambao wanaweza kuchukuliwa hatua kama wameenda kinyume na yale yanayotarajiwa wao kuyafanya.

Waheshimiwa Wabunge, mwongozo wa pili ambao sasa umezungumzwa na Mheshimiwa Elibariki Kingu, alileta kwa namna ya mwongozo akitoa maelezo kuhusu kile kinachoendelea Afrika Kusini kwa maana ya Waafrika na pia Watanzania wakiwemo kuibiwa mali zao na wengine maduka yao kuchomwa na wengine kuuawa. Japokuwa hatuna, sina taarifa hapa za Watanzania wangapi wameuawa lakini wapo Waafrika ambao wameuawa na ametoa maelezo kwamba je, tunaweza kupata Kauli ya Bunge ama ya Serikali katika mazingira haya. Ameungana na Mheshimiwa John Heche ambaye amekuja kwa kutumia Kanuni ya 47 na Mheshimiwa Oscar Mukasa pia kwa kutumia Kanuni ya 47 wakieleza namna ambavyo hili jambo linasikitisha lakini kuonesha kwamba pengine Bunge liweze kupata fursa ya kulijadili jambo hili ambalo Waafrika wenzetu na Watanzania tukiwemo wanapata madhara Afrika Kusini lakini wamehusisha mambo haya na zile jitihada ambazo

zilifanywa na nchi nyingi za Afrika, Tanzania ikiongoza katika kuhakikisha Afrika Kusini inakuwa huru.

Waheshimiwa Wabunge, kwa mujibu wa matakwa ya Kanuni zetu, Kanuni ya 47 na Kanuni ya 48 jambo hili, kwanza Bunge haliwezi kutoa kauli kwa maana ya mwongozo, lakini Serikali inao utaratibu wa mambo gani wanaweza kuyatolea kauli na mambo gani hawawezi kuyatolea kauli, kwa hiyo, nataka kuamini kwamba Serikali inalifahamu jambo hili na pale kwa mujibu wa Kanuni yetu sasa ya 48 Serikali itakapoona inafaa itatoa kauli hiyo kwa namna ambavyo inatakiwa na namna ambavyo wao wanahusiana na hiyo nchi husika iliyopo.

Waheshimiwa Wabunge, jambo la msingi ni kujua kwamba Mheshimiwa Rais kwa kuwa ndiyo Mwenyekiti wetu wa SADC maana yake ni kwamba Serikali yetu inawajibika kuongoza kipande chote hiki cha nchi hizi za SADC ihakikishe kwamba nchi zao zinawalinda Waafrika wengine lakini pia na raia wengine walioko huko. Kwa hiyo, kwa namna hiyo Serikali naamini itachukua hatua pale ambapo itakuwa tayari kufanya hivyo. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, sasa tutaendelea na ratiba yetu. Katibu.

NDG. ASIA MINJA – KATIBU MEZANI:-

MISWADA YA SHERIA YA SERIKALI

Muswada wa Sheria kwa ajili ya kufanya marekebisha katika Sheria Mbalimbali kwa Lengo la Kuondoa Upungufu ambao umejitokeza katika Sheria hizo wakati wa Utekelezaji wa Baadhi ya Masharti katika Sheria hizo *(A Bill for an Act to amend Certain Written Laws)*

(Kusomwa Mara ya Kwanza)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge huu ndiyo Muswada uliokuwa umeletwa kwa Hati ya Dharura na

Mheshimiwa Spika alikuwa ameshaelekeza Muswada huu ukatazamwe na Kamati ya Sheria Ndogo. Kwa hivyo, kama ambavyo wajumbe wa Kamati hii wametangaziwa kuonana leo saa saba huu Muswada wataenda kuutazama Kamati ya Sheria Ndogo na pengine wale ambao wangependa kushiriki badala ya kuelekea kwenye Kamati ya Katiba na Sheria waelekee kwenye Kamati ya Sheria Ndogo ndiko ambako Muswada huu utaenda kujadiliwa.

Waheshimiwa Wabunge tunaendelea, Katibu.

NDG. ASIA MINJA – KATIBU MEZANI

MISWADA YA SHERIA YA SERIKALI

Muswada wa Sheria ya Serikali Mtandao wa Mwaka 2019 (*The e-Government Bill, 2019*)

(Kusomwa Mara ya Pili)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge nimuite kwenu Mheshimiwa Angellah Kairuki, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu Uwekezaji kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Utumishi na Utawala Bora.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU, UWEKEZAJI (K.n.y WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, MENEJIMENTI YA UTUMISHI WA UMMA NA UTAWALA BORA): Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora na kwa mujibu wa Kanuni ya 86 ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la mwaka 2016, naomba kutoa hoja kwamba Muswada wa Sheria ya Serikali Mtandao (*The e-Government Bill 2019*), sasa uweze kusomwa kwa mara ya pili na Bunge lako Tukufu ili lijadili na likipitisha Muswada huu uweze kuwa sehemu ya Sheria za nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kabla ya kutoa maelezo kuhusu Muswada huu naomba nianze kwa kumshukuru sana Mwenyezi Mungu mwingi wa rehema aliyetujalia uzima na

afya njema na kutuwezesha kuendelea kutekeleza majukumu yetu vema ndani na nje ya Bunge.

Mheshimiwa Naibu Spika, ninakushukuru kwa kunipatia nafasi hii ya kuwasilisha Muswada huu mbele ya Bunge lako Tukufu. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nichukue nafasi hii kumshukuru Mheshimiwa Dkt. John Pombe Magufuli Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa miongozo anayoendelea kutupatia Waheshimiwa Mawaziri wote ambayo inatuwezesha kufanikisha utekelezaji wa majukumu yetu ya kila siku. Aidha, nipende kutumia fursa hii pia kumpongeza Mheshimiwa Rais kwa kufanikisha maandalizi, lakini pia kuendesha vema Mkutano wa Wakuu wa nchi na Serikali za Jumuiya ya Maendeleo ya nchi za Kusini mwa Afrika au *SADC*, lakini kumpongeza kwa kuchaguliwa kuwa Mwenyekiti wa Jumuiya hiyo kwa kipindi cha mwaka mmoja.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile kwa namna ya kipekee kabisa naomba kumpongeza Mheshimiwa Miraji Mtaturu, Mbunge wa Singida Mashariki kwa kuipeperusha vema Bendera ya Chama cha Mapinduzi na kwa kupita bila kupingwa na hatimaye kuapishwa kuwa Mbunge wa Jimbo la Singida Mashariki. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nichukue tena fursa hii kukupongeza wewe binafsi, Mheshimiwa Spika na Wenyeviti wa Bunge kwa jinsi mnavyoendelea kutekeleza majukumu ya Bunge kwa ufanisi mkubwa. Aidha, niwashukuru sana Ofisi ya Mwanasheria Mkuu wa Serikali, Katibu wa Bunge, Makatibu wa Kamati, pamoja na Watendaji wengine wa Bunge kwa msaada na ushirikiano mkubwa ambao waliipatia Ofisi ya Rais, Utumishi na Utawala Bora, ambao umeiwezesha pia Kamati kutekeleza majukumu yake ndani ya muda uliopangwa na kuwezesha Muswada huu kuwasilishwa leo Bungeni.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusiana na Muswada uliopo mbele ya Bunge lako Tukufu kwa namna ya kipekee

napenda kuishukuru Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Utawala na Serikali za Mitaa chini ya Mwenyekiti wake Mheshimiwa Jasson Rweikiza Mbunge, Makamu Mwenyekiti na Wajumbe kwa kuona umuhimu wa kuwa na Sheria hii mahsusi inayohusu Serikali Mtandao lakini pia kuweza kuishauri Serikali kuleta mapendekezo ya kutungwa kwa sheria hii na kuyapitisha kwenye Kamati tayari kwa kuwasilishwa Muswada huu Bungeni. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile nashukuru kwa ushirikiano mkubwa walioipatia Ofisi ya Rais, Utumishi na Utawala Bora wakati wa kuujadili Muswada na maoni waliyoipatia Serikali kwa ujumla ambao kwa kiasi kikubwa yamewezesha kuboresha maudhui ya Muswada huu. Kwa ufupi huu ni Muswada unaotokana na maoni na maelekezo ya Bunge yaliyoitoa kwa Serikali. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, nipende kulipongeza pia Bunge lako Tukufu kwa namna ya kipekee na kwa namna ambavyo wameendelea kutekeleza ipasavyo wajibu wake wa Kikatiba kwa kutunga Sheria lakini pia kwa kuishauri na kuisimamia Serikali inapotekeleza majukumu yake ya Kikatiba. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa ujumla napenda kuwashukuru Waheshimiwa Wabunge wote kwa ushirikiano wanaoipatia Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora na Serikali kwa ujumla.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuridhia na hatimaye kutungwa kwa Sheria hii kutakuwa na faida nyingi ikiwemo kuisaidia Serikali kuongeza uhibititi na kuboresha utekelezaji wa Serikali Mtandao nchini lakini pia kuimarika kwa ukusanyaji wa mapato ya Serikali, kuimarika kwa usimamizi wa matumizi ya rasilimali za TEHAMA katika Taasisi za Umma, Kuboresha kwa mazingira ya biashara ikiwemo mifumo ya utoaji leseni, kodi, kibenki, usimamizi wa ardhi, utoaji wa hati za kusafiria pamoja na mambo mengineyo. Pia utasaidia sana kuweza kuimarisha utendaji kazi Serikalini ikiwemo kuongeza uwazi, kuleta ufanisi zaidi, kuongeza uwajibikaji

lakini pia kuweza kupunguza gharama za uendeshaji wa shughuli mbalimbali za Kiserikali. Kudhibiti na kupunguza vitendo vya rushwa pamoja na utoaji wa huduma kwa umma kupitia TEHAMA.

Mheshimiwa Naibu Spika, Muswada ulioambatishwa unapendekeza kutungwa kwa Sheria ya Serikali Mtandao ya mwaka 2019 ambapo unakusudia kutunga sheria mpya itakayoanzisha Mamlaka ya Serikali Mtandao itakayokuwa na jukumu la kusimamia na kuratibu shughuli za Serikali Mtandao nchini.

Mheshimiwa Naibu Spika, madhumuni ya Muswada huu ni kuweka mfumo wa kisheria kwa Serikali Mtandao ili kurahisisha matumizi ya Serikali Mtandao pamoja na kuongeza ufanisi na ubora wa huduma zinazodhibitiwa na Wakala wa Serikali Mtandao pamoja na kudhibiti na kuimarisha usimamizi, uratibu na utekelezaji wa miongozo, viwango, taratibu, miradi na maelekezo mbalimbali ya Serikali kuhusu Serikali Mtandao. Mambo ambayo yamezingatiwa katika Muswada huu ni pamoja na moja kuweka Mfumo thabiti wa kisheria wa usimamizi, uratibu, udhibiti na urekebu katika utekelezaji na uendeshaji wa Serikali Mtandao ambao utakuwa na malengo yafuatayo:

Mheshimiwa Naibu Spika, kuweka utaratibu utakaozuia urudufu wa mifumo na miundombinu ya Serikali Mtandao, kuweka utaratibu utakaozingatiwa katika uanzishwaji, umiliki na uendeshaji wa mifumo mtambuka ya Serikali Mtandao, utaweka utaratibu utakaoainisha taratibu za utendaji kazi wa Taasisi za Umma pamoja na matumizi ya TEHAMA. Utaweka utaratibu utakaowezesha uunganishaji wa mifumo kwa ajili ya ubadilishanaji wa taarifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, utaweka utaratibu utakaowezesha Taasisi za Umma kuweza kukusanya mapato ya Serikali kwa kutumia TEHAMA, pia utaweka utaratibu kuhusu matumizi sahihi na salama ya taarifa, mifumo na miundombinu ya Serikali Mtandao lakini mwisho siyo kwa umuhimu, utaweka utaratibu kuhusu uzingatiaji wa viwango,

miongozo na utaratibu za utoaji huduma kupitia Mifumo ya Serikali Mtandao. Pia utaweza kuibadili Wakala ya Serikali Mtandao kuwa Mamlaka itakayokuwa na majukumu ya usimamizi, uratibu, udhibiti, urekebu na utekelezaji wa Serikali Mtandao.

Mheshimiwa Naibu Spika, utawezesha pia kuweka utaratibu wa adhabu kwa Watumishi au Taasisi za Serikali ambazo zitakuwa hazijazingatia miongozo inayotolewa, utaweka utaratibu wa ushirikishwaji wa Wadau katika utekelezaji wa Serikali Mtandao. Utaweka utaratibu utakaowezesha kuwepo na ubunifu na kulinda hakimiliki ya Mifumo ya Serikali Mtandao iliyobuniwa na Wataalam wa ndani lakini pia itaweka mifumo ya kiutawala itakayosimamia utekelezaji wa Serikali Mtandao na kubainisha vyanzo vya mapato vya Mamlaka hii mpya ya Serikali Mtandao.

Mheshimiwa Naibu Spika, Muswada huu umegawanyika katika Sehemu Kumi na Moja kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Kwanza inahusu masharti ya utangulizi ambayo yanajumuisha jina la Muswada, tarehe ya kuanza kutumika kwa sheria, matumizi na tafsiri ya maneno pamoja na misemo mbalimbali iliyotumika katika Muswada huu unaopendekezwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Pili ya Muswada huu, inahusu kuanzishwa kwa Mamlaka ya Serikali Mtandao unaelezea madhumuni ya Mamlaka hii ya Serikali Mtandao, inaelezea madaraka ambayo Mamlaka hii itakuwa nayo pamoja na majukumu ya Mamlaka hii kusudiwa ya Serikali Mtandao.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Tatu ya Muswada inaweka masharti kuhusu masuala ya utawala ambapo pamoja na mambo mengine yanayozungumzia au yameainisha kuanzishwa kwa Bodi pamoja na majukumu ya Bodi, Mamlaka ya Bodi ya kuanzisha kamati mbalimbali lakini

pia uzingatiwaji kwa usawa wa kijinsia na masuala mbalimbali yanayohusiana na mgongano wa kimaslahi.

Mheshimiwa Naibu Spika, baadhi ya majukumu ya Bodi yaliyoainishwa ni pamoja na:-

- (a) kutoa miongozo ya kimkakati;
- (b) kutunga sera kwa ajili ya uendeshaji na Menejimenti ya Mamlaka; na
- (c) kuidhinisha mpango kazi wa Mamlaka, bajeti pamoja na taarifa za mwaka za Mamlaka ya Serikali Mtandao. Vilevile sehemu hii inaipa Bodi jukumu la kufanya uangalizi wa jumla, kulinda na kuhakikisha matumizi sahihi ya rasilimali za Mamlaka ya Serikali mtandao.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu hii ya Tatu, pia inaweka utaratibu kuhusiana na uteuzi katika nafasi mbalimbali ambapo Mwenyekiti wa Bodi atateuliwa na Mheshimiwa Rais wakati Wajumbe wa Bodi watateuliwa na Waziri mwenye dhamana na usimamizi wa Serikali Mtandao na Mkurugenzi Mkuu atateuliwa na Mheshimiwa Rais. Sehemu hii pia inabainishwa kwamba Mkurugenzi Mkuu atakuwa Afisa Masuhuli wa Mamlaka na atakuwa na elimu angalau kiwango cha shahada ya udhamili pamoja na uzoefu wa kazi usiopungua miaka mitano katika ngazi ya uandamizi katika menejimenti kwenye fani moja au zaidi ya ambazo zimeorodheshwa katika sheria husika.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Nne, inahusu menejimenti na uendeshaji wa Serikali Mtandao ambapo inapendekezwa kuwepo kwa Kamati mbalimbali zitakazokuwa zinatoa miongozo na kusaida Mamlaka katika usimamizi na uendeshaji wa Serikali Mtandao. Kamati hizo zitakazoundwa ni pamoja na Kamati ya Kitaifa ya Serikali Mtandao, Kamati ya Kitaalam ya Serikali Mtandao pamoja na Kamati za Kitaasisi za Serikali Mtandao.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Tano, Muswada huu inahusu miundombinu na mifumo ya Serikali Mtandao ambapo itahakikisha kwamba kunakuwa na matumizi bora

zaidi ya mifumo pamoja na miundombinu ya TEHAMA katika Taasisi za Umma itakayozingatika gharama nafuu lakini pia itakayokizi viwango vya kiufundi pamoja na miongozo mbalimbali inayotolewa katika kuanzisha miradi ya TEHAMA, kuhakikisha mifumo ya Serikali Mtandao inadumu lakini pia inakuwa ya uhakika endelevu na inapatikana muda wote lakini pia utumiaji wa rasilimali za TEHAMA zinazomilikiwa na Serikali zinakuwa zimezingatiwa kikamilifu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Sita, inaweka utaratibu kuhusu huduma ya Serikali Mtandao ambapo pia inatambua utoaji wa huduma za Serikali Mtandao, uchapishaji wa nyaraka, kupunguza matumizi ya nyaraka za karatasi, nyaraka ya kielektroniki za malipo ya fedha pamoja na utoaji wa risiti za kielektroniki, uchapishaji wa nyaraka za kielektroniki katika gazeti la Serikali, mawasiliano ya kielektroniki Serikalini, ukaguzi wa nyaraka katika mifumo ya kielektroniki pamoja na utoaji wa huduma wa watoa huduma.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Saba ya Muswada huu inahusu usalama wa Serikali Mtandao ambapo ina vifungu vinavyoanzisha kituo cha uendeshaji wa shughuli za kiusalama za Serikali Mtandao, utawala na Menejimenti ya usalama wa mifumo na miundombinu ya TEHAMA, utendaji wa kiusalama wa mifumo, miundombinu ya TEHAMA, usalama wa mali na utambulisho wa mifumo ya TEHAMA pamoja na usimamizi wa uingiaji kwenye mifumo ya TEHAMA.

Mheshimiwa Naibu Spika, vifungu vingine vinahusu udhibiti wa matukio ya kiusala wa mifumo ya TEHAMA, usimamizi endelevu wa mifumo ya TEHAMA, ununuzi wa mifumo ya TEHAMA, maendeleo ya mifumo hiyo pamoja na ukarabati wake, usalama wa rasilimali watu, usalama wa mazingira lakini pia kuzingatia matwaka uya usalama kwa mifumo ya TEHAMA pamoja na ukaguzi wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Nane ya Muswada huu inahusu usimamizi wa taarifa za kielektroniki

za Serikali kwa kufanya *data* kuwa bidhaa, kuanisha uundwaji, upatikanaji wa *data*, ushirikishwaji, umiliki wa viwango vya *data* pamoja na mambo mengine yanayohusiana na *data*.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Tisa, inaweka masharti kuhusu masuala ya fedha kwa kuanisha vyanzo vya mapato ya Mamlaka, mwaka wa fedha, bajeti, taarifa za ukaguzi pamoja na taarifa za mwaka ambapo taarifa husika zinapaswa kuandaliwa na Mamlaka kwa kila mwaka wa fedha na hatimaye kuwasilishwa kwa Waziri atakayewasilisha taarifa hizo mbele ya Bunge.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Kumi, imejumuisha vifungu vya jumla vinavyohusu utekelezaji wa amri pamoja na matamko mbalimbali, adhabu, Mamlaka ya kufifilisha makosa pamoja na Mamlaka ya kuweza kutunga Kanuni.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Mwisho ya Kumi na Moja, inapendekeza marekebisho katika sheria mbalimbali yanayotokana na kutungwa kwa sheria ya Serikali Mtandao ili kuweza kuioanisha sheria hizo pamoja na sheria mpya inayopendekezwa. Sheria hizo ni pamoja na sheria ya miamala ya kielektroniki sheria namba 13 ya mwaka 2015 na sheria ya ununuzi wa Umma namba 7 ya mwaka 2011.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kutoa maelezo haya, naomba sasa Bunge lako Tukufu liweze kuridhia na kupokea Muswada huu wa sheria ya Serikali Mtandao ya mwaka 2019 yaani *The e-Government Bill 2019* kwa ajili ya kuujadili na kuupitisha na endapo Mheshimiwa Rais ataridhia kuweka saini ili uweze kuwa sehemu ya sheria zetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora, naomba kutoa hoja. (*Makofi*)

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Naibu Spika, naafiki.

THE UNITED REPUBLIC OF TANZANIA

*No. 2**30th May, 2019****SPECIAL BILL SUPPLEMENT***

to the Special Gazette of the United Republic of Tanzania No.21 Vol.100 dated 30th May, 2019
 Printed by the Government Printer, Dodoma by Order of Government

THE e-GOVERNMENT ACT, 2019

ARRANGEMENT OF SECTIONS

*Section**Title*

PART I

PRELIMINARY PROVISIONS

1. Short title and commencement.
2. Application.
3. Interpretation.

PART II

ESTABLISHMENT OF THE AUTHORITY

4. Establishment of Authority.
5. Functions of Authority.
6. Powers of Authority.

PART III

ADMINISTRATION OF THE AUTHORITY

7. Establishment of Board.
8. Functions of Board.
9. Committees of Board.
10. Delegation of functions and powers of Board.
11. Director General.
12. Functions of Director General.
13. Directors and other staff of Authority.
14. Appeal.

PART IV

MANAGEMENT AND OPERATIONS OF e-GOVERNMENT

15. e-Government governance structure and processes.
16. National e-Government Steering Committee.
17. e-Government Technical Committee.

18. Institutional ICT Steering Committee.
19. Meetings of committees.
20. Operations, accountability and working relationship of committees.
21. Establishment of ICT Management Unit.
22. e-Government management.

PART V
e-GOVERNMENT INFRASTRUCTURE AND SYSTEMS

23. e-Government infrastructure.
24. ICT Projects.
25. e-Government systems.
26. Government ICT resources.

PART VI
e-GOVERNMENT SERVICES

27. Recognition of e-Government services.
28. Delivery of e-Government services.
29. Reduction of paper documents.
30. Electronic records.
31. Payment of money and issuance of receipt in electronic form.
32. Publication of documents in electronic *Gazette*.
33. Electronic communication of Government.
34. Audit of documents in electronic form.
35. Delivery of services by service provider.

PART VII
e-GOVERNMENT SECURITY

36. Establishment of e-Government Security Operations Center.
37. ICT security governance and management.
38. ICT security operations.
39. Security of ICT assets.
40. Identity and access management.
41. ICT security incident management.
42. Information system continuity management.
43. Information systems acquisition, development and maintenance.
44. Human resource security.
45. Physical and environment security.
46. ICT security compliance and audit.

PART VIII
ELECTRONIC GOVERNMENT DATA MANAGEMENT

47. Electronic data management.
48. Data sharing and exchange.
49. Data standards.

PART IX
FINANCIAL PROVISIONS

50. Funds of Authority.
51. Financial management.
52. Estimates of income and expenditure and financial control.
53. Expenditure of fund.
54. Financial year.
55. Accounts and audit.
56. Annual report.

PART X
GENERAL PROVISIONS

57. Offences and penalties.
58. General penalty.
59. Restriction on execution against property of Authority.
60. Regulations.
61. Rules, guidelines, code of ethics and conducts.

PART XI
CONSEQUENTIAL AMENDMENTS

Sub-Part I
Amendment of the Electronic Transactions Act
(Cap. 442)

62. Construction.
63. Amendment of long title.
64. Addition of section 12A.
65. Repeal of Part III.

NOTICE

The Bill to be submitted to the National Assembly is published for information to the general public together with a statement of its objects and reasons.

Dodoma,
28th May, 2019

JOHN W. H. KIJAZI
Secretary to the Cabinet

A Bill

for

An Act to make provisions for e-Government services; the establishment of the e-Government Authority and its administration; management and operations of e-Government services; management of electronic data and for other related matters.

ENACTED by Parliament of the United Republic of Tanzania.

PART I
PRELIMINARY PROVISIONS

Short title and commencement 1. This Act may be cited as the e-Government Act, 2019 and shall come into operation on such date as the Minister may, by notice published in the *Gazette*, appoint.

Application 2. This Act shall apply to all public institutions of the Government of the United Republic.

Interpretation 3. In this Act, unless the context otherwise requires -
"asset" means any property owned by the Authority whether tangible or intangible, including physical property, land, shares or proprietary rights;
"Authority" means the e-Government Authority established under section 4;
"availability" means ensuring timely and reliable access to and use of information;
"Board" means the Board of Directors of the e-Government Authority established under section 7;

"confidentiality" means preserving authorized restrictions on access and disclosure, including means for protecting personal privacy and proprietary information;

"critical application software" means application software which is used to deliver or perform core institutions or Government business processes;

"critical system" means a system which is used to deliver or perform core institutions or Government business processes;

"data" means any information presented in an electronic form;

"Director General" means the Director General of the Authority appointed under section 11;

"e-Government" means the use of information and communication technologies (ICT) by the Government to deliver public services;

"e-Government initiative" means any intervention taken by public institution for the purpose of implementing e-government;

"e-Government security" means ICT security in the public sector;

"e-Government services" means all services which are delivered by public institutions by electronic means;

"e-Government Technical Committee" means the e-Government Technical Committee established under section 17;

"electronic communication" means any transfer of sign, signal or computer data of any nature transmitted in whole or in part by a wire, radio, electromagnetic, photoelectric, photo optical or in any other similar form;

"electronic record" means a record that is created, generated, sent, communicated, received, stored or accessed by electronic means;

"ICT disposal" means ICT equipment and software disposal;

"ICT infrastructure" means composite hardware, software, network resources and services required for the existence, operation and management of an enterprise ICT environment;

"ICT project" means a project for acquiring, sourcing or improving ICT Infrastructure or systems for undertaking e-Government initiatives;

"ICT Security" means protecting information systems from unauthorized access, use, disclosure, disruption, modification, or destruction in order to provide confidentiality, integrity and availability;

“ICT system” means an ICT set-up consisting of hardware, software, data, communication technology and people who use them;

“Institutional ICT Steering Committee” means the Institutional ICT Steering Committee established under section 18;

“integrity” means guarding against improper information modification or destruction, and includes ensuring information non-repudiation and authenticity;

“interoperability” means the ability of different information technology systems and software applications to communicate, exchange data and use of information that has been exchanged;

“metadata” means a set of data that describes and provides information about other data;

“Minister” means the Minister responsible for e-Government;

“National e-Government Steering Committee” means the National e-Government Steering Committee established under section 16;

“public institution” Means ministries, independent departments, regional secretariats, local government authorities, executive agencies, parastatal organizations, public corporations or any other Government autonomous or semi-autonomous institutions;

Cap 309 “record” has the meaning ascribed to it under the Records and Archives Management Act;

“service provider” means an organization, business or individual which offers electronic service to a public institution.

PART II ESTABLISHMENT OF THE AUTHORITY

Establishment of Authority

4.-(1) There is established an Authority to be known as ‘e-Government Authority’, also known in its acronym as “e-GA”.

(2) The Authority established under subsection (1) shall be a body corporate with perpetual succession and a common seal and shall, in its corporate name, be capable of:

- (a) suing and being sued;
- (b) acquiring, holding and disposing of movable and immovable property;
- (c) exercising the powers and performing the functions conferred upon it by or under this Act; and

(d) entering into any contract or other transaction, and doing or suffering to do all such other acts and things which a body corporate may lawfully perform, do or suffer to be done.

(3) Notwithstanding the preceding provisions of this section, the Attorney General shall have the right, through the Solicitor General, to intervene in any suit or matter instituted by or against the Authority.

Cap. 5

(4) Where the Attorney General intervenes in any matter in pursuance of subsection (3), the provisions of the Government Proceedings Act, shall apply in relation to the proceedings of that suit or matter as if it had been instituted by or against the Government:

Provided that, the requirement of ninety days notice of intention to sue the Government as stipulated under the Government Proceedings Act shall not apply where the Attorney General intervenes under this section.

(5) Notwithstanding the provisions of subsection (2), the Authority shall have a duty to notify the Attorney General of any impending suit or intention to institute a suit or matter against the Authority.

Functions
of
Authority

5.-(1) The Authority shall coordinate, oversee and promote e-Government initiatives and enforce e-Government related policies, laws, regulations, standards and guidelines in public institutions.

(2) Without prejudice to subsection (1), the functions of the Authority shall be to:

- (a) promote and provide quality e-Government services to public institutions;
- (b) enforce compliance by public institutions to the National ICT Policy, e-Government related policies, laws, regulations, standards and guidelines during planning, acquisition, implementation, delivery, support and maintenance of ICT infrastructure and systems;
- (c) provide guidance and assistance on e-Government initiatives to public institutions;
- (d) approve software and hardware to be used by public institutions;
- (e) promote cooperation and coordination among users and providers of ICT services in public institutions;
- (f) ensure end to end visibility of Government ICT systems and other systems offering services to the Government including

- undertaking periodic audits of them;
- (g) ensure integration and interoperability of Government ICT systems and other systems offering services to the Government;
- (h) enhance capacity of public institutions to implement e-Government initiatives;
- (i) set technical standards and procedures for information and communication technology planning, acquisition, implementation, acceptance, support, sustainance, disposal, risk management, data protection, security and contingency management for public institutions;
- (j) in collaboration with other relevant authorities, undertake ICT systems audits and ICT security assessments on Government ICT systems and other private ICT systems offering services to the Government;
- (k) facilitate public institutions to access shared ICT infrastructure and systems;
- (l) monitor and evaluate e-Government implementation in the Public institutions;
- (m) facilitate and support implementation of all sector specific ICT systems and services;
- (n) advise the Government on implementation of e-Government;
- (o) facilitate public access to e-Government services;
- (p) provide technical advice on ICT human resources recruitment and development in public institutions;
- (q) promote e-Government research, development and innovation in public institutions;
- (r) establish and maintain secure shared Government ICT infrastructure and systems;
- (s) develop mechanisms for enforcement of ICT security standards and guidelines, provision of support on ICT security operations, and implementation of Government-wide cyber security strategies;
- (t) provide technical advice on Government business process re-engineering and integration; and
- (u) perform such other functions as may be conferred on the Authority by this Act or any other written law.

Powers of Authority

6. The Authority shall, in the performance of its functions under this Act have powers to:

- (a) demand any information, document, record or report in respect of any ICT related system, infrastructure, project or initiative from any public institution;
- (b) commission or undertake investigations or performance audits on any ICT project, systems and infrastructure in the public institutions;
- (c) inspect any ICT project, systems and infrastructure to ensure compliance with e-Government standards and guidelines by any public institution;
- (d) manage complaints related to e-Government services from public, service providers or any other person;
- (e) commission or undertake any study relevant to the determination of any decision made in executing ICT projects in the public institutions;
- (f) stop any implementation of ICT project by public institution which is not in compliance with e-Government standards and guidelines; and
- (g) demand physical or logical access to any public institution ICT systems, infrastructure, or networks for the purposes of conducting ICT audits or ICT security assessments.
- (h) require any public institution to-
 - (i) furnish any information or produce any record or any document relating to ICT projects, systems or infrastructure; or
 - (ii) answer all relevant questions relating to e-Government initiatives;
- (i) examine records or other documents and take copies or extracts therefrom; and
- (j) request any professional or technical assistance from any appropriate body within or outside the United Republic.

PART III
ADMINISTRATION OF THE AUTHORITY

Establishment
of
Board

7.-(1) There shall be a Board of Directors of the Authority to be known as e-Government Authority Board which shall be the governing body of the Authority.

(2) The Board shall be composed of the Chairman who shall be appointed by the President and seven other members to be appointed by the

Minister as follows:

- (a) a member from the Ministry responsible for e-Government;
- (b) a member from the institution responsible for revenue collection;
- (c) a member from public higher learning institution;
- (d) a member from the Ministry responsible for communication;
- (e) a law officer from the Office of the Attorney General;
- (f) a member from the Ministry responsible for local government Authorities;
- (g) one member as Minister may consider necessary.

(3) The Minister shall, in appointing members under subsection (2)-

- (a) ensure that at least three members are experts in ICT, finance and tax management or telecommunication engineering;
- (b) have due regard to gender.

(4) The Director-General shall be the Secretary to the Board.

(5) The provisions of the Schedule shall have effect as to the tenure of office of the members, proceedings of the Board and other matters relating to the Board.

Functions
of Board

8. Functions of the Board shall include to-

- (a) advise the Minister on matters relating to e-Government initiatives;
- (b) approve and monitor the implementation of policies pertaining to the Authority;
- (c) approve career development plans, staffing levels and terms and conditions of service for the staff of the Authority;
- (d) appoint and confirm managerial staff of the Authority;
- (e) conduct managerial oversight and review the activities and performance of management of the Authority;
- (f) evaluate the performance of the entire management team and take necessary measures;
- (g) exercise disciplinary power over managerial staff of the Authority;
- (h) ensure effective and efficient use of resources of the Authority;
- (i) approve the Authority's corporate strategic plan, annual work programme and annual

- budget;
- (j) approve financial and performance reports of the Authority;
- (k) report to the Minister the progress of the business of the Authority on quarterly basis; and
- (l) perform any other functions as may, subject to the provisions of this Act, be directed by the Minister.

Committees of Board

9.-(1) The Board shall, for the purpose of facilitation of performance of its functions under this, establish such numbers of committees to perform specific functions as the Board may determine.

(2) The committee established under subsection (1) shall perform the functions of the Board upon such terms and conditions as the Board may determine.

Delegation of functions and powers of Board

10.-(1) The Board may, subject to such terms and conditions as it deems necessary, delegate to any committee of the Board or to the Director General any functions or powers vested in it by this Act or any other written law:

Provided that, the Board shall not delegate its powers to-

- (a) prescribe fees, charges and commissions;
- (b) borrow or lend money; and
- (c) appointment of management staff of the Authority.

(2) Any power or function so delegated shall be exercised or performed by the committee of the Board or Director General in the name and on behalf of the Board.

(3) Notwithstanding the delegation made under subsection (1), the Board may exercise any power or perform any function so delegated under this Act.

Director General

11.-(1) There shall be a Director General to be appointed by the President who shall be the chief executive officer and accounting officer accountable to the Board for the proper administration and management of the functions and affairs of the Authority.

(2) A person shall not qualify for appointment as a Director General unless that person-

- (a) is a holder of at least a post graduate degree in the field of computer science, information technology, data communication or electronic engineering

and telecommunication or its equivalent from a recognized university; and

(b) possesses at least five years working experience in managerial position in the field stipulated in paragraph (a).

(3) The Director General shall, subject to his satisfactory performance, hold office for a period of five years and shall be eligible for re-appointment.

Functions of Director General

12.-(1) Without prejudice to the generality of section 11, the Director General shall be responsible for the-

(a) management and operations of the Authority;

(b) management of the funds, property and business of the Authority;

(c) appointment, confirmation, promotion and discipline of staff of the Authority other than managerial staff;

(d) promotion of training and career development of all staff of the Authority; and

(e) management of other human resources and administration related issues of all staff of the Authority.

Cap. 298

(2) In fulfilling the responsibilities stated under subsection (1), the Director General shall comply with the provisions of the Public Service Act and such other relevant laws as may be required.

Directors and other staff of Authority

13.-(1) There shall be such number of directors and other staff of the Authority in such number and categories as may be required to manage and perform the functions of the Authority under this Act.

(2) In the performance of their functions under this Act, the directors and other staff of the Authority shall be accountable and report to the Director General.

Appeal

14. A person who is aggrieved with the decision of the Board or of the Director General may seek remedy in accordance with the Public Service Act.

PART IV
MANAGEMENT AND OPERATIONS OF e-GOVERNMENT

e-
Governme
nt
governan
ce
structure
and
processes

15.-(1) There shall be established e-Government governance structure and processes in the Public Service to govern and control the implementation and proper use of ICT in public institutions.

(2) The e-Government governance structure under subsection (1) shall include National e-Government Steering Committee, e-Government Technical Committee and Institutional e-Government Steering Committee.

National e-
Governme
nt
Steering
Committe
e

16.-(1) There is established a National e-Government Steering Committee for overseeing national e-Government matters.

(2) The National e-Government Steering Committee shall be composed of the following members:

- (a) the Chief Secretary who shall be the Chairman;
- (b) the Permanent Secretary of the Ministry responsible for e-Government;
- (c) the Permanent Secretary of the Ministry responsible for ICT;
- (d) the Permanent Secretary of the Ministry responsible for finance;
- (e) the Permanent Secretary of the Ministry responsible for Local Government;
- (f) the Deputy Attorney General; and
- (g) the Director General.

(3) The National e-Government Steering Committee shall perform the following functions:

- (a) provide strategic and policy direction required to drive the transformation of the public service delivery and administration in the digital age;
- (b) approve cross cutting ICT policies, strategies, master plan and directives in the Government;
- (c) advise on key ICT projects and programmes to ensure synergistic and cost-effective adoption of ICT in the Government;
- (d) advise the Minister on all matters relating to e-Government.
- (e) perform such other functions as may be

directed by the Minister.

(4) The Ministry responsible for e-Government shall serve as secretariat to the National e-Government Steering Committee.

(5) The e-Government Steering Committee shall prepare semi annual report of its deliberations and submit the report to the Minister.

e-
Governme
nt
Technical
Committee

17.-(1) The Minister shall establish e-Government Technical Committee for providing technical guidance to public institutions on implementation of ICT initiatives.

(2) The e-Government Technical Committee shall be composed of heads of ICT of ministries and ICT technical directors of public institutions.

(3) The Chairman of e-Government Technical Committee shall be appointed by the Minister and the Secretary shall be appointed by the Authority.

(4) The e-Government Technical Committee shall perform the following functions:

(a) to review and recommend on e-Government policies for adoption by all public institutions;

(b) to review and recommend on e-Government master plan and strategies for adoption by all public institutions;

(c) to approve e-Government standards and practices to facilitate data sharing across public institutions;

(d) to review and recommend on key national e-Government Projects and programmes;

(e) to provide technical guidance on resolving conflicts on implementation of key ICT projects and initiatives in public institutions;

(f) advise the National e-Government Steering Committee on all matters relating to e-Government.

(g) perform such other functions as may be directed by the Authority or the National e-Government Steering Committee.

(5) The e-Government Technical Committee shall, in the performance of its functions under this Act, be accountable and report to the National e-Government Steering Committee.

(6) The e-Government Technical Committee shall prepare reports of its deliberations on quarterly basis submission to the e-Government Steering Committee.

(7) The e-Government Technical Committee may, for efficient operation of its functions under

subsection (4), form such number of subcommittees to perform technical functions as it may determine.

Institutional
ICT
Steering
Committee

18.-(1) The accounting officer of each public institution shall establish an Institutional ICT Steering Committee for providing technical guidance on implementation of ICT initiatives.

(2) The Institutional ICT Steering Committee shall be composed of a minimum of six and maximum of seven members as follows:

- (a) accounting officer who shall be the Chairman;
- (b) head of ICT who shall provide secretariat to the Committee;
- (c) head of planning;
- (d) head of procurement;
- (e) Chief Internal Auditor;
- (f) Chief Accountant; and
- (g) at least one head of key business unit.

(3) The Institutional ICT Steering Committee shall perform the following functions:

- (a) to review and approve ICT policy and strategy of the institution;
- (b) to review and provide advice on ICT investment portfolio and priorities;
- (c) to ensure alignment of ICT with the organization's business needs;
- (d) to ensure e-Government guidelines and standards are implemented by the institution;
- (e) to ensure continuous monitoring and evaluation of institutional ICT projects;
- (f) to review and approve institutional disaster recovery plan and ensure its effective implementation;
- (g) to approve any other institutional e-Government sub-committee as may, from time to time, be constituted and address specific ICT related matters;
- (h) to prepare and submit quarterly Ministerial e-Government progress report to the Authority; and
- (i) to perform such other functions as may be directed by the accounting officer or the Authority.

(4) Institutional ICT Steering Committee for public institution other than Ministry, Region or Local Government Authority shall be composed of members from the Ministry under which the public institution belongs.

(5) Institutional ICT Steering Committee for Local

Government Authorities shall be composed of members from the Region in which the Local Government Authority belongs.

(6) For effective data, security and service governance, public institutions may establish such other potential management sub-committees.

(7) The Institutional ICT Technical Committee shall prepare quarterly report of its deliberations and submit to the e-Government Technical Committee.

Meetings
of
Committees

19.-(1) The Committees established under sections 16, 17 and 18 shall, for the purpose of performing their respective functions, hold such number of meetings or deliberations of matters under this Act.

(2) The Committees may, during the meeting, co-opt any person whose presence is in its opinion desirable in the deliberation of meeting of the committees.

Operations,
accountability
and working
relationship
of
committees

20. The Minister may make regulations prescribing matters relating to the operations, accountability, working relationship of the committees and other relevant matters.

Establishment
of ICT
Management
Unit

21.-(1) For the better carrying out the provisions of this Act, there shall be established in every public institution an ICT Management Unit with such number of staff as may be required for efficient performance of functions in the respective public institution.

(2) The ICT Management Unit shall consist of ICT specialists with appropriate qualifications.

(3) The ICT Management Unit shall be headed by a person with appropriate academic and professional qualification and experience in ICT.

(4) The head of ICT Management Unit shall report directly to the accounting officer of the public institution.

(5) For the purpose of this section, "ICT management unit" includes directorate, department or unit responsible for ICT matters in the public institution.

e-
government
management

22.-(1) A public institution shall ensure that e-Government initiatives are managed in compliance with guidelines issued by the Minister and technical standards and guidelines issued by the Authority.

(2) For the purpose of subsection (1), a public institution shall, on annual basis, conduct self-assessment on the implementation of e-Government initiatives and submit a copy of the report to the Authority.

(3) The Authority shall ensure that e-Government initiatives within public institutions are managed in compliance with guidelines issued by the Authority.

PART V e-GOVERNMENT INFRASTRUCTURE AND SYSTEMS

e-
Governme
nt
infrastruct
ure

23.-(1) For the purpose of ensuring that the Government has maximum optimization of infrastructure, public institutions shall use Government approved communication infrastructure for any communication.

(2) For the purpose of ensuring cost effectiveness and ICT readiness, construction of any Government owned infrastructure such as roads, railways, buildings and such other infrastructure shall, subject to the guidelines issued by the Authority-

- (a) include ICT Infrastructure as part of the project design in accordance with the standards, conditions or guidelines issued by the Authority;
- (b) share all the necessary ICT design with the Authority; and
- (c) provide necessary environment for installation of communication infrastructure.

(3) Notwithstanding any other law to the contrary, the installation of Government ICT infrastructure in road, railway or any reserve shall not be subject to any charges.

ICT
Projects

24.-(1) Each public institution shall implement ICT projects in compliance with technical standards and guidelines as may be prescribed by the Authority.

(2) For the purpose of ensuring compliance with technical standards and guidelines and avoiding duplication of efforts, any institution that intends to implement ICT project shall submit to the Authority for advice and-

- (a) provide details of the projects during the planning stage and receive clearance from the Authority before solicitation of the funds;
- (b) formulate a competent project team;
- (c) Maintain all necessary project documents; and

- (d) submit final project report to the Authority in a format provided by the Authority.

e-
Governme
nt systems

25. Public institutions shall, for the purpose of e-Government system sustainability, reliability, continuity and availability-

- (a) in the case of development of new system-
 - (i) prepare all the necessary requirements and initial documentation based on the set of standards and guidelines as provided by the Government and share with the Authority;
 - (ii) involve relevant stakeholders and avoid duplication;
 - (iii) where applicable, use Government centralized systems instead of developing new system;
 - (iv) formulate government competent team to participate in the system development; and
 - (v) submit all system development reports to the Authority;
- (b) in the case of system deployment and hosting-
 - (i) assess the system and produce assessment report before deployment in the production environment; and
 - (ii) host the system to the Government approved hosting environment;
- (c) in the case of system operations and maintenance-
 - (i) ensure availability of competent staff to support the system operations;
 - (ii) establish user support mechanism of the system; and
 - (iii) undertake regular maintenance of the system when required.

Governme
nt ICT
resources

26.-(1) For the purpose of proper utilization and management of Government owned ICT resources, public institutions shall -

- (a) observe value for money, flexibility in customization, scalability, integration and interoperability in sourcing or using application software;
- (b) develop or apply licensed and approved software to conduct their business processes;
- (c) ensure Government ICT resources are used

- only for the benefits of the Government and its service delivery;
 - (d) maintain a register of all Government ICT resources owned by the public institution through central system managed by the Authority; and
 - (e) acquire Government ICT resources specifications guide from the Authority;
- (2) For the purpose of this section, "Government ICT resources" includes ICT equipment, software, bandwidth, documents and other ICT related resources.

PART VI
e-GOVERNMENT SERVICES

Recognitio
n of e-
Governme
nt services

27.-(1) Without prejudice to any other written law, where a public institution has power to deal with data or information or a document or to provide services, it may deal with that information or document or provide such services in electronic form in accordance with this Act.

(2) For the purpose of subsection (1), the Minister may, by notice published in the *Gazette*, issue guidelines specifying-

- (a) the manner and format in which the electronic transaction shall be made;
- (b) the type of electronic signature required, in cases where an electronic transaction has to be signed;
- (c) the manner and format in which the electronic signature may be attached or associated with an electronic transaction;
- (d) the identity or criteria to be met by an authentication service provider for e-Government services;
- (e) the appropriate control process and procedure to ensure adequate integrity, security and confidentiality of information, an electronic transaction or an electronic payments; and
- (f) any other requirements that relate to electronic transaction.

(3) For the purpose of this section, "electronic transaction" includes transmission of data, information, document or providing services electronically.

Delivery of e-Government services

28. A public institution shall, for proper delivery of e-Government services-

- (a) use ICT to deliver government services to achieve objectives of the institution;
- (b) ensure business processes subject for re-engineered to enhance e-Government service provision;
- (c) ensure availability of e-Government services that are reliable and citizen-centric;
- (d) use appropriate channels and languages that enable citizens to access Government services based on available technologies;
- (e) consider impact on persons with limited access to e-services and persons with disabilities;
- (f) ensure e-Government services delivered have adequate support systems to end users;
- (g) maintain and promote integrated and interoperable systems to be used in service provision; and
- (h) ensure any business process that facilitates revenue generation is automated and integrated with approved Government payment systems.

Reduction of paper documents

29.-(1) Public institutions shall reduce paper documents acquired, prepared, circulated, and preserved by it by innovating and digitalizing work processes and sharing administrative information amongst public institutions.

(2) The Minister may make regulations prescribing matters related for implementation of this section.

Electronic records

30.-(1) Where any law provides that records shall be retained for any specific period, that requirement shall be deemed to have been satisfied if such records are retained in the electronic form if-

- (a) the information contained in that record remains accessible so as to be usable for a subsequent reference;
- (b) the electronic record is retained in the format which represent accurately the information originally generated, sent or received; and

Cap 309

(c) the details which will facilitate the identification of the origin, destination, date and time of dispatch or receipt of such electronic record are available in the electronic record.

(2) Management and use of public electronic records shall be in accordance with the Records and Archives Management Act.

Payment of money and issuance of receipt in electronic form
Cap.442

31. Where the law requires payment to be made or issuance of any receipt of payment, that requirement shall be met if payment is made or receipt is issued by an electronic means in accordance with the Electronic Transactions Act.

Publication of documents in electronic Gazette

32. Where any law provides that any document shall be published in the *Gazette*, such requirement shall be deemed to have been satisfied if such document is published in the *Gazette* or electronic *Gazette*.

Electronic communication of Government

33.-(1) Where any law provides for-

- (a) the sending of any letter, request, report, internal memo or any other document within Government office, authority, body or agency in a particular manner; and
- (b) the issue of short messaging, calling, video or any other form of multimedia communication within the Government offices or officials,

such communication shall be deemed to have been met if effected by means of electronic form.

(2) The Minister may, for the purposes of subsection (1), by rules, prescribe-

- (a) the standards of the approved systems and devices to be used for official Government Communication; and
- (b) the category, type, classification of information and data that shall not be transmitted through electronic communication.

Audit of documents in electronic form

34. Where any law provides for audit of documents, records or information, that law shall also be applicable for audit of documents, records or information processed and maintained in electronic form.

Delivery of services by service provider

35.-(1) The Minister may, with the advice of the Authority, for the purposes of efficient Government authorize any service provider to integrate with the government systems, maintain and upgrade the computerized facilities and perform such services as it may be specified, by order published in the *Gazette*.

(2) A service provider authorized under subsection (1) may collect, and retain appropriate service charges, as may be prescribed by the Minister in consultation with the Minister responsible for finance, for the purposes of providing such services.

PART VII

e-GOVERNMENT SECURITY

Establishment of e-Government Security Operations Center

36.-(1) Without prejudice to any other written law, there shall be established e-Government Security Operations Center.

(2) The Minister may make regulations with respect to the composition and duties of e-Government Security Operations Center.

ICT security governance and management

37. A public institution shall, for the purpose of ICT security governance and management-

- (a) develop and implement institutional ICT security policy and ICT security strategy that provide directives for managing ICT security;
- (b) set and review objectives for ICT security strategy and make budgetary provisions to achieve those objectives;
- (c) establish ICT security governance structure that provides strategic direction and oversight of ICT security issues;
- (d) comply with the technical standards and guidelines prescribed by the Minister on ICT security matters;
- (e) perform regular ICT security risk assessment at such intervals as may be prescribed by the Authority; and
- (f) prepare regular ICT security reports and submit them to the Authority.

ICT security operations

38.-(1) A public institution shall, for the purpose of ICT security operations-

- (a) monitor ICT systems against ICT security requirements for performance and compliance with the ICT security policy;

- (b) record and retain key information relating to information system activities as per security requirements;
- (c) perform vulnerability assessment and penetration testing on networks and systems as may be prescribed by the Authority;
- (d) secure networks by segmentation, putting adequate intrusion, detection and prevention mechanisms, deploying firewalls and other security measures;
- (e) protect systems from potential vulnerabilities by patching and updating applications and operating systems;
- (f) perform ICT security testing before deployment of critical application software;
- (g) secure data from unauthorized interception, alteration and destruction in storage, in transit or while being processed; and
- (h) implement complete security for endpoint ICT equipment as may be prescribed by the Authority.

(2) For the purpose of this section “endpoint ICT equipment” means the ICT equipment that allows entry to a network system.

Security of
ICT assets

39. A public institution shall, for the purpose of security of ICT assets identify, classify, manage and report ICT assets such as network appliances, systems, applications, storage devices and data.

Identity
and
access
managem
ent

40. All public institutions shall, for the purpose of identity and access management-

- (a) authenticate users of ICT systems appropriately by granting identity, access and privileges on the basis of a verified business need;
- (b) monitor access for appropriate usage and revoke access when no longer required;
- (c) implement focused auditing on the use of administrative privileged functions and monitor for anomalous behavior; and
- (d) inform users of ICT systems on their obligations and responsibilities for ICT security.

ICT
security
incident
managem
ent

41. A public institution shall, for the purpose of ICT security incident management identify, manage and recover from ICT security-related incidents in a timely and effective manner by-

- (a) anticipating potential ICT security incidents and plan resource mobilization to ensure appropriate incident response when required; and
- (b) reporting significant incidents to the Authority for appropriate support and facilitation of cross-governmental information sharing.

Information system continuity management

42. A public institution shall, for the purpose of information system continuity management-

- (a) develop and implement proper backup and restoration mechanisms for ICT systems continuity;
- (b) develop and implement disaster recovery plan (DRP); and
- (c) test the disaster recovery plan at such intervals as may be prescribed and submit the report to Authority.

Information systems acquisition, development and maintenance

43. A public institution shall, for the purpose of ensuring security during information systems acquisition, development and maintenance-

- (a) specify ICT security control requirements in business requirements for new systems or enhancements; and
- (b) design, develop, implement and test ICT security controls against ICT security requirements.

Human resource security

44. For the purpose of human resource security, public institutions shall-

- (a) make a careful and critical examination of personnel before assigned responsibilities for handling critical ICT systems;
- (b) make provision for an appropriate segregation of duties taking into consideration ICT security risk assessment results; and
- (c) provide ICT security awareness to all staff and trainings to ICT technical staff as may be prescribed and submit report to the Authority.

Physical and environment security

45. A public institution shall, for the purpose of physical and environment security-

- (a) protect critical Government ICT processing and hosting facilities from unauthorized access, damage, interference and environmental threats;
- (b)

- (c) use the available Government ICT processing and hosting facilities or use Government approved supplier environment only; and
- (d) record and retain ICT processing and hosting facilities visitation and maintenance information.

ICT
security
compliance
and
audit

46. A public institution shall, for the purpose of ICT security compliance and audit-

- (a) perform regular independent ICT security assessments and audits as part of internal operations in a manner prescribed by the Authority; and
- (b) comply with legal, regulatory and ICT security requirements in ICT operations and management.

PART VIII ELECTRONIC GOVERNMENT DATA MANAGEMENT

Electronic
data
management

47.-(1) Public institutions shall have the duty to establish and comply with electronic data management mechanism as may be prescribed by the Minister to ensure effective decision making and improved performance.

(2) Without prejudice to other laws, public institutions shall ensure confidentiality, integrity and availability of the electronic data owned by the public institution.

Data
sharing
and
exchange

48.-(1) Without prejudice to any written law and for the purpose of enhancing efficiency and decision making, public institutions shall share data electronically in the manner prescribed by the Minister.

(2) For the purposes of facilitating data sharing across the Public Service, the Authority shall establish and manage a data sharing and exchange platform.

Data
standards

49. In case of capturing, storing, processing, and sharing of electronic data, public institutions shall comply with technical standards and guidelines issued by the Authority.

PART IX
FINANCIAL PROVISIONS

Funds of
Authority

50.-(1) The funds and resources of the Authority shall consist of-

- (a) moneys appropriated by the Parliament;
- (b) all other payment or property due to the Authority in respect of any matter incidental to its functions;
- (c) any grants, donations, bequests or other contributions made to the Authority;
- (d) any other monies legally acquired or received by the Authority for the execution of its functions;
- (e) such sums of money or property which may become payable to or vested in the Authority under this Act or any other written laws; and
- (f) any monies derived from loans or other payments or property due to the Authority in respect of any matter incidental to its functions.

(2) In the performance of its functions under the Act, the Authority may collect fees, charges or commissions in a manner prescribed in the regulations.

Financial
manage
ment

51. The funds of the Authority shall be managed and administered by the Board in accordance with the financial laws and regulations and shall be utilized to defray expenses in connection with performance of functions of the Authority under this Act.

Estimate
s of
income
and
expendit
ure and
financial
control

52.-(1) The Director General shall, not less than three months before the end of each financial year, prepare and submit to the Board for approval the budget that includes the estimates of income and expenditure for the next financial year.

(2) Subject to the subsection (1), the Authority shall submit a copy of the Budget to the Minister for approval.

Expendit
ure of
fund

53.-(1) An expenditure shall not be incurred from the funds of Authority unless that expenditure is part of the expenditure approved by the Board in respect of the financial year to which the expenditure relates.

(2) The Director General shall ensure that all payments out of the Authority's funds are correctly made and properly authorized and adequate control is maintained over its property and over the incurring of liabilities by the Authority.

Financial
year

54. The financial year of the Authority shall be the period of one year ending on 30th June.

Accounts
and
audit

55.-(1) The Authority shall keep proper books of accounts and maintain proper records of its operations in accordance with the public sector accounting standards and other standards approved by the national accounting standards setting board.

(2) The accounts of the Authority may at any time and shall, at the end of each financial year, be audited by the Controller and Auditor General or any other person appointed by him.

(3) The Authority shall keep proper books and audited records of accounts of the income, expenditure, assets and liabilities of the Authority.

(4) The Authority shall, after the end of each financial year, submit to the Controller and Auditor General the accounts of the Authority together with-

- (a) a statement of financial performance during the year;
- (b) a statement of the financial position of the Authority on the last day of that year;
- (c) a statement of change in equity during the year;
- (d) statement of comparison of budget and actual amounts; and
- (e) notes, comprising of a summary of significant accounting policies and other explanatory notes.

Annual
report

56.-(1) The Authority shall Within three months after 30th September each year, prepare an annual report in respect of that year up to the 30th June and submit it to the Minister.

(2) The annual report shall provide a detailed information regarding the exercise of the functions and powers of the Authority during the year to which it relates and shall include-

- (a) a copy of the audited accounts of the Authority;
- (b) a copy of any other report of the Controller and Auditor General carried out during the year to which the annual report relates;

- (c) such information and other material as the Authority may be required by this Act or the regulations to include in the annual report.

PART X
GENERAL PROVISIONS

Offences
and
penalties

- 57.-(1) A person who-
- (a) illegally discloses or shares any data or electronic record accessed in the course of employment;
 - (b) downloads unauthorized materials by the use of Government ICT equipment or infrastructure;
 - (c) disseminate or transmit official information or data through unauthorized channel;
 - (d) access information or programs through government ICT equipment without authorization;
 - (e) unlawfully removes, destroys, alters or damages any data or electronic record or ICT infrastructure or ICT equipment;
 - (f) knowingly or negligently fails to comply with prescribed technical guides and standards on ICT security matters; or
 - (g) fails to comply with section 24 of this Act regarding implementation of ICT project,
- commits an offence and upon conviction shall-

(a) in the case of offences under paragraphs (a), (c), (d) and (f), be liable to a fine of not less than five million shillings but not exceeding ten million shillings or to imprisonment for a term of not less than six months but not exceeding twelve months or to both; and

(b) in the case of offences under paragraphs (b), (e) and (g), be liable to a fine of not less than three million shillings but not exceeding five million shillings or to imprisonment for a term of not less than six months but not exceeding twelve months or to both.

Cap. 298

(2) A public servant who contravenes the provisions of this Act shall be liable for disciplinary or criminal proceedings as provided for under the Public Service Act or other relevant laws.

General
penalty

58.-(1) Where a person contravenes any of the provisions of this Act for which no specific penalty is provided, commits an offence and on conviction, shall be liable to a fine of not less than two million shillings but

not exceeding twenty million shillings or to imprisonment for a term of not less than six months but not exceeding five years or to both.

(2) Where a person is convicted of an offence under this Act, the court may in addition, order the person convicted to pay to the Authority a sum equal to the cost of repairing any damage so caused.

Restriction on execution against property of Authority

59. Notwithstanding any provision to the contrary in any written law, where a judgment or order has been obtained against the Authority, no execution or attachment or process in the nature thereof shall be issued against the Authority or against the property or assets of the Authority but the Authority shall cause to be paid out of the revenue of the Authority such amounts as may, by the judgment or order, be awarded against the Authority to the person entitled thereto.

Regulations

60.-(1) The Minister may, in consultation with the Authority, make regulations for the better carrying out or giving effect to the provisions of this Act.

(2) Without prejudice to the generality of subsection (1), the Minister may make regulations prescribing -

- (a) the conditions and terms upon which any specified facilities or services within the scope of the functions of the Authority shall be provided to the public;
- (b) the criteria for integrated systems;
- (c) the manner in which electronic record shall be maintained, stored and accessed;
- (d) manner of conducting assessment of system deployment and hosting;
- (e) procedure for approval of new systems developed by public institutions;
- (f) procedures for conducting inspection and investigation on any ICT project, systems and performance audits;
- (g) procedures for reduction of paper work in public institutions;
- (h) manner of sharing information amongst public institutions;
- (i) procedure for management of complaints;

- (j) disciplinary procedures for managerial staff; and
- (k) providing for any matter which, in the opinion of the Authority, is necessary for the efficient performance of its functions.

(3) The Minister shall, in consultation with the Minister responsible for procurement, make detailed specifications and standards of computers and other related equipment and tools for use by public institutions.

Rules,
guidelines,
code of ethics
and
conducts

61. The Authority may prepare rules, guidelines, code of ethics and conduct for regulating its staff activities, for compliance purposes, monitoring and evaluation.

PART XI
CONSEQUENTIAL AMENDMENTS
*Amendment of the Electronic Transactions Act
(Cap.442)*

Construction
Cap 442

62. This Part shall be read as one with the Electronic Transactions Act hereinafter referred to as the "principal Act".

Amendment of
long title

63. The principal Act is amended in the long title by deleting the words "e-Government services".

Addition
of section
12A

64. The principal Act is amended by adding immediately after section 12 the following:

"Payment of money and issuance of receipt in electronic form

12A. Where the law requires-

(a) payment to be made, the requirement shall be met if payment is made by an electronic means and complies with any conditions imposed by other relevant laws; and

(b) the issuance of any receipt of payment, the requirement shall be met if the receipt is in the form of an electronic message and the electronic message is accessible and intelligible so as to be usable for subsequent reference."

Repeal of
Part III

65. The principal Act is amended by repealing Part III.

SCHEDULE

(Made under section 7(5))

PROCEEDINGS OF THE BOARD

Election of Deputy Chairman	1. The Board shall elect one of its members to be Deputy Chairman for a term of one year and shall be eligible for re-election.
Tenure of appointment	2.-(1) The Chairman, the Vice Chairman and members of the Board shall be appointed for the following fixed terms: (a) a Chairman four years; (b) Vice Chairman four years; (c) other five members three years; (2) Members of the Board shall be eligible for reappointment for only one term. (3) Any member may at any time resign by giving notice in writing to the appointing authority and from the date specified in the notice or if no date is specified, from the date of the receipt of the notice by the appointing authority, he shall cease to be a member.
Co option of members	3. The Board may co-opt any person whose presence is in its opinion desirable to attend and to participate in the deliberations of meeting of the Board and such person shall have no right to vote.
Meetings of Board	4.-(1) The Board shall meet once every three months. (2) An ordinary meeting of the Board shall be convened by the Chairman, and the notice specifying the place, date and time of the meeting shall be sent to each member at his usual place of business or residence. (3) Where the Chairman is unable to act by any reason, the Deputy Chairman shall convene the meeting. (4) The Chairman or, in his absence, the Deputy Chairman, may, if requested in writing by at least half the members, convene a special meeting of the Board. (5) The Board may review its own decision made under this Act.
Cessation of membership	5.-(1) A member of the Board may cease to be a member where he- (a) is declared bankrupt; (b) is convicted of a criminal offence; (c) fails to declare conflict of interest; (d) fails to perform his duties because of ill health or physical or mental impairment;

- (e) has breached a code of ethics and conduct;
- (f) fails to attend at least two thirds of all meetings of the Authority for twelve months consecutively without reasonable excuse.

Appointment of temporary member

6. Where any member is by reason of illness, infirmity or absence from the United Republic unable to attend any meeting of the Board, the Minister may appoint a temporary member in his place and any such temporary member shall cease to hold office on the resumption of office of the substantive member.

Quorum

7. The quorum at any meeting of the Board shall be more than half of the members of the Board.

Conflict of interest

8.-(1) Where at any time a member of the Board has a conflict of interest in relation to-

- (a) any matter before the Board for consideration or determination; or
- (b) any matter the Board could reasonably expect might come before it for consideration or determination,

the member shall immediately disclose the conflict of interest to the other members of the Board and refrain from taking part, or taking any further part, in the consideration or determination of the matter.

(2) Where the Board becomes aware that a member has a conflict of interest in relation to any matter which is before it, the Board shall direct the member to refrain from taking part, or taking any further part, in the consideration or determination of the matter.

(3) A member of the Board shall be considered to have breached the provision of sub paragraph (1) if he-

- (a) fails without reasonable cause to make declarations of his interests as required;
- (b) knowingly makes a false declaration or misleading statement in material particular thereby affecting the decision of the Board.

Decision of Board

9. Decision of the Board shall be made by majority of votes of the members present and in the event of the equality of votes, the Chairman shall have a casting vote.

Minutes of meetings

10. Minutes in proper form of each meeting of the Board shall be kept and shall be confirmed by the Board at its next meeting.

Official seal

11.-(1) The official seal of the Authority shall be of such shape, size and form as the Board may determine.

(2) The official seal of the Authority shall be duly affixed if witnessed under hand by the Chairman, the Director General or the Secretary of the Authority and any other person duly authorized in that behalf.

Proceedings
not invalidated
by irregularity

12. Proceedings of the Board shall not be invalid by reason of any defect or irregularity in the appointment of any member or by reason that any person who bona fide acted as a member at the time of the proceeding was in fact disqualified or not entitled to act as a member.

Absence from
three
consecutive
meetings

13. Where any member absents himself from three consecutive meetings of the Board without sufficient cause, the Board shall advise the appointing authority of the fact and the appointing authority may terminate the appointment of the member and appoint another member in his place.

Board may
regulate its
own
proceedings

14. Subject to this Act, the Board shall have power to regulate its procedure in relation to its meetings and the transaction of its meetings.

Minutes of
Board

15. The Board shall keep minutes in a proper form and such minutes shall be confirmed by the Board in its next meeting.

OBJECTS AND REASONS

The Bill intends to provide for an enactment of the e-Government Act, 2019 with a view to establishing e-Government Authority which shall be a body corporate mandated to coordinate, oversee and promote e-Government initiatives and enforcement of e-Government related policies, laws, regulations, standards and guidelines in public institutions and other matters connected thereto.

The Bill is divided into XI Parts.

Part I contains preliminary provisions which include short title, commencement date, application and interpretation of various terms and phrases used in the Bill.

Part II contains provisions relating to the establishment of the e-Government Authority, objectives of the Authority, powers and functions of the Authority.

Part III provides for the administration provisions. It covers provisions relating to the establishment and functions of the Board, powers of the Board to appoint committees, observance of impartiality and matters relating to conflict of interest. Some of the Board's functions are to provide strategic guidance, formulate policies for the operation and management of the Authority, and approve work plan, annual budget and reports. Further, the Board is expected to conduct general oversight, secure and ensure efficient use of resources. The Chairman of the Board will be appointed by the President whereas Board members will be appointed by the Minister. Furthermore, the Part contains provisions relating to the appointment of the Director General and employees of the Authority.

Part IV provides for the management and operations of e-Government. It proposes to establish various committees that will facilitate management and operations of e-Government. Such committees include the National e-Government Steering Committees, e-Government Technical Committee and Institutional ICT Steering Committee. The committees will be key organs for providing guidance, technical and institutional support for the Authority.

Part V sets up e-Government Infrastructure and systems. The provisions intend to ensure that all public institutions use approved infrastructure and systems for efficient and effective communication within the Government. In order to achieve this, Part V specifies basic requirements and standards of

infrastructure and systems that a public institution should put in place to facilitate smooth and efficient e-Government services.

Part VI contains provisions relating to e-Government services. It empowers the Minister to prescribe guidelines that sets out conditions for acceptability of electronic transactions which is a key component for delivery of efficient and effective e-Government services. Further to that, Part VI sets out basic standards for which every public institution should abide to for proper delivery of e-Government services. Such standards include putting in place business processes and systems that will ensure availability and reliability of e-Government services to the public.

Part VII contains provision relating to e-Government security. It contains provisions for establishment of Government security operation center, ICT security governance and management. The Part further provides for ICT security operations, security of ICT assets, identity and access management, ICT security incident management, information systems continuity management, information systems acquisition, development and maintenance, human resources security, physical and environmental security and ICT security compliance and audit.

Part VIII contains provisions relating to Electronic Data Management considering data as an asset, creation of data and its access and availability, data sharing and integration, data ownership and data standards.

Part IX provides for financial provisions. It contains provisions relating to funds of the Authority, application of revenue, financial year, budget, accounts and audit and annual report. The Authority is required to prepare annual report for each financial year and submit it to the Minister who shall lay the report before the National Assembly.

Part X contains general provisions which include compliance orders, power to make rules and declarations, general penalty, compounding of offences and power to make regulations.

Part XI of the Bill proposes for consequential amendments to the Electronic Transaction Act, Cap. 442 for purpose of aligning it with the provisions of the new Act.

MADHUMUNI NA SABABU

Muswada huu unapendekeza kutungwa kwa Sheria ya Serikali Mtandao ya mwaka 2019, kwa lengo la kuanzisha Mamlaka ya Serikali Mtandao ambayo itakuwa na mamlaka ya kuratibu, kusimamia na kuendeleza serikali mtandao, pamoja na utekelezaji wa sera, sheria, kanuni, viwango na miongozo katika taasisi za umma na mambo mengine yanayoshabihiana na hayo.

Muswada huu umegawanyika katika Sehemu Kumi na Moja.

Sehemu ya Kwanza inahusu masharti ya utangulizi ambayo yanajumuisha jina la Muswada, tarehe ya kuanza kutumika kwa sheria, matumizi na tafsiri ya maneno na misemo mbalimbali iliyotumika katika Muswada pendekezwa.

Sehemu ya Pili ya Muswada inahusu kuanzishwa kwa mamlaka ya Serikali Mtandao, madhumuni yake, madaraka pamoja na majukumu ya Mamlaka husika.

Sehemu ya Tatu ya Muswada inaweka masharti kuhusu masuala ya utawala ambayo yanajumuisha kuanzishwa kwa Bodi na majukumu yake, mamlaka ya Bodi ya kuanzisha kamati mbalimbali, umuhimu wa kuzingatia usawa wa jinsia katika uteuzi wa wajumbe wa Bodi na masuala yanayohusu mgongano wa maslahi. Baadhi ya majukumu ya Bodi yaliyoainishwa ni kutoa miongozo ya kimkakati na ni sera kwa ajili ya uendeshaji na usimamizi wa Mamlaka, kuidhinisha mpango kazi, bajeti na ripoti za mwaka. Vilevile, Sehemu hii inaipa Bodi jukumu la kufanya uangalizi wa jumla, kulinda na kuhakikisha matumizi sahihi ya rasilimali.

Sehemu ya Nne ya Muswada inahusu usimamizi na uendeshaji wa Serikali mtandao. Inapendekezwa kuwepo kwa kamati mbalimbali zitakazokuwa zinatoa miongozo na kusaidia Mamlaka katika usimamizi na uendeshaji wa Serikali Matandao. Kamati hizo ni pamoja na Kamati ya Kitaifa ya Serikali Mtandao, Kamati ya Kitaalamu ya Serikali mtandao na Kamati za kitaasisi.

Sehemu ya Tano ya Muswada inaweka masharti kuhusu kuweka miundombinu na mifumo ya Serikali mtandao. Masharti hayo yanalenga kuhakikisha kuwa taasisi zote za Umma zinatumia miundombinu na mifumo yenye ubora na ufanisi unaokubalika kwa ajili ya mawasiliano ya kiserikali. Ili

kufikia lengo hilo sehemu hii ya Tano inaweka matakwa ya msingi pamoja na viwango vya ubora vya miundombinu na mifumo ambayo taasisi ya umma inapasawa kuwa nayo ili kuwa na huduma za Serikali mtandao zenye ufanisi.

Sehemu ya Sita ya Muswada inaweka masharti yanayohusu huduma za Serikali mtandao. Sehemu hii inampa mamlaka Waziri ya kutoa miongozo, kuweka masharti yanahusu miamala ya kielektroniki ambayo ni kiungo cha muhimu katika utoaji wa huduma ya Serikali mtandao bora na yenye ufanisi. Aidha, pamoja na hilo, sehemu hii inaainisha mambo ya msingi ambayo kila taasisi ya umma inapaswa kuzingatia ili huduma za Serikali mtandao zitolewe kwa ufanisi. Viwango hivyo vya ubora vinajumuisha michango na mifumo ya kibiashara itakayohakikisha kuwa kuna upatikanaji na uhakiki wa huduma za Serikali mtandao kwa umma.

Sehemu ya Saba ya Muswada inahusu usalama wa Serikali mtandao. Ina vifungu vinavyoanzisha kituo cha uendeshaji wa shughuli za kiusalama za Serikali, utawala na menejimetu ya usalama wa TEHAMA, utendaji wa kiusalama wa TEHAMA, usalama wa mali na utambulisho wa TEHAMA na usimamizi wa uingiaji kwenye TEHAMA, udhibiti wa matukio ya kiusalama ya TEHAMA, usimamizi endelevu wa mifumo ya habari, uchukuaji wa mifumo ya habari, maendeleo na ukarabati, usalama wa rasilimali watu, usalama wa mazingira na kukidhi matakwa ya usalama wa TEHAMA na ukaguzi.

Sehemu ya Nane ya Muswada inahusu usimamizi wa taarifa za kielektroniki kwa kufanya data kuwa bidhaa, kuainisha uundwaji, upatikanaji wa data, ushirikishwaji, umiliki wa viwango vya data pamoja na mambo mengine yanayohusiana na data.

Sehemu ya Tisa ya Muswada inaweka masharti kuhusu masuala ya fedha, kwa kuainisha vyanzo vya mapato ya Mamlaka, mwaka wa fedha, bajeti, taarifa za ukaguzi na ripoti ya mwaka ambapo taarifa na ripoti husika zinapaswa kuandaliwa na Mamlaka kwa kila mwaka wa fedha na hatimaye kuwasilishwa kwa Waziri atakayewasilisha taarifa mbele ya Bunge.

Sehemu ya Kumi ya Muswada inajumuisha vifungu vya jumla vinavyohusu utekelezaji wa amri na matamko mbalimbali, adhabu, mamlaka ya kufifilisha makosa pamoja na mamlaka ya kutunga kanuni.

Sehemu ya Kumi na Moja inapendekeza marekebisho katika Sheria ya Miamala ya Kielektroniki, Sura ya 442, ili kuoanisha sheria hiyo na sheria mpya inayopendekezwa.

Dodoma,
25 Mei, 2019

GEORGE MKUCHIKA
*Waziri wa Nchi, Ofisi ya
Rais, Menejimenti ya Utumishi
wa Umma na Utawala Bora*

**SCHEDULE OF AMENDMENTS TO BE MOVED BY THE HON. GEORGE H. MKUCHIKA, THE
MINISTER OF STATE, PRESIDENT’S OFFICE, PUBLIC SERVICE MANAGEMENT AND GOOD
GOVERNANCE AT THE SECOND
READING OF THE BILL ENTITLED “THE e-GOVERNMENT ACT, 2019”**

(Made under S. O 86(10)(b))

The Bill entitled “The e-Government Act, 2019 is amended as follows:

- A:** In Clause 6, by deleting the word “and” appearing at the end of paragraph (f).
- B:** In Clause 7, by -
 - (a) deleting the word “seven” appearing in subclause (2) and substituting for it the word “eight”; and
 - (b) deleting the words “one member” appearing in subclause 2(g) and substituting for them the words “two members”.
- C:** In Clause 11(3), by adding immediately after the word “re-appointment” the words “for one more term”.
- D:** In Clause 16(3), by -
 - (a) deleting the “full stop” appearing at the end of paragraph (d) and substituting for it a “semi colon”; and
 - (b) inserting the word “and” after the semi colon in paragraph (d).
- E:** In Clause 17, by deleting the words “composed of heads” appearing in subclause (2) and substituting for them the words “appointed among heads”.
- F:** In Clause 26, by deleting the “semi colon” appearing at the end of paragraph (e) in subclause (1) and substituting for them a “full stop”.
- G:** In Clause 39, by inserting the words “to the Authority” between the words “report” and “ICT”.
- H:** In Clause 56, by adding the word “and” immediately after the semi colon appearing at the end of paragraph (b) of subclause (2).
- I:** In the Schedule, by-
 - (a) deleting the words “Deputy Chairman” wherever they appear and substituting for them the words “Vice Chairman”; and
 - (b) in paragraph 1, by-
 - (i) deleting the word “one” and substituting for it the word “four”.

Dodoma,
....., 2019

GHM
MSPOPSMGG

FURTHER SCHEDULE OF AMENDMENT TO BE MOVED BY THE HON. GEORGE H. MKUCHIKA, THE MINISTER OF STATE, PRESIDENT’S OFFICE, PUBLIC SERVICE MANAGEMENT AND GOOD GOVERNANCE AT THE SECOND READING OF THE BILL ENTITLED “THE e-GOVERNMENT ACT, 2019”

(Made under S.O 88(6))

A Bill entitled “The e-Government Act, 2019” is further amended as follows:

A: In Clause 18(2), by-

- (a) deleting the word “and” appearing at the end of paragraph (f);
- (b) adding immediately after paragraph “f” the following new paragraph:
 - “(g) the head of human resources management; and”;
- (c) renaming paragraph (g) as paragraph (h).

Dodoma,
GMM
....., 2019
MSPOPSMGG

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, hoja imetolewa na imeungwa mkono.

Sasa tutaendelea na utaratibu wetu, nimwite sasa Mwenyekiti wa Kamati, Mheshimiwa Dkt. Jasson Rweikiza, Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Utawala na Serikali za Mitaa.

MHE. DKT. JASSON S. RWEIKIZA - MWENYEKITI WA KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA UTAWALA NA SERIKALI ZA MITAA: Mheshimiwa Naibu Spika, yafuatayo ni maoni na ushauri wa Kamati kuhusu Muswada wa Sheria ya Serikali Mtandao (Na.2) ya mwaka 2019 (*The e-Government (No.2) Act, 2019*).

Mheshimiwa Naibu Spika, Utangulizi, kwa mujibu wa Kanuni ya 86(5) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Januari 2016 napenda kutumia fursa hii kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu, Maoni na Ushauri wa Kamati kuhusu Muswada wa Sheria wa Serikali Mtandao Na.2 wa mwaka 2019.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inatoa pongezi kwa Serikali kwa hatua ya kuleta Muswada huu mbele ya Bunge lako Tukufu ili uweze kujadiliwa na hatimaye kutungwa sheria kwa maslahi ya Taifa. Wazo la kuanzishwa Mamlaka ya Serikali Mtandao ili kuchukua nafasi ya wakala wa Serikali Mtandao chimbuko lake ni Kamati hii na kutokana na umuhimu wake Serikali ilipokea na kulifanyia kazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, nyongeza ya nane kupitia kifungu cha 7(1)(b) cha Kanuni za Kudumu za Bunge toleo la Januari 2016 inazipa Kamati za Kudumu za Bunge za Kisekta ikiwemo Kamati ya Utawala na Serikali za Mitaa jukumu la kushughulikia Miswada ya sheria na mikataba iliyo chini ya Wizara inayozisimamia. Aidha, katika kuzingatia masharti ya Kanuni ya 84(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Kamati

ilikutana katika Ofisi za Bunge Dodoma ambapo ilitekeleza shughuli zifuatazo kwa ajili ya kuwezesha uchambuzi wa kina wa Muswada huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kupokea maelezo ya Serikali ambayo yaliwasilishwa na Waziri wa Nchi Ofisi ya Rais Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora Mheshimiwa Captain Mstaafu George Mkuchika tarehe 21 Agosti, 2019 ambapo alitumia fursa hiyo kueleza madhumuni na manufaa mbalimbali yatakatayotokana na kupitishwa kwa sheria hii kwa maendeleo ya Taifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kupokea na kusikiliza maoni ya wadau *public hearing*. Kazi za kupokea na kusikiliza maoni ya wadau ilifanyika siku ya Alhamisi tarehe 22 Agosti, 2019 kwa namna ya pekee napenda kutambua na kushukuru mchango wa wadau waliofika na kuwasilisha maoni na mapendekezo yao mbele ya kamati. Miongoni wa wadau hao ni kitengo cha sheria katika Chuo Kikuu cha Dodoma, kituo cha Sheria cha Haki za Binadamu *Legal and Human Center*, Chama cha Wanasheria Tanganyika TLS na Shirika lisilo la Kiserikali la TWaweza.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuchambua maoni yaliyowasilishwa na wadau kwa kulinganisha sababu, mantiki na madhumuni ya Muswada huu ili kupata msimamo na muelekeo wa Kamati katika hoja mbalimbali zinazojitokeza katika Muswada huu. Kukutana na kujadiliana na Serikali kuhusu hoja mbalimbali za Kamati kabla ya kuhitimisha uchambuzi wa Muswada katika Kamati.

Mheshimiwa Naibu Spika, dhana ya Serikali Mtandao, Serikali Mtandao *e- Government* ni matumizi ya teknolojia ya habari na mawasiliano TEHAMA katika utendaji wa Serikali ili kutoa huduma kwa Umma kwa ufanisi yaani haraka, urahisi na kwa gharama nafuu. Mwandishi Geo Nchuni Hai katika kitabu chake cha *fundamental the development administration* mwaka 2007 anaeleza kwamba Serikali Mtandao inawezesha Serikali kuzungumza na wananchi *talk to citizens* pale inapotekeleza majukumu yake au kufanya

maamuzi sahihi kwa wakati na ufanisi. Aidha, Serikali inasikiliza wananchi *listen to citizens* kwa kuwashilikisha katika maamuzi ya Umma sambamba na kuboresha huduma za Umma kwa kuzingatia ubora, uhakika na unafuu wa gharama.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa ujumla Serikali Mtandao ni huduma yenye faida kwa nchi yoyote ile kwani inawezesha huduma za Serikali kupatikana kwa wananchi kwa urahisi, ufanisi na uwazi. Aidha, inawawezesha wananchi kuwasiliana na ngazi zote za Kiserikali, Halmashauri, Mkoa nakadhalika kushiriki shughuli za Utawala kwa kutumia TEHAMA na kutoa mrejesho kwa shughuliza Serikali kwa haraka zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kabla ya kuanzishwa kwa Mamlaka ya usimamizi wa shughuli za Serikali Mtandao ulikuwa chini ya wakala wa Serikali Mtandao e- Government Agency taasisi ambayo ilianzishwa mwaka 2012 chini ya sheria ya wakala wa Serikali namba 3 wa mwaka 1997, Sura 245 na Kanuni zake. Wakala hiyo ilitekeleza jukumu la ushauri zaidi kuhusiana na masuala ya TEHAMA katika Taasisi za Umma. Jambo lilizifanya Taasisi za Umma kuzingatia au kutozingatia swali lililotolewa na wakala na kutokana na kukosekana kwa nguvu za kisheria ya kuzamilisha na kuzingatia ushauri huo.

Mheshimiwa Naibu Spika, sababu nyingine zilizosabisha kutoka kwa wakala wa Serikali Mtandao na kwenda na kwenye Mamlaka ya Serikali Mtandao ni pamoja na:-

(a) kukosekana kwa chombo kinachotokana na sheria mahususi ya kusimamia viwango vya mifumo ya Serikali Mtandao;

(b) Kiwango kidogo cha matumizi ya TEHAMA katika Taasisi za Umma katika utoaji wa huduma za Umma;

(c) Wakala wa Serikali Mtandao kushindwa kuzilazimisha Taasisi za Umma kutumia Mtandao kwa utoaji wa huduma au shughuli zao;

(d) Wakala wa Serikali Mtandao kukosa nguvu ya kisheria ya kukagua mifumo inayotumiwa na Taasisi za Umma ambazo inazitumia huduma ya Mtandao;

(e) Wakala kushindwa kuweka viwango vya *program* matumizi zinazotumiwa na Taasisi za Umma; na

(f) Wakala kushindwa kusimamia usalama wa Serikali Mtandao katika Taasisi za Umma.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuanzishwa kwa Mamlaka ya Serikali Mtandao kutawezesha kuwepo chombo cha kisheria ambacho kitakuwa na Mamlaka ya kutekeleza majukumu na kusimamia shughuli zote ambazo wakala wa Serikali Mtandao ulishindwa kuzitekeleza na kusimamia kwa kukosa nguvu za kisheria.

Mheshimiwa Naibu Spika, madhumuni ya Muswada, Muswada huu unakusudia kutunga sheria mpya itakayoanzisha Mamlaka ya Serikali Mtandao itakayokuwa na jukumu la kuratibu, kusimamia na kuendeleza shughuli za Serikali Mtandao. Aidha, Mamlaka hiyo itahakikisha sera, sheria, Kanuni, viwango na miongozo kuhusu Serikali Mtandao vinazingatia kikamilifu katika Taasisi za Umma kwa lengo la kurahisisha matumizi ya Serikali Mtandao na kuongeza ufanisi na ubora wa huduma zinazotolewa katika mfumo huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, uzoefu wa nchi zingine katika mfumo hii. Uzoefu wa nchi zingine katika matumizi ya Serikali Mtandao. Dunia imeingia katika mashindani ya matumizi ya Mtandao katika utoaji wa huduma za Umma huku Ulaya ikifanya vizuri zaidi ikifuatiwa na America na Asia na Afrika kushika nafasi ya mwisho. Kwa mujibu wa *ripoti* ya Idara ya Uchumi na Masuala ya Jamii ya Umoja wa Mataifa ya 2018 inahusisha nchi 193, wanachama wa Umoja huo. Afrika ilishika nafasi ya mwisho kwa kuwa na matumizi kidogo ya Serikali ya Mtandao.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa taarifa matumizi ya Mtandao katika utoaji wa huduma za Umma hupimwa kwa kipimo cha Maendeleo ya Serikali Mtandao *Electronic Government Development Index- EGD* ambacho wigo wa upimaji wake ni kuanzia 0.0000 hadi 1.000. Bara la Afrika lilibainika kuwa na wastani wa 0.3424 wa *EGDI* ambacho ni kiwango cha chini kabisa kulinganishwa na Mabara mengine.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa ripoti hiyo Ulaya ambayo inaongoza katika kipimo hicho ilikuwa na wastani wa 0.7727 ya *EGDI*; Amerika ilikuwa na wastani wa 0.5898 *EGDI*; Asia wastani wa 0.5779 na eneo la *Oceania* lilikuwa na wastani wa 0.4611.

Mheshimiwa Naibu Spika, Aidha katika Mataifa 40 yaliyofanya vizuri zaidi duniani 27 yalitoka Ulaya yakiongozwa na Denmark ambayo pia ni ya kwanza duniani kwa wastani wa 0.915. Bara la Asia lilikuwa na mataifa 8 yakiongozwa na Singapore ambayo ni ya saba duniani kwa wastani wa 0.8812, Bara la Amerika lilikuwa na mataifa 3 yakiongozwa na Marekani ambayo ni ya kumi na moja duniani kwa wastani wa 0.8769 na Bara la Afrika halikuwa na hata nchi moja humu katika tathimini hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Bara la Afrika licha ya kuwa na wastani wa chini wa *EGDI* ikilinganishwa na mabara mengine, nchi ya Mauritius ndiyo inaongoza kwa wastani wa 0.6678 (*EGDI*). Aidha, katika Ukanda wa Afrika Mashariki nchi ya Rwanda inaongoza kwa kuwa na wastani wa 0.4590 .

Mheshimiwa Naibu Spika, nchi yetu ambayo imekuwa na kiwango kizuri cha ukuaji wa maendeleo ya Serikali Mtandao ilikuwa na wastani wa 0.3929, ambao ni ongezeko la asilimia 34.14 katika kipindi cha miaka kumi ilikilinganishwa na wastani wa 0.2929 iliokuwa nao mwaka 2008. Hii ni ishara kwamba, chombo kinachoenda kuanzishwa kitasaidia kuongeza kasi katika matumizi ya mtandao kwenye utoaji wa huduma za Umma, na hilo litaifanya nchi yetu kuendelea kuwa na wastani mzuri wa *EGDI*.

Mheshimiwa Naibu Spika, Maoni na Ushauri wa Kamati. Muswada huu umegawanyika katika Sehemu Kumi na Moja zenye Vifungu Sitini na Tano (65) na Jedwali. Kufuatia uchambuzi uliofanywa na Kamati, marekebisho mbalimbali ya kisarufi na kimantiki yalifanyika na Serikali imeyazingatia na kuahidi kuyafanyia marekebisho kupitia jedwali lake la marekebisho (*schedule of amendment*)

Mheshimiwa Naibu Spika, Maoni na Ushauri katika Vifungu vya Muswada. yafuatayo ni maoni na ushauri wa Kamati: -

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Kwanza inaainisha masharti ya awali ya Muswada ambayo ni jina la Muswada, tarehe ya kuanza kutumika, matumizi yake (Taasisi za Umma ambazo ni za Muungano), tafsiri ya maneno, misamiati na misemo mbalimbali. Katika sehemu hii Kamati haikuwa na marekebisho yoyote.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Pili , sehemu ya pili ya Muswada inahusu uanzishwaji wa Mamlaka ya Serikali Mtandao ambayo itafahamika kama '' *e-Government Authority*'' kwa kifupi "e-GA".

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu hii pia inaeleza yatakayokuwa majukumu na kazi za Mamlaka itakayoanzishwa. Katika sehemu hii Kamati inatoa maoni na mapendekezo yafuatayo: -

(i) Kamati inapendekeza kufutwa neno "*and*" ambalo liko mwishoni mwa ibara ya 6(f) kwa sababu hapo si mahali sahihi kwa neno hilo.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Tatu ya Muswada inahusu masuala ya Utawala ambayo ni pamoja na uanzishwaji wa Bodi ya Mamlaka ya Serikali Mtandao na majukumu yake, Mamlaka ya Bodi kuanzisha Kamati mbalimbali kwa kuzingatia masuala ya jinsia na mgongano wa kimasilahi. Katika Sehemu hii, Kamati inatoa maoni na mapendekezo yafuatayo: -

(i) Kufuta neno "seven" lililopo katika mstari wa pili wa Ibara ya 7(2) na badala yake kuweka neno "eight".

Mheshimiwa Naibu Spika, sababu ya mapendekezo haya ni kwamba, uzoefu unaonesha Wajumbe wa Bodi wanapaswa kuwa katika namba isiyogawanyika kwa mbili ili kusaidia maamuzi pale jambo linapotakiwa kuamuliwa kwa wingi wa kura.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa Wajumbe wote isipokuwa mmoja ambao watateuliwa na Waziri watatokana na Taasisi za Serikali ambazo ni muhimu kuwepo kwenye Bodi, pendekezo la kupunguza idadi ili kupata namba isiyogawanyika kwa mbili linaweza kumuathiri Mjumbe ambaye atateuliwa na Waziri kwa mujibu wa Ibara ya 7(2)(g).

Mheshimiwa Naibu Spika, kufuatia mapendekezo haya ya Kamati Ibara hiyo sasa itasomeka *"7(2) The Board shall be composed of the Chairman who shall be appointed by the President and eight other members to be appointed by the Minister as follows:"*

(i) Kufuta maneno "one member" yanayoonekana mwanzoni mwa Ibara ya 7(2)(g) na badala yake kuweka maneno "two members". Sababu ya mapendekezo haya ni kuzingatia idadi ya Wajumbe wa Bodi iliyopendekezwa hapo juu.

Mapendekezo ya Kamati yataifanya Ibara hiyo kusomeka *"7(2)(g) two members as Minister may consider necessary"*

(ii) Katika Ibara ya 7(3) Kamati inapendekeza kigezo cha ulemavu nacho kizingatiwe katika uteuzi wa Bodi ya Wakurugenzi ya Mamlaka ya Serikali Mtandao.

(iii) Kuweka maneno "election of Vice Chairman" na alama ya koma (,) katikati ya alama mkato (,) na neno *proceedings* katika mstari wa pili wa Ibara ya 7(5). Sababu

ya mapendekezo haya ni kwamba, uchaguzi wa Makamu Mwenyekiti umeelezwa katika Jedwali ambalo lipo kwa mujibu wa Ibara ya 7(5).

Mheshimiwa Naibu Spika, Mapendekezo ya Kamati yataifanya Ibara hiyo kusomeka " *7(5) The provisions of the Schedule shall have effect as to the tenure of office of the members, election of Vice Chairman, proceedings of the Board and other matters relating to the Board*"

(iv) Kufuta herufi "s" kutoka katika neno "numbers" lililopo katika mstari wa pili wa Ibara ya 9(1). Sababu ya pendekezo hili ni kuondoa makosa ya kiuchapaji.

(v) Kuongeza maneno "for one more term" baada ya nukta (.) mwishoni mwa Ibara ya 11(3). Sababu ya mapendekezo hayo ni kuweka ukomo wa Mkurugenzi Mkuu kushika wadhifa huo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kutokana na mapendekezo ya Kamati Ibara hiyo sasa itasomeka " *11(3) The Director General shall, subject to satisfactory performance, hold office for a period of five years and shall be eligible for re appointment for one more term.*

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Nne inahusu usimamizi na uendeshaji wa Serikali Mtandao kwa kupendekeza uanzishwaji wa Kamati mbalimbali zitakazotoa miongozo na kusaidia mamlaka katika usimamizi na uendeshaji wa Serikali Mtandao. Yafuatayo ni maoni na mapendekezo katika sehemu hii:-

(i) Kuongeza alama ya nuktamkato (;) na neno "and" baada ya Ibara ya 16(3)(d). Sababu ya mapendekezo ya Kamati ni kuondoa makosa ya kiuchapaji. Baada ya mapendekezo hayo sasa kifungu hicho kitasomeka kama ifuatavyo: " *16(3)(d) advise the Minister on all matters relating to e-Government; and*"

(ii) Kufuta maneno *"composed of heads"* yaliyopo katika mstari wa pili wa Ibara ya 17(2) na badala yake kuweka maneno *"appointed among heads"*. Sababu ya mapendekezo ya Kamati ni kwamba, kwa namna Ibara ilivyoandikwa inamaanisha Kamati hiyo ya kiufundi itaundwa na Wakuu wote wa Idara na Vitengo vya TEHAMA katika Wizara na Taasisi za Umma, jambo ambalo litakuwa gumu kutekelezeka. Mapendekezo ya Kamati yataifanya Ibara hiyo kusomeka: *"17(2) The e-Government Technical Committee shall be appointed among heads of ICT of ministries and ICT technical directors of public institutions."*

(iii) Kuongeza alama ya nuktamkato (;) na neno "and" mwishoni mwa Ibara ya 17(4)(f) ili kuondoa makosa ya kiuchapaji.

(iv) Kamati inaona ni vyema Mkuu wa Idara au Kitengo cha Raslimali Watu akaongezwa katika wajumbe watakaounda Kamati ya Utendaji ya Taasisi kuhusu TEHAMA inayotajwa katika Ibara ya 18(2) ili kutekeleza kwa ufasaha Ibara ya 44 ya Muswada inayohusu usalama wa raslimali watu.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Tano inahusu Mifumo na Miundombinu ya Serikali Mtandao. Inatoa masharti ya Serikali kuhakikisha matumizi bora ya miundombinu ya TEHAMA katika taasisi za Umma, kwa kufuata miundombinu ya mawasiliano iliyoruhusiwa/idhinishwa kwa ajili ya mawasiliano. Kamati inatoa maoni na mapendekezo yafuatayo:-

(i) Kamati inashauri Ibara ya 23(2) iweke bayana kwamba, utengenezaji wa miundombinu hiyo katika majengo na mifumo utazingatia matumizi au uhitaji wa watu wenye ulemavu.

(ii) Kamati inashauri kuandaliwa kwa Kanuni na Miongozo ya namna bora ya kuhandisi mifumo ya TEHAMA Serikalini na kuifanya kuwa shirikishi.

(iii) Kufuta alama ya nuktamkato (;) na kuweka badala yake alama ya nukta (.) mwishoni mwa Ibara ya 26(1)(e) ili kuondoa makosa ya kiuchapaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Sita inaweka masharti kuhusu huduma za Serikali Mtandao kwa kutambua miongoni mwa mambo mengine, huduma za Serikali za Mtandao, uchapishaji wa nyaraka, kupunguza matumizi ya nyaraka za karatasi, nyaraka za kielektroniki za malipo ya fedha na utoaji risiti za kielektroniki. Kamati haikuwa na marekebisho yoyote katika sehemu hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Saba inahusu usalama wa Serikali Mtandao kwa kuweka masharti ya kuanzisha kituo cha uendeshaji wa shughuli za kiusalama za Serikali Mtandao, jinsi kituo hicho kitakavyofanya kazi, utawala na menejimenti ya usalama wa TEHAMA, jinsi ya kutunza usalama wa mitambo ya taasisi na tahadhari za kuchukua wakati wa utunzaji wa mitambo hiyo. Sehemu hii pia inaeleza kuwa Waziri atatunga kanuni za utekelezaji wa kituo hicho.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kamati inatoa maoni na mapendekezo kuongeza maneno *“to the Authority”* kati ya neno *“report”* na neno *“ICT”* katika mstari wa pili wa Ibara ya 39. Sababu ya mapendekezo haya ni kuweka wazi mahali ambapo taasisi ya Umma itapaswa kuripoti. Mapendekezo hayo ya Kamati yata kifanya kifungu hicho kusomeka *“39 A public institution shall, for the purpose of security of ICT assets identify, classify, manage and report to the Authority ICT assets such as network appliances, systems, applications, storage devices and data”*

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Nane inahusu usimamizi wa taarifa (data) za kielektroniki za Serikali kwa kuzifanya kuwa bidhaa, kuanisha uundwaji, upatikanaji wa taarifa, ushirikishwaji, umiliki wa taarifa na viwango vya taarifa. Katika sehemu hii, Kamati haikuwa na marekebisho yoyote.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Tisa inahusu masuala ya fedha ambapo imeainisha vyanzo vya mapato vya Mamlaka, mwaka wa fedha, bajeti, taarifa za ukaguzi na ripoti ya mwaka ambazo zitaandaliwa kwa kila mwaka wa fedha na kuwasilishwa kwa Waziri atakayekuwa na jukumu la kuwasilisha Bungeni. Kamati inapendekeza kuongeza neno "and" mwisho wa Ibara ya 56(2)(b) ili kuondoa makosa ya kiuchapaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu ya Kumi inahusu masharti ya jumla kwa kuanisha utekelezaji wa amri, na matamko mbalimbali, adhabu, mamlaka ya kufifilisha makosa pamoja na kutunga kanuni. Katika sehemu hii, Kamati haikuwa na marekebisho yoyote.

Mheshimiwa Naibu Spika, Sehemu Kumi na Moja inahusu marekebisho katika Sheria mbalimbali kutokana na kutungwa kwa Sheria ya Serikali Mtandao ili kuoanisha sheria hizo na sheria inayopendekezwa kutungwa. Sheria inayopendekezwa kurekebishwa ni Sheria ya Miamala ya Kielektroniki, Sura ya 442. Kamati haikuwa na marekebisho yoyote katika sehemu hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, Jedwali. Jedwali hili (*Schedule*) linahusu masuala ya uendeshaji wa shughuli za Bodi kama vile uchaguzi wa viongozi wa Bodi, muda wa kushika madaraka, masuala ya wajumbe wa Bodi, vikao vya Bodi, akidi, maamuzi ya Bodi na muhtasari wa vikao. Katika jedwali Kamati inapendekeza mambo yafuatayo:-

(i) Kufuta neno "*Deputy*" kwenye maneno ya pembeni (*marginal note*) katika kifungu cha 1 cha Jedwali na badala yake kuweka neno "*Vice*" ili kuleta mtiririko unaofanana na vifungu vingine.

(ii) Kuongeza maneno "*the members of*" kati ya neno "*the*" na neno "*Board*" katika mstari wa kwanza wa kifungu cha 1 cha Jedwali. Sababu ya mapendekezo ni kwamba, uchaguzi utafanywa na Wajumbe wa Bodi na siyo Bodi.

(iii) Kufuta neno "*Deputy*" katika mstari wa kwanza wa kifungu cha 1 cha Jedwali na badala yake kuweka neno "*Vice*" ili kuleta mtiririko unaofanana.

(iv) Kufuta maneno "*one year*" katika mstari wa pili wa kifungu cha 1 cha Jedwali na badala yake kuweka maneno "*four years*". Sababu ya mapendekezo ni kuondoa makosa ya kiuchapaji, pamoja na kuleta mtiririko unaofanana kama ilivyo katika kifungu cha 2(1) (b) cha Jedwali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Maoni ya Jumla. Pamoja na uchambuzi na marekebisho mbalimbali ya vifungu vya Sheria hii, Kamati inaisitiza Serikali katika mambo muhimu yafuatayo:-

(a) Suala la usalama wa Serikali Mtandao lizingatiwe kwa kiwango cha juu kwani, ni eneo muhimu sana na iwapo litavamiwa linaweza kukwamisha shughuli za Serikali zinazotolewa kwa kutumia mtandao;

(b) Mtendaji Mkuu wa Mamlaka pamoja na wasaidizi wake wawe ni watu wenye historia nzuri ya kiutendaji Serikalini au katika taasisi za Umma, wenye moyo wa kizalendo na wanaotanguliza maslahi ya taifa kwanza; na

(c) Kwa kuzingatia kasi ya maendeleo na mabadiliko ya teknolojia ya Habari na Mawasiliano duniani, Mamlaka hii inapaswa kuwezesha kifedha na kiufundi ili kuweza kwenda sambamba na kasi ya mabadiliko hayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, hitimisho. Baada ya kuwasilisha maoni na ushauri wa Kamati, sasa naomba kuwatambua Wajumbe wa Kamati walioshughulikia Muswada huu. Ningetamani sana kuwataja majina yao, lakini kutokana na ufinyu wa muda naomba majina yao yaingie kwenye Kumbukumbu Rasmi za Bunge (*Hansard*).

Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru wewe binafsi pamoja na Spika kwa ushirikiano mliotupatia katika

kuchambua Muswada huu. Aidha, namshukuru Katibu wa Bunge Ndg. Stephen Kagaigai, kwa kuiwezesha Kamati na kuhakikisha inatekeleza majukumu yake ipasavyo. Vilevile, napenda kuishukuru sekretarieti ya Kamati ikiongozwa na Mkurugenzi wa Idara za Kamati za Bunge Ndg. Athuman Hussein, Mkurugenzi Msaidizi Ndg. Gerald Magili, Makatibu wa Kamati Ndg. Chacha Nyakega na Ndg. Eunike Shirima, Mshauri wa Bunge wa Sheria Ndg. Mossy Lukuvi na Msaidizi wa Kamati Ndg. Modesta Kipiko.

Mheshimiwa Naibu Spika, nitumie fursa hii pia kuwashukuru Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora, Mhe. Kapt. (Mst) George Huruma Mkuchika akisaidiana na Naibu Waziri Mhe. Dkt. Mary Mwanjelwa na Mheshimiwa Angellah Kairuki aliyesoma taarifa ya Mheshimiwa Waziri.. Pia shukrani ziende kwa watendaji wa Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora, wakiongozwa na Katibu Mkuu Dkt. Laurian Ndumbalu, kwa ushirikiano wao kwa Kamati wakati wote inapokuwa inatekeleza majukumu yake.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya maelezo hayo naunga mkono hoja, naomba kuwasilisha. *(Makofi)*

MAONI NA USHAURI KUHUSU MUSWADA WA SHERIA YA SERIKALI MTANDAO (NA.2) WA MWAKA 2019 [THE e-GOVERNMENT (No.2) ACT, 2019]KAMA YALIVYOWASILISHWA MEZANI

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 86 (5) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, napenda kutumia fursa hii kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu, Maoni na Ushauri wa Kamati kuhusu Muswada wa Sheria ya Serikali Mtandano wa (Na. 2) Mwaka 2019 [*The e-Government (No.2) Act, 2019*].

Mheshimiwa Spika, Kamati inatoa pongezi kwa Serikali kwa hatua ya kuleta Muswada huu mbele ya

Bunge lako Tukufu ili uweze kujadiliwa na hatimae kutungwa sheria kwa maslahi ya Taifa. Wazo la kuanzisha Mamlaka ya Serikali Mtandao ili kuchukua nafasi ya Wakala wa Serikali Mtandao chimbuko lake ni Kamati hii na kutokana na umuhimu wake, Serikali ililipokea na kulifanyia kazi.

1.1 ***Namna Kamati ilivyofanya Kazi***

Mheshimiwa Spika, Nyongeza ya Nane kupitia kifungu cha 7(1) (b) cha Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, inazipa Kamati za Bunge za Kisekta ikiwemo Kamati ya Utawala na Serikali za Mitaa, jukumu la kushughulikia Miswada ya Sheria na Mikataba iliyo chini ya Wizara inazozisimamia.

Aidha, katika kuzingatia masharti ya Kanuni ya 84(1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Kamati ilikutana katika Ofisi ya Bunge Dodoma ambapo ilitekeleza shughuli zifuatazo kwa ajili ya kuwezesha uchambuzi wa kina wa Muswada huu:-

a) Kujadiliana na kuainisha mambo mbalimbali kwa lengo la kufanikisha uchambuzi wa Muswada huu ili kupata maoni yatakayosaidia Bunge kutunga Sheria yenye tija kwa maslahi ya Taifa;

b) Kupokea na kujadili wasilisho la Sekretarieti kuhusu dhana ya Serikali Mtandao na kulinganisha uzingatiwaji wa dhana hiyo baina ya Tanzania na hatua iliyofikiwa katika nchi nyingine. Lengo la wasilisho hilo lilikuwa kupata uelewa wa dhana ya Serikali Mtandao na Muswada husika kwa mujibu wa Kanuni ya 21 (1) (b) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016;

c) Kupokea maelezo ya Serikali ambayo yaliwasilishwa na Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora Mhe. Kapt. (Mst) George Huruma Mkuchika (Mb)

Jumatano tarehe 21 Agosti, 2019 ambapo alitumia fursa hiyo kueleza madhumuni na manufaa mbalimbali yatakatokana na kupitishwa kwa Sheria hii kwa maendeleo ya Taifa;

d) Kupokea na kusikiliza maoni ya wadau (*Public Hearing*) kwa mujibu wa Kanuni ya 84 (2) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari, 2016.

Muitikio wa wadau ulitokana na mialiko iliyotolewa kupitia tangazo la Ofisi ya Bunge kwa Umma lililowekwa katika tovuti ya Bunge, pamoja na barua zilizotumwa kwa wadau moja kwa moja.

Kazi ya kupokea na kusikiliza maoni ya wadau ilifanyika siku ya Alhamisi tarehe 22 Agosti, 2019. Kwa namna ya pekee napenda kutambua na kushukuru mchango wa wadau waliofika na kuwasilisha maoni na mapendekezo yao mbele ya Kamati. Miongoni mwa Wadau hao ni Kitengo cha Sheria cha Chuo Kikuu cha Dodoma, Kituo cha Sheria na Haki za Binadamu (LHRC), Chama cha Wanasheria cha Tanganyika (TLS) na Shirika lisilo la Kiserikali la Twaweza. Mchango wao ni wa thamani sana kwani umeisaidia Kamati katika uchambuzi wake wa Muswada huu.

e) Kuchambua maoni yaliyowasilishwa na wadau kwa kulinganisha sababu, mantiki na madhumuni ya Muswada huu ili kupata msimamo na mwelekeo wa Kamati katika hoja mbalimbali zinazojitokeza katika Muswada huu. Kufuatia uchambuzi huu Kamati ilipata mambo kadhaa ya kujadiliana na Serikali;

f) Kukutana na kujadiliana na Serikali kuhusu hoja mbalimbali za Kamati kabla ya kuhitimisha uchambuzi wa Muswada katika Kamati. Kikao cha majadiliano kilifanyika tarehe 26 Agosti, 2019. Kufuatia kikao hicho, Serikali ilikubali hoja zilizoibuliwa na

Kamati na iliahidi kuzingatia katika Jedwali la Marekebisho (*Schedule of Amendments*).

1.2 ***Dhana ya Serikali Mtandao***

Mheshimiwa Spika, Serikali Mtandao (e-Government)] ni matumizi ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano (TEHAMA) katika utendaji wa Serikali ili kutoa huduma kwa umma kwa ufanisi (haraka, urahisi na gharama nafuu).

Mwandishi Jeong Chun Hai, katika kitabu chake cha "*Fundamental of Development Administration, 2007*" anaeleza kwamba, dhana ya Serikali Mtandao inahusisha mahusiano ya kidijitali kati ya:-

- (a) Wananchi na Serikali yao (*citizen and their government - C2G*);
- (b) Serikali na Wananchi (*government and citizens - G2C*);
- (c) Serikali na Watumishi (*government and employees - G2E*);
- (d) Serikali na Taasisi nyingine za Serikali (wakala/ mamlaka/mashirika) n.k (*government and other government agencies - G2G*); na
- (e) Serikali na sekta ya Biashara (*government and business/commerce - G2B*).

Mwandishi huyo anaeleza kwamba Serikali Mtandao inawezesha Serikali kuzungumza na Wananchi (*talking to citizens*) pale inapotekeleza majukumu yake au kufanya maamuzi sahihi, kwa wakati na ufanisi. Aidha, Serikali inasikiliza wananchi (*listening to citizens*) kwa kuwashirikisha katika maamuzi ya umma sambamba; na kuboresha huduma kwa umma (*improving public services*) kwa kuzingatia ubora, uhakika na unafuu wa gharama.

Kwa ujumla Serikali mtandao ni huduma yenye faida kwa nchi yoyote ile kwani inawezesha huduma za Serikali kupatikana kwa wananchi kwa urahisi, ufanisi na uwazi. Aidha, inawawezesha Wananchi kuwasiliana na ngazi zote za Serikali (Halmashauri, Mkoa, Wizara n.k); kushiriki shughuli za utawala kwa kutumia TEHAMA na kutoa mrejesho kwa shughuli za Serikali kwa haraka zaidi.

Mheshimiwa Spika, kabla ya kuanzishwa kwa Mamlaka hii usimamizi wa shughuli za Serikali Mtandao ulikuwa chini ya Wakala wa Serikali Mtandao (e-Government Agency), taasisi ambayo ilianzishwa mwaka 2012 chini ya Sheria ya Wakala za Serikali Na. 3 ya Mwaka 1997, Sura 245 na Kanuni zake. Wakala hiyo ilitekeleza jukumu la ushauri zaidi kuhusiana na masuala ya ya TEHAMA katika Taasisi za Umma. Jambo hilo lilizifanya Taasisi za Umma kuzingatia au kutozingatia ushauri uliotolewa na Wakala, na kutokana na kukosekana kwa nguvu ya kisheria ya kuzilazimisha kuzingatia ushauri husika.

Mheshimiwa Spika, sababu nyingine zilizosababisha kutoka kwenye Wakala wa Serikali Mtandao na kwenda kwenye Mamlaka ya Serikali Mtandani ni pamoja na:-

- (a) Kukosekana kwa chombo kinachotokana na sheria mahususi ya kusimamia viwango vya mifumo ya Serikali Mtandao;
- (b) Kiwango kidogo cha matumizi ya TEHAMA katika Taasisi za Umma katika utoaji wa huduma kwa Umma;
- (c) Wakala wa Serikali Mtandao kushindwa kuzilazimisha Taasisi za Umma kutumia mtandao katika utoaji wa huduma/shughuli zao;

- (d) Wakala wa Serikali Mtandao kukosa nguvu ya kisheria ya kukagua Mifumo inayotumiwa na Taasisi za Umma ambazo zinatumiya huduma ya mtandao;
- (e) Wakala kushindwa kuweka viwango vya programu tumizi zinazotumiwa na Taasisi za Umma; na
- (f) Wakala kushindwa kusimamia usalama wa Serikali Mtandao katika Taasisi za Umma.

Mheshimiwa Spika, kuanzishwa kwa Mamlaka ya Serikali Mtandao kutawezesha kuwepo chombo cha kisheria ambacho kitakuwa na mamlaka ya kutekeleza majukumu na kusimamia shughuli zote ambazo Wakala wa Serikali Mtandao ulishindwa kuzitekeleza na kusimamia kwa kukosa nguvu ya kisheria.

1.3 *Madhumuni ya Muswada*

Mheshimiwa Spika, Muswada huu unakusudia kutunga Sheria Mpya itakayoanzisha Mamlaka ya Serikali Mtandao itakayokuwa na jukumu la kuratibu, kusimamia na kuendeleza shughuli za Serikali Mtandao. Aidha, mamlaka hiyo itahakikisha Sera, Sheria, Kanuni, Viwango na Miongozo kuhusu Serikali Mtandao vinazingatiwa kikamilifu katika taasisi za umma kwa lengo la kurahisisha matumizi ya Serikali Mtandao na kuongeza ufanisi na ubora wa huduma zinazotolewa kupitia mfumo huo.

1.4 *Uzoefu wa Nchi Nyingine katika matumizi ya Serikali Mtandao*

Mheshimiwa Spika, Dunia imeingia katika mashindano ya matumizi ya Mtandao katika utoaji

wa huduma za Umma huku Ulaya ikifanya vizuri zaidi, ikifuatiwa na Amerika na Asia, na Afrika inashika nafasi ya mwisho.

Kwa mujibu Ripoti ya Idara ya Uchumi na Masuala ya Jamii ya Umoja wa Mataifa (*UN - Department for Economic and Social Affairs*)¹ ya Mwaka 2018 iliyohusisha nchi 193 Wanachama wa umoja huo, Afrika ilishika nafasi ya mwisho kwa kuwa na matumizi kidogo ya Serikali Mtandao.

Kwa mujibu taarifa hiyo, matumizi ya mtandao katika utoaji wa huduma za umma hupimwa kwa Kipimo cha Maendeleo ya Serikali Mtandao (*Electronic Government Development Index -EGDI*)² ambacho wigo wa upimaji wake ni kuanzia 0.0000 hadi 1.000. Bara la Afrika lilibainika kuwa na wa wastani wa 0.3423 wa EGDI ambacho ni kiwango cha chini kabisa ikilinganishwa na mabara mengine.

Kwa mujibu ripoti hiyo Ulaya ambayo inaongoza katika kipimo hicho ilikuwa na wastani wa 0.7727 (EGDI); Amerika ilikuwa na Wastani wa 0.5898 (EGDI), Asia wastani wa 0.5779 (EGDI) na eneo la Oceania lilikuwa na wastani wa 0.4611 (EGDI).

Mheshimiwa Spika, aidha katika mataifa 40 yaliyofanya vizuri zaidi duniani 27 yalitoka Ulaya yakiongozwa na Denmark ambayo pia ni ya kwanza duniani kwa wastani wa 0.915 (EGDI). Bara la Asia lilikuwa na mataifa 8 yakiongozwa na Singapore ambayo ni ya saba duniani kwa wastani wa 0.8812 (EGDI), Bara la Amerika lilikuwa na mataifa 3 yakiongozwa na Marekani ambayo ni ya kumi na moja duniani kwa wastani wa 0.8769 na Bara la Afrika halikuwa na hata taifa moja.

Bara la Afrika licha ya kuwa na wastani wa chini wa EGDI ikilinganishwa na mabara mengine, nchi ya Mauritius ndiyo inaongoza kwa wastani wa 0.6678

(EGDI). Aidha, katika Ukanda wa Afrika Mashariki nchi ya Rwanda inaongoza kwa kuwa na wastani wa 0.4590 (EGDI).

Mheshimiwa Spika, nchi yetu ambayo imekuwa na kiwango kizuri cha ukuaji wa maendeleo ya Serikali Mtandao ilikuwa na wastani wa 0.3929 (EGDI), ambao ni ongezeko la asilimia 34.14 katika kipindi cha miaka kumi ilikilinganishwa na wastani wa 0.2929 (EGDI) iliokuwa nao mwaka 2008. Hii ni ishara kwamba, chombo kinachoenda kuanzishwa kitasaidia kuongeza kasi katika matumizi ya mtandao kwenye utoaji wa huduma za umma, na hilo litaifanya nchi yetu kuendelea kuwa na wastani mzuri wa EGDI.

2.0 MAONI NA USHAURI WA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Muswada huu umegawanyika katika Sehemu Kumi na Moja zenye Vifungu Sitini na Tano (65) na Jedwali (*Schedule*). Kufuatia uchambuzi uliofanywa na Kamati, marekebisho mbalimbali ya kisarufi na kimantiki yalifanyika na Serikali imeyazingatia na kuahidi kuyafanyia marekebisho kupitia jedwali lake la marekebisho (*schedule of amendment*);

2.1 *Maoni na Ushauri katika Vifungu vya Muswada*

Mheshimiwa Spika, yafuatayo ni maoni na ushauri wa Kamati: -

a) **Sehemu ya I**

Mheshimiwa Spika, sehemu ya kwanza, inaainisha masharti ya awali ya Muswada ambayo ni jina la Muswada, tarehe ya kuanza kutumika, matumizi yake (Taasisi za Umma ambazo ni za Muungano), tafsiri ya maneno, misamiati na

misemo mbalimbali. Katika sehemu hii Kamati haikuwa na marekebisho yoyote.

b) Sehemu ya II

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya pili ya Muswada inahusu uanzishwaji wa Mamlaka ya Serikali Mtandao ambayo itafahamika kama “ *e-Government Authority*” kwa kifupi “e-GA”.

Sehemu hii pia inaeleza yatakayokuwa majukumu na kazi za Mamlaka itakayoanzishwa. Katika sehemu hii Kamati inatoa maoni na mapendekezo yafuatayo: -

- i) Kamati inapendekeza kufutwa neno “ **and**” ambalo liko mwishoni mwa ibara ya 6(f) kwa sababu hapo si mahali sahihi kwa neno hilo.

c) Sehemu ya III

Mheshimiwa Spika, Sehemu ya Tatu ya Muswada inahusu masuala ya Utawala ambayo ni pamoja na uanzishwaji wa Bodi ya Mamlaka ya Serikali Mtandao na majukumu yake, Mamlaka ya Bodi kuanzisha Kamati mbalimbali kwa kuzingatia masuala ya jinsia na mgongano wa kimasilahi. Katika Sehemu hii, Kamati inatoa maoni na mapendekezo yafuatayo: -

- i) Kufuta neno “**seven**” lililopo katika mstari wa pili wa Ibara ya 7(2) na badala yake kuweka neno “**eight**”.

Sababu ya mapendekezo haya ni kwamba, uzoefu unaonesha Wajumbe wa Bodi wanapaswa kuwa katika namba isiyogawanyika kwa mbili ili kusaidia

maamuzi pale jambo linapotakiwa kuamuliwa kwa wingi wa kura.

Kwa kuwa Wajumbe wote isipokuwa mmoja ambao watateuliwa na Waziri watatokana na Taasisi za Serikali ambazo ni muhimu kuwepo kwenye Bodi, pendekezo la kupunguza idadi ili kupata namba isiyogawanyika kwa mbili linaweza kumuathiri Mjumbe ambaye atateuliwa na Waziri kwa mujibu wa Ibara ya 7(2)(g).

Kufuatia mapendekezo haya ya Kamati Ibara hiyo sasa itasomeka *“7(2) The Board shall be composed of the Chairman who shall be appointed by the President and eight other members to be appointed by the Minister as follows.”*

ii) Kufuta maneno **“one member”** yanayoonekana mwanzoni mwa Ibara ya 7(2)(g) na badala yake kuweka maneno **“two members”**. Sababu ya mapendekezo haya ni kuzingatia idadi ya Wajumbe wa Bodi iliyopendekezwa hapo juu.

Mapendekezo ya Kamati yataifanya Ibara hiyo kusomeka *“7(2)(g) two members as Minister may consider necessary”*

iii) Katika Ibara ya 7(3) Kamati inapendekeza kigezo cha ulemavu nacho kizingatiwe katika uteuzi wa Bodi ya Wakurugenzi ya Mamlaka ya Serikali Mtandao.

iv) Kuweka maneno **“election of Vice Chairman”** na alama ya koma (,) katikati ya alama mkato (,) na neno proceedings katika mstari wa pili wa Ibara ya 7(5). Sababu ya mapendekezo haya ni kwamba, uchaguzi wa Makamu Mwenyekiti umeelezwa katika Jedwali ambalo lipo kwa mujibu wa Ibara ya 7(5).

Mapendekezo ya Kamati yataifanya Ibara hiyo kusomeka “ *7(5) The provisions of the Schedule shall have effect as to the tenure of office of the members, election of Vice Chairman, proceedings of the Board and other matters relating to the Board*”

v) Kufuta herufi “**s**” kutoka katika neno “**numbers**” lililopo katika mstari wa pili wa Ibara ya 9(1). Sababu ya pendekezo hili ni kuondoa makosa ya kiuchapaji.

vi) Kuongeza maneno “**for one more term**” baada ya nukta (.) mwishoni mwa Ibara ya 11(3). Sababu ya mapendekezo hayo ni kuweka ukomo wa Mkuruzi Mkuu kushika wadhifa huo.

Kutokana na mapendekezo ya Kamati Ibara hiyo sasa itasomeka “ *11(3) The Director General shall, subject to satisfactory performance, hold office for a period of five years and shall be eligible for re-appointment for one more term.*”

d) Sehemu ya IV

Mheshimiwa Spika, Sehemu hii inahusu usimamizi na uendeshaji wa Serikali Mtandao kwa kupendekeza uanzishwaji wa Kamati mbalimbali zitakazotoa miongozo na kusaidia mamlaka katika usimamizi na uendeshaji wa Serikali Mtandao. Yafuatayo ni maoni na mapendekezo katika sehemu hii:-

- i) Kuongeza alama ya nuktamkato (:) na neno “**and**” baada ya Ibara ya 16(3)(d). Sababu ya mapendekezo ya Kamati ni kuondoa makosa ya kiuchapaji. Baada ya mapendekezo hayo sasa kifungu hicho kitasomeka “ *16(3)(d) advice the Minister on all matters relating to e-Government; and*”

- ii) Kufuta maneno *“composed of heads”* yaliyopo katika mstari wa pili wa Ibara ya 17(2) na badala yake kuweka maneno *“appointed among heads”*

Sababu ya mapendekezo ya Kamati ni kwamba, kwa namna ibara ilivyoandikwa inamaanisha Kamati hiyo ya kiufundi itaundwa na Wakuu wote wa Idara na Vitengo vya TEHAMA katika Wizara na Taasisi za Umma, jambo ambalo litakuwa gumu kutekelezeka.

Mapendekezo ya Kamati yataifanya Ibara hiyo kusomeka *“17(2) The e-Government Technical Committee shall be appointed among heads of ICT of ministries and ICT technical directors of public institutions.”*

- iii) Kuongeza alama ya nukta mkato (;) na neno **“and”** mwishoni mwa Ibara ya 17(4)(f) ili kuondoa makosa ya kiuchapaji.
- iv) Ni Kamati inaona ni vyema Mkuu wa Idara au Kitengo cha Raslimali Watu akaongezwa katika wajumbe watakaounda Kamati ya Utendaji ya Taasisi kuhusu TEHAMA inayotajwa katika Ibara ya 18(2) ili kutekeleza kwa ufasaha Ibara ya 44 ya Muswada inayohusu usalama wa raslimali watu.

e) Sehemu ya V

Mheshimiwa Spika, Sehemu hii inahusu Mifumo na Miundombinu ya Serikali Mtandao. Inatoa masharti ya Serikali kuhakikisha matumizi bora ya

miundombinu ya TEHAMA katika taasisi za Umma, kwa kufuata miundombinu ya mawasiliano iliyoruhusiwa/ idhinishwa kwa ajili ya mawasiliano.

Aidha, sehemu hii imeainisha masharti kwamba ili kuhakikisha miundombinu ya TEHAMA inaendelezwa, ujenzi unaofanywa na Serikali katika miundombinu yake kama barabara, reli, majengo na miundombinu mingine itekelezwe kwa mujibu wa miongozo inayotolewa na Mamlaka. Kwa mantiki hiyo, miundombinu ya TEHAMA itakuwa sehemu ya usanifu katika miradi hiyo na usanifu huo ushirikishe Mamlaka.

Kamati inatoa maoni na mapendekezo yafuatayo:-

- i) Kamati inashauri Ibara ya 23(2) iweke bayana kwamba, utengenezaji wa miundombinu hiyo katika majengo na mifumo utazingatia matumizi au uhitaji wa watu wenye ulemavu.
- ii) Kamati inashauri kuandaliwa kwa Kanuni na Miongozo ya namna bora ya kuhandisi mifumo ya TEHAMA Serikalini na kuifanya kuwa shirikishi.
- iii) Kufuta alama ya nuktamkato (;) na kuweka badala yake alama ya nukta (.) mwishoni mwa Ibara ya 26(1)(e) ili kuondoa makosa ya kiuchapaji.

f) Sehemu ya VI

Mheshimiwa Spika, Sehemu hii inaweka masharti kuhusu huduma za Serikali Mtandao kwa kutambua miongoni mwa mambo mengine, huduma za Serikali za Mtandao, uchapishaji wa nyaraka, kupunguza matumizi ya nyaraka za karatasi, nyaraka za kielektroniki za malipo ya fedha na utoaji risiti za kielektroniki. Kamati haikuwa na marekebisho yoyote katika sehemu hii.

g) Sehemu ya VII

Mheshimiwa Spika, Sehemu hii inahusu usalama wa Serikali Mtandao kwa kuweka masharti ya kuanzisha kituo cha uendeshaji wa shughuli za kiusalama za Serikali Mtandao, jinsi kituo hicho kitakavyofanya kazi, utawala na menejimenti ya usalama wa TEHAMA, jinsi ya kutunza usalama wa mitambo ya taasisi na tahadhari za kuchukua wakati wa utunzaji wa mitambo hiyo. Sehemu hii pia inaeleza kuwa Waziri atatunga kanuni za utekelezaji wa kituo hicho.

Kamati inatoa maoni na mapendekezo kuongeza maneno *“to the Authority”* kati ya neno *“report”* na neno *“ICT”* katika mstari wa pili wa Ibara ya 39. Sababu ya mapendekezo haya ni kuweka wazi mahali ambapo taasisi ya Umma itapaswa kuripoti.

Mapendekezo hayo ya Kamati yatakiifanya kifungu hicho kusomeka *“39 A public institution shall, for the purpose of security of ICT assets identify, classify, manage and report to the Authority ICT assets such as network appliances, systems, applications, storage devices and data”*

h) Sehemu ya VIII

Mheshimiwa Spika, Sehemu hii inahusu usimamizi wa taarifa (data) za kielektroniki za Serikali kwa kuzifanya kuwa bidhaa, kuanisha uundwaji, upatikanaji wa taarifa, ushirikishwaji, umiliki wa taarifa na viwango vya taarifa. Katika sehemu hii, Kamati haikuwa na marekebisho yoyote.

i) Sehemu ya IX

Mheshimiwa Spika, Sehemu hii inahusu masuala ya fedha ambapo imeainisha vyanzo vya mapato vya Mamlaka, mwaka wa fedha, bajeti, taarifa za ukaguzi na ripoti ya mwaka ambazo zitaandaliwa kwa kila

mwaka wa fedha na kuwasilishwa kwa Waziri atakayekuwa na jukumu la kuziwasilisha Bungeni.

Kamati inapendekeza kuongeza neno “**and**” mwisho wa Ibara ya 56(2)(b) ili kuondoa makosa ya kiuchapaji.

j) Sehemu ya X

Mheshimiwa Spika, Sehemu hii inahusu masharti ya jumla kwa kuanisha utekelezaji wa amri, na matamko mbalimbali, adhabu, mamlaka ya kufifilisha makosa pamoja na kutunga kanuni.

Katika sehemu hii, Kamati haikuwa na marekebisho yoyote.

k) Sehemu XII

Mheshimiwa Spika, Sehemu hii inahusu marekebisho katika Sheria mbalimbali kutokana na kutungwa kwa Sheria ya Serikali Mtandao ili kuoanisha sheria hizo na sheria inayopendekezwa kutungwa. Sheria inayopendekezwa kurekebishwa ni Sheria ya Miamala ya Kielektroniki, Sura ya 442. Kamati haikuwa na marekebisho yoyote katika sehemu hii.

(j) Jedwali

Mhe. Spika, Jedwali hili (*Schedule*) linahusu masuala ya uendeshaji wa shughuli za Bodi kama vile uchaguzi wa viongozi wa Bodi, muda wa kushika madaraka, masuala ya wajumbe wa Bodi, vikao vya Bodi, akidi, maamuzi ya Bodi na muhtasari wa vikao.

Katika jedwali Kamati inapendekeza mambo yafuatayo:

- i. Kufuta neno “**Deputy**” kwenye maneno ya pembeni (*marginal note*) katika kifungu cha 1

cha Jedwali na badala yake kuweka neno "**Vice**" ili kuleta mtiririko unaofanana na vifungu vingine.

ii. Kuongeza maneno "**the members of**" kati ya neno "**the**" na neno "**Board**" katika mstari wa kwanza wa kifungu cha 1 cha Jedwali. Sababu ya mapendekezo ni kwamba, uchaguzi utafanywa na Wajumbe wa Bodi na siyo Bodi.

iii. Kufuta neno "**Deputy**" katika mstari wa kwanza wa kifungu cha 1 cha Jedwali na badala yake kuweka neno "**Vice**" ili kuleta mtiririko unaofanana.

iv. Kufuta maneno "**one year**" katika mstari wa pili wa kifungu cha 1 cha Jedwali na badala yake kuweka maneno "**four years**". Sababu ya mapendekezo ni kuondoa makosa ya kiuchapaji, pamoja na kuleta mtiririko unaofanana kama ilivyo katika kifungu cha 2(1) (b) cha Jedwali.

2.2 *Maoni ya Jumla*

Mheshimiwa Spika, pamoja na uchambuzi na marekebisho mbalimbali ya vifungu vya Sheria hii, Kamati inaisisitiza Serikali katika mambo muhimu yafuatayo;

a) Suala la usalama wa Serikali Mtandao lizingatiwe kwa kiwango cha juu kwani, ni eneo muhimu sana na iwapo litavamiwa linaweza kukwamisha shughuli za Serikali zinazotolewa kwa kutumia mtandao;

b) Mtendaji Mkuu wa Mamlaka pamoja na wasaidizi wake wawe ni watu wenye historia

nzuri ya kiutendaji Serikalini au katika taasisi za Umma, wenye moyo wa kizalendo na wanaotanguliza maslahi ya taifa kwanza; na

c) Kwa kuzingatia kasi ya maendeleo na mabadiliko ya teknolojia ya Habari na Mawasiliano duniani, Mamlaka hii inapaswa kuwezesha kifedha na kiufundi ili kuweza kwenda sambamba na kasi ya mabadiliko hayo.

3.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, baada ya kuwasilisha maoni na ushauri wa Kamati, sasa naomba kuwatambua Wajumbe wa Kamati walioshughulikia Muswada huu. Ningetamani sana kuwataja majina yao, lakini kutokana na ufinyu wa muda naomba majina yao yaingie kwenye Kumbukumbu Rasmi za Bunge (Hansard). Wajumbe hao ni hawa wafuatao:-

1. Mhe. Dkt. Jasson Samson Rweikiza, Mb - Mwenyekiti
2. Mhe. Mwanne Ismail Mchemba, Mb – Makamu
Mwenyekiti
3. Mhe. Angelina Adam Malembeka, Mb - Mjumbe
4. Mhe. Anna Joram Gidarya, Mb - Mjumbe
5. Mhe. George Malima Lubeleje, Mb - Mjumbe
6. Mhe. Hamad Salim Maalim, Mb - Mjumbe
7. Mhe. Jerome Dismas Bwanausi, Mb - Mjumbe
8. Mhe. Innocent Sebba Bilakwate, Mb - Mjumbe
9. Mhe. Martha Moses Mlata, Mb - Mjumbe
10. Mhe. Margaret Simwanza Sitta, Mb - Mjumbe
11. Mhe. Hamidu Hassan Bobali, Mb -Mjumbe
12. Mhe. Mwantum Dau Haji, Mb – Mjumbe
13. Mhe. Philipo Augustino Mulugo, Mb - Mjumbe
14. Mhe. Dkt. Saada Mkuya Salum, Mb – Mjumbe
15. Mhe. Venance Methusela Mwamoto, Mb – Mjumbe
16. Mhe.Khamis Salum Salim, Mb – Mjumbe
17. Mhe. Lusia Ursula Michael, Mb – Mjumbe
18. Mhe. Rehema Juma Migilla, Mb – Mjumbe

19. Mhe. Joseph Roman Selasini, Mb – Mjumbe
20. Mhe. Joel Mwaka Makanyaga, Mb – Mjumbe
21. Mhe. Njalu Daudi Silanga, Mb – Mjumbe
22. Mhe. Khatib Said Haji, Mb – Mjumbe
23. Mhe. Daniel Edward Mtuka, Mb – Mjumbe
24. Mhe. Dkt. Mwigulu Lameck Nchemba, Mb – Mjumbe
25. Mhe. Mansoor Hirani Shanif, Mb – Mjumbe
26. Mhe. Ibrahim Hassanali Mohammedali Raza, Mb - Mjumbe

Mheshimiwa Spika, nakushukuru wewe binafsi pamoja na Naibu Spika Mhe. Dkt. Tulia Ackson kwa ushirikiano wenu kwa Kamati katika utekelezaji wa majukumu yake na hususani katika kipindi chote ilipokuwa inashughulikia Muswada huu.

Aidha, namshukuru Katibu wa Bunge Ndg. Stephen Kagaigai, kwa kuiwezesha Kamati na kuhakikisha inatekeleza majukumu yake kikamilifu. Vilevile, napenda kuishukuru sekretarieti ya Kamati ikiongozwa na Mkurugenzi wa Idara za Kamati za Bunge Ndg. Athuman Hussein, Mkurugenzi Msaidizi Ndg. Gerald Magili, Makatibu wa Kamati Ndg. Chacha Nyakega na Ndg. Eunike Shirima, Mshauri wa Bunge wa Sheria Ndg. Mossy Lukuvi na Msaidizi wa Kamati Ndg. Modesta Kipiko.

Mheshimiwa Spika, nitumie fursa hii pia kuwashukuru Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora Mhe. Kapt. (Mst) George Huruma Mkuchika (Mb) akisaidiana na Naibu Waziri Mhe. Dkt. Mary Mwanjelwa (Mb). Pia shukrani ziende kwa watendaji wa Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora, wakiongozwa na Katibu Mkuu Dkt. Laurian Ndumbalu, kwa ushirikiano wao kwa Kamati wakati wote inapokuwa inatekeleza majukumu yake.

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo naunga mkono hoja, naomba kuwasilisha.

Dkt. Jasson S. Rweikiza, Mb

MWENYEKITI

**KAMATI YA KUDUMU YA BUNGE YA
UTAWALA NA SERIKALI ZA MITAA**

Septemba, 2019

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Nimuite Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, Mheshimiwa Catherine Ruge, kwa niaba ya Mheshimiwa Ruth Mollel.

MHE. CATHERINE RUGE (K.n.y. MSEMAJI WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI KWA OFISI YA RAIS, MENEJIMENTI YA UTUMISHI WA UMMA NA UTAWALA BORA: Mheshimiwa Naibu Spika, napenda kutoa maoni ya Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, Ofisi ya Rais Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora kuhusu Mswada wa Sheria ya Serikali Mtandao ya Mwaka 2019 (*e-Government Act, 2019*).

Mheshimiwa Naibu Spika, Muswada huu una lengo la kuanzisha Mamlaka ya Serikali Mtandao, itakayokuwa na jukumu la kutunga sera, sheria, kanuni na miongozo itakayoratibu Serikali Mtandao kwenye Wizara, Idara zinazojitegemea, wakala za Serikali na Taasisi za Umma zinazosimamiwa na Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali Mtandao imejikita katika maeneo makuu matatu ya kidigitali ambayo ni: Mawasiliano ya kidijitali Serikalini (*Government to Government- G2G*); Mawasiliano ya biashara kwa watumiaji wa mtandao (*Government to Business-G2B*) na, Mawasiliano kati ya wananchi na Serikali katika kutoa huduma mbalimbali (*Government to Citizens-G2C*). Hivyo basi, kwa muktadha huo mawasiliano/mahusiano hayo yaangaliwe kwa umuhimu wake.

Mheshimiwa Naibu Spika, lengo la Serikali yoyote iliyowekwa madarakani na wananchi ni kutoa huduma kwa wananchi kwa kutumia kodi zao zilizokusanywa kwa mujibu wa sheria za nchi. Hivyo basi, Serikali ina wajibu wa kutumia kodi hizo kwa maendeleo ya wananchi na mwishowe kuonesha kwa uwazi jinsi kodi hiyo ilivyotumika ili kujenga imani kwa wananchi kuhusu matumizi ya fedha zao.

Mheshimiwa Naibu Spika, kabla ya kuangalia vifungu mbalimbali katika Muswada pendekezwa, ni vyema kuangalia ni nini hasa Serikali Mtandao na lengo lake katika muktadha wa utawala, kwani jambo hili siyo kama linaanzia hapa kwetu bali ni jambo ambalo limekuwepo kwa miaka mingi kwa mataifa mengi hasa yale yanayoendelea ambayo yamepiga hatua zaidi kuliko sisi. Serikali mtandao ni mfumo wa kutumia teknolojia zaidi katika shughuli mbalimbali za Serikali kwa uwazi zaidi na kuwawezesha wananchi kushiriki katika maamuzi ya kisiasa na kuondoa mgawanyiko wa makundi/matabaka miongoni mwa wananchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika mchango wa Bwana Khosrow-Pour kwenye taarifa ya *“The World Bank Group (2009)”* kuhusu e-Government kwa nchi zilizo endelea, hasa Ujerumani ni kuhakikisha wananchi wanashiriki katika shughuli za Serikali, kwa kuimarisha mahusiano kati ya wafanyabiashara, wananchi, asasi za kiraia na sekta na idara mbalimbali za Serikali.

Mheshimiwa Spika, dhana nzima ya *e-Government* imejikita kwenye uwazi, uwajibikaji na uharaka (*based on transparency, accountability and efficiency*) kwa maneno mengine ni mfumo wa uwazi *“open system”* kwa watu wote wenye uwezo na utashi wa kushiriki, kufuatilia na kujua nini Serikali inafanya na kwa nini maamuzi hayo ya Serikali yanafanyika, lakini tukumbuke wakati huo huo Serikali ya *Tanzania* ilijitoa rasmi katika Mpango wa Uendeshaji wa Shughuli za Serikali kwa Uwazi (*Open Government Partnership-OGP*). *June 29, 2017, the OGP Steering Committee received a letter from the Government of Tanzania announcing its withdrawal from OGP effective July, 2017.*

Mheshimiwa Naibu Spika, hapa kuna sintofahamu upande mmoja Serikali imejitoa kwenye *OGP*, upande mwingine Serikali inaanzisha *e-Government* kama nyenzo ya kuwawezesha wananchi kujihusisha vyema na shughuli za Serikali/kiutawala na kwa kiasi kikubwa kuelewa vyema haki zao na jinsi ya kutumia haki zao kwa maendeleo yao. Mheshimiwa Waziri mwenye dhamana ya *e-Government* atoe ufafanuzi wa hii sintofahamu. Je, Serikali haitazingatia maudhui ya *OGP* katika utekelezaji wa *e-Government*?

Mheshimiwa Naibu Spika, sheria nzuri ni ile inayotungwa kwa nia njema na sio nia ovu (*ill motive*) na kwa kuwa Serikali inafanya kazi kwa niaba ya wananchi, hivyo basi, sheria pia inatakiwa ijielekeze kuona ni kwa vipi mwananchi atanufaika na sheria inayotungwa na siyo Serikali itamkomoa vipi mwananchi. Kwa maana nyingine ni lazima sheria iweke mahusiano mema kati yake na mwananchi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, dhana pana ya *e-Government* ni kurahisisha utoaji wa huduma pamoja na ushirikishi wa wananchi katika utawala wa kidemokrasia na inafungamana pia kwa karibu sana na upatikanaji wa maendeleo endelevu (*our Bill should focuses on the Government to Citizen (G2C) relationship, with government referring also to the local and regional authorities*). Aidha, kuna sheria ambazo zimetungwa na Bunge hili kama vile "*The Access to Information Act, 2016*" ambayo ina vikwazo vingi katika upatikanaji wa taarifa juu ya utendaji wa Serikali. Kwa muktadha huo ni kwa vipi dhana nzima ya *e-Government* itatekelezeka na kuwa na manufaa kwa wananchi ilhali kuna sheria ambazo zinazuia upatikanaji wa taarifa? (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani imetoa maelezo hayo kutokana na tafsiri ya *e-Government* iliyotolewa katika kitabu kilichofadhiliwa kwa pamoja kati ya "*European Fund through ERASMUS+ Adult Education Project No 2017 -1-PL01 -KA204 -038688-01 entitled: "E-citizen - effective inclusion through e-governance services"* kwamba,

e-Government ni zaidi ya uwekezaji wa kiteknolojia ya habari na mawasiliano. Inahusisha zaidi matumizi ya teknolojia kwenye maeneo makubwa kama uhusiano kati ya taasisi za umma na asasi za kijamii, utendaji kazi wa mamlaka/taasisi za umma katika ngazi zote za utoaji wa huduma kwa haki na kwa uwazi (*functioning of the public authorities at all stages of the democratic process (electronic democracy)*), na mwisho ni utoaji wa huduma kwa njia za kielektroniki. Mafanikio ya Serikali Mtandao yoyote utaonekana pale uwezo wa kuwaunganisha wananchi kushiriki katika mchakato mzima wa utawala (*The ultimate success of any e-governance initiative will be determined by the ability to draw people into the process of governance*).

Mheshimiwa Naibu Spika, taarifa ya utafiti wa Ushindani Duniani imeitaja Tanzania kuwa miongoni mwa nchi 10 za mwisho duniani kwa kasi ndogo ya matumizi ya teknolojia ya habari na mawasilino (TEHAMA) jambo linalofanya ishindwe kutumia ipasavyo fursa zitokanazo na sekta hiyo katika kuleta maendeleo. Ripoti hiyo ya *'Global Competitiveness Index 2018'* iliyotolewa na Jukwaa la Uchumi Duniani (*World Economic Forum*) iliweka Tanzania katika nafasi ya 135 katika nchi 140 zilizofanyiwa utafiti huo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuangalia uhalisia kuwa Watanzania wengi wanaishi vijijini na ndiyo wanaojihusisha na uzalishaji mashambani na katika uvuvi na ni kweli kwamba kiwango cha elimu cha wananchi hao hakitawawezesha kushiriki katika Serikali Mtandao. Kwa maana nyingine wananchi hao wametengwa katika mchakato mzima wa kushiriki katika uendeshaji wa Serikali yao. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, ukweli huu unajidhihirisha katika taarifa ya utafiti uliofanywa katika Chuo Kikuu cha Ghana kuhusu nafasi ya mwananchi wa kawaida katika matumizi ya Serikali Mtandao, kwamba kundi kubwa la watu wenye umri mkubwa ambao uelewa na matumizi ya teknohama siyo mazuri kutokana na kiwango cha elimu yao. Hivyo, Serikali ina jukumu kubwa la kurudisha utaratibu wa

zamani wa *community information centres*, ambapo kutakuwa na maabara ya *computers* ili kuwawezesha wananchi wengi kutumia mitandao kwa shughuli za maendeleo. Serikali inaweza pia kujifunza kutoka India ambapo vijijini vina *viosk vya computer*, hivyo vijana wadogo wanaanza kupata uelewa wa matumizi ya mtandao mapema.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali Mtandao ni maboresho juu ya Serikali itakavyokuwa inatoa huduma na jinsi ambavyo wananchi watashiriki katika uendeshaji wa Serikali. Maboresho hayo ambayo yanaenda na teknolojia ya habari na mawasiliano ni lazima yaende sambamba na rasilimali watu kubadilika kifikra (kielimu), kinyume cha hapo uwekezaji utakaofanyika kwa njia moja au nyingine unaweza usiweze kutoa matokeo chanya.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kuwa sasa tunaingia rasmi kwenye matumizi ya mtandao katika kuendesha shughuli za Serikali, Bunge letu Tukufu, liwe la mfano katika kuendesha shughuli zake kidigitali. Uendeshaji wa Bunge kidigitali utapanua demokrasia ndani ya Bunge na kupunguza gharama kubwa zinazotumika katika matumizi ya karatasi. Ni muda mwafaka sasa maamuzi ya kidemokrasia yanayofanyika ndani ya Bunge kufanyika kwa njia ya kielektroniki au *e-voting* ili kutoa imani kwa Watanzania wote kuwa *e-Government* ni ukweli/uhalisia na sio jambo la kufikirika. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, mapitio ya Muswada. Baada ya maelezo hayo ya utangulizi kuhusu Serikali Mtandao na fursa zake katika kuwafanya wananchi kushiriki katika mchakato wa utawala wa nchi, naomba sasa kuangalia baadhi ya vifungu katika Muswada ulio mbele yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 4(3) kinasema kuwa Mwanasheria Mkuu kupitia kwa Wakili Mkuu wa Serikali atakuwa na mamlaka ya kuingilia shauri lolote ambalo mamlaka itakuwa imeshtaki au kushtakiwa. Kama ambavyo mara zote Kambi Rasmi ya Upinzani tumekuwa tukisema

kuwa, kifungu hiki siyo tu kinawafanya watendaji kufanya kazi zao bila umakini bali pia kinawanyima haki wahusika watakaotendewa kinyume na mamlaka husika.

Mheshimiwa Naibu Spika, hivyo basi, Kambi Rasmi ya Upinzani tunashauri kifungu hiki cha 4(3) ambacho kimewekwa kwenye sheria nyingi za nchi, kitazamwe upya, kwa sababu kuna watendaji katika Serikali, Idara zinazojitegemea, Wakala za Serikali na Taasisi za Umma wanaotumia madaraka yao vibaya dhidi ya watumishi wao. Aidha, Ofisi ya Wakili wa Serikali isitumike kuwatetea viongozi hao. Endapo mtumishi ataishtaki taasisi basi Mtendaji Mkuu ashtakiwe binafsi na atetewe na Mawakili wengine na si Wakili wa Serikali anayelipwa kwa fedha za walipa kodi wa nchi hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 5(1)(d) kinachotamka kuwa mamlaka ndiyo chombo kitakachokuwa na mamlaka ya kuidhinisha *software* na *hardware* zote zitakazotumika katika taasisi za Serikali. Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kuwa kifungu hiki kinaweza kutumika vibaya na hivyo kuwa chanzo cha rushwa kubwa (*grand corruption*). Tukumbuke kuwa *software* na *hardware* zinatengenezwa na makampuni mbalimbali na kazi zake zinafanana. Kanuni zitakapotengenezwa ziainishe utaratibu wa manunuzi ili kuepuka rushwa kubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kuwa kifungu hiki kinaweza kutumika vibaya na hivyo kuwa chanzo cha rushwa kubwa (*grand corruption*). Tukumbuke kuwa *software* na *hardware* zinatengenezwa na makampuni mbalimbali na kazi zake zinafanana. Kanuni zitakapotengenezwa ziainishe utaratibu wa manunuzi ili kuepuka rushwa kubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inashauri kuwa mamlaka iwe na jukumu la kutoa *specifications* tu na wakuu wa vitengo vya *TEHAMA* vya taasisi husika ndio wawe na mamlaka ya kununua kulingana na ushindani kutoka kwa wazalishaji wa hizo *software* na

hardware. Jambo hili litafanikiwa kwani mamlaka ndiyo yenye uwezo kwa mujibu wa Muswada huu kufanya *auditing* ya *software* na *hardware* zote zitakazotumika katika mfumo mzima wa *e-government*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa mujibu wa kifungu cha 7(2) Mwenyekiti wa Bodi atateuliwa na Rais. Vivyo hivyo kwa mujibu wa kifungu cha 11(1) Mtendaji Mkuu wa Mamlaka atateuliwa na Rais. Ili kuhakikisha anapatikana Mtendaji Mkuu mwenye sifa stahiki na weledi, Kambi Rasmi ya Upinzani inashauri Bodi ya Taasisi na Ofisi ya Rais, Utumishi waratibu mchakato wa ajira kwa uwazi na ushindani kwa mujibu wa Sheria ya Utumishi wa Umma ili kuepuka ajira za upendeleo na kujuana.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 18(2) kinachohusu uundwaji wa Kamati ya Uendeshaji ya *TEHAMA* kwa kila taasisi ya Serikali, kuwa itakuwa na Wajumbe wasipungua sita na wasiozidi saba, lakini katika Wajumbe hao, Kambi Rasmi ya Upinzani haioni Mkuu wa Idara ya Utawala na Rasilimali watu (*Human Resources Management*). Mkuu wa Utawala na Rasilimali, ndiye atakuwa na wajibu wa kuajiri, kutenga nafasi wazi na kuandaa mpango wa mafunzo. Hivyo ni muhimu kuwa mmoja wa Wajumbe wa Kamati ya *TEHAMA* ya Wizara. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 28 kinachohusu taasisi za Umma katika utoaji bora wa huduma za Serikali mtandao, Kifungu kidogo cha (b) kinataka kuwa na rasilimali watu yenye weledi mkubwa ili kuweza kutoa huduma bora, ili ihitaji watu wachache sana lakini mahiri na hivyo kupunguza gharama za uendeshaji. Kifungu kidogo cha (c) kinahusu uhakika wa huduma na kuwa hiyo ndiyo inayohitajika na wananchi (*reliable and citizen-centric*).

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha (d) lugha itakayotumika ili kuwezesha wananchi kupata huduma za Serikali Mtandao. Kwa ujumla vifungu hivyo bado vinaelezea changamoto ya uelewa wa wananchi wengi kulingana na kiwango chao cha elimu. Aidha, kifungu kidogo cha (e)

kuhusu wale wote ambao kwa njia moja au nyingine hawana uwezo wa kupata huduma kwa mtandao. Changamoto hasa kwa idadi kubwa ya Watanzania waishio vijijini bado ni kubwa kutokana na miundombinu inayohitajika kwa ajili ya kupata huduma husika.

Mheshimiwa Naibu Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inashauri kwamba ili kuwa na mfumo imara na wenye tija wa *e-Government* ni lazima kuwekeza kwenye elimu na elimu ya matumizi ya komputa kwa rika zote katika jamii, sambamba na kuwa na uhakika wa huduma ya mtandao, uhakika wa umeme hasa vijijini na mwisho ni kuwa na uhakika wa *hardware* kwa maeneo yote ya nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kifungu cha 35(1) kinasema: *“The Minister may, with the advice of the Authority, for the purpose of efficient Government authorize any service provider to integrate with the government systems, maintain and upgrade the computerized facilities and perform such services as it may be specified, by order published in the Gazette.”* Pamoja na uwepo wa kifungu hiki, Kambi Rasmi ya Upinzani inataka Serikali kuheshimu sheria na kanuni za uendeshaji wa makampuni ili kuhakikisha faragha kwa wateja na kulinda usiri kati ya kampuni na mteja.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho, pamoja na malengo mazuri ya uanzishwaji wa Mamlaka ya Serikali Mtandao, Kambi Rasmi ya Upinzani ina mtazamo kwamba malengo hayo yanaweza kukwamishwa ikiwa Serikali haitafanya marekebisho ya baadhi ya sheria ambazo zinadhibiti mawasiliano ya kimtandao na pia upatikanaji wa taarifa na takwimu mbalimbali za Serikali. Baadhi ya sheria ambazo zimeonekana dhahiri kudhibiti mawasiliano ya kimtandao na upatikanaji wa taarifa ni pamoja na Sheria ya Makosa ya Kimtandao (*Cyber Crimes Act*); Sheria ya Takwimu (*Statistics Act*); Sheria ya Huduma za Vyombo vya Habari (*Media Services Act*) na kadhalika.

Mheshimiwa Naibu Spika, ili sheria inayopendekezwa iweze kufanya kazi na kufikia malengo yaliyokusudiwa; Kambi

Rasmi ya Upinzani Bungeni, inashauri na kupendekeza kwamba; Serikali ilete Miswada ya Marekebisho ya Sheria nilizozitaja hivi punde ili vipengele pingamizi vinavyozuia uhuru wa mawasiliano ya kimtandao na upatikanaji wa taarifa na takwimu za Serikali vifutwe ili kutoa mwanya wa sheria inayopendekezwa kufanya kazi. Ikiwa jambo hilo halitafanyika, basi sheria hii inayopendekezwa itakuwa imetungwa tu kuweka kumbukumbu kwamba kuna Sheria ya Serikali Mtandao, lakini kimsingi utekelezaji wake utakuwa ni changamoto kubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho kabisa, Serikali itambue kwamba wajibu wake mkubwa ni kutoa huduma kwa wananchi ambao wengi wao (takriban asilimia 70) wanaishi vijijini ambako kuna changamoto za mawasiliano ya kimtandao (*network problems*). Kwa sababu hiyo basi, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaikumbusha Serikali kushirikiana na Sekta Binafsi hususan makampuni binafsi ya simu kujenga miundombinu ya mawasiliano katika maeneo ya vijijini ili wananchi waishio vijijini waweze kunufaika na mfumo huu wa Serikali mtandao.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, naomba kuwasilisha. (*Makofi*)

**MAONI YA MSEMAJI WA KAMBI RASMI YA UPINZANI
BUNGENI-MHESHIMIWA RUTH H. MOLLEL, OFISI YA RAIS,
MENEJIMENTI YA UTUMISHI WA UMMA NA UTAWALA
BORA,KUHUSU MUSWADA WA SHERIA YA SERIKALI
MTANDAO YA MWAKA 2019 (e-GOVERNMENT ACT, 2019)
KAMA YALIVYOWASILISHWA MEZANI**

(Kanuni ya 86(6) ya Kanuni za Kudumu za Bunge,
toleo la mwaka 2016)

1. UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, muswada huu una lengo la kuanzisha Mamlaka ya Serikali Mtandao, itakayokuwa na jukumu la kutunga sera, sheria, kanuni na miongozo itakayoratibu

Serikali Mtandao kwenye Wizara, Idara zinazojitegemea, wakala za Serikali na Taasisi za Umma zinazosimamiwa na Serikali.

Mheshimiwa Spika, Serikali mtandao imejikita katika maeneo makuu matatu ya kidigitali, ambayo ni:-

- i. Mawasiliano ya kidijitali Serikalini (*Government to Government- G2G*);
- ii. Mawasiliano ya biashara kwa watumiaji wa mtandao (*Government to Business-G2B*)na,
- iii. Mawasiliano kati ya wananchi na Serikali katika kutoa huduma mbalimbali (*Government to citizens-G2C*).

Hivyo basi kwa muktadha huo mawasiliano/ mahusiano hayo yaangaliwe kwa umuhimu wake.

Mheshimiwa Spika, lengo la serikali yoyote iliyowekwa madarakani na wananchi ni kutoa huduma kwa wananchi kwa kutumia kodi zao zilizokusanywa kwa mujibu wa sheria za nchi. Hivyo basi, Serikali ina wajibu wa kutumia kodi hiyo kwa maendeleo ya wananchi na mwishowe kuonesha kwa uwazi jinsi kodi hiyo ilivyotumika ili kujenga imani kwa wananchi kuhusu matumizi ya fedha zao.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani kabla ya kuangalia vifungu mbalimbali katika muswada pendekezwa, ni vyema kuangalia nini hasa Serikali mtandao na lengo lake katika muktadha wa utawala, kwani jambo hili sio kama linaanzia hapa kwetu bali ni jambo ambalo limekuwepo kwa miaka mingi kwa mataifa mengi hasa yale yaliyoendelea na baadhi ya yanayoendelea ambayo yamepiga hatua zaidi kuliko sisi.

Mheshimiwa Spika, Serikali mtandao ni mfumo wa kutumia teknolojia zaidi katika shughuli mbalimbali za Serikali kwa uwazi zaidi na kuwezesha wananchi kushiriki katika maamuzi

ya kisiasa na kuondoa mgawanyiko wa makundi/ matabaka miongoni mwa wananchi. Katika mchango wa **Bwana Khosrow-Pour** katika mchango wake kwenye taarifa ya "The World Bank Group (2009)" kuhusu e-Government kwa nchi zilizo endelea, hasa Ujerumani ni kuhakikisha wananchi wanashiriki katika shughuli za Serikali zao, kwa kuimarisha mahusiano kati ya wafanyabiashara, wananchi, asasi za kiraia na sekta na idara mbalimbali za Serikali¹.

Mheshimiwa Spika, dhana nzima ya e-Government imejikita kwenye uwazi, uwajibikaji na uharaka (*based on transparency, accountability and efficiency*) kwa maneno mengine ni mfumo wa uwazi "open system" kwa watu wote wenye uwezo na utashi wa kushiriki, kufuatilia na kujua nini Serikali inafanya na kwa nini maamuzi hayo ya Serikali yanafanyika, lakini tukumbuke wakati huo huo serikali ya *Tanzania* ilijitoa rasmi katika Mpango wa Uendeshaji wa Shughuli za Serikali kwa Uwazi (*Open Government Partnership-OGP*). *June 29, 2017, the OGP Steering Committee received a letter from the Government of Tanzania announcing its withdrawal from OGP effective July, 2017.* Hapa kuna sintofahamu upande mmoja Serikali imejitoa kwenye OGP, upande mwingine Serikali inaanzisha e-Government. e-Government kama nyenzo ya kuwawezesha wananchi kujihusisha vyema na shughuli za serikali/kiutawala na kwa kiasi kikubwa kuelewa vyema haki zao na jinsi ya kutumia haki zao kwa maendeleo yao.

Mheshimiwa Spika, Mheshimiwa Waziri mwenye dhamana ya e-Government atoe ufafanuzi wa hii sintofahamu, Je Serikali haitazingatia maudhui ya OGP katika utekelezaji wa e-Government?

Mheshimiwa Spika, sheria nzuri ni ile inayotungwa kwa nia njema na sio nia ovu(ill motive), na kwa kuwa Serikali inafanya kazi kwa niaba ya wananchi, hivyo basi sheria pia inatakiwa

¹ Ahmed Mohammed Noman and C. K. Hebbar Department of Studies in Commerce Mangalore University, Mangalore, Karnataka, India—**E-GOV-ERNMENT DEVELOPMENT MODELS: CONCEPTS OVERVIEW**

ijielekeze kuona ni kwa vipi mwananchi atanufaika na sheria inayotungwa na sio Serikali itamkomoa vipi mwananchi, au kwa maana nyingine ni lazima sheria iweke mahusiano mema kati yake na mwananchi.

Mheshimiwa Spika, dhana pana ya e-government ni kurahisisha utoaji wa huduma pamoja na ushirikishi wa wananchi katika utawala wa kidemokrasia na inafungamana pia kwa karibu sana na upatikanaji wa maendeleo endelevu (*Our bill should focuses on the Government to Citizen (G2C) relationship, with government referring also to the local and regional authorities*)²

The Panos Institute West Africa & The United Nations Development Programme

- E-governance and Citizen Participation. Aidha, kuna sheria ambazo zimetungwa na Bunge hili kama vile sheria ya *“The access to Information Act, 2016”* ambayo inavikwazo vingi katika upatikanaji wa taarifa juu ya utendaji wa Serikali, kwa muktadha huo ni kwa vipi dhana nzima ya e-Government itatekelezeka na kuwa na manufaa kwa wananchi ilhali kuna sheria ambazo zinazuia upatikanaji wa taarifa?

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani imetoa maelezo hayo kutokana na tafsiri ya e- Government iliyotolewa katika kitabu kilicho fadhiliwa kwa pamoja kati ya *“European Fund through ERASMUS+ Adult Education project No 2017 -1-PL01 - KA204 -038688-01 entitled: “E -citizen - effective inclusion through e-governance services”*; kwamba, e-government ni zaidi ya uwekezaji wa kiteknolojia ya habari na mawasiliano. Inahusisha zaidi matumizi ya teknolojia kwenye maeneo makubwa kama uhusiano kati ya taasisi za umma na asasi za kijamii, utendaji kazi wa mamlaka/taasisi za umma katika ngazi zote za utoaji wa huduma kwa haki na kwa uwazi (*functioning of the public authorities at all stages of the democratic process (electronic democracy)*), na mwisho ni

² The Panos Institute West Africa & The United Nations Development Programme- E-governance and Citizen Participation in West Africa: Challenges and Opportunities

utoaji wa huduma kwa njia za kielektroniki. Mafanikio ya serikali mtandao yoyote utaonekana pale uwezo wa kuwaunganisha wananchi kushiriki katika mchakato mzima wa utawala-(*The ultimate success of any e-governance initiative will be determined by the ability to draw people into the process of governance*)³.

Mheshimiwa Spika, taarifa ya utafiti wa Ushindani Duniani imeitaja Tanzania kuwa miongoni mwa nchi 10 za mwisho duniani kwa kasi ndogo ya matumizi ya teknolojia ya habari na mawasilino (TEHAMA) jambo linalofanya ishindwe kutumia ipasavyo fursa zitokanazo na sekta hiyo katika kuleta maendeleo. Ripoti hiyo ya '[Global Competitiveness Index 2018](#)' iliyotolewa na Jukwaa la Uchumi Duniani (World Economic Forum) iliweka Tanzania katika nafasi ya 135 katika nchi 140 zilizofanyiwa utafiti huo.

Mheshimiwa Spika, kwa kuangalia uhalisia kuwa watanzania wengi wanaishi vijijini na ndio wanaojihusisha na uzalishaji mashambani na katika uvuvi(wakulima na wavuvi), na ni kweli kwamba kiwango cha elimu cha wananchi hao hakitawawezesha kushiriki katika Serikali Mtandao, kwa maana nyingine wananchi hao wametengwa katika mchakato mzima wa kushiriki katika uendeshaji wa Serikali yao. Ukweli huu unajidhihirisha katika taarifa ya utafiti uliofanywa katika chuo kikuu cha Ghana⁴ kuhusu nafasi ya mwananchi wa kawaida katika matumizi ya Serikali Mtandao, kwamba kundi kubwa la watu wenye umri mkubwa ambao uelewa na matumizi ya teknohama sio mazuri kutokana na kiwango cha elimu yao. Hivyo, Serikali

³NICHOLAS MUCHIRA MWANGI, E-GOVERNMENT ADOPTION BY KENYA MINISTRIES

⁴ OWUSU-ANSAH SAMUEL UNIVERSITY OF GHANA, LEGON, INFORMATION STUDIES DEPARTMENT-Human Factor Issues In The Use Of E-Government Services Among Ghanaian Middle Age Population: Improving Usability Of Existing And Future Government Virtual Interactive Systems Design,

ina jukumu kubwa la kurudisha utaratibu wa zamani wa community centres, ambapo kutakuwa na maabara ya computers, ili kuwawezesha wananchi wengi kutumia mitandao kwa shughuli za maendeleo. Serikali inaweza pia kujifunza kutoka India ambapo vijijini kunakuwepo na Viosk vya computer, hivyo vijana wadogo wanaanza kupata uelewa wa matumizi ya mtandao mapema.

Mheshimiwa Spika, serikali mtandao ni maboresho juu ya Serikali itakavyokuwa inatoa huduma na jinsi ambavyo wananchi watashiriki katika uendeshaji wa serikali. Maboresho hayo ambayo yanaenda na teknolojia ya habari na mawasiliano ni lazima yaende sambamba na rasilimali watu kubadilika kifika (kielimu), kinyume cha hapo uwekezaji utakaofanyika kwa njia moja au nyingine unaweza usiweze kutoa matokeo chanya.

Mheshimiwa Spika, kwa kuwa sasa tunaingia rasmi kwenye matumizi ya mtandao katika kuendesha shughuli za Serikali, Bunge letu tukufu, liwe la mfano katika kuendesha shughuli zake kidigitali. **Uendeshaji wa Bunge kidigitali utapanua demokrasia ndani ya Bunge na kupunguza gharama kubwa zinazotumika katika matumizi ya karatasi. Ni muda mwafaka sasa maamuzi ya kidemokrasia yanayofanyika ndani ya bunge kufanyika kwa njia ya kielektroniki au e-voting ili kutoa imani kwa watanzania wote kuwa e-Government ni ukweli/uhalisia na sio jambo la kufikirika.**

2. MAPITIO YA MUSWADA

Mheshimiwa Spika, baada ya maelezo hayo ya utangulizi kuhusu serikali mtandao na fursa zake katika kuwafanya wananchi kushiriki katika mchakato wa utawala wa nchi, naomba sasa kuangalia baadhi ya vifungu katika muswada ulio mbele yetu.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 4(3) kinachosema kuwa Mwanasheria Mkuu kupitia kwa wakili mkuu wa Serikali atakuwa na mamlaka ya kuingilia shauri lolote ambalo mamlaka itakuwa imeshtaki au kushitakiwa. Kama ambavyo

mara zote Kambi Rasmi ya Upinzani tumekuwa tukisema kuwa, kifungu hiki sio tu kinawafanya watendaji kufanyakazi zao bila ya umakini bali pia kinanyima haki wahusika watakaotendewa kinyume na mamlaka husika. Hivyo basi, Kambi Rasmi ya Upinzani tunashauri kifungu hiki cha 4(3) ambacho kimewekwa kwenye sheria nyingi za nchi, kitazamwe upya, kwa sababu kuna watendaji katika Serikali, Idara zinazojitegemea, Wakala za Serikali na Taasisi za Umma wanaotumia madaraka yao vibaya dhidi ya watumishi wao. Aidha ofisi ya wakili wa Serikali isitumike kuwatetea viongozi hao. Endapo mtumishi ataishitaki taasisi basi mtendaji mkuu ashitakiwe binafsi na atetewe na mawakili wengine na si wakili wa Serikali anayelipwa kwa fedha za walipa kodi wa nchi hii.

Mheshimiwa Spika, Kifungu cha 5(1) (d) kinachotaka kuwa mamlaka ndio chombo kitakachokuwa na mamlaka ya kuidhinisha “software na hardware” zote zitakazotumika katika taasisi za Serikali. Kambi Rasmi ya Upinzani inaona kuwa kifungu hiki kinaweza kutumika vibaya na hivyo kuwa chanzo cha rushwa kubwa sana “grand corruption”. Tukumbuke kuwa software na hardware zinatengenezwa na makampuni mbalimbali na kazi zake zinafanana. Kanuni zitakapotengenezwa ziainishe utaratibu wa manunuzi ili kuepuka rushwa kubwa.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inashauri, kuwa mamlaka iwe na jukumu ya kutoa “*specifications*” tu na wakuu wa vitengo vya Tehama vya taasisi husika ndio wawe na mamlaka ya kununua kulingana na ushindani kutoka kwa wazalishaji wa hizo *software* na *hardware*. Jambo hili litafanikiwa kwani Mamlaka ndiyo yenye uwezo kwa mujibu wa muswada huu kufanya auditing ya *software na hardware* zote zitakazotumika katika mfumo mzima wa e-government.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa kifungu cha 7(2) Mwenyekiti wa bodi atateuliwa na Rais. Vivo hivyo kwa mujibu wa kifungu cha 11(1) Mtendaji Mkuu wa Mamlaka atateuliwa na Rais. Ili kuhakikisha anapatikana Mtendaji Mkuu mwenye sifa stahiki na weledi, Kambi Rasmi ya Upinzani inashauri Bodi

ya Taasisi na Ofisi ya Rais-Utumishi waratibu mchakato wa ajira kwa uwazi na ushindani kwa mujibu wa sheria ya utumishi wa umma, ili kuepuka ajira za upendeleo na kujuana.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 18(2) kinachohusu uundwaji wa kamati ya uendeshaji ya Tehama kwa kila taasisi ya Serikali, kuwa itakuwa na wajumbe wasipungua sita na wasiozidi saba, lakini katika wajumbe hao, Kambi Rasmi ya Upinzani haioni Mkuu wa Idara ya Utawala na Rasilimali watu (HRM).

Mheshimiwa Spika, Mkuu wa Utawala na Rasilimali, ndiye atakuwa na wajibu wa kuajiri, kutenga nafasi wazi, kuandaa mpango wa mafunzo; Hivyo ni muhimu kuwa mmoja wa wajumbe wa Kamati ya **TEHAMA** ya Wizara.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 28 kinachohusu taasisi za umma katika utoaji wa huduma za Serikali mtandao, Kifungu kidogo cha **(b)** kinataka kuwa na rasilimali watu yenye weledi mkubwa ili kuweza kutoa huduma bora, ili litahitaji watu wachache sana lakini mahiri na hivyo kupunguza gharama za uendeshaji; kifungu kidogo cha **(c)** kinahusu uhakika wa huduma na kuwa hiyo ndio inayohitajika na wananchi (*reliable and citizen-centric*); Kifungu cha **(d)** lugha itakayotumika ili kuwezesha wananchi kupata huduma za Serikali Mtandao. Kwa ujumla vifungu hivyo bado vinaelezea changamoto ya uelewa wa wananchi wetu wengi kulingana na kiwango chao cha elimu. Aidha, kifungu kidogo cha **(e)** kuhusu wale wote ambao kwa njia moja au nyingine hawana uwezo wa kupata huduma kwa mtandao. Changamoto hasa kwa idadi kubwa ya watanzania waishio vijijini bado ni kubwa kutokana na miundombinu inayohitajika kwa ajili ya kupata huduma husika.

Mheshimiwa Spika, Kambi Rasmi ya Upinzani inashauri kwamba; ili kuwa na mfumo imara na wenye tija wa e-Government ni lazima kuwekeza kwenye elimu na elimu ya matumizi ya komputa kwa rika zote katika jamii, sambamba na kuwa na uhakika wa huduma ya mtandao, uhakika wa

umeme hasa vijijini na mwisho ni kuwa na uhakika wa hardware kwa maeneo yote ya nchi.

Mheshimiwa Spika, kifungu cha 35(1) kinasomeka kuwa; ***“The Minister may, with the advice of the Authority, for the purpose of efficient Government authorize any service provider to integrate with the government systems, maintain and upgrade the computerized facilities and perform such services as it may be specified, by order published in the Gazette.”*** Pamoja na uwepo wa kifungu hiki, Kambi Rasmi ya Upinzani inataka Serikali kuheshimu sheria na kanuni za uendeshaji wa makampuni ili kuhakikisha faragha kwa wateja na kulinda usiri kati ya kampuni na mteja.

3. HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, pamoja na malengo mazuri ya uanzishwaji wa Mamlaka ya Serikali Mtandao; Kambi Rasmi ya Upinzani ina mtazamo kwamba; malengo hayo yanaweza kukwamishwa ikiwa Serikali haitafanya marekebisho ya baadhi ya Sheria ambazo zinadhhibiti mawasiliano ya kimtandao na pia upatikanaji wa taarifa na takwimu mbalimbali za Serikali. Baadhi ya Sheria ambazo zimeonekana dhahiri kudhibiti mawasiliano ya kimtandao na upatikanaji wa taarifa ni pamoja na Sheria ya Makosa ya Kimtandao (Cyber Crimes Act); Sheria ya Takwimu (Statistics Act); Sheria ya Huduma za Vyombo vya Habari (Media Services Act) n.k

Mheshimiwa Spika, ili Sheria inayopendekezwa iweze kufanya kazi na kufikia malengo yaliyokusudiwa; Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni, inashauri na kupendekeza kwamba; Serikali ilete Miswada ya Marekebisho ya Sheria nilizoitaja hivi punde, ili vipengele pingamizi vinavyozuia uhuru wa mawasiliano ya kimtandao na upatikanaji wa taarifa na takwimu za Serikali vifutwe ili kutoa mwanya wa Sheria inayopendekezwa kufanya kazi. Ikiwa jambo hilo halitafanyika, basi sheria hii inayopendekezwa itakuwa imetungwa tu kuweka kumbukumbu kwamba kuna sheria ya Serikali Mtandao lakini kimsingi utekelezaji wake utakuwa ni changamoto kubwa.

Mheshimiwa Spika, mwisho kabisa Serikali itambue kwamba wajibu wake mkubwa ni kutoa huduma kwa wananchi ambao wengi wao (takriban asilimia 70) wanaishi vijijini ambako kuna changamoto za mawasiliano ya kimtandao (network problems). Kwa sababu hiyo, Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni inaikumbusha Serikali kushirikiana na Sekta Binafsi hususan makampuni binafsi ya simu kujenga miundombinu ya mawasiliano katika maeneo ya vijijini ili wanachi waishio vijijini waweze kunufaika na mfumo huu wa Serikali mtandao.

Mheshimiwa Spika, baada ya kusema hayo, naomba kuwasilisha.

Ruth Hiyob Mollel (Mb)

**MSEMAJI MKUU WA KAMBI RASMI YA UPINZANI BUNGENI
KATIKA OFISI YA RAIS – MENEJIMENTI YA UTUMISHI
WA UMMA NA UTAWALA BORA**

4 Septemba, 2019

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Waheshimiwa Wabunge, kwa utaratibu wetu tutaendelea na wachangiaji, lakini kwa niaba yenu wote niwapongeze wawasilishaji wa leo wote wamewasilisha kwa kengele ya kwanza. Kwa hiyo, nawapongeza sana. *(Makofi)*

Ninayo majina hapa lakini niwatangaze wageni ambao wamefika halafu tuanze na wachangiaji. Wageni walioko Jukwaa la Spika ni wageni wangu, ama watu wanasema niseme ni wageni wa Naibu Spika. Wa kwanza ni Mheshimiwa Balozi CHO Tae-Ick ambaye ni Balozi wa Jamhuri ya Korea hapa nchini, karibu sana. *(Makofi)*

Tunaye pia Ndugu Kim Dae Gun ambaye ni Afisa kutoka Ubalozi wa Jamhuri ya Korea, karibu sana. *(Makofi)*

Tunaye pia Ndugu Raphael Macha ambaye ni Afisa kutoka Wizara ya Mambo ya Nje na Ushirikiano wa Afrika Mashariki. Karibuni sana. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge ninayo majina hapa kwa uwiano tuliopo humu Bungeni. Tutaanza na Mheshimiwa Saada Mkuya, atafuatiwa na Mheshimiwa Mch. Peter Msigwa na Mheshimiwa Fredy Atupele Mwakibete ajiandae.

MHE. SAADA MKUYA SALUM: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana kwa kunipa nafasi hii. Aidha, namshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutujalia afya na uzima wa kuweza kushiriki katika shughuli zetu za leo hapa Bungeni.

Mheshimiwa Naibu Spika, shukrani zangu za dharti pamoja na pongezi ziende kwa Serikali yetu ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuleta Muswada wa sheria hii ambayo itasababisha kuanzishwa kwa Mamlaka ya Serikali Mtandao ambayo jukumu lake kubwa na mambo mengine itakuwa ni usimamizi na utekelezaji wa huduma za *e-government* na vilevile usimamizi wa *data* za kielektroniki pamoja na masuala yanayohusiana na hayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, mimi ni Mjumbe wa Kamati ya Utawala na Serikali za Mitaa na nikiri kwamba tumepata fursa pana kabisa ya kusoma na ku-*articulate* Muswada huu na tumepata ushirikiano mkubwa kabisa kwa Wakala pamoja na Wizara ambayo inasimamia Wakala wa Serikali Mtandao kwa sasa. Tumepata maelezo ya kina kabisa na ninaamini kwamba kwa niaba ya wenzangu naweza kuthibitisha hili kwamba tume-*articulate* vizuri Muswada huu. La kufurahisha zaidi ni kwamba Serikali karibu iliyachukua maoni yetu mengi tuliyokuwa tumeyatoa na imeyaingiza katika Muswada huu. Tunaipongeza sana Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa umahiri mkubwa nachukua fursa hii kwa niaba ya wenzangu, Wajumbe wa Kamati kupongeza umahiri wa kazi za Mtendaji Mkuu wa Wakala wa Serikali Mtandao, Dkt. Bakari Jabiri. Anafanya kazi nzuri sana na hatimaye kuthibitisha kwamba sasa wakala ili tuweze kudhibiti na kusimamia Serikali Mtandao lazima uende kuwa mamlaka. Tunapongeza sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, pamoja na jitihada hizi zinazoendelea, vilevile Bunge letu Tukufu limeonesha mfano na wakati tunataka kupitisha kuundwa kwa Mamlaka ya Serikali Mtandao, leo hii tumethibitisha kwamba hata Bunge letu linaelekea katika matumizi ya mtandao kwa maana kwamba *Order Paper* yetu ilikuwa katika simu zetu, baadhi tumekuja kufundishana humu humu ndani lakini *ultimately* ni kwamba tumepata *Order Paper* kwenye *Electronic Devices*. Nakupongeza sana Mheshimiwa Naibu Spika.

Mheshimiwa Naibu Spika, dhana ya Serikali mtandao pamoja na mambo mengine, vilevile inaendana kabisa na siyo tu kuweka mifumo ya kielektroniki kwa ajili ya kutoa *service* kwa wananchi, lakini vilevile ili tuone kwamba dhana hii ya Serikali mtandao iwe *beneficial* ni kwamba *service delivery* kwa wananchi iwe *enhanced* au iwe imeimarika.

Mheshimiwa Naibu Spika, hili tumeanza kwa sababu sasa hivi tunakuja tu kuweka sheria kwa ajili ya mamlaka, lakini Serikali yetu imeingia katika *initiatives* hizi za kutoa *services* kwa wananchi kwa kupitia njia ya mitandao kwa muda mrefu sana. Tukianza pengine kwa upande wa Hazina kuna hizi *electronic fiscal devices* kwa ajili ya kukusanya mapato. Hili pamoja na changamoto zake, lakini tumeendelea kufanikiwa kwenye hili sasa hivi Serikali mapato yake yanaongezeka kutokana na *enhanced devices* au *services* ambazo zinatumia *electronic*.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile uanzishwaji wa *e-government gateway* ume-*enhance* kwa kiasi kikubwa sana na malipo mengi yanafanyika katika mtandao. Katika utaratibu huu nalipongeza sana Shirika letu la Nyumba (*NHC*), sasa hivi linakwenda vizuri na katika hilo yaani kumekuwa hakuna matatizo *so far* wanajitahidi sana. Vilevile pamoja na Wizara ya Fedha, mabenki yetu yameendelea kutumia hii *e-government initiative*. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini kwa upande mwingine, *e-government* siyo tu kutumia *IT* lakini *e-government* lazima iendane na dhana ya *reliability* ya *services*

zenyewe, iendane vilevile na *credibility* ya vifaa ambavyo vinatumia *e-government*. Kwa mfano, sasa hivi tumeona kwamba kutakuwa kuna *counters* kwa sababu siyo kila mtu anapenda kuona maendeleo kama haya. Kuna baadhi ambao hawapendi maendeleo, hawapendi sana kuiona nchi ina-*prosper*, wanakuwa wanakwamisha hizi juhudi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, tukiona sasa hivi tumeanza kukamata vifaa vya ki-*electronic* ambavyo ni *fake*, *EFDs* ambazi ni *fake*; dhana ni nzuri lakini kuna watu wataingia humo na kuweka vitu ambavyo haviendani na dhana nzima. Kwa hiyo, tutakuwa tuna kazi kubwa ambayo itakuwa inatukabili mbele yetu.

Mheshimiwa Naibu Spika, *security* na *trust* ya *e-government* ni jambo kubwa na ni jambo la msingi. Kwa hiyo, mamlaka yetu ambayo tunakwenda kuipa kazi hii ihakikishe kwamba kunakuwa kuna *security* na *trust*. *Security* kwa maana ya vifaa pamoja na mifumo, lakini *trust* ambayo wananchi wataipa Serikali kwa ajili ya kutumia mifumo hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile mamlaka yetu ihakikishe kwamba taasisi zote ambazo zinakwenda kuweka mifumo, yaani *e-government systems*, ziwe zina-*focus* kwenye maeneo mapana zaidi; *accessibility*, *integrity*, *accountability* pamoja na *transparency*, lakini vilevile kuwe kuna usiri (*confidentiality*) kwenye mifumo yenyewe. Mifumo hii ni zaidi ya kutoa *service delivery* lakini vilevile inakwenda pamoja na *security*.

Mheshimiwa Naibu Spika, changamoto ambazo zitatukabili ni lazima ziangaliwe. Kwanza tuna hakika kwamba kwa sababu sasa hivi tumekwenda kuweka sheria na ni lazima kwa taasisi zetu ziingie katika mifumo hii, kutakuwa kuna *leadership failures*. Siyo kila mtu kwenye taasisi zetu ambazo zitatakiwa zitoe *substances* kwa kutumia *electronic ways* atakuwa na *knowledge* ya kuweza ku-*install* na ku-*develop systems* ambazo zitatoa hizi *services*. Kwa hiyo, bila shaka mtendaji mkuu yeyote ambaye atakuwepo katika mamlaka hii ahakikishe kwamba hizi taasisi ambazo

atazisimamia ziwe na viongozi ambao watakuwa na maono ya kutumia hii mifumo ya kielektroniki.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunapokwenda katika mifumo hii tuhakikishe kwamba tunaondoa *digital divides*, maana yake siyo kila mtu atakuwa na uwezo wa kutumia hizi *electronic systems*. Kwa maana hiyo *despite* kwamba tunaondoka hapa na sasa tunakwenda *officially* katika kutekeleza hii *e-government*, ni lazima Serikali iangalie mbadala wa watu ambao watakuwa hawamo katika hiyo *digital community*. Yaani wao sasa huduma wanazitaka lakini watafanya nini wakati wao hawako *included* katika hii *electronic age* ama *digital divides*?

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, ni lazima Serikali iangalie namna gani itaweza ku-*address issues* hizi. Maeneo ni tofauti lakini kuna mahitaji tofauti. Kuna watu ambao watakuwa na ulemavu wa uoni, hawaoni, hawawezi kutumia vifaa kama hivi, wao wanakuwa *taken care* vipi kwenye maeneo yao?

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile kuna maeneo ambayo kutakuwa hakuna mitandao, je, watu kama hao au wananchi kama hao ambao wanataka huduma lakini hawana *system* ya kufikiwa na huduma, wanafanyiwa nini kwenye maeneo kama hayo? Ni lazima mamlaka yetu iangalie namna bora zaidi ya kuweza ku-*articulate issues* kama hizo ambazo *definitely* zipo na zinaendelea. Pia kuna umuhimu mkubwa wa kufanya *data protection*, yaani kuzilinda taarifa za watumiaji. Kwa mfano, tunaweza tukapata wapi risiti na vitu vingine kama hivyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia ni lazima kuwe kuna *coordination* ya maeneo ambayo huduma hizi zinatolewa na maeneo ambapo wananchi wanafikia. Kuwe kuna *at national level*, lakini kuwe katika *regional level* na kuwe katika *district level*; kote huko lazima kuwe kuna uratibu mzuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuna sehemu moja nilikwenda kupata huduma lakini *system* ikawa imefeli, yule

mtu ananiambia sasa niende makao makuu, yeye mwenyewe hajaweza ku-*address* jambo kama lile. Kwa hiyo, mamlaka yetu ihakikishe kwamba kuna kuwa kuna *technical skills* na vilevile kuwe kuna *coordination* katika kutoa huduma hizi.

Mheshimiwa Naibu Spika, vile vile *Inflexibility* ya *workplaces* zetu, kuna watu wata-*resist* tu hizi *changes*, vipi hao tuna wa-*articulate* na vipi tunaweza tuka-*address* hii *issue*?

Mheshimiwa Naibu Spika, la mwisho kabisa, siyo kwa umuhimu, lakini naomba nili-*address*; hii sheria yetu ni sheria ambayo itakuwa inatumika kwa taasisi ambazo zitakuwa ziko kwenye Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Zanzibar kuna *e-government as well* lakini hatujaoneshwa ama pengine labda Waziri atakapokuja atuambie ni namna gani sasa wataweza ku-*converge* pamoja na mamlaka ambazo zinatoa *e-services* kwa upande wa Serikali ya Mapinduzi ya Zanzibar? Kwa sababu *e-government is all about also security*.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa tujue kwamba mifumo yetu yote inakuwa katika *level* nzuri zaidi za kiusalama. Hapa patahitaji mwelekeo wa sera. Sasa je, ni sehemu gani ambazo Serikali zetu mbili hizi zitaweza kukutana na kuweza kueleza mikakati ya kiseru kwa ajili ya kutoa usalama wa mifumo yetu ambayo itatumika katika Serikali kwa ajili ya kutoa huduma pamoja na mambo mengineyo?

Mheshimiwa Naibu Spika, *otherwise*, nakushukuru na ninaunga mkono hoja. Ahsante. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Nilikuwa nimemtaja Mheshimiwa Mch. Peter Msingwa, atafuatiwa na Mheshimiwa Fredy Atupele Mwakibete na kama muda wetu utakuwa bado unaruhusu, atachangia Mheshimiwa George Malima Lubeleje.

MHE. MCH. PETER S. MSIGWA: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi. Nianze kwa kusema, dhana nzima ya Serikali Mtandao ni jambo jema ambalo kimsingi litarahisisha mambo mengi katika nchi yetu. Niseme tu kwamba Muswada wenyewe kwa mtazamo wa Kambi na mimi vilevile nauona ni Muswada njiti (*premature*). Nasema ni *premature* kwa sababu hizi ntakazozieleza.

Mheshimiwa Naibu Spika, picha halisi ukitaka kujua *access* ya *internet* katika nchi yetu ni hata leo tulivyoanza kuletewa *Order Paper* kwenye Simu Janja mikononi mwetu. Wabunge wengi hapa wamehangaika hawajapata hii *Order Paper*. Hii inaonyesha ndiyo picha halisi ya namna gani ndiyo tunaweza tukawafikia watu huko nje. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, tukiwa wakweli, Watanzania wengi wameanza kuziona *computer* wanavyofika Chuo Kikuu cha Dar es Salaam. Wanaanza darasa la kwanza, wanasoma shule za mwanzoni *computer* hawazijui, kwa hiyo uwezo wa kutumia *computer* na kujua *computer* katika nchi yetu uko kwa kiwango cha chini sana. Serikali masuala ya umeme ndiyo tunahangaika sasa hivi na *REA* lakini elimu ya *computer* bado haijawafikia Watanzania walio wengi na hata hizo *computer* ambazo ziko katika Ofisi zetu za Serikali, Watendaji wengi wa Serikali wanajua kutumia *program* za *Word* na *Excel* kwa hiyo *computer* zenyewe tulizonazo ndani ya Ofisi zetu za Serikali hatuja-*utilize* kiasi cha kutosha. Kwa mtazamo wangu tumeanza na *secondary* tumeacha *primary* tuki-*assume* kwamba tukimaliza *secondary* huku chini tutaweza kufanyakazi. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, Bill Gate wakati anaanzisha *Microsoft* mwaka 1975 walipingana na *IBM*. *IBM* waliamini kwamba dunia inahitaji *computer* tano lakini Bill Gate alisema nataka kila nyumba ya mtu duniani awe na *computer*. Ni miaka 43 sasa hivi imepita leo ukiangalia ni Watanzania wangapi wana Simu Janja, kwa maana kwamba hatukuweza ku-*catch wave* dunia inakwenda wapi. Wataalam wanasema “*if you want to be a head you got to know things that other people don't know*”, lazima

uvijue vitu ambavyo watu hawavijui ndipo utakwenda kwenye mafanikio. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kama Serikali tumekuwa tuna-*slow* halafu tuna-*assume* kwamba tukijua haya mambo ya juu tukaacha mambo ya *primary* mambo yatakwenda vizuri. CHADEMA tumefanya ni msingi, tumezunguka karibu Kata nzima, kuna Kata zingine kumpata mtu mwenye *smartphone* hayupo na ukimpata ni wa CHADEMA naye amekosa ajira amerudi kijijini! *How are we going to implement this?* Huu ni ukweli tunataka tusaidie. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, ukienda kwenye Serikali yetu mpaka leo kuna watu wanaondoka na Ma-*file* hapa anatoka nalo *File* Dodoma anampelekea Katibu Mkuu Dar es Salaam akasaini, sasa hii tuna-*implement* vipi? Wakati hata hizi *organization* binafsi zilishaacha hayo mambo muda mrefu sisi kama Serikali tunasuasua. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo la pili; kwenye faida za huyu Muswada ambazo nakubaliana nazo, mmesema "*transparency, accessibility, efficiency na cost*" kwamba tunapunguza *cost*, sasa kama ni wakweli tunataka tupunguze *cost* kwanini hamja-*incorporate* Sheria ya Uchaguzi humu ndani tupunguze *cost* ili kuwe na *transparency*, kuwe na *accessibility*, kuwe na *efficiency*, ili haya mambo yote ya uchaguzi tuyaingize humu ndani mbona hamjayafanya? (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo hii sheria ni nzuri, inatamanisha lakini utekelezaji wake ni mgumu kweli. Hatujaambiwa hapa uwezekano wa *internet*, Watanzania wanaofikiwa na *internet* wangapi, yaani *internet* itafika wapi kama nilivyosema umeme haupo ni kwa kiasi gani lakini inaonyesha ni *less than five percent!* Hizi *WiFi* zinafika wapi, *less than five percent* tunawafikia sasa tunakuja na huu Muswada, ndiyo maana nimesema Muswada huu ni njiti *pre-mature* pamoja na kwamba ni mzuri na dhana nzima mimi naiunga mkono. (*Kicheko*)

Mheshimiwa Naibu Spika, Muswada huu vilevile Msemaji wa Kambi ya Upinzani amezungumza jinsi ambavyo Tanzania tulijitoa kwenye *OGP* sasa kwenye Muswada hatujabadilisha hizi sheria ambazo tulijitoa, hatujasema lakini sasa hapa tutashirikiana je na Kimataifa. Kuna watu watafanya biashara tutaingiliana nao lakini hatujasema ni namna gani baada ya kujitoa katika mambo ya uwazi tutalinganishaje. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, pili ni suala la Miswada ambayo tuliipitisha hapa na tulilalamika hizi Sheria haziendani na ulimwengu unavyokwenda, masuala ya *Cybercrime Act* kwa mfano, masuala ya *Statistics Act*, masuala ya *Media Service Act*, haya mambo yote yanaingiliana na Muswada huu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo Serikali imeuleta Muswada ambao ni *pre-mature*, tulitakiwa tujiandae, tujipange vizuri, tuwe na weledi wa kutosha, watoto wetu tuwafundishe. Wenzetu Rwanda walianza wakafundisha kwanza watoto mashuleni, watu wakawa na weledi wa *computer*, wakajifunza wanapokuja kwenye *internet* na kutengeneza *e-Government* kinakuwa ni kitu ambacho kinawezekana. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, mliahidi wakati wa uchaguzi kwamba mtaleta *computer* za Walimu hamjaleta mpaka leo. Mfano mzuri kuna Halmashauri moja huko Moshi imejiongeza inataka kununua *iPad* kwa ajili ya Madiwani ili waingie kwenye hiki tunachokifanya na hii imefanyiwa siasa haiwezekani. Kwa hiyo ni kwamba mlikuwa hamjajipanga vizuri, mmeuleta huu Muswada *pre-mature* ningeomba Mheshimiwa Waziri tafakari vizuri, dhana nzima ni nzuri tunaunga mkono lakini tumeanza mambo ya *secondary* tumeacha mambo ya *primary*.

Mheshimiwa Naibu Spika, nikushukuru sana. (Makofi/
Kicheko)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Tunaendelea na Mheshimiwa Fredy Atupele Mwakibete atafuatiwa na Mheshimiwa George Malima Lubeleje.

MHE. FREDY A. MWAKIBETE: Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nikushukuru kwa kunipa fursa hii na mimi niweze kuchangia kwenye Muswada huu wa *e-Government* pia niipongeze sana Serikali kwa kuja na wazo hili la Serikali Mtandao. Mimi ninaamini kwamba ni wakati sahihi na ni wakati muafaka kwa sababu kila jambo lina mwanzo halafu unaendelea na *progress* na ninaamini hivyo kwa sababu nimeyaishi maisha ya *IT, ICT* na nimeyafanyia kazi kwa muda mrefu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza ningeanza kwa kuuchambua Muswada kama ifuatavyo:-

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza Muswada huu una umuhimu mkubwa. Umuhimu wake umadhihirika kama ambavyo Kamati pia ya Bunge imeeleza pia Sheria yenyewe ama Muswada wenyewe unajieleza vizuri, nami ningetamani niongezee mengine ambayo hayapo kwenye Muswada kwamba pengine ungeenda *extra mile* zaidi hasa katika suala zima la *E-government* pamoja na masuala mengine ya kimtandao.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunafahamu kwamba siku hizi dunia ni kama kijiji, dunia iko kiganjani na umuhimu wa Muswada huu unadhihirika pale ambapo biashara na viwanda kwa kutumia njia ya mtandao utafanyakazi lakini kuna huduma za kifedha, kuna huduma za umeme, kuna huduma za simu, kuna utafiti wa maendeleo ya kisayansi, kuna kilimo, kuna afya, kuna ardhi, kuna elimu, kuna maji, kote huko TEHAMA inaingia. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, muhimu zaidi kwa sabbau TEHAMA siku hizi wenzetu duniani kote wanatumia TEHAMA katika sekta mbalimbali na sekta hizo ambazo nimezitamka hapa nikianzia na suala la elimu naamini kwa sababu *e-Government* itakuwa inasimamia suala la *E-Learning*

(*distance learning*). Leo hii tunaona *Open University* ni miongoni mwa Vyuo Vikuu ambavyo vinafanyakazi vizuri katika Nchi yetu ya Tanzania kuvishinda hata Vyuo vile ambavyo wanafunzi wanakwenda *field* na bado ninaamini kupitia Muswada huu kwamba kutakuwa na *integration* kati ya vyuo vya Tanzania na vyuo vya nje kupitia *e-Government* ili wafanye *connection* na *coordination* kwa taasisi lakini pia na *course* ambazo zitakuwa hazitolewi hapa nchini. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, pia kupitia Muswada huu ninaamini, kupitia *e-Government*, biashara mtandao (*e-Commerce*) itafanyakazi vizuri na leo hii wakulima wetu wengi wanalima, wanazalisha lakini masoko yao yanakuwa hafifu ama hawapati taarifa zilizo sahihi. Naamini kupitia *e-Government* watapata taarifa zilizo sahihi na kwa wakati pia kujua masoko duniani yanakwendaje. Hii ni rahisi tu kwa sababu Serikali inakuwa na *database* ya wananchi wake wote na wote wanaotumia simu haijalishi iwe ya *Android* ama ni simu ya kawaida wanaweza wakapata taarifa kupitia *sms bulk bundles* na vitu kama hivyo. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, pia natambua kwamba matumizi ya TEHAMA kwenye sekta ya afya Serikali imeshaanza kufanya naipongeza na inaweza ikaenda *extra mile* zaidi kwenye masuala la *telemedicine*. Nimekuwa nikizungumza habari za namna gani Daktari mmoja anaweza akatibu wagonjwa zaidi na popote ndani ya nchi ya Tanzania na hili limefanyika na ninaamini wanaweza wakaenda zaidi kwasababu hii *telemedicine* ni pale Daktari kwa mfano anakuwa Dar es Salaam anaweza akahudumia moja kwa moja mgonjwa aliyeko Mwanza, ama Kigoma, ama Mbeya, ama Zanzibar kupitia *e-Government*.

Mheshimiwa Naibu Spika, leo hii ninaamini kuna kitu sasa hivi kipyua kinaitwa *Extension for Health, Community Health Care* kwa maana kwamba wale wataalam wa afya anaweza akawa Daktari yuko Dar es Salaam anashauriana na kesi mbalimbali katika vituo vya afya, ama hospitali za Wilaya, ama za Mkoa, ama Rufaa na wana-*share* na wakati mwingine kwa kuwa mfumo huu unaruhusu kupiga picha

yule mgonjwa halafu yule Daktari akapata *specification* ama akapata *description* za huyo mgonjwa lakini zaidi watapata maarifa *at the same time* badala ya kusafiri umbali mrefu kumhudumia mgonjwa na wakati mwingine huwa wanapoteza maisha wakiwa safarini. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, ninaamini kupitia *e-Government*, uchumi wa kidijitali (*digital economy*) utafanyakazi vizuri. Leo hii tunapoteza mamilioni ka mabilioni ya fedha kupitia matangazo ya mtandao ambapo Serikali haipati kodi yake. Kila mmoja anaweza akatangaza kwa njia ya *website*, anaweza akatangaza kwa njia ya simu, anaweza akasoma lakini wenzetu nchi zilizoendelea ukienda Marekani kuna Amazon, ukienda China, ukienda maeneo mengine mbalimbali duniani biashara ya uchumi wa kidijitali imeshamiri kila kona.

Mheshimiwa Naibu Spika, leo hii unaweza ukawa ume-*order* bidhaa yako kutoka Marekani ama China na ikakufikia pale ulipo, kwa nini Tanzania tusipeleke bidhaa zetu, huduma zetu nje ya Tanzania kwa njia hii ya TEHAMA. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, pia katika Muswada limezungumzwa suala la kwamba kila ambapo kutakuwa na miundombinu ya kujenga majengo lazima pia wa-*consider infrastructure* ya TEHAMA. Naamini hili litakuwa na muhimu na la msingi sana kwa sababu leo hii majengo mengi yanajengwa yanakuwa hayapewi kipaumbele kuweka *infrastructure* ya TEHAMA. Ninaamini pia kama watafanya *consideration* pia ya ulinzi na usalama katika maeneo hayo, kwa maana ya kwamba *camera* na vitu vingine itarahisisha zaidi suala zima la TEHAMA.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia ningetamani sana nizungumze masuala mazima ya *security* katika Muswada huu. *Security* ni muhimu sana katika Nchi yetu ya Tanzania. Tunakwenda katika digital na humu wameandika kitaalam zaidi kuna vitu kama *firewalls* ambayo inakuwa ndani ya *software* kwa ajili ya kuzia wale wadukuzi wa taarifa muhimu na kupeleka sehemu nyingine na wakati mwingine wana-

develop viruses ambazo zinakuja ku-*explore* ama kuja kupata taarifa kwenye simu yako ama *computer* yako na kupeleka sehemu nyingine. Mimi ningeshauri kwamba eneo hili likaziwe mkazo zaidi na tutumie wataalam wetu wa hapa nchini na ndiyo maana Muswada umekuja kwa wakati, naipongeza Serikali. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, katika *softwares* hizi tunazo-*develop* ningetamani sana tutumie kitu kinaitwa *open source software*. *Open source software* itaipunguzia Serikali gharama kubwa kuliko ilivyo sasa. Mara nyingi kuna *software* kama *Microsoft Office* tunanunua, tuna-*import* wakati tungeweza kutumia mbadala kama *Openoffice* ambazo ni *free* na *license* yake ni *free* mwaka mzima lakini *Microsoft Office* kila mwaka inabidi u-*renew* inategemeana na *license key* ulizonazo. Vilevile kuna *software* nyingi tu mbali na *Microsoft Office*, kuna *software* kama *Ach* ambazo zinatumiwa katika masuala mazima ya ardhi, *management information systems*, kuna *software* kama *postgres* lupande wa *backup* ya *database*, kuna *Linux*, kuna *Apache*, kuna *tomcat*, kuna *software* nyingi sana ambazo tunaweza tukazitumia sasa badala ya kununua na *maintenance* yake inakuwa gharama zaidi tukinunua kwa sabbau lazima mtahitaji watu ambao wametengeneza hizo *software* na kila mara mtahitaji kununua *licenses* ambazo haitakuwa salama kwa nchi yetu. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, suala zima lingine ambalo ningetamani kuzungumza ni suala zima la *Strong Data Backups*. Leo hii tuna *Data Center* ambayo iko pale Kijitonyama Dar es Salaam na ninaamini tukiwa na *backups* sehemu tofauti tofauti za nchi ambazo zinafanya *synchronization* kila iitwapo leo itakuwa ni jambo la muhimu zaidi kuliko kutegemea *Data Center* moja ambapo kunaweza kutokea *catastrophy* zozote zile labda matetemeko ya ardhi, ama kuungua kwa moto wa majengo tunaweza tukapoteza *data* nyingi sana ambazo tumetumia gharama kubwa kwa ajili ya kuzipata. Kwa hiyo, ningeshauri kwamba tuwe na *data center* maeneo tofauti tofauti ambazo zitakuwa zinafanya *synchronization* na kuwa kitu kimoja. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, pia ningeshauri mifumo yote ya Serikali hasa mifumo ya malipo inayotumika ngazi ya TAMISEMI iwe na uwezekano wa kuwa katika *offline mode*, in case kama kuna changamoto ya *internet* basi mifumo ile isisimame kufanyakazi iendelee kufanyakazi, ikifika *internet* wakati wa usiku ama wa saa ngapi pengine saa nane, saa tisa iweze kutuma *data* zile ambazo ziko *offline mode* kwenda kwenye *server* ambazo zimeshakuwa *stored somewhere*, kuliko hivi leo kama hakuna mfumo basi hata malipo yoyote hayawezi kufanyika. Ninaamini ikichukuliwa ile inaweza ikawa jambo muhimu zaidi. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ambalo ni muhimu zaidi ni suala zima hili la Bodi ya Taaluma ya *ICT*. Pamoja na kwamba bodi ipo itakayosimamia *e-Government* lakini taaluma yetu ya watu wa *ICT* hatujulikani, kila mmoja yuko kivyake. Natamani Serikali ije na kuwa na bodi moja itakayowaunganisha wana taaluma wa *ICT* ili wote tuwe kama zilivyo taaluma zingine za *Engineering*, kuna watu wa *Accounts*, kuna Wanasheria na wengine, sasa hivi kwa kuwa ulimwengu na TEHAMA ndiyo kichocheo kikubwa kwenye sekta zote za maendeleo, hatuna sababu ya kutokuwa na Bodi ya *ICT* Tanzania kama zilivyo Duniani. Kwa mfano kuna *Sisco Satisfied Network Associate*, kuna *Sisco Satisfied Network Professionals*, kuna *levels* tofauti ndiyo maana tunaona Mataifa mengine yameendelea kwasbabu watu wa *IT, ICT* wametambuliwa vizuri. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine ningetamani ku-share pamoja na Serikali ikachukua ushauri huu ni suala zima hili la *sharing data online* na *approval*. Tumezungumza hapa kwamba wakati mwingine makaratasi yanakuwa mengi, napongeza Bunge lako kwamba limeanza sasa litakuwa kidijitali na kwa mfumo huo ninaamini kwamba hata Serikali ifanye ku-*approve documents* zake kwa njia ya mtandao. Suala zina la ku-*save time* na ku-*save cost* ndipo itakapofanyakazi hapa.

Mheshimiwa Naibu Spika, ninaamini muda wangu umekwisha itoshe tu kusema naunga mkono sana Muswada

huu ni Muswada muhimu kwa Taifa letu kama ambavyo yalivyo Mataifa yaliyoendelea.

Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante sana kwa kunisikiliza. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Mheshimiwa George Malima Lubeleje atamalizia muda uliobaki.

MHE. GEORGE M. LUBELEJE: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru kwa kunipa nafasi ili nami niweze kuchangia hoja hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza mimi ni Mjumbe wa Kamati ya Kudumu ya Utawala na Serikali za Mitaa kwa hiyo mchango wangu utakuwa ni mfupi kwa sababu tumechambua kwenye Kamati. Ninampongeza sana Mheshimiwa Waziri kwa kuleta Muswada huu Bungeni.

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali mtandao itasaidia sana kupunguza matumizi ya karatasi katika maofisi yetu, katika vikao mbalimbali. Karatasi zinazotumika katika vikao ni nyingi sana na hii inasababisha ukataji wa magogo ni mengi kwa hiyo mazingira yetu yanaharibika kweli. Ninahakika Serikali mtandao itasaidia kupunguza matumizi ya karatasi na hata ukataji wa magogo utapungua. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, Serikali mtandao vilevile itasaidia sana Wananchi wetu kupata huduma kule kule walipo. Zamani walikuwa wanasafiri kutoka mbali. Kwa mfano, mtu anatoka Ipera, anatoka Rudi, anatoka Zoisa, anatoka Mlali, anatoka Mima, Mkanana kufuata huduma katika Maofisi lakini Muswada huu ukipita uwe Sheria wananchi hawatalazimika tena kufuata huduma katika Maofisi kwa sababu huduma hizi watakuwa anazipata kule kule walipo, wananchi wetu tunashukuru wana mitandao, wengi wana simu. Kwahiyo, nina uhakika kabisa watapata taarifa, watapata huduma bila tatizo lolote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile Serikali mtandao itaboresha utendaji katika Serikali kwa sababu huduma zitakazotolewa na Serikali mtandao au Serikali haitazingatia muda hata kama muda umekwisha lakini Serikali itaendelea kuwahudumia wananchi. Kwa hiyo, nawashukuru sana Mheshimiwa Waziri kuleta Muswada huu kwa sababu wananchi wetu hawatapata shida ya kusafiri na kufanya mambo mengine. Vilevile utunzaji wa taarifa utakuwa ni mzuri kuliko utunzaji wa taarifa kwa sasa zinatunzwa katika makaratasi, mafaili kwa hiyo inakuwa ni kazi ngumu sana. Mara nyingi mafaili au makaratasi yanapotea huduma za wananchi zinapungua. Nina uhakika Serikali mtandao tukipitisha Muswada huu itaboresha huduma kwa wananchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana Waheshimiwa Wabunge mlioweza kuchangia, tutaendelea na uchangiaji mchana. Wachangiaji wetu wa mchana watakuwa ni Mheshimiwa Hamidu Bobali, Mheshimiwa Riziki Lulida, Mheshimiwa Mwanne Mchemba na Mheshimiwa Angelina Adam Malembeka.

Waheshimiwa Wabunge, jambo lingine ni la jumla na nitalirudia tena baadaye ni namna yetu ya matumizi ya lugha yetu ya Kiswahili nasi ndiyo tunataka tuwe vinara na ukinara wetu ni pamoja na kuonesha namna ambavyo Kiswahili kimesheheni msamiati. Tukiona kwamba kila wakati kuna ulazima wa kuweka Kiswahili na Kiingereza maana yake hatujakamilika kwa sababu Waingereza wakizungumza hawachanganyi na Kiswahili na pia ukiwasikiliza Wajerumani wakizungumza hawachanganyi na Kifaransa, tukishaona kuna umuhimu wa kila tunapozungumza Kiswahili kuweka maneno ya lugha nyingine ni kama lugha yetu basi hajjakamilika. Kwa hiyo, tujitahidi kadri inavyowezekana sisi kuonyesha mfano maana tunajinasibu kwamba sisi ndiyo wenye Kiswahili, hivyo tuoneshe mfano kwamba Kiswahili wenyewe tunakijua, tunaweza kukitumia na kina msamiati ambao umekamilika.

Waheshimiwa Wabunge, baada ya kusema hayo nasitisha shughuli za Bunge mpaka Saa Kumi na Moja Jioni leo.

(Saa 7.00 Mchana Bunge lilisitishwa mpaka Saa 11.00 Jioni)

(Saa 11.00 Jioni Bunge lilirudia)

NAIBU SPIKA: Tukae.

Waheshimiwa Wabunge, tunaendelea na wachangiaji. Mheshimiwa Hamidu Bobali, atafuatiwa na Mheshimiwa Riziki Lulida, Mheshimiwa Mwanne Mchemba ajiandae.

MHE. HAMIDU H. BOBALI: Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana, mchango wangu nimeugawa katika maeneo mawili makubwa, kwanza nitazungumza kama Mjumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Utawala na TAMISEMI ambao ndiyo tulikuwa na jukumu la kujadiliana na Serikali juu ya namna bora ya kuufanya huu Muswada uje kuwa Sheria nzuri. Lakini pia nitakuja kuchangia sasa kama Mbunge wa kawaida ili nione michango yangu Serikali inaweza kui-*accommodate*.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwanza nimshukuru sana Mheshimiwa Waziri na Mheshimiwa Naibu Waziri wa Wlzana hii kwa ushirikiano mkubwa waliotupa Wajumbe wa Kamati wakati tunajadili Muswada huu. Kwa mara ya kwanza katika historia ya kuwepo Bungeni nimeshuhudia Serikali ikikubali mapendekezo ya Kamati zaidi ya asilimia 90, mapendekezo na *schedules of amendment* ambazo Kamati tulikuwa tumeziona tukajadiliana nao Serikali ikazi-*accommodate*. Kwa hiyo tunashukuru sana Mheshimiwa Waziri na timu yake na Katibu Mkuu Dkt. Laurian Ndumbo kwa kazi nzuri ambayo wamifanya lakini pia nimpongeze Mtendaji Mkuu wa huu Uwakala Dkt. Bakari Jabiri na yeye kwa ushirikiano mzuri ambao alikuwa anatupa Wajumbe kwenye Kamati.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, kwa ujumla uelewa wangu wa kawaida na maelezo ya kutosha yaliyoletwa na Serikali kwenye Kamati yamenifanya niamini kwamba sisi tumechelewa kuingia kwenye *e-government*. Nimesema hivyo kwa sababu lengo la Serikali mtandao pamoja na mambo mengine pia ni kurahisisha utoaji wa huduma lakini pia kukwepa kwepa mambo ya *bureaucracy* ikiwemo pia ku-*save* gharama ambazo *unnecessary* kabisa. Kwa hiyo, maoni yangu kwa kawaida na maelezo ya Serikali na namna tulivyopitia na kuujadili tulipata wadau waliofanya utafiti wa kutosha juu ya mambo ya *e-government* yamenifanya niamini kwamba tulichelewa, tulihitaji kuwa mbali zaidi wakati huo.

Mheshimiwa Naibu Spika, nikija sasa kuchangia kawaida kama Mbunge, yako mambo ambayo ningeweza kuyashauri na ningeomba Serikali wayaangalie inawezekana isiwe sehemu ya sheria wanaweza wasi-*accommodate* kwenye sheria leo lakini wayaangalie kwenye mustakabali wa Taifa letu. Jambo la kwanza, Mheshimiwa Waziri wakati anawasilisha, hotuba yake asubuhi, ameeleza kwenye ukurasa wake wa mwisho amesema sehemu ya 11 inapendekeza kufanya marekebisho katika sheria mbalimbali yanayotokana na kutungwa kwa sheria ya Serikali Mtandao na sheria zenyewe ambazo zinaombewa kufanyiwa marekebisho ni sheria ya miamala, *electronic* namba 13 ya mwaka 2015 na Sheria ya Ununuzi wa Umma Namba 7 ya mwaka 2011.

Mheshimiwa Naibu Spika, nilikuwa napendekeza hapa, sheria nyingine ambayo ilipaswa pia iwe *accommodated* ni sheria ya uchaguzi, *National Election Act* ili tunakokwenda huko tuachane kabisa kuwa na chaguzi ambazo zinatumiya makaratasi na pia chaguzi ambazo zinalaumiwa kwamba inawezekana kumefanyika *election leakages*. Sasa tukiwa na Serikali mtandao, usiishie tu kwenye kupeleka taarifa za watendaji wa vijiji, kata kwenda halmashauri na kwenda Serikali. Twende mbali hata zoezi la upigaji wa kura *especially* uchaguzi mkuu lipigwe kwa kutumia vifaa ya *electronic*. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, nalisema hili *with authority*, nchi ya kwanza ambayo hata sisi Kamati tumei-*refer* kwenye ukurasa wa 6 wa hotuba yetu ni nchi ya Denmark ambayo inatajwa kuwa ndiyo imefika mbali kwenye masuala ya *e-government* kuliko nchi zote Duniani.

Mheshimiwa Naibu Spika, nenda mafanikio ya Denmark, mafanikio ya kwanza ya Denmark ni nchi ambayo haina rushwa, ndiyo nchi yenye kiwango kidogo cha rushwa duniani kuliko nchi zote lakini la pili inatajwa kuwa ndiyo nchi yenye demokrasia na nchi ambayo hakuna ubadhilifu kwenye uchaguzi kwa sababu hata upigaji kura Denmark wanatumia mfumo wa *e-government* na nimeushuhudia kwa macho yangu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, ningepomba pamoja na mambo mengine, hili liwe *accommodated* ili tunapkwenda uchaguzi unapofika tupige kura, mpiga kura anaenda pale badala ya kwenda kujaza kwenye makaratasi mtu anakwenda anagonga kidole, tiki ikitiki pale anaondoka, kura zinahesabiwa, ndani ya saa mbili mshindi anajulikana na hii itakuwa imetusaidia sana na *e-Government* itakuwa ina maana sana na malalamiko mengi yataondolewa kwamba watu wanashinda kwa kuiba na kufanya *forgery*. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, jambo lingine la muhimu, Serikali iangalie uwezekano wa kuwapatia *laptop* watendaji wa vijiji na watendaji wa Kata ili kurahisisha utendaji kazi wakati wa *e-government* na hili liwe kwa kuanzia Ofisi ya TAMISEMI kwa sababu Ofisi ya Rais TAMISEMI ina watendaji wengi kuanzia huko chini kwenye mitaa, vijiji, inashindikana, tuwape walau *laptop* mojammoja watendaji wa vijiji na wa Kata ili *e-Government* iwe na maana isiwe tena bado tumeingia kwenye *e-Government* bado m akaratasi yanatumika, tuanzie kule chini kwenye vijiji na kwenye Kata itakuwa inaleta tija sana sana. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, hoja ya je tunazo kompyuta za kutosha au *smart phone* za kutosha kuweza kutumia,

ndugu zangu *e-Government* haihitaji, sio lazima uwe na kompyuta, uwe na simu kwa mtu wa kawaida za *smart phone*. Hata ukifanya ukitumia simu ya tochi, kwa namna ya mafunzo tuliyoyapata sisi na uelewa tuliojengewa hata simu ya tochi inaweza ikaendesha *e-Government* isipokuwa inahitaji uelewa. Watu wajengewe uelewa, waeleweshwe papatikane semina za kutosha jambo hili linaweza likatusaidia sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, nakushukuru sana. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana Mheshimiwa Bobali hasa kwa ushauri wa kupiga kura kielektroniki lakini naamini pia umejaribu kufuatilia na kusoma changamoto zake mahali ambapo wameshatumia hiyo sijui kama wewe utajikuta uko humu ndani. Mheshimiwa Riziki Lulida atafuatiwa na Mheshimiwa Mwanne Mchemba.

MHE. RIZIKI S. LULIDA: Mheshimiwa Naibu Spika, nikushukuru i kupata nafasi hii kuchangia hoja ambayo iko mezani. Kwanza ninaunga mkono hoja hii kwa asilimia 100 kwa vile kwangu naona italeta mafanikio makubwa na kuboresha uchumi wa nchi ambao utakuwa katika mahali ambapo salama kama takwimu zetu tunazozindaa zitakuwa katika usalama zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, mpaka sasa hivi uchumi ukitaka uwe sahihi ni lazima uwe na *data* ambazo ziko *protected*. Maana yangu ni katika *data* kuwa *protected* lazima kutakuwa na usalama wa hizi *data* tulizokuwa nazo. Kwa mfano nilipongeze Shirika la *TANESCO* hata kama bado kuna mapungufu lakini leo nikitaka kununua *LUKU* sipati taabu, ninaingia *online*, nalipia na kupitia katika Taasisi zote hizo, baadaye nalipia luku yangu napata umeme najikuta nakwenda vizuri sana. Maana yake ni unakuwa na imani unachokituma na ulichokipata unakiona na wao wenyewe kule katika *data* zao wanazona na hata Serikali ikitaka kufuatilia *data* zile inakuwa ni rahisi kwa ajili ya kuthibitisha nini kimefanyika.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunakuja mashirika mengi yanataka kuingia katika mfumo huu wa mtandao lakini nataka kuweko na mabadiliko katika mfumo hii ili tusilete changamoto ambazo zingine hazina mfano. Nitoe mfano, nimeipongeza *TANESCO* inakuja *DUWASA/DAWASCO* wanabadilisha *control system* kila mwezi unapolipa maji nikilipa maji leo mwezi huu napewa *code number* nyingine na *control number* nyingine, nikiingia mwezi ujao, *control number* nyingine, namba nyingine na mtumiaji mwingine kwa majina mengine. Maeneo kama haya ni mianya mikubwa ya upotevu mapato ya nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, tumepata taarifa juzi *DAWASCO* inakwenda *zero*, wanakwenda *zero* wakati kama wana mifumo kama hii ambayo ilikuwa imepangiliwa vizuri isingekuwa na urasimu wa kujikuta wanakwenda biashara *zero*, unalipa *bill*, *bill* nyingine inakuambia *NMB* imepokea pesa halali za Mheshimiwa Riziki Saidi Lulida 30,000. Muda mwingine unalipa unaona kimya hakuna kinachoendelea, mifumo kama hivi kama haikusimamiwa hata hizo *data* utakazopewa itakuwa za kupikwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, nini cha kufanya? Baadhi ya mashirika wawe na *system* ambayo inafanana isilete usumbufu. Kwa mfano leo sitaweza kukaa Lindi wakati niko Dodoma, nataka kulipa Lindi wananiambia tayari wameshanibadilishia *control unit* yangu mpaka kuipata ya Lindi itanichukua miezi miwili, tayari nimepata usumbufu mkubwa. Lakini kama inavyokuwa lwo *LUKU*, sipati tabu kabisa, hivyo *DAWASCO* wajiulize, wajitathmini ili waufanye mfumo wao usiwasumbue wananchi au wateja wao.

Mheshimiwa Naibu Spika, *data protection* inakwenda sambamba na *data communication*, *data communication* tutazipata wapi? Kwa kupitia mitandao ya *TEHAMA* kama *TIGO*, *Airtel*, *Vodacom* na mingine, kuna *SASTEL* na mingine. Je, maeneo yale tumeingia nao ubia, sisi tuko wapi? Walikuja watu wa *Airtel* kutoka namba moja mpaka *system* nzima inakuwa inamilikiwa na wao.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa katika hizi hela zetu tunazopitia katika hiyo mifumo mnazisimamiaje? Kunakuwa na mapungufu makubwa, husimamii! Eneo la *data protection* ni la usalama. Je, tumewaandaa vijana kukaa katika maeneo hayo wenye kuwa na uwezo kusimamia vitu kama hivyo, sio kutaka kusema kila mmoja anayekwenda kukaa pale lazima akawe pale, lazima iwachuje, iwafanyie *vetting* nani viongozi katika Idara hiyo. Pale utaona usimamizi unakuwa bora. Lakini ukimuweka yeyote akakae pale kwa kuwa anaijua *ICT, IT* ndiyo maeneo ambapo panaingia uchakachujaji. Unachakachuliwa kwa kupitia *hackers* au watu wakaingiza *viruses* tu basi, mara moja nchi ikaingia katika dhahama kubwa, pesa ya kwenda katika maeneo mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, mawasiliano ya pili na kwa kupitia hiyo hiyo mitandao, leo unaenda kwa mfano kuna siku nilikwenda Ngorongoro siku nzima mtandao haufanyi kazi hivyo hela yako inakaa juu kwenye benki haifiki wala ilikotoka hairudi na mtumiaji anakuwa amekaa katikati hapa. Je, mazingira haya ya mawasiliano duni na sisi tunakwenda katika mtandao mkubwa wa *digitally* na Wakala wa Mtandao wa Serikali hili mmeliwekaje? Maana yake kuwa watu wa mawasiliano na wa mitandao hii ya mawasiliano iende sambamba na Serikali, ama la! Wizi wa mitandaoni ndiyo unapitia hapo.

Mheshimiwa Naibu Spika, tunajiona sisi wenyewe katika hela ndogo ndogo tu watu wanapigia milioni moja milioni mbili, je, katika mitandao mikubwa kama hivyo ni bilioni ngapi yanayoibwa kwa kupitia mitandao hiyo na *collision* inakuwa ya sisi wenyewe wafanyakazi kwa kutumia na *hackers* mbalimbali ambao wana *collude* katika biashara namna hivyo, ni kitu kizuri lakini kama hakina usimamizi ni hatari sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, uchumi mkubwa tunaoutegemea Tanzania sasa hivi ni kilimo na mazao makubwa ya kilimo kama pamba, kahawa, korosho tayari yana mtandao mkubwa kiuchumi. Nataka nirudie tena

mwaka 2017/2018 tuliweza kupata trilioni 1.2 kwa vile zile hela ziliweza kusimamiwa je, maeneo kama hayo Serikali inaisimamiaje ili kutengeneza mitandao ambayo hela zile za wakulima hazitapata hasara iwe kwa mkulima au kwa Serikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, nataka nitoe mfano, mwaka jana watu wa vijijini waliambiwa kafungue akaunti katika benki, hela zao zote zitapitia katika benki. Usumbufu waliokutana nao wananchi ni mkubwa, anakwenda anapima koroshio zake, anaambiwa korosho zako za milioni 5, akienda benki *CRDB* jina lake halionekani, akienda *NMB* jina lake halionekani. Alichandikiwa huku sicho kilichokuwa kule. Ndiyo hapo ninaposema je, hizi *data protection* kwa wananchi iwe mkulima, iwe mlaji, iwe mtumiaji, iwe mtu wa mwisho Serikali mmezisimamiaje? Ni hatari katika uchumi lakini kama nchi hii tutakuwa hakuna usimamizi mzuri itakuwa nchi hii tumekwenda vizuri na ni kitu ambacho ni kizuri na kitatusaidia katika masuala yote ya uchumi wa nchi.

Mheshimiwa Naibu Spika, nitawapongeza zaidi taasisi ambazo zimeweza kufanya mazuri na tujifunze kwao, mtanisamehe sana pengine itaonekana nataka kuleta upendeleo. Ngorongoro wameweza kuutumia mtandao huu kwa muda mrefu, uchumi unakua siku hadi siku kwa kuwa wanaweza kuboresha. *TANAPA* mabadiliko haya ya mtandao wao wametumia kwa muda mrefu na kwa kweli wao wametoka bilioni 50 mpaka bilioni 200, haya mashirika lazima tuseme ahsante.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mamlaka ya Bandari wanakwenda vizuri lakini leo tunaona mashirika kama *TANESCO* wanakwenda zero, *DAWASCO* zero, *DAWASA* zero lakini maana yake ni, hawajaboresha. Ukienda Lindi, mtandao haufanyi kazi wa maji, wala wa *TANESCO* Lindi hamna, ukienda Mbeya unaambiwa *DAWASCO* unajitegemea kwa kutumia *analog* kuchanganya *analog* na *digital* maana yake tumejichanganya hata katika *data collection* zetu zitakuwa za kupikwa, na kama tunapata

data za kupikwa, tusitegemee mabadiliko makubwa ambayo tunaweza kuyapata. Tuhakikishe Serikali inayasimamia haya mashirika ambayo yanakwenda vizuri taarifa zao na *data* zao zikae vizuri ili kuufanya uchumi huu wa nchi uweze kwenda vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, nakushukuru sana. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Mheshimiwa Mwanne Mchemba, atafuatiwa na Mheshimwa Dkt. Mary Mwanjelwa, tutamalizia na mtoa hoja.

MHE. MWANNE I. MCHEMBA: Mheshimiwa Naibu Spika, ahsante kwa kunipa nafasi. Kwanza ni Mjumbe wa Kamati hii, lakini pia ni Makamu Mwenyekiti wa Kamati hii. Nichukue nafasi hii kwanza kabisa kuwapongeza Mheshimiwa Waziri George Mkuchika, Naibu Waziri Dkt. Mwanjelwa na Mheshimiwa Katibu Mkuu na watendaji wote wa Wizara hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, kipekee nimpongeze Mheshimiwa Kairuki, kwanini nasema hivyo? Kwa sababu wakati tunaanza mchakato huu yeye alikuwa Waziri, mchakato huu ulianza kwenye Kamati yetu baada ya kutembelea sehemu zote ambazo wakala alikuwa anasimamia. Dkt, Jabir amefanya kazi nzuri sana. Baada ya kuzunguka sasa baadaye kwa sababu ofisi haihami na *documents* hazihami, walipofika Mheshimiwa Mkuchika pamoja na Mheshimiwa Dkt. Mwanjelwa wakafuata yale na kukamilisha yale mahitaji ya Kamati. Kwa hiyo, niipongeze sana Wizara kwa kukubali mapendekezo yote ya Kamati tangu mwanzo na hatimaye leo Muswada ule umeletwa mbele ya Bunge lako tukufu. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo baada ya pongezi hizo nimeona yafuatayo lazima niyaseme. Wakati tumeanza akiwa wakala mtandao upande wa TEHAMA tulipata shida sana kwa sababu mambo mengine walikuwa hawana mamlaka tena kwa hiyo walikuwa wanafanya mambo sivyo

ndivyo lakini sasa wakipata mamlaka kamili nina imani tutakwenda mbali na mtandao hautachezewa tena. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, pia hii sheria ikipitishwa leo humu ndani niwashawishi Wabunge wenzangu tuikubali kwa sababu sisi tumepata uelewa kwa niaba ya Bunge na tumehakikisha kwamba yale ambayo yanastahili kurekebisha tuliyapeleka kwenye Wizara na matokeo yake Kamati imekubali mambo yote, lakini nitoe angalizo, baada ya kupatikana na kutungwa kwa sheria hii sasa, niwaombe mamlaka waliyopewa sasa wasimamie mambo mengi sana. Wasimamie kwenye mtandao hususan wa simu.

Mheshimiwa Naibu Spika, sasa hivi utapeli ni mwingi, wanatumia mtandao kwa sababu kulikuwa hakuna sheria wanatapeli, hususan vijijini kwa hiyo wanafanya mambo ambayo hayapo hususan kwenye haya mambo ya kampuni ya *Tigo, Voda, Airtel* na *Halotel*. Nina ndugu yangu ambaye alitapeliwa. Nimetuma pesa dakika hiyo hiyo akaulizwa wewe ni fulani akajibu ndiyo. Umepokea shilingi fulani akasema ndiyo. Wakamwambia hiyo hela imekosewa inatakiwa irudishwe. Kwa hiyo, tuangalie na mchezo ambao uko ndani ya mitandao kwenye sehemu husika, watu wamelia hususan vijijini hawajui chochote. Kwa hiyo, niombe inapoanza kazi sasa na meno haya tuliyowapa kama mamlaka ichukue hatu kwa vyombo hivyo na hasa makampuni ambayo yanazembea na kuendeleza utapeli. (Makofi)

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine niombe kwa kuwa tunawapa meno leo usajili wa simu usimamiwe ukamilike. Kwa sababu uharibifu huu unatokea kwa sababu *chip* nyingi zinauzwa mitaani, ukitaka laini unanunua mtaani. Kwa hiyo, sasa hivi kwa udhibiti na meno haya mimi nina imani kazi kubwa ataifanya ambayo itatuletea heshima na Serikali Mtandao sasa itakuwa inafanya kazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala lingine ambalo ningeliomba Wizara ni kwamba isimamie taasisi zote ambazo ziko chini ya Serikali kuhakikisha zinaingia kwenye mfumo huo

kwa ajili ya kuboresha mapato. Zamani walikuwa wanasuasua kwa sababu hawakuwa na meno sasa kwa sababu wana meno basi tuhakikishe kila fedha ya Serikali ipite kwenye mtandao huu, kusiwe na pesa ambazo zinatoka nje ya mfumo huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia katika kanuni, tuhakikishe inaweka adhabu kali kwa wale ambao watakiuka sheria ambayo leo tunaipitisha. Kwa hiyo, wale watu wapate adhabu kali na sheria isimamie sawasawa.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini Serikali mtandao itatusaidia pia, zamani mafaili yalikuwa yanapotea, kumbukumbu na nyaraka zote zilikuwa zinapotea lakini kwa hili hata wastaafu hawatapata shida, kwa sababu itakuwa zimeingia kwenye data kiasi ambacho kazi yake itakuwa ni rahisi kwa Serikali pia hata mtu anapostaafu anapata haki yake sawa.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia niombe sheria hii isaidie kudhibiti udukuzi ambao upo sasa hivi kwenye mitandao, kwa sababu mamlaka ukishapewa sasa hukaimu wala siyo wakala, kwa hiyo, utafanya kazi ambayo ni ya uhakika kiasi ambacho itatusaidia. Kwa mfano, sasa hivi usajili wa ajira, usajili wa wanafunzi imekuwa rahisi hata kijijini sisi tulipata uelewa huo. Hata kijijini watu wamesajili kwenda chuo kikuu, kupata ajira na kwenda JKT. Kwa hiyo, sheria hii ikisimamiwa vizuri na mamlaka waliopewa nina imani sasa tutasonga mbele na tutakwenda sawasawa, hatujachelewa. Mambo mengi yamechelewa lakini ni kwa sababu walikuwa wakala lakini sasa kuna mamlaka kazi kubwa itafanyika kiasi ambacho Serikali itakuwa imetendea haki wananchi wote. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, niipongeze sana Serikali kwa kukubali kuuleta Muswada huu. Nimpongeze AG pia kwa kukubali yale masahihisho ambayo tumeyapeleka sisi Wabunge lakini ameyafanyia kazi na yamepita. *(Makofi)*

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, naunga mkono hoja asilimia 100. Ahsanteni sana. (*Makofi*)

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Sasa nimwite Mheshimiwa Dkt. Mary Mwanjelwa, Naibu Waziri wa Utumishi na Utawala Bora.

NAIBU WAZIRI, OFISI YA RAIS, (MENEJIMENTI YA UTUMISHI WA UMMA NA UTAWALA BORA): Mheshimiwa Naibu Spika, nianze kipekee kwa kuishukuru Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Utawala na Serikali za Mitaa na Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni pamoja na Waheshimiwa Wabunge wote mliochangia kwa kungea vilevile kwa maandishi Muswada wa Sheria ya Serikali Mtandao wa mwaka 2019 na kwa maoni na ushauri wenu mzuri uliosaidia kuboresha Muswada huu. Hii inaonyesha ni jinsi gani sasa Watanzania kupitia Waheshimiwa Wabunge mmeona kuna umuhimu sana wa kukipa chombo hiki meno zaidi kwa sababu dunia inabadilika, uchumi unabadilika na *ICT* ni kitu *dynamic* wala siyo *static*. Kwa maana hiyo, nawapongeza na kuwashukuru sana Waheshimiwa Wabunge. (*Makofi*)

Mheshimiwa Naibu Spika, kipekee nimshukuru sana na kumpongeza Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Dkt. John Pombe Magufuli kwa kuongoza vyema suala zima hili la utawala bora na kuwa championi kabisa katika ufanisi wa kusimamia utendaji kazi Serikali vilevile katika suala zima la ukusanyaji wa mapato. Sisi Watanzania tunaendelea kumuomba na kumuinua zaidi mbele za Mungu kwa sababu kazi anayoifanya ni njema na ni takatifu sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, kupitishwa kwa Muswada huu kutasaidia sana kuboresha utoaji wa huduma kwa wananchi kwa urahisi na kwa gharama nafuu. Aidha, sheria ya Serikali Mtandao itasaidia kuondoa urudufu wa mifumo; kulinda usalama wa taarifa za Serikali na watumiaji; kupumguza gharama za kujenga, kuhudumia na kuendesha mifumo na kuwezesha mifumo kubadilishana taarifa na hivyo kuongeza tija na ufanisi wa utendaji kazi Serikalini.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika utekelezaji wa Serikali Mtandao nchini baadhi ya mambo ambayo yametokelezwa yanaendelea kuleta faida mbalimbali ikiwemo kurahisisha ulipaji wa malipo mbalimbali na kuongeza mapato zaidi katika ku-*control* kwa maana ya ule mfumo wetu wa *GPG*; uombaji wa vibali ikiwemo vile vya kusafiri nje ya nchi kwa maana ya e-Vibali na vilevile kuanzisha e-*Commerce* kwa maana ya *BRELA*, *TIC*, *TRA* na kadhalika. Vilevile katika kuomba ajira Serikalini kwa maana ya *Ajira Portal*, kuomba mikopo katika elimu ya juu, udahili wa wanafunzi wa vyuo vikuu, matibabu mtandao kwa maana ya *Telemedicine*, Ofisi Mtandao kwa maana ya e-*Office* na utunzaji wa nyaraka kwa njia za kielektroniki kwa maana ya e-*Record*. Mifumo hii yote inapatikana kwa kutumia *computer* pamoja na simu za mikononi.

Mheshimiwa Naibu Spika, hata hivyo, kwa kuzingatia changamoto za mawasiliano na uwezo wa wananchi wengi kuwa na vifaa vya kisasa, mifumo mingi imeandaliwa ili iweze kupatikana kwa kutumia simu zisizokuwa na mawasiliano ya *internet* na hivyo kuwafanya wananchi wengi hasa wale walio vijijini kuwa na uwezo wa kupata huduma hizo. Nimeona katika michango mbalimbali ambayo imezungumzia inakuwaje kwa wale ambao wako vijijini, hili nitalitolea ufafanuzi.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini kwa mara nyingine tena nikushukuru wewe binafsi pamoja na Wabunge wote waliotoa maoni yao kwa njia ya maandishi na wale waliochangia kwa kuzungumza kama nilivyosema. Tunatambua michango na maoni ya Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Utawala na Serikali za Mitaa, Kambi Rasmi ya Upinzani pamoja na Waheshimiwa Wabunge mbalimbali mliochangia, tuna Mheshimiwa Saada, Mheshimiwa Mch. Msigwa, mama yangu Mheshimiwa Mwanne Nchemba, Mheshimiwa Bobali, Mheshimiwa Lulida, Mheshimiwa Mwakibete mdogo wangu, Mheshimiwa Lubeleje, Mheshimiwa Aida Khenani na Mheshimiwa Pascal Haonga na wengineo.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba nitoe ufafanuzi kwa ufupi wa hoja mbalimbali ambazo zimetolewa kama ifuatavyo na nitazungumza kwa ufupi sana. Kuna hoja iliyokuwa imetolewa na Kambi Rasmi ya Upinzani kuhusu mwananchi wa kawaida atanufaika vipi na Sheria ya Serikali Mtandao. Serikali tumejipanga kwamba kila mwananchi sasa atapata huduma za Serikali kwa urahisi na kwa gharama nafuu popote pale alipo bila kulazimika kutembelea taasisi yoyote ya Serikali kwa kutumia simu yake tu ya mkononi hata kama ni katochi.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine limezungumzwa tena na Kambi Rasmi ya Upinzani juu ya elimu ya watumiaji hususan wananchi. Wote tunaelewa kwamba elimu kwa umma ni jambo endelevu na *behavior change ni process* na sisi kama Serikali Mtandao hili jambo tumekuwa tukilifanya wakati wote na tutaendelea kulifanya kimkakati zaidi kwenye maeneo yote iwe ni kwenye *social media, print media, TV* na sehemu zote hata kama ni radio. Pia tumekuwa tukifanya mikutano na wadau mbalimbali katika kubadilishana mawazo kila mwaka. Kwa hiyo, haya yote tutaendelea kuyafanya kwa sababu ni endelevu.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine lilikuwa ni uanzishwaji wa *community center* na *kiosk center* vijijini kwa ajili ya kutoa huduma kwa wananchi ambalo limezungumzwa na Msemaji wa Kambi Rasmi ya Upinzani. Serikali inatambua uhitaji wa center zote zilizotajwa na sheria hii inatoa fursa kwa Mheshimiwa Waziri mwenye dhamana kuweka utaratibu wa uanzishwaji wa vituo hivi kwa kushirikiana na Waziri mwenye dhamana ya mawasiliano.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine lililozungumzwa na Mheshimiwa Saada ilikuwa ni mahusiano kati ya *e-GA* ya huku Bara na kule Zanzibar. Kwa kweli *eGA* imekuwa na ushirikiano wa karibu sana na Kurugenzi ya Serikali Mtandao Zanzibar na ushirikiano huu unaendelea kuimarishwa kila siku.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine ambalo limezungumzwa na Mheshimiwa Peter Msigwa ambapo

amesema kwamba Muswada huu ni *premature*. Mimi nilikuwa naomba nimwambie mtumishi wa Mungu mwenzangu kwamba kwanza hili jambo ilipaswa tupongezwe kama Serikali kwa uthubutu na kama alivyosema Mheshimiwa Bobali tumechelewa kwa maana hili ni jambo zuri na kwenye uthubutu lazima kuwe na mwanzo na tumeweza ku-*control* mianya yote ya rushwa na ufisadi na ufanisi wa kazi katika kuboresha huduma kwa wananchi na wafanyabiashara maana siyo wananchi peke yake ni pamoja na wafanyabiashara ndio maana tuna e-Commerce.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile hili jambo ni 24/7 kwa sababu hata kama unataka kununua luku kama kuna jambo lolote sisi wote hapa ni mashahidi, hata kama umeme umekatika usiku unaweza ukanunua luku kupitia huu e-Mtandao. Vilevile unachukua ile *152*00# huduma zote unaletewa pale hata kama ungekuwa kijijini. Pia kunakuwa hakuna *interaction* kwamba lazima umuone mtu eti ndiyo uweze kupata huduma, kwa hiyo, hata kama ni usiku wa manane unapata huduma yako vizuri. Mifumo hii inaongea, haki inaongea, kwa maana hiyo huitaji kumuona mtu na ndiyo maana tunasema masuala ya rushwa hapa hakuna, ni ufanisi wa kazi kwa kusonga mbele na kanyaga twende Serikali ya Awamu ya Tano tumejipanga kuboresha zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, suala lingine ilikuwa ni umuhimu wa usalama. Naomba niliambie Bunge lako Tukufu kwamba tumepokea ushauri na tutauzingatia lakini Sheria ya Ulinzi wa Taarifa Binafsi inaandaliwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, lingine ni yale matumizi ya mfumo wa *open source* na kama tunavyoelewa *open source* ni mfumo ambao unazingatia sana usalama wa taarifa za Serikali na hili tumekuwa tukilifanya. Ndiyo maana tunasema pamoja na taarifa za usalama Serikalini vilevile hata gharama zake zinakuwa ni ndogo na kupata mapato kwa kiwango cha juu zaidi kuko palepale na tunategemea tutaendelea kupata mapato zaidi kupitia Serikali Mtandao na *data* zetu zote za Kiserikali tutaweza kuzi-*control*.

Mheshimiwa Naibu Spika, naishukuru Kambi Rasmi ya Upinzani na Wabunge wote kwa michango na maoni na ushauri uliowezesha kuboresha Muswada huu. Kama nilivyotoa ufafanuzi tutazingatia maoni yenu yote ambayo mmeyatoa na ushauri wote uliotolewa hususan kwenye utekelezaji wa sheria hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa heshima na taadhima, naomba kuwasilisha, ahsante. *(Makofi)*

NAIBU SPIKA: Ahsante sana. Mheshimiwa Angellah Kairuki, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu (Uwekezaji) kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Utumishi na Utawala Bora.

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU, UWEKEZAJI (K.n.y. WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS, MENEJIMENTI YA UTUMISHI WA UMMA NA UTAWALA BORA): Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora, kipekee napenda kukushukuru wewe binafsi, Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Utawala na Serikali za Mitaa, Msemaji wa Kambi ya Upinzani Bungeni kwa jinsi walivyoeleza masuala haya kuhusiana na Ofisi ya Rais Utumishi wa Umma. Kipekee niwashukuru sana Waheshimiwa Wabunge wote waliochangia hoja hii ya Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora kuhusiana na Muswada huu ambao wamezungumza lakini pia wengine ambao wameweza kuchangia kwa maandishi kuhusiana na Muswada huu muhimu kwa ajili ya maendeleo na maslahi ya Taifa letu.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda tu kusema kwamba michango na maoni yote iliyotolewa tunatambua kwamba imetolewa kwa lengo la kuboresha na napenda tu kusema kwamba tumeipokea. Kama ambavyo Makamu Mwenyekiti wa Kamati na Wabunge wengi waliochangia wamesema kwamba Serikali kupitia kwa Mheshimiwa Waziri, Naibu Waziri pamoja na Mwanasheria Mkuu wa Serikali kwa kweli kwa kiasi kikubwa ni kama tumepokea na tumetekeleza

maoni yote mliyoyatoa. Kwa hiyo, hatutaweza kushindwa kutekeleza ushauri mwingine ambao mmeutoa hapa wakati mlipokuwa mkichangia na kuboresha Muswada huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, napenda tu kusema kwamba masuala ya Serikali Mtandao wote mnafahamu yamekuwa yakifanyika Serikalini tangu mwaka 2004 pia haya yalifanyika baada ya kupata ridhaa ya Baraza la Mawaziri lilipofanyika kipindi hicho cha kuanzisha Wakala wa Serikali Mtandao. Ni kwa kutambua umuhimu huo wa kuwa na uratibu na usimamizi ulio bora wa masuala ya Serikali Mtandao ndipo mwaka 2012 kama nilivyoeleza Serikali iliamua kuanzisha Wakala wa Serikali Mtandao.

Mheshimiwa Naibu Spika, mtatambua kwamba ni takribani miaka 15 sasa imeweza kupita tangu Serikali ilipofanya uamuzi wa kuweza kuanzisha huduma hii ya Serikali Mtandao. Tulikuwa tunasikia hapa wengine wakisema kwamba Muswada huu ni njiti na kwamba bado haujakomaa na bahati nzuri au mbaya mimi mwenyewe nilizaliwa njiti, kwa kweli nisingependa mtumie maneno kama hayo, kwa kweli ni maneno ya kashfa ambayo hamtakiwi kabisa kuyasema kwa Serikali na hasa Serikali yenye nia njema kama hii ya sasa kwa kuja na Muswada huu ambao lengo lake kubwa ni kurahisisha utoaji wa huduma kwa wananchi, kuhakikisha kwamba huduma mbalimbali za Serikali zinawafikia wananchi tena wananchi wa matabaka ya aina yote na haswa wale wa vijijini na wengine ambao ni wanyonge.

Mheshimiwa Naibu Spika, wengine walisema kwamba ni *secondary* tulitakiwa tuanze na *primary issues*, napenda kusema kwamba hapa ndio *primary issues*, tumekuja tumeanza, tunatekeleza na si mara ya kwanza kwa Serikali Mtandao kutoa huduma hizi hapa tu tunaongeza nguvu kwa ajili ya huduma za Serikali Mtandao badala ya kufanywa na Wakala wa Serikali Mtandao ziweze kutolewa na Mamlaka kamili itakayokuwa na nguvu kama ambavyo imeelezwa katika Muswada huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, katika utekelezaji wa Serikali Mtandao wote mnatambua kumekuwa na changamoto nyingi ambazo kimsingi ndizo zimepelekea kuletwa kwa Muswada huu na kama nilivyoeleza sababu mbalimbali katika hotuba yangu asubuhi lakini pia kama ambavyo Mheshimiwa Naibu Waziri ameweza kufafanua na sina haja ya kwenda ndani zaidi. Kubwa zaidi ni manufaa ambayo Serikali na wananchi watapata kwa kuweza kuwa na Mamlaka hii lakini zaidi usimamizi, uratibu na urekebu wa masuala mbalimbali ya huduma ya Serikali Mtandao.

Mheshimiwa Naibu Spika, kipekee napenda kumpongeza sana Mheshimiwa Rais, ukiangalia hata Muswada huu kubwa zaidi ni kutekeleza ajenda ya Mheshimiwa Rais ambapo ni mwendelezo wa ajenda yake muhimu katika usimamizi wa masuala mbalimbali ya kimenejimenti. Wote tumekuwa tukimshuhudia mara zote Mheshimiwa Rais namna ambavyo amekuwa akisisitiza kuhakikisha kwamba kunakuwa na utumishi wa umma ambao unakuwa na ufanisi na tija. Pia tumekuwa tukiona mara zote akisisitiza kuwa na Serikali ambayo inatoa huduma kibiashara zaidi ili kuhakikisha kwamba kunakuwa na tija na hili ndiyo tunafanya kama mwendelezo wa ajenda hii muhimu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kipekee kabisa nitakuwa sijatenda haki endapo sitawapongeza Wakala au Mamlaka ambayo inayokusudiwa ya Serikali Mtandao kwa huduma nzuri ambazo inazitoa. Nimpongeze sana Dkt. Bakari pamoja watendaji wote lakini zaidi Ofisi ya Rais yenyewe Menejimenti ya Utumishi wa Umma kwa namna ambavyo wamekuwa wakisimamia na kuhakikisha kwamba huduma za Serikali Mtandao zinatolewa kwa ufanisi zaidi.

Mheshimiwa Naibu Spika, nilikuwa nikisikia nadhani ilikuwa ni Mheshimiwa Riziki Lulida, tunashukuru sana kwa maangalizo kuhusu kufanyika kwa *vetting* na imekuwa ikifanyika kwa kutambua kwamba watu hawa wanakuwa wameshikilia usalama wa taarifa nyingi muhimu lakini zaidi usalama wa taarifa hizo lakini usalama wa huduma na

kuhakikisha kwamba hata mara moja huduma hizi hazikwami. Watumishi hawa wamekuwa wakifanya hivyo kwa kutanguliza maslahi ya Taifa mbele, wakihakikisha kwamba kunakuwa na uzalendo. Bahati nzuri kwa kuwa na mimi nilishakaa Wizara hii, natambua na sina shaka na niwahakikishie Waheshimiwa Wabunge mara zote wamekuwa wakitanguliza uzalendo lakini kuhakikisha wanaokoa fedha za umma ili fedha hizo zingine ziweze kupelekwa katika huduma nyingine mbalimbali za kiserikali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kusema hayo, napenda kusema kwamba maoni yote yaliyotolewa na Waheshimiwa Wabunge ni ushahidi kwamba suala la Serikali Mtandao ni muhimu sana katika utekelezaji wa majukumu ya Serikali na wote tunaamini kwamba suala hili limekuja katika wakati muafaka.

Mheshimiwa Naibu Spika, nikienda katika majibu ya hoja, nianze na ile hoja ya kwanza ya *OGP*. Katika Hotuba ya Kambi Rasmi ya Upinzani Bungeni walikuwa wakishangaa kwa nini tumejiondoa *OGP* lakini pia tunaanzishaje Mamlaka ya Serikali Mtandao wakati hatupo katika *OGP*. Napenda tena kuwakumbusha Waheshimiwa Wabunge, tarehe 13 Novemba, 2017, Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Utumishi na Utawala Bora, Mheshimiwa Mkuchika alijibu hapa Bungeni swali la Mheshimiwa Zitto Kabwe kuhusiana na uanachama wetu katika mpango huu wa *OGP*.

Mheshimiwa Naibu Spika, Mpango huu wa *OGP* ulikuwa ni wa hiari haukuwa ni wa lazima na takribani nchi 70 zilikuwa zimejiunga lakini pia ziko nchi nyingi ambazo zimejiondoa katika mpango huu ikiwemo Hungary na Russia. Kama nilivyoeleza ni mpango ambao Serikali zinaingia kwa hiari kwa ajili ya kuweza kujitathmini lakini kubadilishana uzoefu kuhusiana na namna ambavyo Serikali mbalimbali zinatenda shughuli zake kwa uwazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kama nilivyoeleza, ni mpango ambao Serikali zinaingia kwa hiari kwa ajili ya kuweza kujitathmini, lakini kubadilishana uzoefu kuhusiana

na namna ambavyo Serikali mbalimbali zinatenda shughuli zake kwa uwazi. Napenda kusema kwamba, tayari tuna uwazi na tumekuwa tukipimwa katika mifumo mbalimbali; tumekuwa tukipimwa katika *African Peer Review*, katika Shirikisho la Taasisi za Kupambana na Rushwa, tumekuwa tukipimwa pia kupitia Mkataba wa Umoja wa Mataifa Dhidi ya Rushwa (*UNCAC*) pamoja na mipango mingine mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa hiyo, napenda tu kulihakikishia Bunge lako kwamba, kujitoa kwa Tanzania katika Mpango huu wa Kimataifa wa *OGP*, tayari tunayo mipango mingi ambayo tunaitekeleza ndani ya nchi kama nilivyoeleza na tunaamini kwamba ni mipango ambayo inajitosheleza na tutaendeleza na kuimarisha misingi ya uwazi, lakini pia uwajibikaji pamoja na mapambano dhidi ya rushwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusiana na hoja kwamba mwananchi wa kawaida atanufaika vipi kwa kupitishwa kwa Muswada huu, iko wazi kabisa. Kwa upande wangu tu ambaye nasimamia wepesi wa kufanya biashara na mazingira ya biashara na uwekezaji nchini, napenda tu kusema kwamba hii yenyewe kupitia mifumo mbalimbali ya utoaji wa leseni, mifumo ya ulipaji wa kodi pamoja na mifumo mingine mbalimbali katika mazingira haya kwa hakika wawekezaji wenyewe hawawezi kuja bila kuwa na mifumo ya uwazi ambayo ina mazingira bora ya biashara na uwekezaji.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kufanya hivi, tunakuwa tumechangia pia katika kuboresha, lakini kuhakikisha kwamba kunakuwa na wepesi wa kufanya biashara. Hii itawanufaisha pia hata na wafanyabiashara wa kawaida, lakini pia watu wanaokuja, wananchi wa kawaida kupata huduma mbalimbali za Kiserikali pamoja na huduma nyingine za Umma.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia tumesikia, bahati nzuri Mheshimiwa Naibu Waziri amelijibia vizuri kuhusiana na

manufaa ambayo yatapatikana, lakini pia hata vijijini. Kupitia ile *152*00 hata mwenye simu ya tochi bado ana uwezo wa kupata huduma mbalimbali za kimtandao (*e-services*) kupitia namba hiyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa kuna hoja kwamba, ni vyema kuheshimu sheria na uendeshaji wa kampuni binafsi ili kuhakikisha kwamba, kunakuwa na faragha kwa wateja. Napenda tu kuwahakikishia Waheshimiwa Wabunge kwamba, faragha inazingatiwa sana kupitia sheria mbalimbali; kupitia Sheria ya *Electronic Transactions*, kupitia Sheria hii ya Kuanzisha Mamlaka ya Serikali Mtandao, lakini pia kupitia Sheria ya *Cyber Crimes* pamoja na sheria nyingine.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia sheria inatoa fursa kwa makampuni binafsi kuweza kufanya kazi na Serikali. Napenda tu kusema kwamba, kupitia sheria hii tunayoipendekeza, haitoi mwanya hata kidogo kwa Serikali kuweza kuingilia taratibu za kampuni binafsi wala kuingilia faragha za wateja wao.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa kuna hoja nyingine kuhusiana na mifumo mbalimbali. Napenda tu kuwapongeza tena *EGA* kwa mara nyingine tena, kwa kweli mwendelee kubuni mifumo mbalimbali ya kimtandao. Mmehuni mfumo wa *e-office*, mmehuni mfumo wa *e-permit* ambao sasa hivi tunashuhudia wataalam na watumishi wa Serikali wakiomba vibali kupitia mtandao, lakini pia kupitia *e-office* yenyewe. Tumeshuhudia sasa hivi, mimi naweza nikawa Dar es Salaam au Ruvuma na bado ninaweza kupata *access* ya kuweza kushughulikia *file* ambalo liko mezani kwangu kupitia mtandao.

Mheshimiwa Naibu Spika, tulikuwa tunamsikia hapa Mheshimiwa Msigwa akikebehi. Napenda kusema kwamba toka tumehamia Dodoma, mfumo wa *e-office* pamoja na mfumo wa *e-files* umekuwa wa msaada mkubwa na yote haya ni matokeo ya Serikali Mtandao ambayo tumeona yamefanywa na Taasisi yetu ya *EGA*.

Mheshimiwa Naibu Spika, siyo hilo tu, tumeshuhudia mfumo wa Ofisi Mtandao ambao mpaka sasa unatumiwa na taasisi 60. Napenda tu kutoa rai kwa taasisi nyingine ambazo bado hazijajiunganayo kuweza kuona kwamba, wanajiunga na mfumo huu.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa kupitia mfumo wa Barua Pepe Serikalini, tumeona tayari umeshaundwa. Mfumo wa malipo ya kiserikalini wa kielektroniki wa *GDG* ambao wengi wameusifia na umekuwa na manufaa makubwa. Kupitia ile hoja ya *control number* kwa nini zinabadilika, napenda tu kusema kwamba, Mheshimiwa Lulida tunaichukua tutaenda kuangalia, lakini naamini watakuwa wana sababu kwa nini zinabadilika, lakini naamini litaweza kuangaliwa na kama kutakuwa kuna sababu, basi litaweza kufanyiwa kazi.

Mheshimiwa Naibu Spika, kuhusiana na Mtandao wa *Govnet*, pia na wenyewe umekuwa wa msaada mkubwa kwa taasisi mbalimbali katika Serikali za Mtaa, lakini pia na Wizara nyingine ambazo tayari zimeshaunganishwa, lakini pia wameweza kuunda kituo cha kuhifadhi mifumo pamoja na *data (Government Data Centre)* ambacho mpaka sasa kimeweza kutumiwa na taasisi takribani 53, pamoja na kuweza kuhifadhi takribani tovuti 230 za taasisi za Umma na wameweza kuzihifadhi kwa usalama mkubwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, lakini vilevile wameweza kusimamia masafa ya *internet* Serikalini ambazo mpaka sasa tumeweza kushuhudia takribani taasisi za Umma 175 ambazo zimeendelea kusimamia mfumo huu. Sambamba na hayo tumeweza kushuhudia namna ambavyo mifumo mbalimbali ya kuboresha utendaji kazi imefanyika kupitia *TAKUKURU*. Tumeona *TBA, EWURA, Engineers Registration Board*, lakini pia na taasisi nyingine za Kiserikali ambazo wameweza kuboresha mifumo yao mbalimbali ya utendaji Serikalini kupitia huduma na mifumo iliyobuniwa na *eGA*.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile tulisikia hoja ya Mheshimiwa Mwakibete, ambapo alipongeza sana *Open*

University kuhusiana na suala la *e-learning*. Napenda tu kusema kwamba, tutaendelea kufanya hivyo na Wizara ya Elimu imekuwa ikiwa *champion* mkubwa sana wa masuala ya *e-education* pamoja na *e-learning* na ninaamini watafanya hivyo.

Mheshimiwa Naibu Spika, pia nawapongeza sana Wizara ya Afya kwa namna ambavyo wameendelea kusimamia masuala ya *telemedicine* na kwa sasa Wizara ya Kilimo wanaelekea katika *e-agriculture*; na kwa upande wa *e-commerce* kwa sasa Wizara ya Viwanda kupitia *TANTRADE* pamoja na *e-Government* pia wanaendelea kuangalia masuala haya kuona ni kwa namna gani *platform* hii ya *electronic* itaweza kubuniwa ili kuhakikisha kwamba tunaendelea kufanya biashara zaidi kupitia mtandao.

Mheshimiwa Naibu Spika, napongeza taasisi zote na wadau binafsi ambao wameweza kuanzisha *platform* zao wenyewe ambazo zimwezesha hivi sasa kuweza kufanya biashara kupitia mtandao. Tumeona kina *Junior Food* pamoja n taasisi nyingine, tunawapongeza sana.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa upande wa umuhimu wa usalama niseme kwamba hatuwezi tukasema zaidi, lakini tunazingatia usalama kutokana na maslahi ya Taifa. Niendeleo kuwahakikishia kwamba, hatuwezi ku-*compromise* na suala zima la usalama wa taarifa pamoja na usalama wa mitandao na tutaendelea kuhakikisha kwamba taarifa zinaweza kulindwa.

Mheshimiwa Naibu Spika, wako Waheshimiwa Wabunge ambao walikuwa na hofu ya ulinzi wa taarifa. Tayari Wizara ya Mawasiliano inalifanyia kazi na wako mbioni watakuja na Sheria ya *Data Protection* ili kuhakikisha kwamba *data* mbalimbali za wateja pamoja na watu wengine zinaweza kulindwa kitaarifa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa na hoja ya kutoa elimu kwa watumiaji ya Mheshimiwa Aida. Napenda tu kusema kwamba, *EGA* wanaendelea kutoa elimu kwa

watumiaji, lakini pia tutahakikisha kwamba Muswada huu utakapopitishwa, itakapokuwa sheria, basi tutaendelea kuongeza kasi zaidi ya kuhakikisha kwamba tunatoa elimu zaidi kwa ajili ya watoa huduma, lakini pia na taasisi za Umma ambazo zimeanzisha huduma mbalimbali za kimtandao, tunaendelea kutoa rai pia nao waendeleo kutoa elimu kwa Umma ili wananchi wengi zaidi waweze kunufuka na huduma hizo wanazozitoa.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa kuna hoja ya Mheshimiwa Haonga kuhusiana na *OGP* pamoja na Mamlaka hii ya Serikali Mtandao. Kama nilivyoeleza awali, kwanza hivi ni vitu viwili tofauti. Mamlaka ya Serikali Mtandao yenyewe inahusika na utoaji wa huduma mbalimbali za kimtandao kupitia taasisi za Umma na Serikali na *OGP* kama nilivyoeleza mwanzo yenyewe ilikuwa ni huduma ya hiyari au mpango wa kihiyari ambapo nchi takribani 70 ziliweza kuingia ili kuweza kuona ni kwa namna gani wanaweza kutangaza kazi zao na huduma mbalimbali wanazozitoa kwa uwazi zaidi kupitia mitandao mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa kuna hoja nyingine ya kuanzisha Bodi ambayo itasimamia wataalam wa masuala ya *TEHAMA* Tanzania. Nadhani ilikuwa ni hoja ya Mheshimiwa Zainab Mndolwa. Napenda tu kusema kwamba, tunayo tayari Tume ya *TEHAMA* ambayo ndio ina jukumu la kusimamia masuala ya *TEHAMA* yote Serikalini. Kwa upande wa *EGA* au Mamlaka hii ya Serikali Mtandao, yenyewe itasimamia tu masuala ya huduma ya Serikali Mtandao kwa Serikali pamoja na taasisi za Umma na hii ndiyo tofauti ambayo ipo.

Mheshimiwa Naibu Spika, kipekee kabisa kwa mara nyingine tena napenda kusema kwamba tunawashukuru Waheshimiwa Wabunge wote waliochangia na niwahakikishie kwamba sasa tunaelekea katika kukimbia. Wako wengi walikuwa wakitolea mifano ya Rwanda, lakini kama Tanzania tumekuwa tukipigiwa mfano sana katika makongamano mbalimbali ya utumishi wa Umma na

makongamano mbalimbali yanayojadili masuala ya Serikali Mtandao na tumekuwa tukifanya vizuri.

Mheshimiwa Naibu Spika, bado kama Serikali hatujaridhika na ndiyo maana tumeangalia changamoto, tumeona sasa ili kuweza kujibu changamoto hizi na ili kuweza kwenda haraka zaidi, basi tuweze kuipa nguvu zaidi mamlaka yetu hii ya Serikali Mtandao ili iweze kujengewa uwezo mkubwa zaidi na kuweza kuchukua hatua kama ambavyo tumeshuhudia katika vifungu mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa kuna ushauri kutoka kwa Mheshimiwa Bobali kuhusiana na kuongeza kasi zaidi katika huduma zetu kimtandao. Ndiyo maana mnaona huduma mbalimbali zimekuwa zikitolewa na taasisi yetu hii ya EGA.

Mheshimiwa Naibu Spika, kwa upande wa kuwa na *system* zinazofanana, ndiyo maana ukiangalia katika Kifungu cha 5 na cha 6 cha Muswada huu utaweza kuona mamlaka ambayo EGA imepewa kuhakikisha kwamba inasimamia na kufanya *ICT Audit* pamoja na *compliance* ya *systems* mbalimbali ili kuhakikisha kwamba hakuna udurufu wa *systems* na inakuwa ni mifumo ambayo imekidhi viwango kama ambavyo vimekusudiwa katika miongozo mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kipekee napenda tu kuwahakikishia tena usalama wa taarifa, kwamba sheria hii itakapopitishwa kwa mujibu wa kifungu cha 60, 61 na kwa mujibu wa kifungu cha 27 tutahakikisha kwamba, miongozo mbalimbali inatolewa, lakini pia kanuni zitatungwa ambazo zitaweza kufafanua masuala mbalimbali.

Mheshimiwa Naibu Spika, kulikuwa kuna hoja ya usimamizi wa miamala mbalimbali ya kifedha. Hili limezingatiwa katika kifungu cha 27(2) na (3) ambapo masuala haya yatasimamiwa kupitia kanuni. Imeeleza kabisa na imempa mamlaka Waziri mhusika kuweza kusimamia masuala haya.

Mheshimiwa Naibu Spika, mwisho kabisa ni makosa, ukiangalia katika kifungu cha 57 imeeleza kabisa makosa gani ambayo yakifanywa, basi kutaweza kuwa kuna adhabu kali. Hii ni pamoja na watu kutokuzingatia miongozo hii. Ninatoa rai sana kwa wataalam wote wa masuala ya *TEHAMA* walioko Serikalini kuhakikisha kwamba baada ya sheria hii kupitishwa wanaisoma kwa kina pamoja na miongozo yote ambayo itatolewa na Serikali ili kuhakikisha kwamba hawakiuki hata kifungu kimoja kwa sababu kuna makosa ambayo yameainishwa, lakini pia kutakuwa na adhabu inayoambatana na makosa hayo.

Mheshimiwa Naibu Spika, vilevile ukiangalia kifungu cha 61 kuhusiana na kanuni za Maadili, pia zimeelezwa pale. Waziri mwenye dhamana ya Utumishi na Utawala Bora amepewa mamlaka, ataweza kutunga kanuni mbalimbali za maadili ya watumishi wataalam wa masuala ya *TEHAMA* Serikalini ili kuhakikisha kwamba, wanafanya kazi zao kwa kufuatilia uadilifu na kwa kuzingatia miongozo pamoja na sheria hii.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, kipekee nawashukuru tena sana Waheshimiwa Wabunge wote waliochangia hoja hii muhimu. Tunawashukuru na tuwahakikishie kwamba ushauri wenu ni wa muhimu sana, tunauchukua kwa thamani na tunaamini tutaendelea kushirikiana tena na tutaweza kuyatekeleza haya.

Mheshimiwa Naibu Spika, baada ya kusema hayo, nashukuru na kwa niaba ya Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora, naomba kutoa hoja.

WAZIRI WA HABARI, UTAMADUNI, SANAA NA MICHEZO: Mheshimiwa Naibu Spika, naafiki.

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge hoja imeungwa mkono. Tunaendelea na utaratibu wetu, Katibu.

NDG. ASIA MINJA – KATIBU MEZANI:

KAMATI YA BUNGE ZIMA

MWENYEKITI: Tukae. Katibu.

NDG. ASIA MINJA – KATIBU MEZANI:

***Muswada wa Sheria ya Serikali Mtandao wa Mwaka 2019
(The e-Government Bill, 2019)***

Ibara ya 1

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, kabla sijawahoji nawaomba sana na nawakumbusha kwamba tunapoitikia ama kwa kukubali ama kwa kukataa Mbunge asiwashe *mic* yake. Asiwashe *mic* kwa sababu taarifa zinazotoka nje zinaleta tafsiri tofauti. Nasisitiza tusiwashe *mic* kwa sababu inakuwa inasikika sauti moja tu kama ndiyo iliyosema hapana au sauti moja tu ndiyo iliyosema ndiyo.

Ibara ya 2

Ibara ya 3

Ibara ya 4

Ibara ya 5

*(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima bila ya Mabadiliko yoyote)*

Ibara ya 6

MWENYEKITI: Kifungu cha 6 pamoja na marekebisho ya Serikali.

Mheshimiwa Edwin Ngonyani, naona umesimama.

MHE. ENG. EDWIN A. NGONYANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, naomba kutoa ushauri kwamba katika Kifungu cha 6, Kifungu Kidogo (g), *Paragraph (g)*, mwishoni kuna

nukta badala ya *semicolon*. Sikuleta *ammendment*, naishauri Serikali tu irekebishe hapo. (*Makofi*)

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, kwa mujibu wa taratibu zetu marekebisho hayo itabidi yaletwe mahususi na upande wa Serikali. Kwa hiyo, nawahoji kifungu hiki kama kilivyo, pamoja na marekebisho ambayo yalishaletwa mwanzo na Serikali. Ushauri wa Mheshimiwa Ngonyani, Serikali imesikia, italeta wakati muafaka wa kuondoa nukta na kuweka kitu kinachotakiwa hapo.

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 7

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 8

Ibara ya 9

Ibara ya 10

(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila ya Mabadiliko yoyote)

Ibara ya 11

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 12

Ibara ya 13

Ibara ya 14

Ibara ya 15

(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila ya Mabadiliko yoyote)

Ibara ya 16

Ibara ya 17

(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na Marekebisho yake)

Ibara ya 18

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, nimeshawahoji Kifungu cha 17, lakini niwakumbushe kwa sababu, wakati pekee wa Kamati ya Bunge Zima Mbunge anapoweza kusimama kutaka ufafanuzi ni wakati wa bajeti tukiwa tumekaa kama Kamati ya Matumizi, ndiyo anaweza kusimama kwenye kifungu. Kwenye sheria ni mpaka uwe umeleta kabla. Unaweza tu kusimama saa ambayo kuna Mbunge ambaye ameleta kabla kwenye hoja yake kwenye kuchangia.

Kwa hiyo, ushauri mwingine ambao unaweza kuwa nao kwenye kifungu ambacho hujaleta marekebisho ni ule ambao unaweza kuupeleka kimya kimya upande wa Serikali ili uifanyie kazi.

Kifungu cha 18 kina marekebisho ya Serikali na Mheshimiwa Catherine Ruge. Nimpe fursa Mheshimiwa Catherine Ruge kuzungumza kwa ajili ya Kifungu hiki Namba 18. Nadhani Waheshimiwa Wabunge mnayo marekebisho anayopendekeza. Mheshimiwa Catherine Ruge.

MHE. CATHERINE N. RUGE: Mheshimiwa Mwenyekiti, nakushukuru. Mapendekezo yangu naona yamekubaliwa na Serikali. Kwa hiyo, niko *comfortable* naona yamekuwa *incorporated* nakushukuru.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge kwenye karatasi ambayo mmegawiwa ambayo Serikali imeleta, mimi ninayo hapa mezani, inaonesha imeleta marekebisho ya ziada ambayo wameweka maelezo ambayo yanalingana na aliyosema Mheshimiwa Catherine Ruge. Naamini wote tunayo hayo marekebisho.

Waheshimiwa Wabunge, tunayo wote ama niwasomee? Mnayo ya Serikali? Au mnayo ya Mheshimiwa Catherine Ruge?

MHE. MARY D. MURO: Hatuna.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, kama wengine wanayo wewe kama huna ya kwako yamewekwa wapi; na upande huu pia yanaonyeshwa? Mheshimiwa Mary Muro inakuwaje wewe peke yako ndio hauna, wenzio wote wanayo? (*Kicheko*)

Sawa. Waheshimiwa Wabunge ngoja tutulie kidogo. Mheshimiwa Mwanasheria Mkuu wa Serikali.

MWANASHERIA MKUU WA SERIKALI: Mheshimiwa Mwenyekiti, tutakapochukua marekebicho yaliyopendekezwa na Serikali kutakuwa na changamoto kidogo kuhusiana na *maximum number* ya Wabunge, kwa hiyo, Serikali inaomba ilete moja kwa moja hapa pendekezo pia la kubadilisha ile *maximum number* ya Wajumbe kutoka kuwa *Seven (7)* na kuwa *eight (8)*.

Mheshimiwa Mwenyekiti, ahsante.

MWENYEKITI: Waheshimiwa Wabunge, kwa taratibu tulizonazo hapa hayo marekebicho ya kuyafanyia hapa ndani yanaleta changamoto kwa kanuni zetu. Kwa maana hiyo Serikali sasa hivi, haya mapendekezo yaliyopendekezwa na Mheshimiwa Catherine Ruge ambayo Serikali imeyakubali kinachoweza kufanyika ni kuyakataa hayo marekebicho ili yatakapoletwa muwe mmerekebisha na ile Namba, yakikubaliwa haya kule juu hata Mheshimiwa Catherine hajabadilisha, kwa hiyo sheria hatuwezi kuitunga sisi wenyewe inayojipinga yenyewe. Kwa sasabu Mheshimiwa Catherine wakati anaongeza hili alitakiwa aongeze na idadi kule juu bila kuongeza ile idadi hata ya kwake hapa hayasimami wala ya Serikali kukubali hayatasimama.

Waheshimiwa Wabunge, kwa sababu ndiyo tuko hapa tunatunga sheria na hatuwezi kutunga sheria ambayo inajipinga yenyewe, ili sheria isijipinge yenyewe mwongozo utakuwa hivi, Serikali ilikuwa imeleta mapendekezo ya hiki Kifungu cha 18 na Mheshimiwa Catherine Ruge pia alikuwa ameleta ili kuongeza Mjumbe mmoja kwenye Kifungu Kidogo cha Pili ambaye ni *Head of Human Resource Management*. Sasa hii inaleta shida kwenye Kifungu hiki Kidogo cha Pili kwa sababu kimetaja idadi mahsusi.

Waheshimiwa Wabunge, kwa sababu hiyo maana tuko hapa kwenye kutunga sheria kifungu hiki kwa idadi ya hawa waliotajwa kitabaki hivyo ili Bunge liwe limetunga hiki kifungu. Halafu Serikali itapata fursa ya kuleta marekebisho ya hayo ya kuongeza idadi hii ambayo wanataka sasa kumuongeza mtu wa ziada watakuwa pia wanaleta marekebisho ya kubadilisha idadi. Ndiyo mwongozo huo wa Kanuni zetu zinavyotaka. Kwa hiyo Kifungu cha 18 ukiacha haya marekebisho ambayo nilikuwa nayasema ambayo yanafanana na Mheshimiwa Catherine Ruge kulikuwa na marekebisho mengine sasa tunazungumzia nikisema na marekebisho ya Serikali tunazungumzia marekebisho waliokuwa wameyaleta kabla.

Waheshimiwa Wabunge, Kifungu cha 18 kwenye marekebisho waliokuwa wameleta Serikali mwanzo hakikuwa na marekebisho kwa hiyo marekebisho yaliyokuwa yanatajwa yalikuwa ni yale ya kukubali wazo ya Mheshimiwa Catherine Ruge na kwa mwongozo niliotoa kifungu cha 18 maana yake hakina marekebisho.

Ibara ya 18

(Ibara iliyotajwa hapo juu kilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 19

Ibara ya 20

Ibara ya 21

Ibara ya 22

Ibara ya 23
Ibara ya 24
Ibara ya 25

*(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)*

Ibara ya 26

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima pamoja na marekebisho ya Serikali)*

Ibara ya 27
Ibara ya 28
Ibara ya 29
Ibara ya 30
Ibara ya 31
Ibara ya 32
Ibara ya 33
Ibara ya 34
Ibara ya 35
Ibara ya 36
Ibara ya 37
Ibara ya 38

*(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)*

Ibara ya 39

*(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya
Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)*

Ibara ya 40
Ibara ya 41
Ibara ya 42
Ibara ya 43
Ibara ya 44
Ibara ya 45
Ibara ya 46

Ibara ya 47
Ibara ya 48
Ibara ya 49
Ibara ya 50
Ibara ya 51
Ibara ya 52
Ibara ya 53
Ibara ya 54
Ibara ya 55

(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Ibara ya 56

(Ibara iliyotajwa hapo juu ilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

Ibara ya 57
Ibara ya 58
Ibara ya 59
Ibara ya 60
Ibara ya 61
Ibara ya 62
Ibara ya 63
Ibara ya 64
Ibara ya 65

(Ibara zilizotajwa hapo juu zilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima bila mabadiliko yoyote)

Jedwali

(Jedwali lililotajwa hapo juu lilipitishwa na Kamati ya Bunge Zima pamoja na marekebisho yake)

NDG. ASIA P. MINJA - KATIBU MEZANI: Mheshimiwa Mwenyekiti, napenda kutoa taarifa kwamba Kamati ya Bunge Zima imekamilisha kazi yake

(Bunge Lilirudia)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, tukae. Mtoa hoja, taarifa.

TAARIFA

WAZIRI WA NCHI, OFISI YA WAZIRI MKUU, UWEKEZAJI (K.n.y WAZIRI WA NCHI, OFISI YA RAIS,(MENEJIMENTI YA UTUMISHI UMMA NA UTAWALA BORA): Mheshimiwa Naibu Spika, kwa niaba ya Mheshimiwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora, na kwa mujibu wa Kanuni ya 89 (1) ya Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari, 2016, napenda kutoa taarifa kwamba Kamati ya Bunge Zima imeupitia Muswada wa Sheria, Ibara kwa Ibara na imeukubali pamoja na marekebisho yaliyofanyika.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja kwamba Muswada wa Sheria ya Serikali Mtandao wa Mwaka 2019 *(The e-Government Bill, 2019)* kama ulivyorekebisha katika Kamati ya Bunge Zima sasa ukubaliwe.

Mheshimiwa Naibu Spika, naomba kutoa hoja.

WAZIRI WA ARDHI, NYUMBA NA MAENDELEO YA MAKAZI: Mheshimiwa Naibu Spika, naafiki.

*(Hoja ilitolewa iamuliwe)
(Hoja iliamuliwa na Kuafikiwa)*

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, hoja imeungwa mkono, kwa mujibu wa taratibu zetu nitawahoji. Walioafiki wameshinda.

Tunaendelea, Katibu.

NDG. LAWRENCE MAKIGI – KATIBU MEZANI:

Muswada wa Sheria ya Serikali Mtandao kwa ajili ya kuanzisha Mamlaka ya Serikali Mtandao ambayo itakuwa na mamlaka ya kuratibu, kusimamia na kuendeleza Serikali Mtandao pamoja na utekelezaji wa Sera, Sheria, Kanuni, viwango na miongozo katika Taasisi za Umma na mambo mengine yanayo shabihiana na hayo (*A Bill for an Act to Make Provisions for e-Government services, the establishment of the e-Government Authority and its Administration Management and Operations of e-Government Services, Management of Electronic Data and for other related matters*)

(Kusomwa Mara ya Tatu)

(Muswada wa Sheria ya Serikali Ulisomwa kwa Mara ya Tatu na Kupitishwa na Bunge)

NAIBU SPIKA: Waheshimiwa Wabunge, kwa mujibu wa taratibu zetu Sheria imeshasomwa mara ya tatu na kwa maana hiyo ama kwa muktadha huo tumemaliza kazi yetu kama Bunge. Nichukue fursa hii kuwapongeza sana Wizara inayohusika kwa maana ya Ofisi ya Rais, Menejimenti ya Utumishi wa Umma na Utawala Bora, kwa kufikiri kuleta jambo muhimu kama hili kwa wakati muafaka. (*Makofi*)

Waheshimiwa Wabunge, kwa hiyo tunawapongeza sana ninyi na Watendaji wenu tunaamini kwamba mtawatendea haki Wabunge hawa waliotunga sheria hii, kuhakikisha mnatekeleza kwa kadri mlivyoomba kwenye hii sheria. Pia mmetoa maelezo mazuri kwamba hata ushauri walioutoa wa utekelezaji pia mtautilia maanani. (*Makofi*)

Waheshimiwa Wabunge, nichukue fursa hii Waheshimiwa Wabunge kwa niaba yenu kuwashukuru sana Kamati kwa kazi nzuri waliyoifanya ya kusaidia Bunge katika hili zoezi zima na tumeona Serikali imekubaliana na mawazo mengi ya Kamati mpaka ikabadilisha vifungu mbalimbali kwenye hii sheria. Kwahiyo, tunawashukuru sana Kamati ya

Utawala na Serikali za Mitaa kwa kazi nzuri sana waliyoifanya kwa niaba ya Wabunge. *(Makofi)*

Pia Waheshimiwa Wabunge ambao mmepata fursa ya kuchangia kwa maandishi na wengine kwa kuzungumza mawazo yenu kama mlivyosikia Serikali imeyachukua kwa hiyo mmetoa mchango mkubwa na naamini kwamba katika ufuatiliaji wenu huko kwenye Kamati, mtaangalia sasa Serikali namna ambavyo imeboresha huduma zake kwa kutoa huduma hizi ambazo itatoa kwa mtandao. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge kwa taratibu zetu sasa Sheria hii itapelekwa kwa Mheshimiwa Rais ili aweze kutimiza yale ambayo Katiba yetu Ibara ya 97 inamtaka Mheshimiwa Rais anapopelekwa asaini, kama hakusaini basi utaratibu mwingine unaendelea lakini tunaamini kwamba atasaidi kwa namna ambavyo Bunge limefanya kazi vizuri. *(Makofi)*

Waheshimiwa Wabunge, baada ya kusema hayo, naahirisha shughuli za Bunge mpaka siku ya kesho Saa Tatu Asubuhi.

(Saa 12.13 Jioni Bunge liliahirishwa mpaka Siku ya Alhamis, Tarehe 5 Septemba, 2019, Saa Tatu Asubuhi)